

“RECHT DOOR ZEE”

- Eindrapportage financiële onderzoekscommissie gemeente Noordwijk –

22 april 2004

DE ONDERZOEKSCOMMISSIE

dhr. A. Houwaart
ChristenUnie

mevr. T.J.M. Mornout-van Orsouw
CDA

Voorzitter
dhr. L.J. van Ast
NoordwijkTotaal

mevr. M.A. van der Vlugt
VVD

dhr. M.U. Wiersema
De Progressieve Combinatie

Voorwoord

De onderzoekscommissie Financiën presenteert hierbij haar eindrapport 'Recht door Zee'. Het rapport is het resultaat van een door de gemeenteraad in oktober 2002 ingestelde onderzoekscommissie die als opdracht meekreeg: 'het onderzoeken van de sterk verslechterde financiële situatie van de gemeente Noordwijk'. De titel van dit eindrapport, 'Recht door Zee', is niet zonder reden gekozen. De commissie heeft het vanaf het begin tot haar doelstelling gerekend om niet alleen de gemeenteraad maar ook de bevolking van Noordwijk helder en wars van partijpolitieke belangen te informeren over de achtergronden van de ontstane financiële problematiek. De bevolking heeft immers recht op eenduidig inzicht in de rol van partijen en haar vertegenwoordigers in zowel de gemeenteraad als het dagelijks bestuur.

Bij het lezen van deze eindrapportage dient de lezer in het achterhoofd te houden dat alle genomen besluiten in belangrijke mate gebaseerd zijn geweest op een door de onderzoekscommissie geconstateerde, breed gedragen politieke wens, om de lokale lasten (specifiek de onroerende zaakbelasting, ofwel "OZB") zo laag mogelijk te houden. Dit politieke streven is over de gehele onderzochte periode het startpunt van vrijwel alle gemeenteraadsverkiezingen geweest. Deze situatie is ontstaan in de jaren tachtig, toen Noordwijk nog één van de gemeenten met de laagste woonlasten van Nederland was. Desondanks bestonden er zowel vanuit het gemeentebestuur als vanuit de Noordwijkse bevolking veel wensen. Vervolgens zijn er veel creatieve oplossingen bedacht en gevonden om in die wensen te kunnen voorzien, zonder daarbij evenwel de belastingdruk te verhogen. Alle (gewezen) gemeenteraadsleden en bestuurders hebben bij de besluitvorming binnen dit speelveld moeten opereren. Het resultaat daarvan is dat veel financiële voorstellen zijn gedaan die op korte termijn wel een oplossing konden bieden, maar op de langere termijn de financiële positie van de gemeente Noordwijk drastisch hebben aangetast. Het gaat daarbij met name om de gemeentelijke reserves, waarvan een overzicht als bijlage aan dit onderzoeksrapport is toegevoegd.

Naast het onderhavige onderzoek is er wetenschappelijk onderzoek verricht door een externe commissie. Dit externe onderzoek, uitgevoerd door prof. dr. J.H.J. van den Heuvel en mr. M. Timmer, heeft tot doel gehad de besluitvorming over twee bouwlocaties, Groot-Bronsgest en Offem gedurende de periode 1988 tot en met 2002 nader te onderzoeken. Dit onderzoek heeft plaatsgevonden in opdracht van de onderzoekscommissie, die het gezien de grote financiële belangen die er voor de gemeente Noordwijk gemoeid zijn met het grondbedrijf noodzakelijk achtte een onafhankelijk onderzoek naar het functioneren van het grondbedrijf in te stellen. De gemeenteraad deelde de visie van de onderzoekscommissie en heeft met het voorstel om een onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek te laten verrichten unaniem ingestemd. De resultaten van dit externe onderzoek, 'Gedane zaken nemen geen keer: besluitvorming over de Noordwijkse bouwlocaties Groot-Bronsgest en Offem-Zuid over de periode 1988 tot en met 2002', is openbaar en kan worden geraadpleegd en opgevraagd bij de gemeente of via de gemeentelijke website.

Bovengenoemd onderzoeksmateriaal heeft in belangrijke mate bijgedragen aan de beeldvorming van de onderzoekscommissie. Dat beeld kon in belangrijke mate gecompleteerd worden door de onder ede afgenomen hoorzittingen. De citaten uit de notulen van de hoorzittingen vormen een belangrijk onderdeel van deze eindrapportage. In het rapport wordt regelmatig geciteerd uit verslagen van hoorzittingen, correspondentie, notulen van vergaderingen van de gemeenteraad, notulen van vergaderingen van het college van B&W en uit het externe onderzoeksrapport 'Gedane zaken nemen geen keer'.

Voorwoord

Deze citaten zijn omwille van de leesbaarheid zonder bronvermelding opgenomen. De citaten zijn echter, zonder uitzondering, rechtstreeks overgenomen uit aan de onderzoekscommissie ter beschikking gestelde documenten en de notulen van de hoorzittingen. De verslagen van de openbare hoorzittingen kunnen bij de gemeente worden opgevraagd.

De onderzoekscommissie heeft door middel van advertenties in de Gemeentepagina (die huis aan huis wordt bezorgd) het gemeentelijk publiek, belanghebbenden, (gewezen) ambtenaren en bestuurders opgeroepen om relevant onderzoeksmateriaal in handen van de onderzoekscommissie te stellen. Van deze mogelijkheid is buiten verwachting veel gebruik gemaakt. De onderzoekscommissie beschouwt dat als een signaal van betrokkenheid. Zij gaat er derhalve vanuit dat zij aldus al het relevante onderzoeksmateriaal heeft ontvangen en geanalyseerd. Het onderzoek is derhalve uitsluitend gebaseerd op informatie die afkomstig is uit de haar in handen gestelde en aangevraagde documenten.

Opgemerkt zij, dat alle leden van de onderzoekscommissie zich volledig en zonder enig voorbehoud achter de inhoud van dit onderzoeksrapport scharen.

De onderzoekscommissie heeft ervaren dat de controlefunctie van de gemeenteraad aan kracht heeft gewonnen dankzij de wettelijke invoering van de dualisering van het gemeentebestuur en de daarmee gepaarde nieuwe onderzoeksbevoegdheden. Naar het oordeel van de onderzoekscommissie is het afnemen van hoorzittingen onder ede een zeer krachtige nieuwe bevoegdheid van de gemeenteraad, die er dan ook een waardevol stuk gereedschap bij heeft gekregen.

De onderzoekscommissie is zeer geschrokken van het geklungel van college en gemeenteraad in een aantal voor de gemeente Noordwijk zeer belangrijke dossiers. Uit de hoorzittingen is gebleken dat de cultuur daarbij een evidente rol heeft gespeeld. De problematiek rondom Groot- Bronsgeest/Offem-Zuid vormt de absolute (financiële) anticlimax. Deze anticlimax verklaart de uitvoerige behandeling van deze problematiek in dit eindrapport. De handelwijze van de gemeenteraad is verbazingwekkend: omwille van de collegeverhoudingen heeft de raad zich met het grootste gemak laten dirigeren in de richting van de zgn. omklap (waarbij de gemeenteraad besloot om te bouwen in Offem-Zuid in plaats van Bronsgeest-Noord). Daarbij is geen rekening gehouden met de gigantische financiële risico's die daarmee voor de gemeente Noordwijk in het leven werden geroepen. Inmiddels is duidelijk dat de omklap voor de gemeente Noordwijk een financieel échec vormt, die zijn weerga in de gemeentelijke geschiedenis niet kent en ongetwijfeld de tongen in het dorp stevig zal losmaken.

Daarbij moet het de onderzoekscommissie van het hart dat de dirigerende rol die dhr. Salman (CDA Noordwijk) als een van de initiatiefnemers en aanjager van de omklap heeft gespeeld, ons in navolging van de constatering van de externe onderzoekers nieuwsgierig maakt naar de agenda en urgentie van het alternatief. Voor de onderzoekscommissie vormt het absolute bestuurlijke dieptepunt van het onderzoek dat daarbij rondom de persoon van dhr. Salman de “schijn van belangenverstrengeling” is geconstateerd.

Met deze eindrapportage hoopt de onderzoekscommissie dat er in de Noordwijkse politiek thans het moment is aangebroken om ingesleten slechte gewoonten ten aanzien van de wijze van besluitvorming, de politieke cultuur en het gevoerde financiële beleid uit te bannen en om daadwerkelijk tot fundamentele veranderingen te komen. Dit vereist structurele aandacht van het college en de gemeenteraad.

Voorwoord

Naar het oordeel van de onderzoekscommissie dient de toekomst in het teken van de «Nieuwe Zakelijkheid»¹ te staan. College en gemeenteraad dienen op afstand van elkaar, maar ook met elkaar te opereren. Begrippen als «zakelijke verhoudingen», «transparantie van handelen», «realiteitszin», «professionaliteit» en «vertrouwen», spelen daarbij een leidende rol.

De onderzoekscommissie is van mening dat er sinds de installatie van een nieuwe gemeenteraad en een nieuw college van B&W in 2002, alsmede de recente installatie van onze nieuwe burgemeester, dhr. H. Groen, sprake is van een drastische breuk met het verleden ten aanzien van het gevoerde financiële beleid en de politieke cultuur. De onderzoekscommissie hoopt dan ook dat dit eindrapport op goede wijze door de politieke partijen én de Noordwijkse bevolking zal worden ontvangen. Een terugval van de Noordwijkse politiek in de oude routines van "verdediging en aanval" is immers het laatste wat de onderzoekscommissie met deze eindrapportage wil bereiken.

Tenslotte

Dit onderzoek heeft van de onderzoekscommissie de gigantische inspanning gevraagd om alles boven tafel te krijgen en op juiste wijze te verwoorden in deze eindrapportage. Deze inspanning doet weliswaar recht aan de omvang van de geconstateerde financiële problemen van de gemeente en de door de gemeenteraad geformuleerde vragen, maar staat tegelijkertijd niet in verhouding tot de tijdsinspanning die verwacht mag worden van gemeenteraadsleden. Als voorzitter van de onderzoekscommissie wens ik mijn waardering uit te spreken ten aanzien van de bereidheid van de leden van de commissie om gedurende een periode van ruim anderhalf jaar vrije avonden en (vakantie)dagen op te offeren.

Mijn speciale waardering gaat daarbij uit naar dhr. Houwaart van de ChristenUnie, die vanwege zijn politiek leiderschap van een eenmansfractie zich geconfronteerd zag met al het reguliere gemeenteraadswerk, inclusief het lidmaatschap van de vertrouwenscommissie, die uiteindelijk een nieuwe burgemeester selecteerde voor onze gemeente.

Namens de onderzoekscommissie bedank ik voorts mevr. M. de Hollander. Dankzij haar fabuleuze inzet en betrokkenheid is deze eindrapportage zeer leesbaar geworden en zoveel mogelijk verschoond gebleven van politiek vakjargon. Tenslotte richt ik een woord van dank aan de ambtelijke organisatie, de gemeentesecretaris en de raadsgriffier, zonder wiens inspanning en goede zorgen de onderzoekscommissie nooit zoveel informatie boven tafel had weten te krijgen. Naast hen zijn er ook nog vele anderen die een belangrijke bijdrage hebben geleverd; ook daarvoor geldt mijn oprechte dank.

Tenslotte wens ik een speciaal woord van dank te richten aan de partners, kinderen, familie en vrienden van de leden van de onderzoekscommissie. Zonder hun geduld tijdens de vele avonden waarop hun dierbare voor de onderzoekscommissie werkzaam was, zou de commissie nooit in staat zijn geweest om deze eindrapportage te presenteren.

Noordwijk, 22 april 2004

Namens de onderzoekscommissie,
Leon Jan van Ast
voorzitter

¹ Begrippen ontleent uit het rapport "de bouw uit de schaduw", d.d. 12 december 2002

Inhoudsopgave

Voorwoord		6.4.1 De bouwclaims	65
		6.4.2 Deel conclusie	67
Hoofdstuk 1: Onderzoeksofzet		6.5.1 De rol van de provincie Zuid-Holland	69
1.1 Onderzoeksofzet	1	6.5.2 Bezwaar tegen definitief streekplan Zuid-Holland West	69
		6.5.3 De reactie van de provincie op het bezwaarschrift	71
Hoofdstuk 2: Conclusies		6.5.4 Deel conclusie	72
2.1 De ogen zijn groter dan de maag	4	6.6.1 De Van Berckelweg	73
2.2 Financieel beleid	4	6.6.2 Nieuw college begint slagvaardig aan Groot-Bronsgesest	76
2.3 Ambities en dadendrang	7	6.6.3 Deel conclusie	77
2.4 Projecten	8	6.7.1 Het alternatieve plan; bouwen in Boechorst /Offem-Zuid	79
2.5 Cultuur	8	6.7.2 De gemeente onderzoekt het alternatieve plan	80
2.6 Miscommunicatie	11	6.7.3 Het ambtelijke advies	82
2.7 Het Bollenbad	12	6.7.4 De overzichtsnotitie Bronsgesest/Alternatieve locaties	85
2.8 Het grondbedrijf	13	6.7.5 Deel conclusie	87
2.9 Het grondbeleid	14	6.8.1 Twee sporen beleid: Bronsgesest vs. Boechorst/Offem	89
2.9.2 De rol van de provincie Zuid-Holland	14	6.8.2 Raadscommissie: keuze valt of Boechorst/Offem-Zuid	92
2.9.3 De omklap bouwen in Boechorst/Offem-Zuid	16	6.8.3 Gemeenteraadsbesluit: de “omklap” is een feit	99
2.9.4 Gemanipuleerde besluitvorming gemeenteraad	17		
Hoofdstuk 3: Aanbevelingen		6.9.1 Ambtenaren aan de kant gezet	102
3.1 Financiën en grondbedrijf	19	6.9.2 Deel conclusie	104
3.2 Cultuur	20	6.10.1 Additionele gevolgen van de omklap	106
3.3 Diverse	21	6.10.2 Openbreken contracten Van Rhijn Bouw B.V.	106
		6.10.3 Openbreken contracten Bouwfonds B.V.	107
Hoofdstuk 4: Financieel beleid		6.10.4 Openbreken contracten ACL B.V./Boechorst Vast. B.V.	109
4.1 Het ontstaan van de financiële problematiek	23	6.10.5 Versmalling van Berckelweg	110
4.2 Het ontbreken van samenhangend financieel beleid	24	6.11 Financiële compensatie provincie Zuid-Holland	111
4.3.1 Het aan de exploitatie toevoegen van renten van reserves	27	6.12 Eindconclusie	113
4.3.2 Strijdigheid in financieel beleid	29		
4.3.3 Deel conclusie	31	Hoofdstuk 7: Cultuur	
4.4.1 Het activeren van onderhoudsuitgaven	32	7.1 De cultuur bij de gemeente Noordwijk	115
4.4.2 Deel conclusie	34	7.2 Eindconclusie	124
4.5.1 Rentetarief grondbedrijf	35	Hoofdstuk 8: Projecten	
4.5.2 Deel conclusie	37	8.1 Projectmatig werken	127
4.6.1 Onroerendzaakbelasting (OZB)	38	8.2 De Kerkstraat	128
4.6.2 Deelconclusie	43	8.3 Bouw multifunctioneel centrum “de Muze”	130
4.7.1 Het ontbreken van beheersplannen	44	8.4 Eindconclusie	133
4.7.2 Deel conclusie	47	Hoofdstuk 9: Het Bollenbad	
4.8.1 Grote financiële projecten zonder dekking	48	9.1 Het Bollenbad	135
4.8.2 Deel conclusie	52	9.2 Begrotingstekort dreigt voor de gemeente Noordwijk	136
Hoofdstuk 5: Het grondbedrijf		9.3 Aflossing van de leningen van het Sportfondsenbad	137
5.1 Introductie i.h.k.v. het externe onderzoek	53	9.4 De gevolgen van een nieuw subsidiecontract	138
5.2 Grondbedrijf	54	9.5 Financiële problemen voor het zwembad	140
5.3 Eindconclusie	58	9.6 Eindconclusie	142
Hoofdstuk 6: Het grondbeleid		Hoofdstuk 10: Incidenten	
6.1 Het belang van goed grondbeleid	60	10.1 Verdeling CAI-gelden	145
6.2 Het grondbeleid rondom Groot-Bronsgesest	60	10.2 Deel conclusie	146
6.3.1 De grondonderhandelingen	62	10.3 Onderverzekering	147
6.3.2 Deel conclusie	64	10.4 Deel conclusie	147
		10.5 Baatbelasting	148
		10.6 Deel conclusie	149
		10.7 Inkoopbeleid	149
		10.8 Deel conclusie	150

Bijlage: overzicht reserveontwikkeling

BELANGRIJKE LEESWIJZER

De onderzoekscommissie wil de lezers van de eindrapportage “Recht door Zee” er nadrukkelijk op wijzen, dat in deze notitie alleen die besluiten en projecten vermeld staan, die financieel negatief hebben uitgepakt voor de gemeente Noordwijk.

Dit is ook conform de opdracht van de gemeenteraad: het onderzoeken van de oorzaken van de financieel slechte situatie van de gemeente Noordwijk.

Hierdoor ontstaat er echter na het lezen van deze eindrapportage een onevenredig negatief beeld over het functioneren van de gemeente Noordwijk, hetgeen naar de optiek van de onderzoekscommissie niet terecht is.

Veel besluiten van de gemeenteraad en de daaruit voortvloeiende projecten zijn namelijk wèl zonder problemen uitgevoerd en hebben mede bijgedragen tot het huidige aangename leefklimaat. Een leefomgeving waar het zowel voor de inwoners uit Noordwijk, als de ondernemers en toeristen prettig vertoeven is.

Hoofdstuk 1: Onderzoeksopzet

Tijdens de begrotingsbehandeling in oktober 2002 besluit de gemeenteraad dat een onderzoek nodig is naar de financiële situatie van de gemeente Noordwijk. Het gaat daarbij met name om het verloop van de financiële reserves gedurende een reeks van jaren. In december 2002 stelt de raad een voorbereidingscommissie in. Op advies van de voorbereidingscommissie neemt de raad het besluit om een onderzoekscommissie in te stellen, samengesteld uit leden van alle raadsfracties. De volgende raadsleden nemen het onderzoek op zich: dhr. A. Houwaart (ChristenUnie), mevr. M.A. van der Vlugt (VVD), mevr. T.J.M. Mornout-van Orsouw (CDA), dhr. M.U. Wiersema (de Progressieve Combinatie) en dhr. L.J. van Ast (Noordwijk Totaal, voorzitter). Deze onderzoekscommissie is vervolgens op voortreffelijke wijze ondersteund door de ambtelijke organisatie en specifiek de raadsgriffier, mevr. E. Koek. De onderzoekscommissie heeft bovendien ondersteuning gekregen van mevr. M. den Hollander bij het schrijfsproces van het onderzoeksrapport 'Recht door zee'.

De gemeenteraad heeft de onderzoekscommissie als primaire doelstelling mee gegeven:

"het onderzoeken van de oorzaken van de huidige, op het eerste gezicht sterk verslechterde financiële situatie van de gemeente."

Om bovenstaande primaire doelstelling recht te doen heeft de onderzoekscommissie dit onderzoek in drie onderdelen uitgevoerd. Te weten een eerste informele onderzoeksfase, de formele onderzoeksfase en resumerend de beschouwende fase. Wij zullen in dit hoofdstuk in het kort uiteen zetten welke activiteiten in elke fase verricht zijn.

Informele onderzoeksfase

Deze fase is het startpunt van dit onderzoek. In samenwerking met de raadsgriffier en de organisatie is vanaf begin februari 2003 door de commissie gewerkt aan het verkrijgen en het creëren van inzicht in de verschillende relevante dossiers. Daarnaast is in deze fase reeds informeel met een aantal betrokken bestuurders en ambtenaren gesproken om hun opvatting te vernemen. In deze onderzoeksfase heeft de commissie tevens, aan de hand van het dossieronderzoek en de informele gesprekken met dhr. Barnhoorn (wethouder), dhr. De Groot (hoofd financiële planning en control), dhr. Van der Sluijs (oud burgemeester) en dhr. Oostermeijer (gemeente controller), een groot aantal vragen in de organisatie uitgezet. In de ogen van de commissie zou de beantwoording daarvan kunnen bijdragen aan het realiseren van de primaire onderzoeksdoelstelling. Overigens zijn alle gebruikte bronnen openbaar toegankelijk, evenals de gestelde vragen van de onderzoekscommissie. Voor inzage daarvan wordt u verzocht een afspraak te maken met de raadsgriffier.

Formele onderzoeksfase

De onderzoekscommissie heeft in deze fase, dank zij de opgedane dossierkennis uit de informele onderzoeksfase, diverse hoorzittingen gehouden. Naast besloten hoorzittingen met dhr. Van den Brandt (hoofd vervoer economie toerisme), dhr. Van Rijnberk (gemeenteraadslid, tevens vice voorzitter van de gemeenteraad), dhr. Van der Sluijs (oud burgemeester) en dhr. Smaal (gemeentesecretaris), zijn openbare hoorzittingen gehouden met dhr. Smit (oud wethouder), dhr. Sweers (oud wethouder), dhr. Salman (oud wethouder), dhr. Tummers (oud wethouder), dhr. Lamboo (oud afdelingshoofd financieel beleid), dhr. Jongerhuis (oud afdelingshoofd financiële planning en control), dhr. Van Duin (wethouder), dhr. Van Rijnberk (gemeenteraadslid, tevens vice voorzitter gemeenteraad), dhr. Boering (oud directeur grondbedrijf), dhr. Oostermeijer (controller), dhr. De Groot (hoofd financiële planning en control), dhr. Smaal (gemeente secretaris) en mevr. De Haas (directeur bedrijfsvoering/grondbedrijf).

Hoofdstuk 1: Onderzoeksopzet

De notulen van deze hoorzittingen zijn op afspraak in te zien bij de gemeente Noordwijk. U dient zich hiervoor tevens te wenden tot de raadsgriffier, mevr. E. Koek.

De doelstelling van de hoorzittingen is tweeledig geweest. Enerzijds zou, waar het dossieronderzoek onvoldoende antwoorden kon geven op de vragen in het kader van de primaire doelstelling van het onderzoek, een openbare toelichting door (gewezen) bestuurders, (gewezen) ambtenaren en derden verhelderend kunnen zijn. Anderzijds zouden, middels deze hoorzittingen, de inzichten vanuit het dossieronderzoek getoetst kunnen worden op relevantie en juistheid/volledigheid. De hoorzittingen (besloten en openbaar) hebben plaats gevonden na het afleggen van de eed of belofte (conform artikel 6 lid 5 van de onderzoeksverordening). Daarnaast is de onder ede stelling kenbaar gemaakt door de openbare vooraankondiging in de gemeentelijke advertentie. Tevens is in deze gemeentelijke advertentie opgeroepen tot het al dan niet anoniem indienen van dossiers welke relevant voor de onderzoekscommissie zouden kunnen zijn. Hiervan is door diverse personen/instanties gebruik van gemaakt.

Aan de hand van het dossieronderzoek (en de hoorzittingen) heeft de onderzoekscommissie vastgesteld dat een extern onderzoek naar het grondbedrijf en dan met name naar de gang van zaken rondom de bouwlocaties Groot-Bronsgest en Offem-Zuid, noodzakelijk zou zijn. De onderzoekscommissie heeft de gemeenteraad dan ook verzocht hiervoor de financiële middelen beschikbaar te stellen. De gemeenteraad heeft dat verzoek unaniem gehonoreerd. De raad neemt in dezelfde vergadering het besluit dat de voorzitter van de onderzoekscommissie (dhr. L.J. Van Ast), samen met de voorzitter van de gemeenteraad (dhr. H. Groen) het externe onderzoeksteam zal aanstellen. Op hun voordracht zijn derhalve prof. dr. J.H.J. van den Heuvel en mw. mr. M. Timmer als onafhankelijk wetenschappers aangesteld. Voor nadere informatie omtrent hun specifieke opdracht en bevindingen wordt verwezen naar hun openbare onderzoeksrapportage ‘Gedane zaken nemen geen keer – besluitvorming over de Noordwijkse bouwlocaties Groot-Bronsgest en Offem-Zuid over de periode 1988 t/m 2002’. Deze rapportage is op verzoek bij de raadsgriffier mevr. E. Koek verkrijgbaar en daarnaast te downloaden van de website van de gemeente Noordwijk (www.noordwijk.nl).

De onderzoekscommissie heeft de bevindingen van de (in)formele onderzoeksfase (hoorzittingen en dossieronderzoek) gebruikt om in de beschouwende fase antwoord te geven op de primaire doelstelling van het onderzoek en de daarbij behorende deelvragen. Voor het hoofdstuk grondbeleid (hoofdstuk 6) is als voornaamste bron gebruik gemaakt van het onderzoeksrapport van de externe onderzoekers prof. dr. J.H.J. van den Heuvel en mw. mr. Timmer.

Beschouwende fase:

Na het analyseren van alle informatie uit de (in)formele onderzoeksfase met betrekking tot de primaire doelstelling van dit onderzoek, heeft de onderzoekscommissie in deze derde en tevens laatste fase een beschouwende eindrapportage opgesteld. Het product daarvan vormt de eindrapportage ‘Recht door Zee’ waarvan u nu kennis neemt. In deze eindrapportage wordt met behulp van het dossieronderzoek, het externe onderzoeksrapport en de vele hoorzittingen recht gedaan aan de primaire doelstelling van het onderzoek waartoe door de gemeenteraad in haar vergadering besloten is. Bovenal geeft deze eindrapportage antwoord op de door de gemeenteraad gestelde vragen in hoofdstuk 2. Een bredere toelichting en verduidelijking treft u aan in de hoofdstukken 4 tot en met 10. In deze bredere analyse is gebruik gemaakt van citaten uit de hoorzittingen ter verduidelijking.

Hoofdstuk 1: Onderzoeksopzet

Tenslotte heeft de onderzoekscommissie het tot haar taak gerekend om de inhoud van de hoofdstukken 2 tot en met 10 zoveel mogelijk in ‘*begrijpelijke*’ en duidelijke taal te schrijven. Met als doel het rapport voor een zo’n groot mogelijke publiek leesbaar en toegankelijk te houden. Een grote uitdaging, te meer omdat financiële onderzoeken vol met vakjargon zitten en daardoor lastig leesbaar kunnen zijn. Desalniettemin is deze uitdaging meer dan passend. Zeker sinds de komst van het dualisme, dat het tot haar kerntaak rekent om onze kiezers dichter bij de politiek te betrekken door hen duidelijk te informeren. Mede dankzij de schrijfondersteuning die wij van mevr. M. den Hollander hebben gekregen, denken wij daarin geslaagd te zijn.

Hoofdstuk 2: Conclusies

2.1 De ogen zijn groter dan de maag

De laatste jaren is de reservepositie van Noordwijk ernstig verzwakt. De vrije reserves zijn ver onder het acceptabel niveau komen te liggen. De ruimte binnen de bestemmingsreserves is sterk verminderd. Om de begroting sluitend te krijgen zijn door het huidige college de gemeentelijke belastingen en heffingen sterk verhoogd. Ook is een financieel reparatiebeleid gestart. Dat beleid richt zich op het gezond maken van de gemeentelijk financiën door:

- het saneren van het investeringsplan;
- het terugdringen van het oneigenlijk gebruik van rentes op reserves en boekwaarden van complexen binnen het grondbedrijf;
- het opstellen van beheersplannen voor wegen, gebouwen en groen.

2.2 Financieel beleid

De huidige slechte financiële situatie van de gemeente Noordwijk is naar het oordeel van de onderzoekscommissie veroorzaakt door een opeenstapeling (cumulatie) van besluiten die op korte termijn wel ruimte geven in de begroting, maar die een negatief financieel effect hebben op de langere termijn. Deze ‘langere’ termijn is nu aangebroken. De onderzoekscommissie constateert een enorme tegenstrijdigheid en wrijving tussen het beleid, dat gericht is op het laag houden van de gemeentelijke belastingen voor de Noordwijkers, en een ambitieniveau (dat alle wensen van bestuurders en Noordwijkers wil invullen) dat stevig gestegen is. De onderzoekscommissie heeft over de onderzochte periode dan ook een opvallende stijging van het aantal grote projecten waargenomen zonder dat daarvoor voldoende financiële dekking aanwezig is.

De verslechterde situatie kan men voor een groot deel aflezen aan het financiële beleid dat in de periode 1997 tot 2002 is gevoerd. De combinatie van het laag houden van de gemeentelijke belastingen en heel veel willen realiseren (een veelvoud aan ambities) is niet de meest gelukkige. Zeker niet als daar geen bezuinigingen tegen over staan. De onderzoekscommissie constateert dat het financiële beleid deze jaren weinig structureel is benaderd. De discussies in het college en in de gemeenteraad hebben zich beperkt tot het zoeken naar allerlei oplossingen of redeneringen om de onroerendzaakbelasting (OZB) zo laag mogelijk te houden. Er is creatief omgegaan met het dichten van gaten die in de begrotingen optraden. In combinatie met de oplopende ambitie is jarenlang ingeteerd op de toekomst. In stilte is de uitstekende reservepositie uit het einde van de vorige eeuw opgesoupeerd.

Medio 1996 is wethouder Voorham (PvdA) van Financiën opgestapt, onder andere door kritiek van haar collega wethouder Sweers (VVD) op haar functioneren. De heer Sweers is opvolgend wethouder Financiën in de perioden 1996-1998 én 2001-2002 (na het vertrek van de heer Smit van Verenigd Noordwijk). Wethouder Sweers kiest ervoor om, wat betreft de OZB, een ombuiging in te zetten. Daarbij staat het niet laten stijgen (ook niet met het percentage inflatiecorrectie) van de OZB centraal. Het beleid van Sweers druist in tegen dat van zijn voorgangster. Zij stond juist wel een geleidelijke verhoging voor, richting de norm van Binnenlandse Zaken (Biza-norm). Het begrotingsgat dat zo ontstaat, wordt opgevuld door een aantal maatregelen die voor de korte termijn wel geld opleveren, maar die een voorschot zijn op de toekomst.

Hoofdstuk 2: Conclusies

In 1997 verschijnt de nota reserve- en voorzieningenbeleid. Daarin wordt voorgesteld om de rente van de reserves voor een deel te gebruiken voor het sluitend maken van de begroting. Dit levert alleen al in de begroting 1999 een extra bedrag van HFL 776.000,- op. Het aandeel van de rente-inkomsten vanuit de reserves binnen de begroting loopt in 2003 op naar meer dan HFL 1.000.000,- structureel. Vanzelfsprekend vermindert dit bedrag de groei van de reserves. Een groeibedrag dat wordt gemist op het moment dat je van de reserves gebruik wilt maken. Op dat moment zul je als gemeente bij moeten betalen uit, bijvoorbeeld, de post algemene reserve. Daarbij komt bovendien dat het mes aan twee kanten snijdt. Het is namelijk niet meer aantrekkelijk om de reserve te gebruiken omdat je dan structureel rente-inkomsten binnen de begroting mist.

Voorbeelden van een, volgens de onderzoekscommissie niet verstandige, afroaming van de reserves zijn de reserve volkshuisvesting, bodemsanering en podiumzaal.

Een andere belangrijke kurk waar de gemeentelijke begroting op drijft is het grondbedrijf. De gemeente leent zelf geld tegen 5% en rekent 7% aan het grondbedrijf. Al in de periode 1990 – 1994 is besloten om het verschil, 2% van de boekwaarde van complexen van het grondbedrijf ‘af te romen’ ten gunste van de begroting van de gemeente. De verwachte sterke stijging van de grondprijzen en winsten op de bouwplannen Groot-Bronsgesest en ’s-Gravendijk hebben aan de basis van dit besluit gelegen. Rond de eeuwwisseling ‘groeien’ de boekwaarden van het grondbedrijf explosief. Het bedrag dat jaarlijks naar de begroting vloeit stijgt hierdoor naar meer dan EUR 600.000,- per jaar.

Opmerkelijk is, dat nooit is berekend wat het effect van de afroaming is op de financiële positie van het grondbedrijf. Men is er vanuit gegaan dat er toch wel winst gemaakt zou worden in het grondbedrijf. Voorzover de onderzoekscommissie heeft kunnen nagaan, heeft een eerste echte inventarisatie van alle projecten pas in 2001 plaatsgevonden. Na zware kritiek van de provincie Zuid-Holland zijn toen voorzichtig de eerste exploitatieberekeningen gemaakt. Uit een discussiestuk voor de provincie Zuid-Holland blijkt dat de financiële positie van het grondbedrijf helemaal niet zo rooskleurig is als altijd gedacht. De onderzoekscommissie is van mening dat op dat moment de afroaming van de rente onmiddellijk had moeten stoppen. Opmerkelijk is het feit dat dit alles niet heeft geleid tot een discussie in de gemeenteraad. De onderzoekscommissie stelt dat de afroamingsconstructie er mede voor heeft gezorgd dat nieuwbouwwoningen in Noordwijk een stuk duurder uit vallen dan de gemeente voor ogen heeft gestaan. De hogere boekwaardes (ten gevolge van de hogere jaarlijkse rentetoerekening) zullen uiteindelijk door de kopers van de woningen in Boechorst en Offem-Zuid betaald moeten worden.

Ook is het investeringsplan van de gemeente Noordwijk in de jaren tachtig ‘vervuild’ geraakt met vaste onkosten voor onderhoudsuitgaven voor beheer, groen en wegen. Het gaat hier om een boekhoudkundige truc, waarmee snel geld kan worden ‘gevonden’. Deze uitgaven horen eigenlijk thuis in de normale begroting. Het voordeel van deze werkwijze is dat op korte termijn veel geld wordt bespaard omdat van het bedrag van de investering slechts de afschrijving en rente worden betaald. Het nadeel is dat, als je dit structureel vele jaren doet, het financiële voordeel op korte termijn, na zeven jaar omslaat in een structureel nadeel. Een nadeel dat bovendien jaarlijks structureel 25% duurder uitpakt.

Het opschonen van het investeringsplan heeft alle jaren in alle begrotingen(!) prioriteit gekregen. Vanwege de kosten die dat met zich mee zou brengen heeft geen enkel college deze problematiek aangepakt.

Hoofdstuk 2: Conclusies

Op dit moment zal het opschonen van het investeringsplan structureel een gat van EUR 614.000,- in de begroting slaan. De onderzoekscommissie constateert dat er in de collegeperiode 1998 tot 2002 een mogelijkheid is geweest om de noodzakelijke opschoning te starten. Door hiervoor de inkomsten van de verkoop van het Noordwijkse kabelnetwerk (tien miljoen gulden) beschikbaar te stellen. De ambtenaren dringen daar ook op aan, maar het college van B&W kiest daar toch niet voor. De onderzoekscommissie vindt het onbegrijpelijk dat er, zelfs nog in 2001, voor gekozen is om in het investeringsplan nog eens HFL 250.000,- extra op te nemen aan structurele uitgaven.

Op het rioolplan na ontbeert de gemeente Noordwijk beheersplannen voor wegen, groen en gebouwen. Door het ontbreken van beheersplannen bestaat er geen goed inzicht in de noodzakelijke onderhoudsuitgaven en de omvang van eventueel achterstallig onderhoud. Het doorschuiven van noodzakelijke uitgaven naar volgende collegeperioden rekent de onderzoekscommissie ook tot achterstallig onderhoud. Door het ontbreken van beheersplannen is er onvoldoende inzicht in de toekomstige financiële toestand van de gemeente. Hoe belangrijk inzicht is, wordt versterkt door het feit dat in de provincie Zuid-Holland een aantal gemeenten juist failliet zijn gegaan door onvoldoende inzicht in de onderhoudskosten voor wegen, groen en gebouwen. De onverwachte onkosten bij noodzakelijke aanpassingen aan het gemeentehuis, maar vooral het debacle rond het Bollenbad, zijn sprekende voorbeelden van grote financiële onzekerheden.

De onderzoekscommissie staat verbaasd over de traagheid van de vorige colleges bij het realiseren van beheersplannen en constateert politieke onwil. Al tien jaar is men bezig met het maken van beheersplannen. De politiek onwil kan als volgt worden verklaard: omdat het opstellen van beheersplannen (en de daarvoor benodigde reserveringen) jaarlijks een gat slaat in de gemeentebegroting van velen tonnen (zo niet miljoenen) euro's, is hier omwille van de breed gedragen politieke wens om de belastingen laag te houden (specifiek de OZB) en tegelijkertijd niet te bezuinigen, niet voor gekozen.

In de begroting van 2001 is ook een aantal grote projecten opgenomen met een uiterst discutabele dekking. Deze dekking bestaat uit de reserve en verwachte winsten uit het grondbedrijf voor een bedrag van HFL 24.000.000,- en de verkoop van aandelen NUON van HFL 30.000.000,-. Deze bedragen zijn uiterst speculatief van karakter en zijn niet op basis van een goede analyse berekend. Al in 2001 geeft de doorrekening van het grondbedrijf een geheel ander beeld. Ook zijn de verwachte inkomsten uit de verkoop van de NUON-aandelen slechts beurspeculaties. De gemeente Noordwijk droomt van toekomstige hoge verkoopprijzen van haar aandelen NUON. Uiteindelijk zal echter blijken dat de verkoop van de NUON-aandelen meer droom dan werkelijkheid was. De aandelen NUON zijn nooit verkocht omdat, vanwege de beurscrisis, de opbrengst bij lange na niet in de buurt van de zo gehoopte 30 miljoen gulden zou komen. Een aantal van de in de begroting van 2001 opgenomen grote projecten zijn, door het ontbreken van gelden uit het grondbedrijf en de NUON-aandelen, vanuit de algemene reserves betaald. Dat heeft tot een onaanvaardbare uitputting van deze reserve geleid. Ernstig is ook het gegeven dat een aantal projecten geen doorgang heeft kunnen vinden, waarover al met het maatschappelijk middenveld is gesproken. Het niet doorgaan van de bouw van een nieuw materiaalgebouw voor de Noordwijkse Reddings Brigade (NRB) is hier een triest voorbeeld van.

Hoofdstuk 2: Conclusies

2.3 Ambities en dadendrang

Hier valt men over de pijpen van de te grote broek die de laatste colleges en gemeenteraden hebben aangetrokken. De afgelopen tien jaren worden gekenmerkt door een niet te verklaren overdaad aan ambities. Ambities die, zowel wat betreft het geld als de ambtelijke ondersteuning, niet beheersbaar blijken te zijn. Een aantal zeer grote projecten is gestart. Naast de zeer complexe planvorming rondom de nieuwe wijk Groot-Bronsgest zijn maar liefst drie industrieterreinen ten zuiden van Noordwijk in ontwikkeling. Deze projecten vragen de volle aandacht van het ambtelijk apparaat. Ook voor gaten in Noordwijk die ontstonden na de uitplaatsing van bedrijven naar 's-Gravendijk (bijvoorbeeld de terreinen van Bierman, Haak en Brouwer) moet een oplossing worden gevonden. Al met al voldoende om het ambtelijk apparaat vol te belasten.

Daar bovenop komt dan nog een niet te stuiten vloed aan ideeën en voorstellen, die uitmonden in projecten. Met veel horten en stoten is een aantal daarvan gerealiseerd: het nieuwe theater de Muze, het nieuwe Trefpunt, een aantal rotondes, een parkeerkelder onder de VOMAR, een parkeerplan voor Noordwijk aan Zee en de herinrichting van de Hoofdstraat, de Grent, het Picképlein en zeer recent de Wilhemina Boulevard. Veel dingen die in begrotingen werden beloofd zijn echter blijven steken: vijf(!) parkeerkelders; Maarten Kruijtsstraat, Jan Kroonsplein, Haakterrein en twee parkeerkelders bij de Kerkstraat, dan nog een drietal extra rotondes en de herinrichting van het Vuurtorenplein en Palaceplein.

Nog een aantal projecten, met een prioriteit uit vorige collegeperiodes, en de datum dat ze zouden moeten zijn gerealiseerd(!): Unielocatie Nortghoschool (1995), een nieuw jeugd- en jongerenonderkomen als alternatief voor het oude JOIN-gebouw (2003), de invoering van de brede school (2003), huisvesting gemeentelijke organisatie (2002), renovatie van het winkelcentrum Kerkstraat (2004), bodemsanering Losplaatsweg, uitbreiding van de begraafplaats (2005), vernieuwing materiaal gebouw NRB (2002), school in Boechorst, 2^e fase inrichting SJC-velden (2004-2005). Voor al deze projecten is al veel ambtelijke inzet gepleegd en zijn derhalve flinke kosten gemaakt. Vanuit de verschillende begrotingen komt de onderzoekscommissie tot een investering van veel meer dan EUR 50.000.000,- waarvoor de financiële middelen ontbreken.

Overigens is de overdaad aan ambitie ook nu nog actueel: planvorming en aankoop van de gronden in het Middengebied, het projectgebied Morgenster, het ISV-project Noordwijk-Binnen, het Bollenbad, de overloop(parkeer)terreinen, de grondaankoop voor een ringweg rond Vinkenvelde, de begeleiding van projecten voor Sancta-Maria en de Van den Berghstichting, de badplaatsvernieuwing, de Rijn Gouwelijk.

Het beeld dat komt bovendrijven over de laatste colleges en gemeenteraden is er één van een bestuur dat niet kan kiezen en te veel (verkiezings)beloftes in beleid heeft omgezet. Geen belastingverhoging, geen bezuinigingen, geen sanering van oude projecten en geen enkele beperking wat betreft nieuw beleid. Beloftes die creatief worden gefinancierd door het gebruik en afkomen van reserves, het vervuilen van het investeringsplan, het vooruitschuiven van onderhoud en het niet reserveren van geld voor onderhoud aan gebouwen (gemeentehuis, het Bollenbad). Toen ook dit onvoldoende bleek op te brengen, koos men voor een uiterst speculatieve dekking van projecten, namelijk de winst van de nog te verkopen NUON-aandelen en de 'verwachte' winst van het grondbedrijf. Opvallend is dat deze verwachte winst nooit is gebaseerd op basis van exploitatieopzetten..

Hoofdstuk 2: Conclusies

2.4 Projecten

De onderzoekscommissie constateert dat het wel fout moest lopen. De druk op de financiën en de ambtelijke organisatie is, vanzelfsprekend, veel te groot geworden. Naast financiële middelen bestaan de middelen van een gemeente ook uit de kwantiteit en kwaliteit van het ambtelijke apparaat. Deze zijn echter door de ambities van haar bestuurders ernstig in de knel gekomen. Bij de evaluatie van een aantal projecten zien we dan ook dat aan de eisen van projectmatig werken niet kan worden voldaan. Allereerst staat de organisatie van de projecten sterk onder druk. Er is sprake van een steeds wisselende samenstelling, te weinig menskracht, veel verloop en veel dure projectleiders van buitenaf. Vaak is er geen echte sturing in de vorm van een stuurgroep. Bij 'de Muze' zijn de deelnemers van de projectgroep en stuurgroep bijvoorbeeld bijna dezelfde.

Wat betreft de fasering van de projecten constateert de onderzoekscommissie vaak een grote overschrijding van tijd in de beginfasen. Op het moment dat het project compleet is beschreven en begroot gaat het goed (bijvoorbeeld het Trefpunt, de Muze, de Wilhelmina Boulevard, het Picképlein). Het duurt echter opvallend lang en kost vaak zeer veel tijd aan (externe) studies, alvorens een definitief besluit wordt genomen. Een weinig standvastige lijn vanuit de politiek (college en gemeenteraad) kan hiervan de oorzaak zijn. (Te) vaak wordt teruggekomen op eerdere besluitvorming. Sommige projecten verkeren al bijna tien jaar in een schimmige fase. De financiën lijken vooral in de eerste fasen van een project bijna volledig onbeheersbaar. Zo stijgt, naar gelang de ambitie, tevens het bedrag dat met de investering gemoeid is. Wederom constateert de onderzoekscommissie dat het aan goede exploitatieberekeningen ontbreekt in de meeste projecten. Mede hierdoor ontstaat rond het Kerkstraatproject een voorlopig tekort van EUR 5.000.000,-. Een verlies dat voor een belangrijk deel ook nog eens wordt gefinancierd met de 2 miljoen uit de CAI-gelden die voor Noordwijk Binnen bestemd zijn.

Lopende het project staat tevens de gewenste kwaliteit te vaak ter discussie. Zo groeit de Muze uit van een podiumzaal naar een multifunctioneel theater. De herbestrating van de Wilhelmina Boulevard verandert in een stedenbouw- en landschapkundig voorbeeldproject dat met veel allure het 'Monaco van de Nederlandse kust' moet worden. Met alle kosten voor de planvoorbereiding van dien. De informatie vanuit de projecten richt zich meestal niet op de relevante beheersaspecten van een project (fasering, budgetten en kwaliteit verschillende fasen). Informatie waar een gemeenteraad op kan sturen. De informatie die de gemeenteraad veelal krijgt voorgeschoteld is vaak eerder een leuk politiek verhaal en daarmee meer als persbericht geschikt.

2.5 De cultuur

De cultuur in de organisatie heeft een speciale plek binnen het onderzoek gekregen. Tijdens het onderzoek wordt vanuit vele kanten en in vele oriënterende gesprekken gewezen op de periode 1994 tot 1998. Een periode waarin de conflicten tussen collegeleden, tussen college en oppositie en spanningen binnen de ambtelijke top schering en inslag zijn. Ook de periode 1998 tot 2002 kenmerkt zich door wantrouwen tussen oppositie en college, een situatie die jarenlang geheerst heeft.

Hoofdstuk 2: Conclusies

Hier ligt voor een deel een structureel probleem aan ten grondslag. Veel van de discussies vinden in die periode niet in de gemeenteraad plaats, maar in zogeheten ‘torentjesoverleggen’ tussen wethouder en fractievoorzitters. Veel belangrijke onderwerpen worden hier ‘voorgekookt’. Te vaak staat dan in iedere vergadering de stemverhouding al ver van te voren vast. De richting van de gemeentelijke financiën bij het opstellen van de begroting, de verdeling van de CAI-gelden en de totale besluitvorming rond Groot-Bronsgest zijn hier voorbeelden van. Hiermee wordt volgens de onderzoekscommissie aan een van de belangrijkste voorwaarden van de Nederlandse democratie getornd. Te veel discussie vindt plaats buiten de openbaarheid. Het spel van hoor- en wederhoor wordt onvoldoende toegepast. Kritiek draagt bij tot een verbeterd product, maar alleen indien het product de toets der kritiek kan doorstaan. Een openbare strijd in de arena van de gemeenteraad op basis van gelijkwaardigheid en gelijke informatie is echter niet aan de orde. Te vaak wordt de oppositie, maar worden ook fractieleden van de collegepartijen, op afstand gezet. De machteloosheid en informatieafstand zorgen voor meer oppositie buiten de gemeenteraad. Steeds meer tijd gaat verloren met aanval en verdediging, zonder dat er sprake is van fundamentele discussies over bijvoorbeeld belangrijke onderwerpen zoals financiën of het grondbeleid. Veel van de hierboven beschreven structurele problemen kunnen hierdoor zonder discussie voortwoekeren.

Een ernstige escalatie treedt op als de gemeenteraad én de oppositie niet meer kunnen vertrouwen op de objectiviteit van de gegevens. Bij het dossier Groot-Bronsgest worden ambtenaren gepasseerd en stukken ‘politiek geobjectiveerd’. Zo kan het gebeuren dat zeer belangrijke gegevens over extra risico’s voor het grondbedrijf, oplopend tot 20 miljoen gulden, nooit in de besluitvorming zijn meegenomen. Met het achterhouden van informatie is volgens de onderzoekscommissie bewust gepoogd de gemeenteraad buiten spel te zetten. In de periode 1994 en 1998 ontstaat er een vertrouwensbreuk tussen delen van het college en delen van de ambtelijke top. Enkele wethouders (dhr. Salman en dhr. Van der Veen) verzamelen een aantal ambtenaren om zich heen waarmee ze direct zaken kunnen doen. Ze creëren als het ware een persoonlijke hofhouding. Deze ambtenaren mogen niet meer aan de gemeentesecretaris rapporteren. Daarmee worden de werkprocedures en de ambtelijke hiërarchie omzeilend. Op die manier worden ook reguliere taken ondergeschikt gemaakt aan de politieke wensen en projecten van de wethouders. De ambtelijke top moet er zijn om evenwicht te scheppen tussen capaciteit en politieke ambities. Gezien de hoge ambities en de beperkte middelen, wat betreft geld en menskracht en het passeren van de ambtelijke top, escaleren de problemen vrij snel.

De escalatie is vooral merkbaar in het functioneren van de projectwethouders Van der Veen en Salman en de gemeentesecretaris (die verantwoordelijk is voor het reilen en zeilen van de organisatie). Het ambtelijk functioneren wordt met dit alles geen goed gedaan. Een periodiek gezondheids-onderzoek (PAGO-onderzoek) spreekt boekdelen. Er leeft onder de medewerkers van de gemeente Noordwijk een algemene angst om fouten te maken. Er is tevens een sterk verminderde betrokkenheid bij de organisatie. De ambtenaren schamen zich er zelfs voor om bij de gemeente Noordwijk werkzaam te zijn. Dit alles leidt tot onverkwikkelijke zaken in de personeels- en organisatiesfeer.

Voormalig burgemeester Van der Sluijs probeert hier iets aan te doen. Wanneer hij de terugkeer eist van de inmiddels ziek thuiszittende gemeentesecretaris, volgt een merkwaardige reactie van de zittende wethouders (dhr. Salman, dhr. van der Veen en dhr. Sweers).

Hoofdstuk 2: Conclusies

De wethouders schrijven namelijk (zonder de burgemeester daar zelf van op de hoogte te stellen, deze komt dit pas via een journalist op zijn vakantieadres in Spanje aan de weet) een ongezouten brief naar de commissaris van de Koningin. Daarin uiten zij met name hun ongenoegen over het door de burgemeester gevoerde personeelsbeleid. Omdat de burgemeester de wethouders voor is geweest door de commissaris van de Koningin al in een eerder stadium in te lichten over de verhoudingen in het Noordwijkse gemeentehuis, heeft dit schrijven overigens geen gevolgen. Wel zorgt de brief van de wethouders voor een zwarte bladzijde in de Noordwijkse politiek. Een brief die bovendien van weinig tot geen respect getuigt van de wethouders voor de inbreng van de burgemeester.

Na een breed scala aan incidenten en conflicten is voor de burgemeester de maat vol. Van der Sluijs besluit recht voor 'zijn ambtenaren' en de integriteit van het bestuur te gaan staan. Hetgeen leidt tot een vertrouwensbreuk tussen (en uiteindelijk de val van) wethouder Van der Veen en de burgemeester. Een actie van de burgemeester die de overgebleven wethouders, dhr. Salman en dhr. Sweers, hem niet in dank afnemen. Zo wordt de burgemeester zijn portefeuille Personeel en Organisatie ontnomen (wethouder Salman neemt hem over). Ook wordt, in de onderhandelingen voor het nieuwe college (de periode 1998 – 2002), het seniorenconvent om zeep geholpen. Het seniorenconvent is voor een burgemeester een belangrijk orgaan. Binnen het seniorenconvent kunnen immers niet-politieke gedachtewisselingen plaatsvinden tussen fractievoorzitters en de burgemeester. En die zijn in het belang van een goed bestuur.

Het feit dat de burgemeester, in de periode 1994 – 1998, ondanks de moeilijke omstandigheden, via het seniorenconvent toch een redelijk overleg met de fractievoorzitters (van specifiek de collegepartijen) kon onderhouden (hetgeen de burgemeester een machtspositie tegenover de wethouders verschaft) lijkt, ook volgens de burgemeester zelf, de reden te zijn geweest van het afschaffen ervan. Met name voormalig wethouder Salman was het seniorenconvent een doorn in het oog. Omdat het seniorenconvent voor de periode 1998 – 2002 afgeschaft is (iets wat alle politieke partijen hebben laten gebeuren) betekende dit dat de burgemeester vier jaar lang niet de officiële mogelijkheid heeft gehad, behalve individueel, om met de fractievoorzitters gezamenlijk te overleggen. Een situatie die, en dan specifiek in de discussie rondom Groot-Bronsgest en het alternatieve bouwplan, ervoor gezorgd heeft dat de burgemeester niet officieel de mogelijkheid had om informeel aan de fractievoorzitters zijn zorgen en de risico's die met het alternatief samengingen, uiteen te zetten.

Na een betrekkelijke rustige start van het nieuwe college van B&W (1998 - 2002) ontstaan er uiteindelijk grote problemen tussen de wethouders en fractievoorzitters van de collegepartijen en de ambtelijke top die de ruimtelijke projecten trekt (grondbedrijf, bouwen en wonen, VET). De ambtelijke top wordt zelfs van het dossier Groot-Bronsgest/Offem-Zuid gehaald. Hun mening zint het bestuur niet. Er volgt een, volgens de onderzoekscommissie, onverstandige interventie op een complex en financieel zeer risicovol dossier (bouwen in Offem-Zuid in plaats van Bronsgest-Noord).

De besluitvorming vindt niet meer plaats op basis van deskundigheid, grondexploitaties en juridische overwegingen, maar op basis van het *fingerspitzen*-gevoel van wethouder Tummers en de regisseur van het alternatieve bouwplan (en de uiteindelijke omklap) fractievoorzitter Salman (beiden CDA). De fractievoorzitters van de collegepartijen zijn daar van op de hoogte geweest. Resumerend constateert de onderzoekscommissie dat er in de onderzochte periode binnen de gemeentelijke organisatie sprake is geweest van vele kleine en grote veenbranden.

Hoofdstuk 2: Conclusies

De macht die wethouders zich konden toe eigenen is in de ogen van de onderzoekscommissie buitenproportioneel geweest. Onder de dingen die opvallen zijn verder het passeren van de ambtelijke top, het buitenspel zetten van de oppositie, het afschaffen van het seniorenconvent in de periode 1998-2002 en het feit dat de burgemeester zijn portefeuille personeel en organisatie is ontnomen.

De burgemeester is zo de plek ontnomen voor officieel overleg (in geval van crises) met de fractievoorzitters buiten het college om. Opmerkelijk is het gedrag van de gemeenteraad. Men staat er bij en men kijkt ernaar. Volgens de onderzoekscommissie geven de hierboven beschreven cultuur- en de machtsverhoudingen een verklaring voor de slechte communicatie tussen gemeenteraad en college van B&W en de kwaliteit van de discussies in de gemeenteraad (en daarmee de kwaliteit van de besluitvorming). Het lijkt er ook sterk op dat delen van het ambtelijk apparaat vervreemd zijn geraakt van de politiek. Men geneerde zich voor alle toestanden, men werd zelfs opzij gezet. Alleen diegenen die bereid zijn geweest de politieke wensen van de wethouders op te volgen, en daarbij hun ambtelijke professionaliteit te vergeten, hebben in deze situatie kunnen overleven. De wethouders hebben zich zo de ruimte verschaft om de ambtelijke organisatie te misbruiken (daarbij gesteund door een meerderheid van de gemeenteraad). Het is dan ook niet verwonderlijk dat Deloitte & Touch Bakkenist in een eerder uitgevoerd onderzoek de cultuur aanmerken als een ‘ritselcultuur’, waarbij men veel onderling regelt.

De onderzoekscommissie constateert daarbij ook dat de gemeentesecretaris, als schakel tussen politiek en de ambtenaren, geen grip meer op de situatie heeft kunnen krijgen. De secretaris heeft naar het oordeel van de onderzoekscommissie ook niet krachtig geïntervenieerd op momenten dat relevante financiële informatie de raad niet bereikte. Een bijkomend nadeel is dat de ambtelijke organisatie hierdoor bloot kwam te staan aan de grillen van het dagelijks bestuur.

De onderzoekscommissie is van mening dat ook de burgemeester, ondanks verzachtende omstandigheden, aan zijn taak als proces- en kwaliteitsbewaker in diverse besluitvormingstrajecten (en specifiek rondom het alternatieve bouwplan Offem-Zuid) onvoldoende invulling heeft gegeven. Dit is mede gekomen door het ontbreken van politieke dekking vanuit de gemeenteraad, maar bovenal omdat hij het collegiale bestuur wenste te effectueren. Mede hierdoor werd de gemeenteraad structureel onvoldoende, incompleet en zelfs onjuist geïnformeerd over het alternatieve bouwplan Offem-Zuid.

2.6 Miscommunicatie

Miscommunicatie is de oorzaak van enkele incidenten die zijn opgetreden. De druk op de ambtelijke situatie is, met veel werk voor te weinig mensen, groot. Ook zijn veel externen ingehuurd om klussen op te knappen. Er wordt geen baatbelasting geheven voor de opknapbeurt van de Hoofdstraat in verband met problemen bij de dossieroverdracht en ten gevolge van ambtelijke nalatigheid. Hierdoor mist de gemeente Noordwijk EUR 352.000,- aan inkomsten. Het duurt vaak te lang voordat discussies en opdrachten vanuit de raad worden gecommuniceerd met de ambtenaren. Het is bijvoorbeeld een eis van de raad dat het totale verzekeringspakket moet worden doorgelicht na het afbranden van de Witte School. Na maanden is daaraan nog niet voldaan. Ook de Zeehonk, die op 29 december grotendeels in vlammen op gaat, blijft daardoor onderverzekerd. Deze misser kostte Noordwijkse gemeenschap HFL 300.000,-.

Hoofdstuk 2: Conclusies

2.7 Het Bollenbad

Gezien de actualiteit en de financiële problemen heeft het Bollenbad een plaats binnen het onderzoek gekregen. Het Bollenbad heeft tot in het midden van de jaren negentig goed gedraaid. Binnen de begrotingen worden lovende woorden richting bestuur en medewerkers uitgesproken. Verwacht wordt dat de exploitatie zich in een positieve richting zal ontwikkelen. In 1998 wordt echter besloten om de lening van het Bollenbad af te lossen. De gemeente had door de verkoop van het kabelnet HFL 10.000.000,- ontvangen. Twee miljoen gaat naar de Kerkstraat, twee miljoen naar badplaatsvernieuwing en de rest is voor de aflossing van de lening van het Bollenbad. Niet ten gunste van het Bollenbad zelf overigens, maar ten gunste van de gemeentelijke begroting. Op deze wijze kan met het meeste rendement (10% van de investering) geld worden vrijgemaakt ten faveure van het begrotingstekort van de gemeente Noordwijk. De aflossing van de lening van het Bollenbad gaat namelijk over een periode van 14 jaar. Door de aflossing komt een bedrag van HFL 600.000,- vrij binnen de begroting, omdat de zogeheten annuïteit van de lening (die daarmee afbetaald werd) niet meer betaald hoeft te worden.

Na dit besluit gaat het echter bergafwaarts met het Bollenbad. Geld voor noodzakelijke renovatie/onderhoudswerkzaamheden ontbreekt bij de gemeente Noordwijk. De financiële problemen zijn niet de directie van het zwembad aan te rekenen, maar het gemeentebestuur. De onderzoekscommissie is van oordeel dat het gemeentebestuur als subsidieverstrekker ernstig tekort is geschoten in het toezicht op het reilen en zeilen van het bad. Zij heeft bovendien in voorgaande jaren verzuimd geld te reserveren voor toekomstig onderhoud, alhoewel de gemeente wel altijd aan Sportfondsenbad Noordwijk heeft beloofd om in geval van grootschalige investeringen voor voldoende financiële middelen te zullen zorgen. Omdat de gemeente nooit een spaarpotje heeft gevormd, dreigt momenteel sluiting van het Bollenbad.

Door wel voldoende te reserveren, zou het college van B&W overigens niet dat rendement op de verkoop van het kabelnetwerk hebben behaald zoals wel in 1998 in de meerjarenbegroting was opgenomen (HFL 600.000,-). Daarmee zouden andere bezuinigingen of belastingverhogingen van de OZB onafwendbaar zijn geweest.

Hoofdstuk 2: Conclusies

2.8 Het grondbedrijf

In het onderzoek van professor Van den Heuvel en mevrouw Timmer wordt uitvoerig stil gestaan bij de positie van het grondbedrijf en de besluitvorming rondom de woningbouw in Bronsgeest. Daarnaast wordt in deze rapportage een uitgebreid beeld geschetst van de besluitvorming rondom de "omklap" van Bronsgeest-Noord naar Offem-Zuid. Geconstateerd kan worden dat het grondbedrijf wat betreft de bemensing in die tijd zeer kwetsbaar is geweest. De positie van administrateur is bewust niet opgevuld toen hij met de VUT ging. Ook niet toen naast de nieuwe woonwijk een aantal bedrijventerreinen in ontwikkeling werden gebracht. Het grondbedrijf is bovendien jarenlang (met medeweten van de gemeenteraad) een van de financiële kurken geweest waar een gemeente op drijft. Het verbaast de onderzoekscommissie dan ook hogelijk dat het grondbedrijf zo stiefmoederlijk is bedeed voor wat betreft ambtelijke ondersteuning, financiële controle en planning en control cycli.

Veel kritiek heeft de onderzoekscommissie op het feit dat er geen goede exploitatieberekeningen waren van de verschillende complexen binnen het grondbedrijf. Dit ondanks het feit dat de boekwaarden zeer hoog zijn opgelopen door aankoop, rentebijschrijving en investeringen in de complexen. De risico's zijn daarbij navenant toegenomen. Pas na herhaaldelijke kritiek van de kant van de provincie Zuid-Holland zijn er basale exploitatieberekeningen gekomen.

Al in de eerste totale doorrekening (september 2001) komt een veel somberder beeld naar voren dan waarop men in de begroting van 2001 speculeert. Daarin gaat men nog uit van een totale winst van minimaal HFL 24.000.000,-. Een doorrekening van alle complexen leert dat de gemeente blij mag zijn als nog een kleine winst geboekt kan worden. Dit terwijl in de begroting van 2001 wel allerlei investeringen aan de beoogde winst uit het grondbedrijf worden opgehangen. De onderzoekscommissie vindt het verbazingwekkend dat deze bevindingen wel met de provincie zijn gedeeld maar niet met de gemeenteraad. Verbijsterend is het feit dat in de begroting van 2001 de winstberekening van het complex 's-Gravendijk (HFL 15.000.000,-) uiteindelijk op een uiterst primitieve berekening (van het kaliber "achterkant sigarendoos") bleek te zijn gebaseerd.

Hoofdstuk 2: Conclusies

2.9 Het grondbeleid

De onderzoekscommissie constateert dat er veel fout is gegaan rondom de woonwijk Groot-Bronsgaast. Voor een duidelijk overzicht daarvan verwijzen wij naar het desbetreffende hoofdstuk en het externe onderzoek uitgevoerd door prof. Van den Heuvel en mr. Timmer.

Door deze fouten lijkt de omklap in ieder geval wel uit te draaien op het grootste financiële echec uit de Noordwijkse geschiedenis. Mede omdat een groot aantal bouwclaims uit Bronsgaast-Noord niet in Offem-Zuid dreigen weggezet te kunnen worden. De reden is dat de Graaf van Limburg Stirum zeer recent heeft aangegeven zelf zijn gronden te willen ontwikkelen. Daardoor hangt de gemeente Noordwijk een mogelijke schadeclaim van vele miljoenen euro's boven het hoofd. Daarbij komt nog eens dat de gemiddelde grondprijs in Offem-Zuid vele malen duurder uitvalt dan die van Bronsgaast-Noord. De extra kosten komen op minimaal de huidige boekwaarde van Bronsgaast-Noord (meer dan EUR 8.000.000,-) plus de waarde van het totale aantal bouwclaims dat in Bronsgaast-Noord is uitgegeven, minus de waarde van het gebied in agrarische staat. Dit negatieve bedrag zal vele malen hoger uitvallen dan het compensatiebedrag van EUR 4.500.000,- dat de gemeente Noordwijk van de provincie Zuid-Holland nog hoopt te krijgen (door het bouwen van buitenhuizen in Bronsgaast-Noord). Overigens voert de gemeente Noordwijk een gerechtelijke procedure tegen de provincie Zuid-Holland omdat deze, in tegenstelling tot de verwachtingen die gewekt zijn, tot op heden geen financiële compensatie in de vorm van buitenhuizen in Bronsgaast-Noord wil toestaan.

2.9.2 De rol van de provincie Zuid-Holland

De onderzoekscommissie constateert dat de provincie Zuid-Holland een weinig coöperatieve rol heeft gespeeld voor wat betreft zowel de woonwijk Groot-Bronsgaast als het later gekozen alternatief Boechorst/Offem-Zuid. Zo wordt de gemeente in Bronsgaast-Noord, door toedoen van de provincie, in de loop der jaren geconfronteerd met een steeds kleinere bouwcontour. In overleg met de provincie bestemt de gemeente Noordwijk in Bronsgaast-Noord desondanks ook nog eens drie hectare (zonder 'wisselgeld') voor een, in het kader van het Pact van Teylingen, gevraagde ecologische zone. Na vaststelling van het definitieve streekplan Zuid-Holland West in 1996 houdt de gemeente, van de gewenste 20 hectare in Bronsgaast-Noord, daardoor nog maar 16 hectare over. Wordt de ecologische zone hier vanaf getrokken dan resteert 13 hectare bouwgrond in Bronsgaast-Noord. De onderzoekscommissie verbaast zich er dan ook hogelijk over dat de provincie daarna nog durft te eisen dat de omgelegde van Berckelweg binnen de overgebleven 13 hectare moet liggen. Het effectief te bebouwen gebied wordt zo met nog bijna twee hectare kleiner (nog maar 11 hectare).

De onderzoekscommissie vindt het merkwaardig (en zeker bestuurlijk gezien niet chique) dat de provincie Zuid-Holland het de gemeente Noordwijk kennelijk niet gunt om de omgelegde Van Berckelweg buiten de bouwcontour te houden. Een bestuurlijke bemoeienis van de provincie op de vierkante millimeter die een realisatie van Groot-Bronsgaast voor de gemeente Noordwijk zeer moeilijk heeft gemaakt vanwege onder andere ook de bouwclaims die buiten de bouwcontour waren gekomen. Gezien het gebaar van de gemeente Noordwijk om grond te reserveren voor een ecologische zone in Bronsgaast-Noord (3 hectare bouwgrond wordt daarmee, zonder wisselgeld, opgeofferd ten faveure van het Pact van Teylingen), roept dit bestuurlijk gezien de nodige vragen op.

Hoofdstuk 2: Conclusies

De onderzoekscommissie wijst daarbij bovendien op de positie en rol van de indertijd verantwoordelijk gedeputeerde van de provincie Zuid-Holland, dhr. Jansen, zelf in Noordwijk woonachtig. Dhr. Jansen is zowel in het formele als informele circuit goed ingewerkt, en kent de problemen van de gemeente Noordwijk als geen ander. Dhr. Jansen is er door de wethouder Ruimtelijke Ordening en Grondzaken op gewezen dat reeds veel aangekochte grond door het provinciaal besluit buiten de contour zou vallen. Desondanks worden verzoeken om een ruimere bouwcontour om Bronsgeest-Noord door de provincie Zuid-Holland niet gehonoreerd.

Ook heeft gedeputeerde Jansen in een persoonlijke brief aan de gemeente Noordwijk duidelijk aangegeven persoonlijk voorstander van een ‘alternatief’ te zijn, te weten bouwen in Offem-Zuid in plaats van Bronsgeest-Noord (omdat hiermee bollengrond gespaard kon blijven). Na overleg met de provincie hierover medio 1997 besluit Noordwijk, gezien de fase van de planontwikkeling, toch door te gaan met de ontwikkeling van Bronsgeest-Noord. Het is niet duidelijk voor de onderzoekscommissie of het steeds verkleinen van de bouwcontour rondom Bronsgeest-Noord een bewuste strategie is geweest. Maar de problemen rond de strakke contour komt Gedeputeerde Staten (en specifiek dhr. Jansen) zeker niet ongelegen. Binnen de kleine contour van ongeveer 11 hectare is het immers niet meer mogelijk voor de gemeente om alle verstrekte bouwclaims in te vullen. Een situatie die een alternatief plan, bouwen in Offem-Zuid (waar alle grond nog vrij van bouwclaims gekocht kon worden en derhalve de bouwclaims uit Bronsgeest-Noord geplaatst kunnen worden) aantrekkelijker maakte. Daarnaast wordt er, in de latere discussie over het alternatieve plan, door de initiatiefnemers (de heren Salman en Duijndam) opvallend op gehamerd om ‘snel tot zaken te komen met de provincie omdat gedeputeerde Jansen in zijn laatste ambtsdagen zit’. De commissie deelt derhalve de opvatting van de externe onderzoekers, prof. Van den Heuvel en mr. Timmer, dat deze factor tot onnodige ruis in en ondoorzichtigheid van de besluitvorming heeft geleid.

Daarbij plaatst de onderzoekscommissie ook vraagtekens bij de handelwijze van de provincie Zuid-Holland (en specifiek gedeputeerde Visser) in de periode waarin de omklap gemaakt. Zo komt gedeputeerde Visser in de aanloop van de definitieve omklap steeds meer terug op een eerder bereikt onderhandelingsresultaat (financiële compensatie ter waarde van EUR 4.500.000,- door de bouw van buitenhuizen in Bronsgeest-Noord) door te wijzen op zijn beperkte verantwoordelijkheden. Uiteindelijk, nadat de gemeenteraad tot de omklap besloten heeft, wil de provincie Zuid-Holland zelfs helemaal niet meer van financiële compensatie weten. Een situatie die ervoor gezorgd heeft dat Noordwijk slechts kan hopen op een financiële compensatie door tussenkomst van de rechter

De onderzoekscommissie constateert daarbij dat er teveel vertrouwd is op mondelinge toezeggingen van onder andere gedeputeerde Visser van de provincie Zuid-Holland. De financiële compensatie in de vorm van landhuizen in Brongeeest-Noord zou wel geregeld worden. Gedeputeerde Staten volgt echter haar eigen agenda en heeft in de discussies rond Groot-Bronsgeest en Boechorst/Offem-Zuid in zijn algemeenheid weinig oog gehad voor de belangen en noden van de gemeente Noordwijk en haar woningzoekenden. Zo is het de provincie Zuid-Holland (en specifiek voormalige gedeputeerde Jansen) vooral om te doen om niet in Bronsgeest-Noord te bouwen. Na de omklap komt de provincie terug op de eerder gedane (mondelinge) toezegging van financiële compensatie.

Hoofdstuk 2: Conclusies

De onderzoekscommissie kan in alle jaren derhalve geen spoor van medewerking van de zijde van de provincie ontdekken. De uiteindelijk financiële gevolgen voor Noordwijk (en de woningzoekenden) lijken daarbij nauwelijks van betekenis. Wij concluderen dan ook dat de provincie Zuid-Holland in het totale dossier de indruk wekt de gemeente Noordwijk meer dwars te zitten dan dat van constructief meedenken sprake is geweest. Deze houding van de provincie heeft mogelijk grote financiële gevolgen voor een lagere overheid zoals de gemeente Noordwijk. Bovendien heeft die houding voor grote vertraging van de nieuwbouw in Noordwijk gezorgd. Schijnbaar heeft het behoud van bollengrond in Bronsgeest-Noord (in het kader van het Pact van Teylingen) bij de provincie geprevaleerd; liever een bol in het land dan een mens in een nieuwbouwpand.

2.9.3 De omklap: bouwen in Boechorst/Offem-Zuid

De onderzoekscommissie constateert dat bij het besluit om te gaan bouwen in Offem-Zuid niet is voldaan aan de uitgangspunten die in 1999 door de gemeenteraad zijn bepaald. Er is nog geen enkele garantie dat de bouwclaims uit Bronsgeest-Noord in Offem-Zuid kunnen worden ondergebracht omdat er nog geen overeenstemming is met de grootste grondeigenaar, de Graaf Van Limburg Stirum. Ook is er geen garantie (door middel van een contract) dat de provincie Zuid-Holland het verwachte verlies die de operatie zal opleveren, financieel zal compenseren.

Met het gemeenteraadsbesluit om in Offem-Zuid woningbouw mogelijk te maken, zet de gemeenteraad de groot grondeigenaar in Offem-Zuid (de heer van Limburg Stirum) in één klap in een ideale onderhandelingspositie. Daarmee komt de graaf op een onoverbrugbare voorsprong. De waarde van de grond die de gemeente van de graaf wil kopen gaat met één pennestreek omhoog van agrarische naar (duurdere) bouwwaarde, terwijl een contract (met harde afspraken over de te betalen prijs voor de gronden in Offem-Zuid) met de heer van Limburg Stirum ontbreekt.

Het besluit van de gemeenteraad geeft de heer Van Limburg Stirum ook nog eens de mogelijkheid om zelf te bouwen. Een mogelijkheid die hij zeer recent ook ter hand heeft genomen. Hierdoor is het gevaar niet denkbeeldig dat de bouwclaims uit Bronsgeest-Noord niet in Offem-Zuid kunnen worden ingevuld (de graaf wil op deze gronden namelijk zelf woningen bouwen). Een situatie die mogelijk ernstige financiële consequenties kan hebben. Nu ook de financiële compensatie niet door dreigt te gaan, loopt de negatieve balans van de omklap daardoor wellicht op tot een bedrag van tientallen miljoenen euro's.

Hoofdstuk 2: Conclusies

2.9.4 Gemanipuleerde besluitvorming gemeenteraad

Ook de wijze waarop in dit dossier met informatie richting de gemeenteraad is omgegaan, wordt door de onderzoekscommissie ernstig veroordeeld. Essentiële informatie over de financiële risico's is op verschillende momenten in het proces bewust achtergehouden. Het begint al bij het achterhouden van de ambtelijke notitie van 28 januari 1999, waarin voor het eerst wordt gesproken over de eisen van de heer Van Limburg Stirum en de financiële risico's die de omklap met zich mee brengt. Ondanks een interpellatie van de oppositie wordt ontkend dat de ambtelijke nota er is.

Ook is er, in de beantwoording van schriftelijke vragen, niet de waarheid verteld over de grondeisen van de heer Van Limburg Stirum. Naar het oordeel van de onderzoekscommissie is aannemelijk dat Wethouder Tummers bewust een verdere financiële doorrekening van de eisen van de heer van Limburg Stirum voor de gemeenteraad achterhoudt, omdat hij het niet eens is met de rekenwijze van het hoofd afdeling VET, dhr. Van den Brandt. Hij weigert zelfs een onafhankelijke doorrekening van een externe deskundige te accepteren. Pas als de controller van de gemeente stelt dat de informatie voor de gemeenteraad essentieel is in het kader van de besluitvorming, lijkt het tij te keren. Door interventie van de gemeentesecretaris en de burgemeester lijkt het stuk dan toch de gemeenteraad te bereiken. Op de dag dat het stuk in een commissievergadering besproken zal worden, verwisselt wethouder Tummers echter de informatie. Daardoor komt de ambtelijke informatie en de berekening uiteindelijk toch niet bij de gemeenteraad terecht.

De onderzoekscommissie kan dan ook niet anders dan concluderen dat essentiële, financiële informatie, die tot doel had de gemeenteraad te waarschuwen voor de negatieve gevolgen en risico's van de omklap (onder andere de specifieke grondeisen van de heer van Limburg Stirum en de bouwclaims), zeer bewust aan de gemeenteraad is onthouden.

Daarmee is de feitelijke besluitvorming van de gemeenteraad gemanipuleerd richting één doel: bouwen in Offem-Zuid.

Het is overigens verbazingwekkend om te constateren dat specifiek één van de initiatiefnemers van de omklap, oud wethouder Salman, indertijd als een ware regisseur de Noordwijkse gemeenteraad zo ver heeft gekregen een bijna compleet plan (de gronden in Bronsgeest-Noord waren verworven en er was al goedkeuring van de provincie Zuid-Holland) te verruilen voor een uiterst ongewisse toekomst op woningbouwgebied. Verbazingwekkend is ook dat - mede door zijn toedoen - de ambtelijke top van het dossier is gehaald omdat zij kritiek hadden geuit op het alternatieve bouwplan. Een aantal politici (specifiek dhr. Salman en dhr. Tummers) heeft vervolgens het dossier zelf ter hand genomen.

Daarbij komt nog eens de tomeloze inspanning die gemeenteraadslid Salman in de periode 1998 – 2001 levert. Als een "vijfde wethouder" spant hij zich bijna fulltime in voor het bouwplan Offem-Zuid en neemt daarbij regelmatig op de stoel van wethouder Tummers plaats. Zo'n grote inspanning van een gemeenteraadslid (en oud wethouder) roept vragen op. Zo was dhr. Salman, nota bene als initiatiefnemer van het alternatieve plan (bouwen in Offem-Zuid in plaats van Bronsgeest-Noord), praktisch geheel verantwoordelijk voor de 'onafhankelijke' gemeentelijke beleidsnotitie van juni 1999.

Hoofdstuk 2: Conclusies

Het is juist die notitie waardoor de gemeenteraad akkoord gaat met het volgen van een twee sporenbeleid. Na dit besluit staat de uitkomst van het tweesporenbeleid overigens al vast: bouwen in Offem-Zuid.

Dat het college van B&W (en specifiek wethouder Tummers) en de gemeenteraad dit heeft laten gebeuren en uiteindelijk, zonder dat aan de eerder vastgestelde randvoorwaarde was voldaan, instemt met de definitieve omklap, vindt de onderzoekscommissie getuigen van een ongekennde roekeloosheid. Net als de externe onderzoekers, professor Van den Heuvel en mr. Timmer, is de onderzoekscommissie echter zeer nieuwsgierig naar de agenda en urgentie van de initiatiefnemers van het alternatieve plan voor Groot-Bronsgest.

Evenals bij de externe onderzoekers bestaat bij de onderzoekscommissie de gerede veronderstelling, gelet op alle informatie, dat rondom oud wethouder Salman de schijn van belangenverstrengeling is gewekt.

Wij ondersteunen volledig de conclusie van de externe onderzoekers dat er geen sprake is geweest van rechtvaardiging van de urgentie van de omklap op basis van beleidsrijke informatie over gewenste woningbouw. Dergelijke informatie is er namelijk niet geweest. De gemeenteraad heeft zich derhalve bij haar keuze voor de omklap en de effecten die als gevolg daarvan optreden, onvoldoende kritisch opgesteld. Een meerderheid van de gemeenteraad blijkt zich onvoldoende bewust te zijn geweest van de lange termijneffecten van haar keuzes en haar rol als kritische kwaliteitsbewaker. Dit is er mede de oorzaak van geweest dat in de krachtmeting tussen de gemeente Noordwijk (incl. haar ambtenaren en adviseurs, de colleges van B&W en de gemeenteraad) en de markt (bouwers en projectontwikkelaars), de marktpartijen overduidelijk aan het langste eind hebben getrokken. De Noordwijkse woningzoekenden zijn hiervan de grote verliezer geworden.

Hoofdstuk 3: Aanbevelingen

3.1 Financiën en grondbedrijf

Het huidige college heeft met instemming van de gemeenteraad stappen gezet om de financiële positie van Noordwijk structureel op orde te brengen. Hiervoor wordt een aantal, in het verleden genomen besluiten, gefaseerd teruggedraaid. Er is een aanzet gegeven voor het opschonen van het investeringsplan. Dat wil zeggen dat zaken die daar niet in thuis horen worden overgeheveld naar de exploitatie begroting van de gemeente. Daarnaast is een start gemaakt met het terugdringen van de rente op reserves en het afkomen van de boekwaarden uit het grondbedrijf. Om een goed beeld van de financiële situatie in Noordwijk te krijgen, mist de onderzoekscommissie toch nog essentiële gegevens.

Allereerst zal absolute prioriteit moeten worden gegeven aan het realiseren van beheersplannen voor gebouwen en wegen. Ook dient het achterstallig onderhoud, waar het college over spreekt, in beeld te worden gebracht.

Daarnaast ontbeert de onderzoekscommissie, nog steeds, een duidelijk overzicht van de financiële positie van het grondbedrijf. Weliswaar zijn er, naast de boekwaarden, nu ook per complex voorzichtige verwachtingen bekend, maar deze zijn, in de ogen van de onderzoekscommissie, onvoldoende voor een exact beeld. De onderzoekscommissie mist zogeheten dynamische grondexploitaties waar varianten en risico's in kunnen worden doorgerekend. Op basis van zulke gegevens komt een duidelijker overzicht in beeld, kunnen varianten worden vergeleken én kunnen vooral de risico's beter worden onderkend. Het is juist de risicoparagraaf uit het grondbedrijf waar de onderzoekscommissie veel in mist. Zo dreigt, volgens de onderzoekscommissie, mogelijk een grote financiële strop indien de bouwclaims uit Bronsgeest-Noord niet in Offem-Zuid kunnen worden ondergebracht. Een risico dat de financiële draagkracht van het grondbedrijf wel eens zal kunnen overstijgen. Het grondbedrijf zal zo snel mogelijk de personele sterkte moeten krijgen die noodzakelijk is om te voldoen aan de eisen van de gewenste organisatie.

De onderzoekscommissie stelt dat alles op alles moet worden gezet om de reserves op niveau te krijgen. De absolute prioriteit moet dit jaar al liggen bij het bereiken van het afgesproken niveau van de vrije reserves (10% norm). Minimaal dient hier het rekeningoverschot van 2003 volledig te worden ingezet. Tot de 10% norm is bereikt moeten meevallers bij de algemene reserves worden ondergebracht.

De onderzoekscommissie zet vraagtekens bij de opgebouwde ambities uit de afgelopen jaren, die vertaald zijn in een groot aantal projecten. De commissie constateert dat de middelen van Noordwijk (geld, kwaliteit en kwantiteit van het ambtelijk apparaat) door deze ambities zwaar onder druk zijn komen te staan, met alle problemen en risico's van dien.

De onderzoekscommissie vraagt aan het college om een totaaloverzicht van alle beloftes en projecten. Met als doel prioriteiten te stellen. Ambities die geen financiële dekking kennen moeten worden geschrapt. Ook projecten zonder prioriteit maar met financiële dekking moeten ten faveure van voldoende reserves worden geschrapt.

De onderzoekscommissie vindt het noodzakelijk dat nieuwe begrotingen transparant tot stand komen. Het college van B&W heeft hiervoor de eerste stappen gezet. De wijze waarop de voorjaarsnota in de commissie is behandeld, verdient geen schoonheidsprijs en is volgens de commissie nog geen garantie voor succes. Het (financiële) kritisch vermogen van de gemeenteraad is hiervoor te klein.

Hoofdstuk 3: Aanbevelingen

In de gemeenteraad en/of de commissie moet een discussie worden gestart hoe de gemiddelde kennis van de gemeenteraad op het gebied van financiën kan worden verhoogd. Te denken valt aan de benoeming van politiek onafhankelijke deskundigen in de raadscommissie financiën. De onderzoekscommissie vindt het een *must* dat zo snel mogelijk een onafhankelijke rekenkamer wordt ingesteld.

3.2 Cultuur

De onderzoekscommissie constateert dat de rol van de gemeenteraad in de onderzoeksperiode over het algemeen onthutsend gering is geweest. Er is een gapende kloof geweest tussen college en raad, tussen collegepartijen en oppositie. Bewust is tussen de raad en de oppositie een bijna onoverkoombare informatieachterstand in stand gehouden. En dat, terwijl er belangrijke zaken ter bespreking waren (begroting, CAI-gelden, Bronsgeest). De onderzoekscommissie constateert ook dat de kloof tussen collegepartijen en oppositie de laatste jaren, mede door de invoering van het dualisme, voor een groot deel is gedicht. En dat enkele wethouders (helaas niet alle!) goed weten om te gaan met de actieve informatieplicht.

De onderzoekscommissie vraagt het college haar actieve informatieplicht verder uit te bouwen. Er moet een discussiestuk komen voor de raad, waarin de wethouders aangeven hoe zij met de actieve informatieplicht zullen omgegaan (set van toetsbare spelregels). De onderzoekscommissie ziet de burgemeester hierbij als de noodzakelijk spil in het web

Om de kennis van de gemeenteraad te verhogen is door de onderzoekscommissie al eerder aangegeven dat het toevoegen van onafhankelijke deskundigen aan de commissie financiën een optie kan zijn. Het is zinvol dit ook voor andere raadscommissies te overwegen.

De onderzoekscommissie vindt actualisatie van het integriteitsbeleid op zijn plaats. Speciale aandacht moet daarbij worden gegeven aan het terugdringen van de gangbare organisatievorm, waarbij bouwers en architecten gemakkelijk ingang vinden in de gemeentelijke organisatie.

In de onderzoeksfase zijn de onderzoekscommissie veel, zo niet te veel, - niet toetsbare - geruchten ter ore gekomen. Dit vraagt een extra discipline van bestuur, gemeenteraad en ambtelijk apparaat. En een open discussie, daar waar de schijn van belangenverstrengeling aanwezig is. De leden van de onderzoekscommissie hebben de ervaring dat veel burgers hen het laatste jaar juist op dat aspect van belangenverstrengeling hebben aangesproken.

De vertrouwensrelatie tussen ambtenaren en bestuur heeft jarenlang op een te laag pitje gestaan. Het heeft steeds ontbroken aan goede afspraken tussen de ambtelijke top en de wethouders over de aansturing en de inzet van ambtenaren.

De onderzoekscommissie constateert dat problemen van deze aard veel te lang, en onzichtbaar voor de gemeenteraad, binnen de organisatie hebben kunnen doorwoeden. De onderzoekscommissie stelt de portefeuillehouder P&O en de gemeentesecretaris hiervoor verantwoordelijk. Zij moeten vaker in de raadscommissie over de cultuur van de organisatie rapporteren. Ook stelt de onderzoekscommissie een jaarlijks overleg met de ondernemingsraad voor, om zo voeling te houden met de ambtelijke organisatie.

Hoofdstuk 3: Aanbevelingen

Om de relatie tussen de raad en de ambtelijke organisatie te verbeteren, stelt de commissie voor om ‘contactambtenaren’ aan te stellen waardoor de griffier en/of raadsleden direct toegang kunnen hebben tot een onderwerp.

3.3 Diversen

De onderzoekscommissie verwacht vanaf heden betere voortgangsrapportages over de verschillende projecten. De terugkoppeling moet gebeuren op de beheersaspecten tijd, geld, kwaliteit en organisatie.

De onderzoekscommissie stelt voor, ongeacht de urgentie, niet langer op basis van één offerte tot aanbesteding over te gaan.

De onderzoekscommissie constateert een rommelige en weinig systematische verslaglegging, dossiervorming en archivering. Veel dossiers met belangrijke financiële implicaties blijken niet volledig. Belangrijke gespreksverslagen ontbreken of zijn niet ondertekend. Hiervoor moeten zo snel mogelijk regels worden opgesteld. Ook moeten voortaan van onderhandelingen met projectontwikkelaars en bouwers, in aanloop naar contractvorming, adequate gespreksverslagen worden opgesteld, die door alle partijen moeten worden ondertekend.

Indien een wethouder persoonlijke toezeggingen doet, moet hij hiervan melding maken bij zijn collega-wethouders. Tevens dient de gemeenteraad hierover geïnformeerd te worden.

Een ambtelijke organisatie muteert. De onderzoekscommissie constateert in een aantal gevallen dat er geen dossierbeheerder is (geen overdracht heeft plaatsgevonden) en zaken in de vergetelheid dreigen te verdwijnen. Een voorbeeld is de baatbelasting. Belangrijke dossiers dienen een heldere plek in de organisatie te krijgen en altijd bij een afdelingshoofd ondergebracht te zijn.

De onderzoekscommissie constateert onvoldoende juridische controle op bestuurlijke stukken die het gemeentehuis verlaten. Er dient zo snel mogelijk een volwaardige juridische afdeling te komen (en een bijbehorende procedure voor de bestuurlijke stukken). Alle belangrijke documenten dienen, voor verzending, eerst door deze juridische afdeling te worden gecontroleerd. Daardoor kunnen de kosten van juridische adviezen, die extern worden ingewonnen, aanzienlijk verminderen.

De prestaties van de ambtelijke organisatie moeten duidelijker getoetst worden aan de vooraf gestelde doelen. Ook moet de individuele prestatie van medewerkers jaarlijks kritisch getoetst worden en in een verslag worden vastgelegd.

Aan de bestuurlijke stukken dient een document (een *flap*, in het jargon) te worden toegevoegd. Aan de hand daarvan kan door de raad een volledig en evenwichtig bestuurlijke afweging worden gemaakt. Deze flap dient in zijn totaliteit zelfstandig leesbaar te zijn. Een belangrijke voorwaarde voor het maken van een evenwichtig oordeel is een volledig transparant overzicht van de voorbereiding en de afstemming die heeft plaatsgevonden. De gemeenteraad dient inzicht te krijgen in de adviezen van alle betrokkenen (ook de tegenstrijdige) en in de mogelijke risico's en eventuele alternatieven.

Hoofdstuk 3: Aanbevelingen

De keuzes die ook de raad moet maken, moeten transparant zijn. Het is natuurlijk evident dat alle hierbij relevante informatie door het college verstrekt moet worden. Zijn er onduidelijkheden of worden vragen gesteld vanuit de raad, dan zal deze informatie, vóór de besluitvorming, mondeling of schriftelijk, moeten worden verstrekt.

Resumerend: de kwaliteit van besluitvormingsprocessen moet drastisch omhoog. Zeker daar waar het gaat om besluiten met een substantiële, financiële impact, de kwaliteit van de informatie en rapportage en de informatiestromen ten aanzien van mogelijke financiële risico's.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

4.1 Het ontstaan van de financiële problematiek

Dat de gemeente Noordwijk sinds medio 2002 in financiële problemen verkeert is inmiddels iedereen wel duidelijk. Niet alleen zijn de reserves drastisch geslonken en de gemeentelijke belastingen voor inwoners, ondernemers en de toeristen sterk verhoogd, ook is er sterk bezuinigd binnen de gemeentelijke organisatie en haar taken om de meerjarenbegroting sluitend te krijgen. Deels zijn de problemen te wijten aan factoren van buitenaf, zoals de verslechterde economische situatie en de dalende algemene uitkering uit het gemeentefonds van het Rijk. De gemeente moet als gevolg daarvan meer rijkstaken overnemen zonder dat hiervoor voldoende financiële middelen ter beschikking worden gesteld door de rijksoverheid. De gevolgen van dit beleid laten zich dan ook in heel Nederland duidelijk gelden; sterk stijgende lokale lasten in bijna alle Nederlandse gemeenten en daar bovenop drastische bezuinigingen. Een blik op de financiële problemen bij de omliggende gemeenten van Noordwijk bevestigt dit beeld nog eens. In de gemeente Noordwijk komen daar nog eens een aantal tijdelijke, onvoorziene tegenvallers en eenmalige missers bij:

- Door een procedurefout is het onmogelijk een heffing door middel van baatbelasting voor de renovatie van de Hoofdstraat in te voeren. Deze maatregel was bedoeld om ondernemers van de Hoofdstraat te laten meebetalen aan de opknapbeurt. De kosten komen nu geheel voor rekening van de gemeente Noordwijk (EUR 352.000,-).
- Twee basisscholen branden af. Zij blijken niet voldoende verzekerd te zijn. Herstel en herbouw van de scholen, waaronder het karakteristieke witte gebouw met rieten kap van de Witte School, zorgen voor extra financiële problemen.
- De ambtenaren van het gemeentehuis hebben recht op betaling naar indeling van hun taken volgens het FUWA (Functie Waarderings)-traject. Dit leidt tot hogere salarissen en daardoor ook hogere uitgaven dan begroot is in de gemeentebegroting (EUR 462.400,-)
- De kosten voor het opknappen van het gemeentehuis vallen zwaar tegen. Ook dit leidt tot een aanzienlijk hogere uitgave dan begroot is in de gemeentebegroting.

Dhr. Van Duin, wethouder Financiën:

„Een voorbeeld van een onverwachte tegenvaller is de opknapbeurt van het gemeentehuis; dan wrekt zich het gemis van een structureel onderhoudsplan. De betreffende budgetoverschrijding werd echter vooral veroorzaakt door het verplaatsen van ambtenaren naar alternatieve werkplekken; verder moest het gebouw brandveilig worden gemaakt. Een andere stevige tegenvaller was het in 1998 opgestarte, maar nog niet afgeronde functiewaarderingstraject. Er waren dus naast structurele ook incidentele tegenvallers. De genoemde tegenvallers sprongen er duidelijk uit.”

„Het takenpakket van de gemeente breidt voortdurend uit – denk aan milieutaken en brandpreventie – zonder dat daar een navenant extra budget tegenover staat, terwijl het pakket wel steeds meer capaciteit vraagt.”

De onderzoekscommissie constateert binnen de huidige organisatie een bemoedigende verandering in de manier van werken. Een verbetering die als het ware wordt versterkt door de recent ingezette organisatieverandering van de gemeente. De vernieuwde structuur kan zorgen voor minder afdelingen, efficiënter werken, beter overleg met kortere communicatielijnen en verbeterde administratieve vastlegging en financiële controle. Hierdoor wordt de kans op nieuwe missers aanzienlijk kleiner. Desondanks blijven onvoorziene tegenvallers ook voor de toekomst grote financiële risico's met zich meedragen. Een goede positie van de reserves om dit op te vangen is en blijft daarom van groot belang.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

4.2 Het ontbreken van een samenhangend financieel beleid

De onderzoekscommissie constateert dat het ontbreken van een samenhangend financieel beleid over de onderzochte periode (1986-2002) een structureel karakter heeft. Bij dreigende tekorten op de gemeentebegroting werden in het verleden herhaaldelijk besluiten genomen die niet goed waren voor de financiële positie van de gemeente op de lange termijn. De huidige slechte financiële situatie van de gemeente Noordwijk wordt, naar de mening van de onderzoekscommissie, dan ook veroorzaakt door een opeenstapeling (cumulatie) van verkeerde besluiten. Besluiten die vaak een oplossing op de korte termijn geven. Men kijkt daarbij niet verder dan de neus lang is. Jarenlang ad-hoc besluiten nemen geeft in de toekomst problemen. Dit heeft met name de positie van de gemeentelijke reserves ernstig verslechterd. Aan het eind van de jaren tachtig en zeker tot de helft van de jaren negentig had de gemeente Noordwijk een omvangrijk bedrag aan reserves en voorzieningen in de boeken staan. Een analyse van de huidige stand van de reserves door de onderzoekscommissie laat echter zien dat van deze stevige positie niet veel over is (bijlage 1: het verloop van de reserves). De reserves bestaan voor een groot deel uit onderwijsreserves. Dit zijn bestemmingsreserves waarvan het doel bekend is. De overige reserves kennen meer beleidsvrijheid. Dat zijn de zogeheten vrije reserves, waaronder de algemene reserve, de saldireserve en de reserve weerstandsvermogen en bestemmingsreserves voor bijvoorbeeld stads- en dorpsvernieuwing, badplaatsontwikkeling en volkshuisvesting. Het zijn deze reserves die in snel tempo slinken.

Een overzicht van de ontwikkeling van deze reserves:

	1-1-1998	1-1-2000	1-1-2001	1-1-2002	12-3-2003
Vrije reserves	€ 4.594.832	€ 4.144.619	€ 4.875.171	€ 4.235.331	€ 1.655.170
Bestemmingsreserves (zonder reserves onderwijs)	€ 17.363.911	€ 13.158.014	€ 13.117.490	€ 11.782.703	€ 8.489.888
Totaal	€ 21.958.742	€ 17.302.633	€ 17.992.661	€ 16.018.034	€ 10.145.058

De conclusie van het college in het beleidsprogramma 2002-2006 dat de positie van de bestemmingsreserves redelijk tot goed is, onderschrijft de onderzoekscommissie dan ook niet.

De verhoren die de onderzoekscommissie hield, met onder meer verschillende (oud)ambtenaren, maken duidelijk dat er binnen de gemeentelijke organisatie jarenlang geen sprake is geweest van een standvastig en duurzaam financieel beleid. De jaarlijkse begrotingscyclus en de wijze waarop de begroting tot stand komt, lijken bepalend te zijn voor een financieel beleid dat als een gelegenheidsoplossing kan worden gekenschetst. Een lange-termijnvisie ontbreekt.

De onderzoekscommissie constateert dat in Noordwijk, en overigens in vele andere gemeenten, de jaarlijkse begrotingsprocedure ondoorzichtig en voor de gemeenteraad slecht te controleren is. Afdelingsplannen en, bij de start van een nieuw college van B&W, het collegebeleidsplan vormen de basis. Er ontstaat zo een conceptbegroting waarbinnen de ambitie van het college en de gemeentelijke afdelingen de financiële middelen ver overstijgen. De strijd tussen de onderwerpen, wensen en ideeën die de 'tweede ronde' van de begroting mogen halen, speelt zich af buiten het gezichtsveld en controle van de gemeenteraad.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

Dhr. Lamboo, oud afdelingshoofd financieel beleid:

„Elke begroting die je te maken hebt sluit in principe niet de eerste keer. Je hebt een groot tekort, dan ga je met elkaar rond de tafel zitten. Hoe kom je tot een sluitende begroting.”

Dhr. Oostermeijer, gemeente controller:

„Jeder jaar wordt een conceptbegroting gemaakt die meestal niet sluitend is. Omdat het college de raad een sluitende begroting wil aanbieden wordt deze sluitend gemaakt.”

Dhr. Smit, voormalig wethouder Financiën:

„Wanneer een ontwerpbegroting negatief sluit, ga je overleggen, wat leidt tot het vooruitschuiven of het schrappen van zaken om tot een sluitende begroting te komen.”

Dhr. Jongerhuis, oud afdelingshoofd FPC (financiële planning en control):

„Ik heb één begroting meegemaakt en daarbij is geprobeerd evenwicht te bereiken. Anders gezegd: er is naar gestreefd de dekkingsmiddelen in overeenstemming te brengen met de uitgaven, en daarbij moest wel worden geschrapt. Het kan soms solider, maar het gaat hier om het inschatten van risico's, wat een nogal grijs gebied is. Naar mijn gevoel zat Noordwijk niet in het gebied waar alle risico's werden afgedekt, maar er was zeker evenwicht.”

„Een begroting blijft een kwestie van ramen en inschatten, maar daarbij kun je voorzichtig te werk gaan (een marge of reserve van 10% inschatten) of je kunt nominaal schatten.”

Mevr. De Haas, directeur bedrijfsvoering/Grondbedrijf:

„Wat onontkoombaar is, wordt in de begroting opgenomen. Wanneer echter nog een autonome keuze mogelijk is, zoals een capaciteitstekort op een afdeling, wordt iets een knelpunt; de uiteindelijke keus, die in eerste instantie in overleg met de portefeuillehouder gemaakt wordt, wordt altijd ter vaststelling aan de betrokken functionele commissie voorgelegd. Anders gezegd: het keuzemoment wordt zo laat mogelijk gelegd. Een eerste keuzemoment doet zich evenwel reeds tijdens de begrotingsbehandeling voor. Dat over zulke zwaarwegende zaken zo weinig wordt gedebatteerd, verbaast mij wel eens.

„Ook in het verleden werden keuzes gemaakt; alleen merkte de raad daar minder van. Eerdere colleges kozen ervoor een sluitende begroting aan de raad te presenteren ‘’.

Dhr. Van Duin, wethouder Financiën:

„...was door jarenlang te weinig inkomsten te plaatsen tegenover het almaar uitdijende productenpakket de rek eruit geraakt.”

„De gemeente is gewoon een gek bedrijf en er moet zorgvuldig worden gekeken naar wat wordt uitgegeven, maar ook naar wat er binnenkomt.”

Ieder jaar rond de zomermaanden wordt bekeken welke financiële middelen er zijn om nieuwe beleidsvoornemens te kunnen uitvoeren. Daarbij is het ontbreken van een goede financiële visie voor langere tijd een groot probleem. In Noordwijk is het verder een vaste gewoonte om de burger zo min mogelijk belasting te laten betalen. De onroerendzaakbelasting (OZB) is bijna heilig en verhoging daarvan stuit, nog steeds, op veel weerstand in de politiek. Tegelijk willen college en gemeenteraadsleden wel zoveel mogelijk plannen realiseren.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

Dhr. de Groot, hoofd financiële planning en control:

„...viel mij op dat een aantal ambities met elkaar in strijd waren. Meer specifiek waren dat de projecten die men wilde realiseren. Verder wilde men de lasten voor de burger met niet meer dan het inflatiepercentage laten stijgen. Beide voornemens zijn op zich goed, maar staan toch op gespannen voet met elkaar.”

Om de tekorten op de begroting aan te vullen wordt in de onderzochte periode op grote schaal gebruik gemaakt van maatregelen die op korte termijn geld opleveren. Het negatieve effect van dergelijke maatregelen op de langere termijn wordt wel onderkend, binnen bijvoorbeeld de risicoparagrafen van de verschillende begrotingen, maar veel animo om hier iets aan te doen heeft de commissie niet terug kunnen vinden. Voorbeelden van maatregelen op korte termijn zijn:

- 1) Het voor een deel aan de gemeentelijke exploitatie (gewone dienst) toevoegen van rente van reserves. Daardoor wordt de relatieve waarde van de reserve minder. Bij toekomstig gebruik van de reserve vallen zelfs gaten in de begroting.
- 2) Het activeren (kapitaaldienst) van diverse (groot) onderhoudsuitgaven. Dat levert in de beginjaren begrotingswinst op. Na circa 7 jaar komen deze kosten dubbel terug.
- 3) Het in rekening brengen van een hoger rentetarief (7%) aan het Grondbedrijf voor de kapitaalverstrekingen dan de gewone dienst er voor betaalt (5%). Het verschil (2%) vloeit naar de algemene middelen, maar verhoogt de grondprijs van onder andere nieuw te ontwikkelen woningbouwlocaties.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

4.3.1 Het aan de exploitatie toevoegen van rente van reserves

De risicoparagrafen van de begrotingen van de laatste jaren kennen allemaal hetzelfde patroon. Een deel van de rente van reserveposten wordt niet bij de reserve zelf bijgeschreven maar als een inkomstenbron voor de gemeentelijke begroting gebruikt. Zo wordt bijvoorbeeld 2% rente van het volkshuisvestingsfonds jaarlijks bij deze reserve gevoegd en komt 3% van de reserve ten goede aan de begroting. Het gevolg is tweeledig: De reserves krijgen niet de maximale rente (5%) én de begroting zelf wordt voor een deel afhankelijk van de rente van de reserves. Door het 'afromen' van de rente kan de reserve onvoldoende groeien. Het doel waar de reserve voor bestemd is zal daarom met minder financiële middelen genoeg moeten nemen. De kans is groot dat bij het aanwenden van de reserve extra geld 'gevonden' moet worden om het doel te bereiken.

Wanneer de reserve wordt uitgegeven is natuurlijk van afroming van rente geen sprake meer. Er ontstaat wel een gat in de begroting ter hoogte van de rente-inkomsten die over de uitgegeven reservepost geboekt werden. Deze rente inkomsten worden dan zeer gemist. Wanneer dus de reservepost geheel of gedeeltelijk wordt uitgegeven, moet tevens een oplossing worden gevonden voor het tekort dat daardoor ontstaat in de begroting. Dit vergeet men echter vaak te doen (26 november 2002; Update reserve en voorzieningenbeleid).

Dhr. Lamboo, oud afdelingshoofd financieel beleid:

„Rente toerekenen aan de gewone dienst, die je in feite toe moet rekenen aan de reserves, geeft een belasting op je reserves. Op het moment dat je ze nodig hebt, heb je geen reserves vrij, want je moet dekking gaan vinden voor die rente. En dat is hetzelfde in feite als dat je kapitaal gaat lenen, dan moet je ook dekking vinden voor je rente.”

Opeenvolgende colleges brengen daarna een steeds groter deel van de rente, van de vrije- en van de bestemmingsreserves, onder in de gemeentelijke begroting.

De grootste klapper wordt gemaakt in de begroting 1999. In vergelijking met 1998 kan, op basis van de nota reserve- en voorzieningenbeleid, HFL 776.000,- extra aan rente worden bijgeschreven door wijziging van het rente en voorzieningenbeleid. Dit soort bedragen komt jaarlijks terug. In 2003 is in de begroting de afhankelijkheid van de rente van de reserves opgelopen tot meer dan een miljoen gulden per jaar!

Een voorbeeld is de saldireserve. Al jaren gaat het bij deze reserve om forse bedragen, omdat de gehele rente wordt toegevoegd aan de begroting. De saldireserve krijgt zijn financiële middelen (wordt gevoed) uit de overschotten van de jaarrekeningen van de gemeente Noordwijk. Dat kan echter alleen wanneer aan die saldi geen specifieke bestemmingen moeten worden gegeven. Tekorten, alsmede lasten van voorgaande jaren, drukken namelijk op de saldireserve.

Dhr. Oostermeijer, controller:

„Renten van saldi-reserves werden aan de gewone dienst toegevoegd. Het ging om forse bedragen, in sommige jaren om een miljoen gulden.”

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

Dhr. Jongerhuis, oud afdelingshoofd financiële planning en control:

„Vooropgesteld dat het in algemene zin toen economisch gezien met Nederland heel goed ging, vond ik dat in die tijd reserves eigenlijk hadden moeten oplopen om voorbereid te zijn op economisch lastiger tijden zoals nu. De belastingen hadden dus meer in balans moeten zijn met de inkomsten en hadden niet moeten worden aangewend.”

„Wat mij opviel, was dat de controlerende taak van de raad niet sterk werd ingevuld. Tijdens de enige begrotingsbehandeling die mij bijstaat, ging het vooral om overhangend groen en wat te doen met de watertoren. Hoofdzaken zoals hoe het met de reserves stond en of de gemeente risico's liep, bleven buiten beschouwing, en de aandacht richtte zich op details en de aanverwante onderwerpen. Op die manier houdt je de zaak niet voldoende onder controle. In die zin moet daarom de huidige raad zich beter richten op de hoofdlijnen.....”

Dhr. Sweers, voormalig wethouder Financiën:

„Het percentage dat werd toegevoegd, is altijd wisselend geweest – hoeveel het was, weet ik niet – maar de saldireserve is er nu eenmaal om, in tegenstelling tot de algemene reserve waar grondopbrengsten in worden teruggevoerd, overschotten en tekorten op te vangen.”

Nu de laatste jaren de vrije reserves sterk zijn teruggelopen mist de gemeentebegroting deze inkomsten ten zeerste. Alleen al door de teruggelopen saldireserve mist de begroting meer dan honderdduizend euro aan rente op jaarbasis.

In de Nota reserve- en voorzieningenbeleid 1997 wordt al erkend dat het afkomen van de rente op de reserve welzijnsaccommodatie/podiumzaal wel eens tot problemen zou kunnen leiden. Aan deze reserve wordt namelijk slechts 2% rente toegevoegd, hetgeen onvoldoende is om de marktontwikkeling te kunnen volgen. De Nota stelt:

„Indien aan een reserve minder rente wordt toegevoegd dan het verwachte niveau van de marktrente, zal de gemeente bij aanwending altijd voor onvoorziene kosten van rente van geldleningen komen te staan.”

Door het afkomen van de rente op de reserve voor de welzijnsaccommodatie/podiumzaal vloeit in 1998 ruim EUR 75.000,- (jaarlijks) in de exploitatiebegroting. In 2003 is het totale bedrag dat niet bij deze reserve wordt bijgeschreven (de afgeroomde rente) maar in de exploitatie verdwijnt, opgelopen tot EUR 450.000,-. Dat geld was oorspronkelijk bestemd voor de podiumzaal. Het tekort op de Muze (en de bezuiniging op de invulling ervan) wordt hiermee voor een belangrijk deel verklaard.

Een andere opvallende reserve is de reserve bodemsanering. Deze reserve ontvangt zijn financiële middelen uit de saldireserve en heeft thans een waarde van bijna EUR 910.000,-. Al in 1997 wordt besloten dat de gehele rente, 5% van deze bijna EUR 910.000,-, (net als bij de saldireserve) moet worden bijgeschreven in de exploitatiebegroting. Hierdoor wordt een jaarlijks gat in de begroting voorkomen van bijna EUR 45.000,-. De afgeroomde rente is tot op heden opgelopen naar EUR 280.000,-. Geld dat niet meer kan worden gebruikt op het moment dat het, bijvoorbeeld voor de bodemsanering van de Losplaatsweg, hard nodig is.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

Dhr. Oostermeijer, controller:

„Bedrijfseconomisch de beste oplossing zou zijn geweest de rente toevoegen aan de reserve bodemsanering. Omdat met name die reserve gevormd werd voor mogelijke uitgaven die zich over een aantal jaren pas zouden voordoen, waarbij je dus in ieder geval moet zorgen dat de reserve op peil zou kunnen blijven. Maar als een bedrag van 100.000 gulden een probleem vormt in je begroting, dan zoek je naar een oplossing die het college destijds gedaan heeft.”

„Het college koos ervoor om dit een reserve te laten zijn die op dezelfde manier behandeld werd en geadministreerd werd als de bron waar die vandaan kwam, uit de saldireserve.”

„Als het gaat om die reserve bodemsanering herinner ik me een discussie die we vanuit Financiën toen gehad hebben met het college bij de vorming van die reserve, waarbij we gepleit hebben om daar rente aan toe te voegen, maar het college nam daarover een ander besluit. In ieder geval het besluit om de rente aan de exploitatie toe te voegen.”

Dhr. Van Duin, wethouder Financiën:

„...werd duidelijk dat het blijven zoeken naar het dekkend maken van de begroting voor vroegere colleges een valkuil bleek te zijn.”

Het op bovengenoemde manier toevoegen van rente blijft, als extra inkomstenbron voor de begroting, immens populair. Zo wordt bij raadsbesluit van 2 november 2000, in het kader van het dekkingsplan 2001-2004, een bedrag van EUR 211.000,- 'gevonden' door 2% van de renteopbrengst van de rioleringsreserve en 3% renteopbrengst van de reserve volkshuisvesting aan de exploitatie toe te voegen.

Overigens is de reserve volkshuisvesting bij raadsbesluit van september 1994 gevormd uit de algemene bedrijfsreserve van het gemeentelijk woningbedrijf. Dit geld is bijeengebracht uit de huur die de bewoners van de woningen van het toenmalige woningbedrijf betaalden en bedraagt ongeveer EUR 4.600.000,-. Destijds was besloten om deze reserve jaarlijks met 5% te laten groeien.

Met als uiteindelijk doel om ook sociale woningen te kunnen bouwen op plekken in het dorp (inbreilocaties) die daar eigenlijk te duur voor zijn. Sinds 2000 wordt de groei van de reserve echter voor een groot deel (3%) opgesoupeerd binnen de gemeentelijke exploitatiebegroting. Op deze wijze is een bedrag van EUR 600.000,- gevonden. Dat er hierdoor nu en in de toekomst minder financiële ruimte is voor sociale woningbouw, is meer dan vanzelfsprekend.

4.3.2 Strijdigheid in financieel beleid

Ter verdediging van het financiële beleid kan gesteld worden dat het omgaan met de reserves, zoals hierboven beschreven, een bewuste politieke keuze is geweest. Financiële problemen in de directe toekomst worden op deze manier opgelost. De positie van de reserves van Noordwijk is aan het eind van de vorige eeuw goed te noemen. Tegelijkertijd wordt echter wel een aanslag gepleegd op de financiële toekomst van de gemeente Noordwijk.

Volgens de onderzoekscommissie blijkt van een bewuste keuze geen sprake te zijn. In 1997 zijn in de al eerder genoemde Nota reserve- en voorzieningenbeleid duidelijke beleidsafspraken gemaakt.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

Daarvan wordt echter, zowel in de Nota zelf, als ook later, afgeweken. Aan de bepaling van de hoogte van het rentepercentage dat aan een reserve wordt toegevoegd ligt namelijk de volgende visie ten grondslag:

„Indien een reserve als financieringsmiddel wordt gebruikt, en indien het daarbij gaat om grote aanwendungen, is het in veel gevallen nodig dat een (langlopende) geldlening wordt afgesloten. Voor zover betreft het percentage van de rente die aan de reserve wordt toegevoegd, trachten wij zoveel mogelijk 'in de pas' te blijven met de te behalen rente van geldleningen elders. Daarmee veroorzaakt de aanwending van een reserve geen onvoorzien tekort in de exploitatiekosten. Grote aanwendungen kunnen zich met name voordoen uit de algemene reserve (bijvoorbeeld de financiering van automatiseringsinvesteringen); vandaar dat daarover een rente tegen 5 % wordt berekend.

Grote aanwendungen kunnen wij mogelijk alleen voorzien/vermoeden uit:

- *De algemene reserve ten behoeve van vervangingsinvesteringen automatisering.*
- *De reserve volkshuisvesting ten behoeve van aangewezen doelen.*
- *De reserve Grondbedrijf in geval van een deficit binnen bijvoorbeeld Bronsgeest.*
- *Maar juist over die reserves rekenen wij 5 % rente. En ten aanzien van de overige reserves gaan wij er vanuit dat de aanwendungen tot kleinere bedragen en meer gespreid in de tijd plaatsvinden, zodat mogelijk ook met kort-geld gefinancierd kan worden, tegen (thans) veel lagere rente."*

De onderzoekscommissie is van mening dat op basis van deze criteria de reserves welzijnsaccommodatie/podiumzaal, kern Noordwijk-Binnen, bodemsanering en later (in 2000) de reserve volkshuisvesting, onterecht een rentetoevoeging van slechts 2% in plaats van 5% hebben gekregen. Daardoor is op korte termijn weliswaar 3% rente van de genoemde reserves jaarlijks ter beschikking van de exploitatie gekomen, maar zijn op de langere termijn de reserves verzwakt. De gemeente loopt hierdoor ernstige financiële risico's. Bovengenoemde posten hebben in totaal over de periode tot en met maart 2002 ongeveer EUR 830.000,- aan de begroting toegevoegd. Een bedrag waarmee de reserves gegroeid hadden moeten zijn. We kunnen nu verwachten tekorten te hebben wanneer we gebruik gaan maken van deze reserves.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

4.3.3 Deel conclusie

Het afkomen van rentes van de reserves ten gunste van de gemeentelijke begroting is een, binnen de gemeente Noordwijk, veelvuldig gebruikte methode om op korte termijn de begroting sluitend te krijgen. Aan het structureel en in deze mate toerekenen van de rente van reserves aan de begroting zijn grote risico's verbonden. Binnen de begrotingen is via de risicoparagraaf slechts beperkt op deze risico's gewezen. De onderzoekscommissie constateert dat met de waarschuwing uit de risicoparagraaf binnen de begroting weinig werd en wordt gedaan door zowel de zittende colleges als de gemeenteraad. Dhr Smaal, gemeentesecretaris:

„Er is altijd een grote meerderheid geweest voor het onderuitputten van reserves, omdat men sommige zaken niet wilde begroten, en dus scoorde met relatief lage lasten voor de burgers. En dan denk ik van , ambtenaren hebben de plicht om risico's aan te geven van bepaald beleid, en wat ik al zei, dat is meerdere malen gedaan”

Opvallend is dat de constatering uit de Update van het Rente- en Voorzieningenbeleid van 26 november 2002:

„.....dat gaten in de begroting vielen bij het aanwenden van de reserves”

niet vergezeld gaat van een plan om dit te voorkomen.

Daarnaast constateert de onderzoekscommissie, op basis van de criteria uit de nota reserve- en voorzieningenbeleid (1997), dat rente van een aantal reserves met een duidelijke bestemming (reserve volkshuisvesting, welzijnsaccommodatie/podiumzaal, kern Noordwijk-Binnen en bodemsanering), onterecht naar de exploitatiebegroting is gevloeid. Hiermee is een te groot voorschot op de toekomst genomen, gezien het bedrag van EUR 830.000 dat hiermee gemoeid is.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

4.4.1 Het activeren van onderhoudsuitgaven

In het midden van de tachtiger jaren is het investeringsplan van de gemeente 'vervuild' geraakt met steeds terugkerende uitgaven voor beheer, groen en wegen. Deze uitgaven horen eigenlijk thuis in de exploitatiebegroting. Het grote voordeel van het dekken van een gat in de begroting door in het investeringsplan allerlei beheerstaken onder te brengen, is dat er in het eerste jaar alleen een klein deel afschrijving en de rente worden berekend. Van een structureel bedrag van bijvoorbeeld EUR 200.000,- wordt in deze systematiek van het investeringsplan in het eerste jaar slechts een fractie opgenomen. Na ongeveer zeven jaar is er een omslagpunt. Bij een afschrijvingstermijn van bijvoorbeeld 10 jaar lopen de totale kosten daarna sterk op. Afhankelijk van het rentepercentage en afschrijvingsperiode wordt het op deze wijze jaarlijks bekostigen van onderhoud na 7 jaar elk jaar structureel ongeveer 25% duurder.

Dhr. Oostermeijer, controller:

„Voordelen liggen op de korte termijn. Als je namelijk een bedrag van 2 ton uit de exploitatie haalt en je zet het op het investeringsplan, je activeert het, je schrijft af in ongeveer 10 jaar, dan zijn de kosten in plaats van 2 ton 20.000 euro plus wat rente; dus de voordelen zitten in de eerste jaren.”

Dhr. Lamboo, oud afdelingshoofd financieel beleid:

„Je hebt altijd te maken met rente en afschrijving die cumuleren tot op een gegeven moment een deel is afgeschreven of volledig is afgeschreven, maar het cumuleert altijd. Dus op een gegeven moment worden je lasten hoger door rente en afschrijving dan wat je feitelijk aan lasten in je exploitatiebegroting hebt.”

Zowel vanuit de gemeenteraad (notitie Sweers, in deze periode gemeenteraadslid) als vanuit het ambtelijk apparaat worden in 1993 kritische kanttekeningen gezet bij deze wijze van begroten. Voorgesteld wordt om het anders te doen. De boekwaardes kunnen in termijnen worden afgeschreven en ten laste gebracht aan het vermogen. Voorgesteld is om de fasering te starten in 1996 met een bedrag van HFL 200.000,- per jaar, oplopend tot uiteindelijk HFL 840.000,- in 1999.

Omdat het opschonen van het investeringsplan van structurele uitgaven veel geld ineens kost, ziet de raad er echter vanaf. De commissie Financiën (zie hiervoor de notulen van 6 juli 1993) is namelijk van mening dat de financiële vooruitzichten van dat moment een dergelijke maatregel niet kunnen dragen. Ook in volgende jaren wordt geen ruimte gevonden om een gedeelte van deze posten uit het investeringsplan te halen.

Dhr. Lamboo, oud afdelingshoofd financieel beleid:

„U moet het zo zien als je natuurlijk al jarenlang je investeringen dekt door middel van kapitaalslasten op te nemen, zou je in een keer al die boekwaardes moeten afboeken, wil je ruimte creëren om de zaak in de exploitatie te krijgen. Dus het vraagt nogal een behoorlijk vermogen.”

De onderzoekscommissie constateert thans dat vele andere zaken, zoals bijvoorbeeld de automatisering, wijkrenovaties en groenbeheer, ondanks de discussie in 1993, juist zijn toegevoegd aan het investeringsplan. Eind jaren negentig ontstaat er echter een moment dat er door de verkoop van het Noordwijkse kabelnetwerk (de zogeheten CAI-gelden) voldoende geld vrijkomt om het investeringsplan op te schonen.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

Die keuze wordt ook dan niet gemaakt. Dhr. Lamboo, oud afdelingshoofd financieel beleid:

„Ik kan me herinneren de tijd van de CAI-gelden, dat we geprobeerd hebben een deel van de CAI-gelden voor deze slag te gebruiken.”

De groei van het aantal structurele posten binnen het investeringsplan gaat zelfs door tot het moment dat er meer nadeel dan voordeel van deze systematiek wordt ondervonden. Dat moment is in het collegebeleidsprogramma 1998-2002.

Aan het opschonen van het investeringsplan wordt dan bij aanvang van dat college in woord prioriteit gegeven:

„De opschoning van het investeringsplan door exploitatiekosten over te brengen naar de reguliere begroting van de Bestuursdienst (inclusief de beheerskosten / instandhoudingsplan met betrekking tot automatisering) vergt een gedegen voorbereiding, met name om de noodzakelijke financiële ruimte te scheppen voor deze operatie. Hiermee zal een aanvang worden gemaakt in de voorbereiding naar de begroting 2000, meerjarenbegroting 2000-2003. Bezien zal dan ook worden of het investeringsplan kan worden opgeschoond van bedragen die de exploitatie-uitgaven betreffen. Dit in een nader te bepalen tempo.”

Het gaat bij opschonen om grote bedragen. Het te saneren bedrag uit het investeringsplan van 1998 bedraagt ruim EUR 450.000,-. De eerste opschoning, in het jaar 2000, zal dan ook een structureel gat slaan van bijna EUR 113.500,- per jaar. Dat betekent dat voor dit bedrag ruimte binnen de exploitatiebegroting van de gemeente Noordwijk moet worden gevonden. Voor de beheers-/instandhoudingskosten van automatisering komt daar nog eens ruim EUR 270.000 per jaar bij.

Het college van 1998-2002 kiest er uiteindelijk niet voor om het investeringsplan te saneren. Het doet er zelfs een schepje bovenop: jaarlijks een extra structurele uitgave erbij.

In de begroting 2001 staat namelijk:

„Het college wil 200.000,- gulden per jaar ter beschikking stellen voor de wijkgerichte aanpak van de integrale veiligheid.”

Dit bedrag is dan ook jaarlijks, vanaf 2001, in het investeringsplan opgenomen. Daarnaast wordt ook nog het bedrag voor het onderhoud van wegen met EUR 20.000,- verhoogd.

Aan het opschonen van exploitatie-uitgaven in het investeringsplan heeft het college dan nog steeds geen hoge prioriteit gegeven gezien het navolgende tekstfragment:

„In 2001 zullen wij met een voorstel komen om een gefaseerde sanering van het investeringsplan mogelijk te maken en wij zullen de financiële gevolgen daarvan helder in beeld brengen.” (bladzijde 17, hoofdstuk 2).

Dit voorstel heeft de raad nooit bereikt. Een pikant detail: het is voormalig wethouder Sweers die de sanering niet doorzet. Ondanks de notitie die hij als raadslid in het begin van de negentiger jaren schreef, waarin hij pleitte vóór opschoning, belast Sweers als lid van het college het investeringsplan hier extra mee.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

Dhr. Sweers, voormalig wethouder Financiën:

„Verder moet ik constateren dat ik in 2001 in strijd met wat eerder in het vooruitzicht was gesteld, niet met een gefaseerde opschoning van het investeringsplan ben gekomen. Of lage prioriteit daar de reden van was, durf ik op dit moment niet te zeggen.”

Het te saneren bedrag binnen het investeringsplan is nu (2003) zodanig opgelopen dat het opschonen onmogelijk binnen een paar jaren kan gebeuren.

Onderstaand een aantal structurele posten met hun bedragen welke onterecht in het investeringsplan staan opgenomen in 2003:

wijkgerichte aanpak integrale veiligheid	EUR	90.756,-
uitvoering Groenplan	EUR	90.756,-
wijkrenovatie	EUR	136.134,-
vervanging beschoeiing	EUR	13.613,-
groot onderhoud wegen	EUR	170.168,-
kleine reconstructies wegen	EUR	40.840,-
verkeersborden	EUR	29.496,-
openbare verlichting	EUR	13.613,-
fiets- en wandelrouteplan	EUR	22.689,-
milieu Algemeen	EUR	6.807,-
Totaalbedrag	EUR	614.872,-

Het in één keer opschonen van dit investeringsplan slaat dan ook een structureel gat van EUR 614.872,-. Hiervoor zal in de exploitatiebegroting van de gemeente Noordwijk financiële ruimte moeten worden gevonden. Om deze reden kiest het huidige college van B&W voor een gefaseerde aanpak.

4.4.2 Deel conclusie:

Dé manier om snel geld 'te vinden' bij een dreigend tekort op de begroting is het opnemen van vaste onkosten voor bijvoorbeeld onderhoud. Op korte termijn wordt veel geld bespaard. Op de lange termijn is die methode veel duurder (na 7 jaar ca. 25% structureel en jaarlijks terugkomend bij een afschrijvingstermijn van 10 jaar). De extra kosten lopen in de huidige (Noordwijkse) situatie op tot ongeveer EUR 180.000,- per jaar.

Het opschonen van het investeringsplan staat al jaren hoog op de agenda van zowel het college als de ambtenaren. Ondanks de vaak hoge mate van prioriteit wordt, vanwege de budgettaire gevolgen, van uitwerking afgezien. Het is desondanks zeer opvallend dat het tegenovergestelde wel gebeurt: in de loop der jaren worden steeds meer structurele beheerszaken opgenomen. Ook is bij de verkoop van het kabelnetwerk en de daarmee vrijkomende CAI gelden geen begin gemaakt met het leegmaken (opschonen) van het investeringsplan. In het hoofdstuk 'eenmalige zaken' treft u de beweegredenen aan die volgens de onderzoekscommissie tot de verdeling van de CAI gelden hebben geleid.

Tenslotte constateert de onderzoekscommissie dat een investeringsplan dat voor een groot deel gevuld is met vervangings- en onderhoudsinvesteringen, weinig ruimte biedt voor vernieuwing (in de vorm van investeringen).

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

4.5.1 Rentetarief Grondbedrijf

Het Grondbedrijf van de gemeente Noordwijk vergoedt een hogere rente op de kapitaalverstrekkingen vanuit de gewone dienst dan de gewone dienst voor het financieren er voor betaalt. Sinds 1994 wordt de kapitaalverstrekking aan het Grondbedrijf ten behoeve van het industrieterrein 's-Gravendijck en de woningbouwlocaties rondom Offem/Bronsgeest belast met een rentepercentage van 7%, in plaats van de tot dan toe geraamde 5%. Het verschil van 2% van de boekwaarde vloeit naar de algemene middelen van de gemeente Noordwijk en wordt gebruikt om tekorten in de exploitatiebegroting aan te vullen. Groot nadeel van deze methode is dat de hogere rente uiteindelijk de grondprijs van onder andere te ontwikkelen woningbouwlocaties verhoogt en bovendien de financiële middelen van het Grondbedrijf uitput. In 1994 betekent dit een extra rentebaten op de gewone dienst van EUR 110.000,-. Door stijgende investeringen en boekwaarden zijn deze rentebaten gestegen naar ruim EUR 640.000 per jaar. Dhr. Boering, oud directeur Grondbedrijf:

„Ik herinner mij daarbij de naam van wethouder Voorham (was wethouder PJ Barnhoorn na onderzoek van de financiële commissie) en dat dit is gebeurd voor de complexen 's-Gravendijck en Bronsgeest. De achterliggende gedachte was de begroting van de Algemene dienst sluitend te maken.”

Dhr. Sweers, voormalig wethouder Financiën:

„Ervan uitgaande dat het Grondbedrijf een commerciële instelling is, is gezegd dat het minimaal de marktrente zou moeten betalen. Vervolgens bleek in 2002 dat verschillende rentes werden gehanteerd, waarna het college het percentage op 7 % heeft gesteld omdat op dat moment de laatste langlopende lening tegen de 6 % aan zat.”

Aan deze methodiek lijken weinig risico's te kleven, mede gezien de stevige reservepositie van het Grondbedrijf, de sterk stijgende marktprijzen voor grond en woningen (een stijging die veel hoger ligt dan de rente van 7%) en de toenmalige verwachting dat binnen korte tijd kon worden begonnen met de geplande nieuwbouwprojecten.

Bij vergelijking van de voorliggende jaren tekent zich sinds 2001 echter een sterke daling van de reservepositie van het Grondbedrijf af. Die positie verandert zodanig dat het niet meer verantwoord lijkt nog langer op deze manier te werk te gaan.

Dhr. De Groot, hoofd financiële planning en control:

„Het Grondbedrijf staat er vandaag minder goed voor dan een aantal jaren geleden werd verwacht; grote winsten kunnen in concreto niet meer worden verwacht. Verder is daar het feit dat er wanneer projecten langer gaan duren, renteverlies wordt geleden.”

Dhr. Smit, voormalig wethouder Financiën:

„Die verslechterde situatie was door de slechte administratie en door het slechte beheer niet aan te geven; wel waren er vanaf begin 1999 binnen het college fikse discussies daarover, waar de raad niet van wist.”

„...is geld onttrokken aan het Grondbedrijf en is financiering gezocht binnen de reguliere begroting. Dat was een keus, die vervolgens door de raad is bekrachtigd, maar dat was op dat moment verantwoord, al wist ik toen nog niet dat het met het Grondbedrijf zo slecht ging.”

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

De grote vertragingen die zich voordoen bij de voorgenomen bouw van de nieuwe woonwijk in Bronsgeest kunnen een verklaring zijn voor de sterke daling van de reservepositie van het Grondbedrijf van de gemeente Noordwijk. De is de bedoeling geweest om in Bronsgeest-Noord te bouwen, ten noorden van de Van Berckelweg. Na jaren van voorbereiding wordt, om verschillende redenen (zie daarvoor hoofdstuk 6), afgezien van bouwen op die plek. De nieuwe woningbouw verrijst nu op de locatie Boechorst, gelegen tussen de Van Berckelweg en de Schiestraat en in de volgende fase in het gebied ten zuiden van Landgoed Offem (Offem-Zuid). De keuze om Bronsgeest-Noord niet te bebouwen betekent dat dure, door de gemeente Noordwijk aangekochte bouwgrond, nu nog slechts als goedkopere agrarische grond verkocht kan worden. Een zeer groot waardeverlies van EUR 3.700.000,-.

Bovendien betekent het jaarlijks afkomen van de reserves van het Grondbedrijf met 2% in de huidige, slechtere financiële situatie een te grote aanslag op de reservepositie van het Grondbedrijf. Tragisch is de constatering van de onderzoekscommissie dat de toekomstige eigenaren van de huizen in Boechorst en het toekomstige woonwijkje Offem-Zuid de rekening zullen betalen. De verliezen en de hogere boekwaarde van gronden worden immers in de prijzen van de woningen doorberekend.

Dhr. Boering, oud directeur Grondbedrijf:

„Maar dat het ook gebeurd is bij een volkshuisvestingsplan als Bronsgeest, heb ik altijd onverantwoord gevonden, omdat die exploitatie niet alleen gigantisch groot is, maar ook nog jaarlijks toeneemt. Het geïnvesteerd vermogen, waarover jaarlijks 2% moet worden afgedragen, neemt voortdurend toe en de eerste gelden komen pas dit jaar binnen. Uiteindelijk moeten de woningzoekenden de betreffende bedragen weer ophoesten. En omdat het om een substantiële bijdrage aan de gemeentelijke begroting gaat, is het uiterst moeilijk die situatie te beëindigen. Die toerekening had nooit mogen gebeuren, maar nu zit de gemeente ermee. Bij 's-Gravendijck liep de gemeente geen risico.”

„Bronsgeest-Noord is een volledig financieel echec. Als ik mij goed herinner, ging het in 2000 om f 15 mln., maar omdat daar jaarlijks 7% op wordt bijgeschreven, wordt het tekort steeds groter.”

Mocht alsnog besloten worden om het rentetarief dat het Grondbedrijf in rekening wordt gebracht te verlagen van het hoge tarief van 7% naar 5%, dan wordt daarmee een gat geslagen in de gemeentebegroting van meer dan EUR 600.000,- structureel. Geld waarvoor binnen de exploitatiebegroting van de gemeente Noordwijk ruimte gevonden moet worden.

Naast de hierboven beschreven structurele afoming van 2% van de boekwaarde van het Grondbedrijf is ook incidenteel gebruik gemaakt van het Grondbedrijf om de kosten van beleid te betalen. Een voorbeeld hiervan is de aankoop van een pand aan de Beeklaan. De achterliggende gedachte van de aankoop is landschapsverbetering.

Dhr. Boering, oud directeur Grondbedrijf:

„Zo is ooit vanuit een oogpunt van landschapsherstel ten laste van het Grondbedrijf Beeklaan 53 aangekocht, terwijl dat perceel helemaal niet bij het bedrijf thuishoorde. Een oneigenlijk gebruik van het Grondbedrijf dus.”

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

4.5.2 Deel conclusie:

Anticiperen op toekomstige winst bij het Grondbedrijf door 2% van de boekwaarde naar de exploitatierekening over te brengen is jarenlang structureel geweest. Dit kan en moet gezien worden als een oneigenlijk gebruik van het Grondbedrijf. Opmerkelijk is dat de anticipatie op de mogelijke winst op de exploitatie van Bronsgeest Noord, nooit is gebeurd op basis van een serieuze exploitatieberekening hetgeen verder wordt toegelicht in het hoofdstuk 5 en 6.

De onderzoekscommissie stelt dat een dergelijke toerekening er mede voor zorgt dat nieuwbouwhuizen een stuk duurder uit vallen dan oorspronkelijk door de gemeente Noordwijk beoogt. De hogere boekwaarde van de grond in Bronsgeest Noord (ten gevolge van de hogere rentetoerekening) dient namelijk uiteindelijk door de kopers van de woningen in Bronsgeest Zuid en Offem Zuid betaald te worden.

Ook constateert de onderzoekscommissie dat er een flink gat in de begroting geslagen zal worden wanneer de gronden in Boechorst en de Klei-Oost definitief zijn uitgegeven. Dan daalt namelijk de boekwaarde waarvoor zij in de begroting staan, met als resultaat een verminderde rente op de boekwaarde en een tekort in de exploitatiebegroting door het missen van de 2% rentebaten.

Het op deze wijze afkomen van de boekwaarde is risicovol door het ontbreken van een goed overzicht en het ontbreken van actuele exploitatieberekeningen. Zo ontstaat jaarlijks ongeveer EUR 160.000 aan inkomsten (2% van de boekwaarde) vanuit het complex Bronsgeest Noord. Een gebied waarvoor binnen de exploitatieberekening een tekort van bijna vier miljoen euro kan worden verwacht.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

4.6.1 Onroerendzaakbelasting (OZB)

De winsten van het voormalige eigen Nutsbedrijf (gas, water, licht) geven de verschillende colleges ruimte om de onroerendzaakbelasting (OZB) in Noordwijk laag te houden. In de jaren tachtig behoort de gemeente Noordwijk tot de gemeenten met de laagste woonlasten (gemeentelijke belastingdruk) voor burgers in Nederland. Het is niet te bewijzen of dit gegeven een rol heeft gespeeld bij de fixatie van de Noordwijkse politiek op het zo laag mogelijk houden van de tarieven onroerendzaakbelasting. Feit is wel dat vele jaren lang het laag houden van de gemeentelijk belastingen het startpunt van de verschillende verkiezingen en colleges is geweest.

Dhr. Oostermeijer, controller:

„Een uitgangspunt is, zolang ik me kan herinneren in ieder geval, geweest dat het belastingklimaat in Noordwijk zo gunstig mogelijk moest zijn voor de inwoners. Dat betekent dat eigenlijk als laatste redmiddel om een begroting sluitend te maken gekeken mocht worden naar belastingmaatregelen en als je dan als politiek bestuur zelf niet de ruimte neemt of kan nemen om je inkomsten, je eigen, zelf beïnvloedbare inkomsten-gebied te verruimen, dan zul je dus andere oplossingen moeten zoeken.”

Dhr. Sweers, voormalig wethouder Financiën:

„...ik vertegenwoordig de VVD en onze partij heeft natuurlijk ook heel sterk dat je heel voorzichtig omgaat met de verhoging van de OZB. Daarnaast hadden we een aantal andere partijen, die nog veel verder gingen op dat moment en die zelfs pleitten voor een verlaaging van de OZB.”

In het begin van de jaren negentig keert het tij. Bij de overdracht van het eerder genoemde Nutsbedrijf aan de EWR heeft de gemeente Noordwijk voor het missen van de jaarlijkse winst een flinke compensatie bedongen. Tot 2004 wordt hierdoor een winstuitkering ontvangen. Afgesproken wordt dat de winstuitkering ieder jaar wordt afgebouwd met EUR 45.000,-. In 2004 zal de laatste winstuitkering plaats vinden. Dit houdt in dat jaarlijks voor EUR 45.000,- extra dekking moet worden gevonden in de exploitatiebegroting van de gemeente Noordwijk. Als dekking wordt een structurele groei van de OZB met ca. 2 tot 3% per jaar voorgesteld.

Dhr. van der Sluijs, oud-burgemeester:

„de OZB is hier echt beladen gemaakt in de politieke discussies. Toen ik in 1990 in Noordwijk kwam waren de belastingen heel laag, extreem laag en waren we dus bezig om in feite de organisatie uit te hollen. Op een gegeven moment is er een soort doorbraak in gekomen, dat het college besloten heeft een aantal verhogingsstappen te zetten. Als je de percentages bekijkt was dat redelijk fors maar de feitelijke bedragen vielen wel mee.”

De verslechterende financiële situatie maakt, voor politiek Noordwijk, het verhogen van de woonlasten voor de burger bespreekbaar. In 1994 wordt daarom de rioolbelasting ingevoerd. Ook wordt besloten dat een toename van de belastingdruk van in totaal 9% voor de OZB acceptabel is.

Er is vervolgens zwaar weer op komst. De verwachting dat de algemene uitkering van het Rijk jaarlijks 5.2 miljoen gulden lager zal uitvallen bepaalt de discussie rond de begrotingen 1995 en 1996.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

Om het dreigende gat in de begroting te dichten worden vergaande bezuinigingsvoorstellen genoemd:

- Ombuigingen via de kerntakendiscussie moeten voor een bezuiniging zorgen van HFL 1.000.000,- in het jaar 2000;
- De norm die het Ministerie van Binnenlandse Zaken hanteert voor de OZB, zijnde HFL 9,38,- zal moeten worden gebruikt voor de berekening van de Algemene Uitkering. Dit houdt echter een verhoging in van 61 %.
- Een taakstellende inkrimping van de formatie in het gemeentehuis tot het jaar 2000.

Naast een financiële ombuiging én minder ambtenaren, wordt een flinke belastingstijging als dekkingsmiddel voorgesteld. Het niveau van het OZB-tarief in Noordwijk ligt namelijk aanzienlijk lager (61%) dan de nieuwe norm van het ministerie van Binnenlandse Zaken (Biza), ook wel het landelijk rekentarief genoemd. Het is voor een gemeente financieel aantrekkelijk om deze norm te hanteren, omdat dan door het ministerie geen korting op de algemene uitkering zal worden berekend. De Biza-norm en de korting worden ingevoerd om binnen Nederland de verschillen tussen gemeenten te slechten.

Een jaar later (1996) lijkt overigens plotseling het zwaarste weer alweer voorbij zoals blijkt uit de aanbiedingsbrief bij de begroting 1997 (9 juli 1996):

„Overigens zijn wij zeer verheugd dat de aanvankelijk in het vooruitzicht gestelde korting van HFL 5,2 mln. inmiddels door wijzigingen tijdens de wetgevingsprocedure is teruggebracht tot ca. f2,3 miljoen.”

Beleidsstoelichting op de begroting 1997:

„Ten tijde van de samenstelling van de begroting 1996 waren de vooruitzichten met betrekking tot de rijkskorting op de algemene uitkering aanzienlijk negatiever dan nu. Een van de uitgangspunten van het college - 'ter verzekering van een gezond financieel beleid'- was toen dat het OZB-tarief op termijn zou worden verhoogd naar HFL 9,38 zijnde de Biza-norm voor de berekening van de algemene uitkering. Wij waren van oordeel dat wij ons aan die norm moesten conformeren in de eigen OZB-tarieven.

Vervolg Beleidsstoelichting op de begroting 1997:

Inmiddels is het vooruitzicht over de rijkskorting ca. HFL 3 miljoen gunstiger geworden. Dat moet ons inziens tot uiting komen in het beleid ten aanzien van de dekking van teruglopende rijksinkomsten.

Dat heeft ons doen besluiten om het uitgangspunt van de groei van het OZB-tarief naar de Biza-norm in het huidige dekkingsplan los te laten. Een verhoging van de OZB-opbrengst als onderdeel van een integraal, op het collegeprogramma gebaseerd dekkingsvoorstel achten wij echter onontkoombaar.”

Onder leiding van voormalig wethouder Sweers wordt de voorgestelde sterke stijging van het OZB-tarief teruggedraaid. Hij vervangt overigens tussentijds wethouder Voorham in 1996. Zij stapte op als gevolg van politieke druk van de VVD.

Naast het onderwijsdebacle (het door blunders op de afdeling onderwijs mislopen van miljoenen aan onderwijssubsidies) speelt de voorgestelde verhoging van de OZB daarin een rol. In de beleidsstoelichting op de begroting 1997 wordt door het college de OZB-opbrengst gebruikt als dekking gedurende vele jaren. In 1998 en 1999 wordt er over de OZB-verhoging niet meer gesproken. De OZB wordt zelfs niet meer met het inflatiepercentage gecorrigeerd. De belastinginkomsten via de OZB lopen zelfs jaarlijks terug.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

Overigens waarschuwt voormalig wethouder Sweers in de Zeekant van rond de jaarwisseling (1996/1997) wel dat het voor de gemeente steeds moeilijker zal worden om financieel rond te komen. Dhr. Sweers, voormalig wethouder Financiën:

„Dat het steeds moeilijker zal worden om de financiële eindjes aan elkaar te knopen, daarvan ben ik overtuigd. Het is jammer dat de gemeenteraad in het kader van de kerntakendiscussie geen keuzes heeft gemaakt, welke taken de gemeente nog wel of juist niet moet blijven doen. Waren die keuzes wel gemaakt, dan was de stijging van de OZB (27,2% in 1997) wellicht lager uitgevallen. Vooruitkijkend, richting de eeuwwisseling, valt aan OZB-stijging toch niet te ontkomen. Daar ben ik van overtuigd. Hoewel het niet leuk is, drink ik die zure beker dan maar het liefst gelijk uit.”

In juni 1997 krijgt een eventuele verhoging van de OZB in de raad de nodige aandacht, wanneer wethouder Van der Veen veel ophef maakt over structurele vervanging van zieke ambtenaren. Dat wordt hem niet in dank afgenomen en het levert hem zelfs een motie van treurnis op.

Dhr. Sweers, voormalig wethouder Financiën:

„Er is een personeelsprobleem. Daar draai ik niet omheen. Maar om nu direct structureel de formatie te gaan uitbreiden. Ik vind dat nogal wat. Er zijn geen dekkingsmiddelen voor gereserveerd. Maar ik moet wel zorgen dat er een sluitende begroting komt. Als we dit doen dan moet de OZB omhoog en dat wil ik perse voorkomen. Dat vind ik onverantwoord. En als Van der Veen zegt dat het kan zonder verhoging van het OZB-tarief, dan zijn dat zijn woorden. Kennelijk is hij ook al gespecialiseerd in financiën.”

Het lage OZB-tarief krijgt bovendien een onverwacht negatief effect als blijkt dat de korting van het Rijk op de algemene uitkering vanwege het lage OZB-tarief toeneemt.

Een citaat uit de aanbiedingsbrief bij de begrotingen 1998:

„Overigens drukt ook de waardeherziening van het onroerend goed per peildatum 1 januari 1995 een stempel op de omvang van de algemene uitkering, en wel vanaf 1997. Op dit onderdeel kunnen wij een structureel nadelig effect voor de begroting inboeken ten opzichte van de verwachtingen hieromtrent uit 1996 van ca. f540.000,-.”

Het verhogen van het OZB-tarief richting Biza-norm wordt echter niet meegenomen binnen de discussies rond de begroting 1998 waarbinnen voor meer dan HFL 1.500.000,- aan dekking moet worden gevonden.

Uit de aanbiedingsbrief bij de begrotingen 1998 :

Wij bieden u het volgende dekkingsplan aan, waarin wij gebruik maken van (blz. 2/3):

• Wet Voorzieningen Gehandicapten budget	HFL 54.000	
• Reserve personeelskosten	HFL 519.151	(structureel)
• Rente reserves en voorzieningen	HFL 510.000	(structureel)
• Lastenverlichting uit de CAI-gelden	HFL 600.000	(structureel over >10 jaren)

Totaal HFL 683.151

Binnen deze begroting wordt gebroken met de werkwijze van de afgelopen zes jaar. In deze begroting wordt namelijk structureel een lijn ingezet waarbij de dekking voor een groot deel uit de reserves wordt gehaald en niet wordt gecompenseerd d.m.v. extra belasting inkomsten.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

Volgens een verslag in De Zeekant in oktober 1997 over de begroting 1998 is Sweers niet blij met kritische geluiden die onder andere Verenigd Noordwijk (VN), Noordwijks Belang (NB) en GroenLinks (GL) laten horen over de manier waarop de begroting sluitend is gemaakt. Onterechte kritiek vindt de wethouder.

Wat betreft de aanwending van de kabelgelden (CAI) merkt hij op dat dat geld gewoon nodig was om het gat in de begroting op te vullen. Dhr. Sweers, voormalig wethouder Financiën:

„Hadden we dat niet gedaan, dan was een tekort ontstaan met alle belastingverhogingen van dien.”

Overigens is het bij deze periode het vermelden waard dat de gemeenteraadsverkiezingen voor de deur stonden (maart 1998) en een flinke belastingverhoging naar de potentiële kiezers toe niet de voorkeur had van de collegepartijen en zeker niet van de VVD.

De OZB stijgt daarna vier jaar niet meer. Ook wordt geen inflatiecorrectie toegepast. In het collegeprogramma 1998-2002 wordt het bevroren van de OZB zelfs als formeel beleid neergelegd.

Collegeprogramma 1998-2002: paragraaf 9.6 Onroerend zaakbelasting:

„Er wordt naar gestreefd het huidige niveau te handhaven. Indien verhoging van deze belasting toch noodzakelijk is, zal dat in principe met niet meer dan het inflatiepercentage zijn.”

Opvallend is dat de OZB ook niet wordt gebruikt ter compensatie van de jaarlijkse afbouw van de rekenen uit de voormalige nutsbedrijven. De jaarlijkse vermindering in de uitkering van EUR 45.000,- wordt dus niet gecompenseerd met extra inkomsten, noch door gemeentelijke bezuinigingen. Daardoor komt de gemeentelijke financiële huishouding nog meer onder druk te staan.

Als snel wordt het duidelijk dat het laag houden van de OZB alleen kan als de wensen en ambities van een gemeentebestuur daar gelijke tred mee houden. Zo niet, dan ontstaan problemen.

Dhr. Jongerhuis, oud afdelingshoofd financiële planning en control:

„Het siert in zekere zin de gemeente dat belastingverhogingen altijd zoveel mogelijk werden beperkt; tegelijkertijd bestond er een cultuur het de burger zoveel mogelijk naar zijn zin te maken door initiatieven graag van de grond te willen trekken en Noordwijk verder te willen helpen. In die zin bestond er dus een zekere spanning.”

Al bij het doorrekenen van het collegeperiode 1998 - 2002 blijkt dat de lage OZB een financieel risico met zich mee kan brengen.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

Fasering en doorrekening Collegeprogramma 1998-2002:

„Voor wat betreft de handhaving van een gelijkblijvend niveau van de OZB dan wel een minimale stijging van deze opbrengst kan zich een complicatie voordoen vanuit externe- niet zelf te beheersen omstandigheden die de begrotingspositie van de gemeente aanzienlijk nadelig kunnen beïnvloeden”

„De financiële ruimte die moet worden geschapen binnen de overige kaders van het collegeprogramma (9.1: Het lastenniveau zal zo laag mogelijk zijn; 9.6: Er wordt naar gestreefd het huidige niveau [van de OZB] te handhaven) is dermate aanzienlijk, dat hieruit een knelpunt voor de uitvoering van dit programmaonderdeel dreigt.”

Met het “programmaonderdeel” wordt het opschonen van het investeringsplan bedoeld. Daar wordt uiteindelijk geen geld voor gevonden met alle gevolgen van dien.

Het verhogen van de OZB blijft ondanks de waarschuwingen echter politiek niet bespreekbaar. Toch kan Noordwijk uiteindelijk niet aan een OZB-verhoging ontkomen. Dat wordt wel duidelijk bij de begrotingsbehandeling 2001 in oktober 2000. Het college van B&W en de gemeenteraad raken met elkaar in conflict over de hoogte van de OZB-stijging. Dit leidt mede tot de val van wethouder Smit.

Dhr. Smit, voormalig wethouder Financiën:

„Je hebt te maken met politiek en met de uitvoering van beleid, en u weet dat de collegepartijen de OZB niet wilden verhogen. Ik mocht dus niet, omdat ik deel uitmaakte van dat college, en kón dus niet aangeven dat de belastingen moesten worden verhoogd. Het ging hier om een collegestandpunt. Wel heb ik op dat moment initiatieven ontwikkeld om middelen vrij te maken, en dat is het verschil met een politieke uitspraak, gebaseerd op het collegeprogramma, dat de OZB maximaal met het inflatiepercentage wilde verhogen; zo heb ik intern aangegeven middelen te genereren om toch een aantal zaken te kunnen uitvoeren.”

Uiteindelijk wordt de OZB verhoogd met 9.8%, niet meer dan een inflatiecorrectie voor de vorige jaren.

Dhr. Jongerhuis, oud afdelingshoofd financiële planning en control:

„Wat in de afgelopen jaren speelde, was de herwaardering van het onroerend goed per 2001, waarbij in de afgelopen jaren was nagelaten een noodzakelijke inflatiecorrectie toe te passen, wat betekende dat van de door het rijk geboden inverdienmogelijkheid geen gebruik is gemaakt. Sommige partijen waren principieel tegen het verhogen van de OZB. Er zijn toen berekeningen gemaakt, waarbij werd uitgegaan van een OZB-verhoging van ik meen 13,1%, maar na veel gehakketak heeft de raad uiteindelijk ingestemd met een verhoging van 9,8%. Zichtbaar werd dus toen dat het college de OZB graag laag wilde houden, maar dat dit gezien de plannen die uitgevoerd moesten worden, moeilijk was.”

Pas in het nieuwe college wordt een OZB-stijging bespreekbaar. Ten gunste van een meer structureel financieel beleid wordt een stijging van 31% ingevoerd.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

4.6.2 Deel conclusie

Mede door de winsten van het eigen Nutsbedrijf kan jarenlang de OZB laag gehouden worden. In de jaren negentig keert echter het tij. Het Nutsbedrijf wordt geprivatiseerd en de winst vermindert jaarlijks met EUR 45.000,-. Daarnaast kan worden verwacht dat de algemene uitkering van het rijk ook minder zullen worden. Daarom wordt het beleid ingezet om de OZB uiteindelijk tot de nieuwe Biza-norm te verhogen. Deze norm is door het 1e Paarse kabinet geïntroduceerd om de belastingverschillen tussen gemeenten te egaliseren. Gemeenten met een lage OZB worden aanzienlijk gekort door het Rijk op hun Algemene Uitkering. Bij een stijging van de OZB wordt de korting op de algemene uitkering lager.

De onderzoekscommissie constateert een belangrijke ommezwaai binnen het financiële beleid op het moment dat voormalig wethouder Voorham wordt opgevolgd door voormalig wethouder Sweers.

De laatste besluit - mede onder druk van de politiek - de OZB niet verder te laten stijgen. Omdat daar echter geen bezuinigingen tegenover staan en de OZB ook niet geïndexeerd wordt met het inflatiepercentage, wordt gekozen voor het aanspreken van reserves (reserve personeelskosten, rente van reserves, CAI-gelden), om zo het begrotingstekort te dekken. Zoals al eerder gezegd wordt de OZB ook niet (meer) gebruikt als compensatie voor het jaarlijks met EUR 45.000,- oplopende verlies op de winstuitkering van het Nutsbedrijf. Daarnaast neemt de jaarlijkse korting op de Algemene Uitkering van het Rijk toe.

De onderzoekscommissie concludeert dat hiermee de structurele aftakeling van de reserves is begonnen. Op het moment dat de reserve personeelskosten uitdroogt en de personeelslasten alleen maar verder toenemen komen de problemen structureel bij de volgende begrotingsbehandelingen terug. Zonder bezuinigingen of een stijging van de belastinginkomsten kan alleen worden teruggegrepen op de reserves, de rente op de reserves en het onderbrengen van structurele uitgaven binnen het investeringsplan. Ruimte voor financieel beleid is er niet, zeker niet door de toenemende ambities van de opvolgende colleges.

Het niet optrekken van het OZB-tarief richting landelijke Biza-norm dreigt een structureel nadeel voor de gemeente Noordwijk te gaan opleveren. Bij afschaffing van het gebruikersdeel van de OZB door het Rijk wordt de algemene uitkering van het rijk aangepast aan de OZB-tarieven van 2002. Deze zijn laag (immers de OZB verhoging van 31% van 2003 valt hier niet onder). Vanwege het jarenlang laag houden van de lokale belastingen kan de gemeente Noordwijk daarom structureel een lagere algemene uitkering van ongeveer EUR 1.000.000,- verwachten. Een tekort bovendien dat, ten opzichte van de huidige belastinginkomsten, op geen enkele wijze gecompenseerd kan worden.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

4.7.1 Het ontbreken van beheersplannen

De provincie Zuid-Holland constateert in 2003 in een brochure (provincie Zuid-Holland: Artikel 12, Den Haag, 2003), dat een groot deel van de gemeenten die via artikel 12 zijn gesaneerd in de problemen zijn gekomen door het ontbreken van beheersplannen voor wegen, riolering, gebouwen en groen. In deze gemeenten is vaak sprake van fors achterstallig onderhoud. Door het ontbreken van beheersplannen bestaat er geen inzicht in de noodzakelijke onderhoudsuitgaven en de omvang van eventueel achterstallig onderhoud. Hierdoor is er ook onvoldoende inzicht in de financiële toestand van de gemeente.

In het beleidsprogramma 2002–2006 constateert het huidige college dat veel wegen, fietspaden, trottoirs, groenvoorzieningen en gebouwen in Noordwijk een onverzorgde indruk maken. In veel gevallen is zelfs sprake van een ernstige vorm van achterstallig onderhoud (blz.13). Het ontbreken van gestructureerde beheers- en onderhoudsplannen voor gebouwen, wegen en groen wordt als oorzaak aangegeven. Geen onderhoudsplan voor het gemeentehuis bijvoorbeeld zorgt ervoor dat het college ‘verrast’ wordt. Voor het noodzakelijke onderhoud ontbreekt een ‘spaarpotje’. Mede hierdoor wordt het bestuur regelmatig verrast door noodzakelijke en onverwachte uitgaven (bijvoorbeeld voor het gemeentehuis). Het collegebeleidsprogramma 2002-2006:

„Het gemeentelijk openbaar bezit verkeert voor een belangrijk deel in een zeer slechte staat van onderhoud. Financiële middelen zijn hiervoor niet of onvoldoende gereserveerd. Om te komen tot verbetering van de staat van onderhoud zal in 2003 het technisch beheer voor wegen, groen, openbare verlichting, bebording, gebouwen en andere gemeentelijke vastgoedobjecten worden onderzocht en ingebracht in een dynamisch onderhouds- en beheerplan voor de lange termijn. Op deze wijze verkrijgt de gemeente een gestructureerd inzicht in aard, hoeveelheid en onderhoudstoestand van alle gemeentelijke bezittingen in de openbare ruimte.

Dit inzicht wordt gebruikt voor het opstellen van goed gefundeerde en gestructureerde beheers- en onderhoudsplannen voor zowel de korte als de (middel) lange termijn. Op deze wijze kunnen benodigde onderhoudsmaatregelen en vervangingen doelmatig en doeltreffend worden gebudgetteerd en uitgevoerd, met als uiteindelijk doel het wegwerken van huidig achterstallig onderhoud. Naar de huidige inzichten zal met de gekozen aanpak (financiën) de gewenste staat van onderhoud in circa twintig jaar worden benaderd.”

Kortom het duurt nog 20 jaar voordat voldoende financiële middelen binnen de gemeentelijke begroting gevonden zijn om voor alle gemeentelijke bezittingen een onderhoudsplan en de daarbij benodigde financiële reservering te maken. De opgelopen achterstand wordt hiermee schrijnend zichtbaar. Overigens is er al vanaf het midden van de jaren tachtig vanuit het ambtelijk apparaat gewezen op het belang van beheersplannen.

Dhr. Lamboo, oud afdelingshoofd financieel beleid:

„Iets waar ik in die 10 jaar hier mede aan heb lopen trekken was het feit van het ontbreken van een aantal beheersplannen, onderhoudsplannen op het gebied van openbare ruimte, wegen (riolering is er wel gekomen) openbare verlichting, verkeersborden, bestrating, noem maar op. Anderzijds de automatisering in huis. Hoe kan je nou beheersmatig de zaken ook over een aantal jaren nog dekkend houden. Dat inzicht ontbrak op een aantal onderdelen volledig.”

Dhr. Oostermeijer, controller:

„In het verleden ontbraken beheersplannen. Medio jaren '80, bij de introductie van het Londo-stelsel voor onderwijs, moest dit voor schoolgebouwen gebeuren. Dat is toen niet gebeurd. Je maakt dan niet inzichtelijk welke lasten in de toekomst zullen ontstaan”.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

In 1994 wordt door het toenmalige college van B&W een eerste aanzet gegeven om tot een goed beheersplan voor de riolering te komen. Er wordt daarom ook rioolbelasting ingevoerd. In de daarbij behorende beleidstoelichting staat:

„Met het gereedkomen in 1994 van het gemeentelijk rioolplan (GRP) wordt over een instrument beschikt om het rioolstelsel planmatig te kunnen gaan renoveren en een cyclisch rioolbeheer te kunnen voeren. Nadat het GRP gereed is, kunnen de vervangings- en beheersplannen opgesteld gaan worden en het onderhoudsplan worden verfijnd in uitvoeringsplannen voor correctief, preventief en overig onderhoud.”

Naast de riolering zullen ook de wegen, de openbare verlichting en het groenvoorziening systematisch worden aangepakt. Men gaat gedegen aan het werk. De onderzoekscommissie treft in de beleidstoelichtingen 1994/1995 de volgende opzetten aan:

„In het komende jaar zal een aanvang worden gemaakt met een beheerplan wegen als basis voor een rationeel wegbeheer. De openbare verlichting zal hierin begrepen worden.”

„Binnenkort wordt de laatste stap gezet waarbij het planmatig groenbeheer wordt ingevoerd door een organisatorische aanpassing van de desbetreffende afdeling.”

„Aansluitend op het ontwikkelen van het rioolbeheersplan zal het wegbeheer verder ontwikkeld worden. Hierbij zal gestreefd worden naar een zekere integratie van de beide plannen. Voordeel hiervan zal zijn dat in de toekomst de onderhoudsmaatregelen aan riolering en wegen beter gepland en op elkaar afgestemd kunnen worden.”

„Aansluitend op, danwel parallel aan het ontwikkelen van het wegbeheer zal een goed beheerplan voor de openbare verlichting moeten worden opgesteld. Vanuit de verkeersveiligheid maar ook in het kader van de sociale veiligheid en vanuit een zekere achterstand in het onderhoud en de vervanging, zullen in de komende jaren naar verwachting meer middelen gegenereerd dienen te worden om het openbaar verlichtingsnet op een goed niveau te brengen.”

Het ontbreken van beheersplannen en onderhoudsfondsen voor gebouwen wordt wel gevoeld, maar van een structurele aanpak is geen sprake.

„Daarnaast is voor bijzondere bouwkundige onderhoudswerkzaamheden aan gemeentegebouwen in totaliteit HFL 276.000,- nodig in 1995. Hierdoor is een lastenstijging ontstaan ten opzichte van de begroting 1994 van circa HFL 100.000,-. Daar er in beginsel geen onderhoudsfondsen voor gemeentegebouwen zijn, wordt voorgesteld het extra benodigde bedrag niet ten lasten van de begroting 1995 te brengen maar te dekken uit de saldierveserves.”

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

Veel vooruitgang wordt er echter niet gemaakt zoals blijkt uit de beleidstoelichtingen op de begrotingen voor de jaren 1996, 1997, 1998, 1999 en 2000.

Nadat een computermodel is gekocht blijkt het vullen van dat model een groot probleem:

„In 1996 zal verdere invulling gegeven worden aan het rationeel wegbeheer. In het vorige begrotingsjaar is gestart met de oriëntatie op dit project. In de projectgroep Vastgoed is in dit kader een softwareleverancier bezocht. De verschillende systemen zijn daarbij vergeleken. Integratie van onder andere het rioolbeheerplan en het wegbeheerplan is hierbij het uitgangspunt.”

„Medio 1996 is om formatieve redenen besloten om eerst in 1997 te starten met de opzet van een rationeel wegbeheer. Deze werkzaamheden zullen betrokken worden in de nieuw te vormen sector Infrastructuur.”

„In 1996 verkeerde het rationeel gebouwenbeheer in een oriënterende en voorbereidende fase. In verband met de nieuwe taken van de gemeente inzake de onderhoudsaspecten van de onderwijshuisvesting is de eerste aandacht gegeven aan de opzet van een planmatig onderhoud van deze schoolgebouwen. Aansluitend zullen de overige gemeentelijke gebouwen in een rationeel gebouwenbeheer worden opgenomen.”

„Afhankelijk van de reorganisatie bij de dienst Openbare Werken zal dit in 1997 afgerond worden.”

„Binnen de gevormde afdeling Projecten van de sector Infrastructuur zullen de grotere onderhoudswerken projectmatig worden aangepakt. In 1998 is het wegbeheerprogramma beschikbaar. Gestart zal worden met een planmatige aanpak van het grote asfaltonderhoud.”

„In 1998 is het wegbeheerprogramma DG-dialog beschikbaar gekomen dat de komende tijd gevuld zal worden met inventarisatie- en inspectiegegevens van alle wegen. Op basis van deze gegevens zal in 1999 inzicht worden verkregen in het onderhoudsniveau van de verhardingen en kan gekozen worden tot een meerjarenplanning. In het bijzonder zal aandacht worden besteed aan het volgens prioriteitstelling herstraten van voet- en fietspaden. Hiervoor zullen de eigen straatploegen worden ingezet.”

Ook de provincie Zuid-Holland (als toezichthouder verantwoordelijk voor het functioneren van de gemeente Noordwijk) wordt nieuwsgierig en stuurt Noordwijk brieven.

Dit blijkt o.a. uit een brief van Gedeputeerde Staten 12-12-2000:

„Uit de door u verstrekte gegevens blijkt dat het wegenbeheersplan naar verwachting begin 2001 voltooid zal zijn en dat u voornemens bent beheersplannen voor openbare verlichting en groenvoorzieningen op te stellen. Desbetreffende plannen achten wij van groot belang ten behoeve van het inzicht in de realiteitswaarde van ramingen voor onderhoud van kapitaalgoederen. Wij zien deze plannen, nadat deze door de raad zijn vastgesteld, gaarne ter kennisneming tegemoet.”

Maar ook voor de begroting 2003 ontbreken de gegevens en stelt de provincie dat de gemeente begroting eigenlijk niet goed is te beoordelen. Een brief van de provincie Zuid-Holland 13-12- 2002:

„In de brief van Burgemeester en Wethouders van augustus 2001 werd ingegaan op de stand van de beheersplannen. Er werd de verwachting uitgesproken om deze informatie bij de begroting 2003 te kunnen overleggen. Helaas heeft u hieraan niet kunnen voldoen. Het belang van geactualiseerde beheersplannen is evident. Ontbreekt deze informatie dan is het moeilijk te bepalen of ramingen realistisch zijn.”

Uiteindelijk is er in tien jaar tijd weinig tot geen vooruitgang geboekt. In de verhooren wordt hiervoor een aantal verklaringen aangedragen.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

Dhr. Lamboo, oud afdelingshoofd financieel beleid:

„Men wenste dat inzicht ook niet te hebben. Men vond die 3 ton die er op dat moment voor wegenonderhoud op de begroting stond(in guldens), dat moest maar voldoende zijn. Daar kwam men wel mee uit. We hadden een eigen straatmakerploeg daar lopen en die voerde het werk wel uit en die hield de gaten wel bij. Zo is er toentertijd gewerkt denk ik en dat werkte. Alleen, dat zeg ik, totdat de raad weer eens een keer piepte van: de Quarles van Uffordstraat zit vol met kuilen, dan werd in een keer een externe aannemer ingehuurd, die ging de Quarles opknappen en dat mocht gewoon 4-5 ton kosten en dat werd op de kapitaaldienst neergezet en de onderhoudslasten schreven we af.”

Hoe weinig planmatig en gestructureerd er werd gewerkt geeft ook het volgende citaat aan.

Dhr. Smit, voormalig wethouder Financiën:

„De betreffende discussie begon toen het gemeentehuis moest worden opgeknapt. Toen werd namelijk vastgesteld dat er maar f 150.000,- was gereserveerd, en vrij snel nadat ik als wethouder was teruggetreden, bleek het budget met 100% te zijn overschreden. Een college – ik was dus medeverantwoordelijk – loopt dergelijke posten niet allemaal na. Pas toen over de opknapbeurt van het gemeentehuis gesproken werd, bleek daar onvoldoende voor te zijn gereserveerd. Dan word je daar pas mee geconfronteerd en dan pas opent het college de discussie dat daar iets aan gedaan moet worden.”

Begin 2004 zijn er nog steeds geen beheersplannen vastgesteld door de Noordwijkse gemeenteraad.

4.7.2 Deel conclusie:

De gemeente Noordwijk loopt grote financiële risico's vanwege het ontbreken van actuele beheers- en onderhoudsplannen voor wegen, gebouwen en groen. Door het huidige college wordt gesteld dat er sprake is van groot achterstallig onderhoud. Daarvoor zijn geen financiële middelen gereserveerd. Dat betekent dat er al jarenlang geen inzicht is in de werkelijk financiële positie van de gemeente. De omvang van achterstallig onderhoud is immers niet bekend.

Op dit moment ziet het er naar uit dat de gemeente Noordwijk een deel van de onderhoudsachterstanden niet op korte termijn zelf kan financieren. Als eerste wordt gewezen naar het Bollenbad dat om deze reden in ernstige problemen is gekomen (zie hiervoor ook het hoofdstuk 7: Het Bollenbad). Het is niet uit te sluiten dat andere voorzieningen hetzelfde lot treffen. Ook de onverwacht hoge onderhoudsuitgaven voor het gemeentehuis hebben een onverwacht groot gat in de begroting geslagen.

De onderzoekscommissie is verbaasd door de traagheid van handelen van voorgaande colleges. Enkele voorbeelden: sinds 1994 wordt een beheersplan voor wegen aangekondigd. In beleidsbrieven vanaf 1997 wordt van rationeel gebouwenbeheer gesproken. Ook in discussies met de provinciale toezichthouder wordt gesproken van tijdige realisatie. Worden de risico's sterk onderschat, of zal de financiële reservering een te groot gat in de gemeentebegroting slaan? De gemeenteraad en de provinciale toezichthouder valt beide te verwijten dat zij hier het college niet krachtig hebben bijgestuurd. Ze hebben zich jarenlang met een kluitje het riet in laten sturen.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

4.8.1 Grote projecten zonder financiële dekking

Er is al eerder op gewezen dat de ambitie veelal de beschikbare middelen heeft overtroffen. Vooral in de periode 1998 tot 2002 leidt dit tot discutabele dekkingsvoorstellen. Zo wordt voorgesteld om nieuw beleid te financieren uit meevallers die op een zogeheten 'kalender' worden geschreven. Tegenvallers doen niet mee, die worden bij dit idee immers gedekt uit de post onvoorzien en uit de reserves.

Dhr. Smit, voormalig wethouder Financiën:

„Verder werd korte tijd een kalender gehanteerd, waar alle vrijkomende bedragen op werden genoteerd (en die dus niet het betreffende bedrijfsonderdeel ten goede zouden komen), maar waar de organisatie uit angst om met de billen bloot te moeten, niet aan wilde.”

Dhr. Lambou, oud afdelingshoofd financieel beleid:

„Er moest een kalender gemaakt worden en in die kalender, dat was de naam die eraan gegeven werd, moesten alle meevallers terecht komen die we in de begroting zouden vinden en die zouden benut moeten worden voor de uitvoering van onderdelen van het collegeprogramma. En dat vond ik een eng instrument. Want alle kruimels, alle krenten worden uit de pap gehaald en in die kalender gestopt en wat je overhoudt is pap en pap is heel dun en daar kan je makkelijk doorheen zakken, dus wat dat betreft was ik daar geen voorstander van.”

Dhr. Jongerhuis, oud afdelingshoofd financiële planning en control:

„...de kalender bleek ondanks de goede bedoelingen daarvan een lastig instrument; zoals ook mijn huidige ervaring laat zien, zijn er altijd mee- en tegenvallers. Kortom: als instrument niet slecht, maar de uitdaging was natuurlijk altijd hoe aan de meevallers te komen. Geen budgethouder loopt te koop met wat hij overhoudt. Eigenlijk was het probleem dat het nogal lang duurde voordat meevallers konden worden ingeboekt. Of de mee- en tegenvallers ook daadwerkelijk op de kalender stonden, weet ik niet meer uit mijn hoofd.”

Bij het verdwijnen van wethouder Smit in oktober 2000 verdwijnt ook de kalender bij de gemeente.

In de begroting van 2001 wordt het collegeprogramma 1998 – 2002, dat al is vastgesteld in 1998, voor het eerst meegenomen. Opvallend is het grote aantal projecten. Opvallend is eveneens dat veel voornemens van het college nog niet zijn uitgevoerd. Er wordt besloten om in het laatste collegejaar de achterstand in te halen. Omdat er geen besluit is genomen over de kosten/inzet van middelen voor realisatie van alle onderwerpen uit het collegebeleidsprogramma, wordt gezocht naar andere inkomensbronnen. De grote projecten worden begroot op basis van toekomstige inkomsten, zoals de opbrengst van de verkoop van aandelen NUON en de opbrengst van complexen uit het Grondbedrijf.

Het betreft projecten waarvan besloten (?) is dat ze uitgevoerd moeten worden. Zoals de herinrichting van het Vuurtorenplein, het Palaceplein en het winkelcentrum Kerkstraat. Maar ook de vernieuwing van de huisvesting van de gemeentelijke organisatie, de invoering van de centrale balie, de bouw van de parkeergarages in de Maarten Kruytstraat en het Jan Kroonsplein, de nieuwbouw voor de NRB en uitbreiding/uitbouw van de openbare scholengemeenschap Northgo.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

Een overzicht van de projecten met de geschatte investeringen en de dekking uit de begroting 2001:

Grote projecten	(geschatte) investering	Jaar	Dekking
Herinrichting Pickeplein	EUR 513.304 (1)	2001	<i>Eigen vermogen</i>
Herinrichting Wilhelmina Boulevard	EUR 4.537.729 (2)	2001	<i>Diverse heffingen</i>
Herinrichting Vuurtorenplein	EUR 3.000.000 (3)	2004	<i>Eigen vermogen</i>
Herinrichting Palaceplein	(samen)	2003	<i>Eigen vermogen/ Grondopbrengst in 2003</i>
Winkelcentrum Kerkstraat	EUR 6.000.000 (4)		<i>Eigen vermogen/ reserves</i>
Huisvesting gemeentelijke organisatie	PM	2002	<i>Eigen vermogen</i>
Centrale balie	PM	2002	<i>Eigen vermogen</i>
Parkeergarage M.Kruijtsstraat	EUR 7.700.000 (3)	2002	<i>Parkeeropbrengsten</i>
Parkeergarage J. Kroonsplein	(samen)	2004	<i>Parkeeropbrengsten</i>
Vernieuwing materiaalgebouw NRB	EUR 453.773 (2)	2001	<i>Eigen vermogen</i>
Northgoscholengemeenschap	Pm		<i>Eigen vermogen Grondopbrengst in 2001</i>
Hockeycomplex	EUR 317.641 (2)	2001	<i>Eigen vermogen</i>
2 ^e fase SJC	EUR 623.333 (2)	2004- 05	<i>Investeringsplan 2001-2004</i>
Uitbreiding begraafplaats	EUR 4.537.729 (2)		<i>Tariefsaanpassing</i>
School in Boechorst	EUR 6.352.821 (2)		<i>Intentie onderwijs-huisvestingsbudget</i>
Totaal	EUR 34.036.330 + PM		<i>(1) werkelijke kosten (2) conform begroting (3) schatting in meerjarenbegroting 2002-2006 (4) conform begroting Grondbedrijf</i>

Wat de gemeentelijke huisvesting betreft is gesproken over EUR 8 miljoen. Tevens wordt gezocht naar een plek/ geld voor een nieuw jeugd- en jongerenonderkomen en de invoering van de brede school.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

Dhr. Oostermeijer, controller:

„Het zijn projectvoornemens waar wel een stuk voorbereiding voor begonnen is hier en daar. Maar de dekking daarvan, het ontbreken daarvan, ja, dat is pas relevant op het moment dat daar een raadsbesluit over genomen wordt.”

In de begroting van 2001 zijn de projecten opgevoerd als nieuw beleid. De financiële middelen om de projecten te kunnen betalen denkt het college te kunnen halen uit de toekomstige winst van het complex 's-Gravendijck (HFL 15.000.000,-) en uit de verkoop van aandelen NUON (HFL 30.000.000,-).

Of zoals het in de begroting 2001 staat vermeld:

„In het Dekkingsplan Nieuw Beleid zijn de onderwerpen uit het onderdeel 'Grote Projecten' zoveel als mogelijk ten laste van het Eigen Vermogen gebracht. Dat is niet gedaan door de investeringskosten in één keer ten laste van een reserve te brengen, maar door de reserve aan te wenden als dekkingsmiddel voor de lasten die uit die investering voortkomen.

Waar in de toelichting wordt gesproken over 'Eigen Vermogen' of over 'reserve(s)' wordt bedoeld op de reserve Grondbedrijf, die volgens de verwachting in de begroting 2001 ca. 9 miljoen gulden bedraagt.

De winstprognose op het complex 's Gravendijck, die naar huidig inzicht 15 miljoen gulden kan bedragen en waarvan het jaar van de realisatie moeilijk ingeschat kan worden.

De opbrengst van de verkoop van de aandelen NUON, die geprognostiseerd wordt op 30 miljoen gulden na 2004.”

Bij de voorgestelde dekking wordt al binnen de begroting 2001 op onzekerheden gewezen:

„Aangezien met name de twee laatstgenoemde middelen nog niet daadwerkelijk gerealiseerd zijn ('s Gravendijck en de opbrengst van de verkoop aandelen NUON), worden de onttrekkingen uit de reserve gepleegd ten laste van de algemene reserve, waarbij wordt uitgesproken dat die algemene reserve in de komende jaren zal groeien als gevolg van toevoegingen vanuit de winst op 's Gravendijck en de aandelenverkoop van NUON.”

Als achtervang wordt de algemene reserve aangewezen. De risico's voor de reservepositie van Noordwijk zijn binnen de discussies rondom de begroting echter niet goed in beeld gebracht.

Dhr. Smit, voormalig wethouder Financiën:

„Met de heer Wiersema ben ik het eens dat een koppeling met de algemene reserves, vooruitlopend op eventueel nog vrijvallende gelden, een besluit op het randje is. Maar nogmaals, tijdens mijn wethouderschap waren door de eerder door mij geschetste omstandigheden onvoldoende middelen beschikbaar om alle projecten uit te voeren. en dat is wel altijd heel nadrukkelijk aangegeven.”

Dhr. Jongerhuis, oud afdelingshoofd financiële planning en control

„Ik ga niet op de stoel van het college zitten, dat een verantwoordelijkheid op velerlei terrein heeft. Waar het op beide punten om gaat, is dat deze vrijwel zeker leek dat deze inkomsten ook werkelijk zouden worden gerealiseerd. Wanneer iemand die overtuiging heeft, kan hij daarnaar handelen. Ik kom terug op wat ik eerder heb gezegd. Je kunt 100% zekerheid zoeken of je kunt wat lager gaan zitten. In Noordwijk lag dat evenwicht soms wat lager; er werd niet voortdurend dubbelgecheckt.”

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

Een opvallend optimisme over de toekomst lijkt de discussie rondom de risico's te verstommen.

Dhr. Oostermeijer, controller:

„Het aantal grote projecten waarop u doelt wat allemaal uit de reserve zou moeten komen dat werd dus opgenomen in de begroting 2001 waarmee het college inderdaad liet zien wat er nog allemaal gebeuren moet. Op het moment dat je dat schrijft en dat je daar niet in je begroting die structurele dekking kunt aangeven omdat er toch al een begrotingstekort was en het college dat niet groter wilde maken met een lastenverhoging. toen is gezegd “nou ja, dan moet het in godsnaam maar uit de reserves komen”. Dan ga je beoordelen welke reserves je daarvoor voorhanden hebt. Dat zijn er niet zo erg veel. Dat is de Algemene reserve en dat is niet genoeg. Dus wat doe je vervolgens. Dan ga je positief nadenken en dan kwam het college op dat moment tot de gedachte dat er binnen het Grondbedrijf een complex ligt waarover een reële winstverwachting mocht worden uitgesproken.”

„In die tijd bestond ook een zeer positief zicht op de baten van de aandelen NUON die we hadden. Dat was niet helemaal uit de lucht gegrepen. Daar hadden we informatie over van het bedrijf dat de aandelen vrij verhandelbaar zouden worden, zouden worden ik praat nu over 2000, het jaar 2000; ze zouden vrij verhandelbaar worden ik meen in 2004 en dan zou het voor ons een waarde kunnen hebben van ik meen tussen de 60 en 70 gulden. Nou we hadden nogal wat aandelen, dus als je dat vermenigvuldigt kom je op een bedrag van ik geloof dat er ergens een bedrag van 30 miljoen staat of zo. Die positieve verwachting die werd door het college graag aanvaardt en gebruikt als dekking.”

De dekking blijkt echter in de praktijk flinterdun te zijn.

Dhr. Oostermeijer, controller:

„Ondanks het feit dat er destijds voor 's- Gravendijck nog geen exploitatieopzet was, was er al wel een winstverwachting van het bedrijventerrein. Dit werd alleen niet onderbouwd in een exploitatieopzet. Ik heb ooit eens een document, als je het zo mag noemen, gezien. Dat was een exploitatieberekening van een half A4-tje en daar werd inderdaad de verwachting uitgesproken dat er een miljoen of 15 winst uit zou komen.”

Dhr. De Groot, afdelingshoofd Financiële Planning en Control:

„Vaak stond tegenover projecten geen dekking, maar werd vooruitgelopen op de verkoop van NUON-aandelen en winst uit het Grondbedrijf; tegenover de hoge ambities stond dus geen keiharde dekking. Toen ik hier aantrad, was echter al duidelijk, omdat het netwerkbedrijf nooit zou worden verkocht, dat de NUON-aandelen minder zouden gaan opbrengen.”

Dhr. Sweers, voormalig wethouder Financiën:

„Daarnaast heb ik van heel nabij de overdracht van EWR aan NUON meegemaakt. Op dat moment stond de hele energiemarkt op zijn kop met als gevolg een dito winstprognose en de intentie bij meerdere deelnemende gemeenten niet meer in een bedrijf te willen beleggen. Daarom waren tegelijk maatregelen getroffen om aandelen te kunnen verkopen.”

Door meerdere oorzaken blijkt de verwachte opbrengst op zowel 's-Gravendijck als de verkoop van de NUON-aandelen niet meer haalbaar. Door wijzigingen in de wetgeving wordt er een splitsing gemaakt tussen beheer van het elektriciteitsnetwerk en de levering van elektriciteit waarbij alleen aandelen met betrekking tot levering van energie op termijn vrij verhandelbaar zullen worden. Wanneer de aandelen daadwerkelijk verhandeld mogen worden is nog onbekend. Uiteindelijk zijn de inkomsten vanuit de aandelen NUON of de winst uit 's-Gravendijck niet gebruikt om de grote projecten te financieren.

Hoofdstuk 4: Financieel beleid

De projecten die met de gelden uit 's-Gravendijck of de NUON-aandelen zouden worden gefinancierd zijn òf op de lange baan geschoven, òf alsnog gedekt uit de algemene reserve. Een voorbeeld hiervan is de aanleg van de rotonde op het Picképlein. Deze is voor EUR 513.304,- vanuit de algemene reserve gefinancierd, waarmee voor een belangrijk deel de scherpe daling van de reserves verklaard kan worden.

4.8.2 Deel conclusie

In de begroting 2001 zijn een groot aantal ambitieuze projecten binnengeslopen waarvoor geen directe dekking binnen een meerjarenperspectief aanwezig was. Schijnbaar kon het college geen keuze maken (prioriteiten). Een aantal projecten (SJC, hockeycomplex) zijn op de rit gezet, voor een groot deel is gespeculeerd op toekomstige inkomsten wat betreft de toekomstige waarde van aandelen en winsten uit het Grondbedrijf. Als achtervang is de algemene reserve aangewezen.

In tegenstelling tot de ambities was de middelen-kant uiterst mager ingevuld. De financiële dekking was flinterdun. Over de noodzakelijke ambtelijke inzet binnen al de genoemde projecten is zelfs geheel geen woord gerept. Het oog bleek groter dan de maag. Goede exploitatie-opzetten voor het Grondbedrijf ontbraken waardoor letterlijk en figuurlijk berekeningen op de achterkant van een sigarendoos als dekking in de begroting dienden. Ook bleken in het verleden gemaakte rendementen van aandelen geen enkele garantie voor de toekomst.

Uiteindelijk is in een aantal gevallen de algemene reserve gebruikt als dekking en is een aantal projecten in de ijskast verdwenen. De Noordwijkse bevolking achterlatend met een aantal beloftes die niet waar kunnen worden gemaakt. Als voorbeeld noemt de onderzoekscommissie de noodzakelijke vernieuwing van het materiaalgebouw van de Noordwijkse Reddingsbrigade (NRB).

De onderzoekscommissie acht het onverantwoordelijk om op deze wijze te speculeren op toekomstige opbrengsten. Uiteindelijk heeft deze werkwijze geleid tot een verdere aantasting van de vrije reserves, een slechte prioriteitstelling binnen het beleid en een vertrouwensbreuk met delen van de Noordwijkse bevolking. Deze geloven immers de gedane beloftes veelal niet meer.

Hoofdstuk 5: Het Grondbedrijf

5.1 Introductie i.h.k.v. het externe onderzoek

De financiële onderzoekscommissie constateert tijdens haar onderzoek dat, om een zuiver beeld te krijgen van de verslechterde financiële ontwikkelingen in de gemeente Noordwijk, het grondbedrijf van de gemeente niet buiten beschouwing kan blijven. Zeker ook gezien de zeer grote financiële belangen die hiermee gemoeid zijn voor de gemeente Noordwijk. Het wordt tijdens het onderzoek echter al snel duidelijk dat, voor het volledig in kaart brengen van de financiële ontwikkelingen binnen het grondbedrijf, aanvullende informatie noodzakelijk is. Nader onderzoek zal, ook al vanwege het besloten karakter van het grondbedrijf, een beduidende verdiepingsslag van de werkzaamheden van de commissie betekenen. Deze aanvullende werkzaamheden zijn zeer specialistisch en gevoelig van aard. De mogelijke integriteitsvraagstukken waar het onderzoek toe kan leiden, vergen een specialistische aanpak. Om deze integriteitsvraagstukken onafhankelijk te laten toetsen en bovenal de besluitvorming rond het grondbedrijf te laten analyseren, dient de onderzoekscommissie, unaniem, een voorstel in om een extern onderzoek te laten voeren naar het grondbedrijf over de periode 1985 – 2002. Dit voorstel wordt door de gemeenteraad gehonoreerd.

Vervolgens zijn door de voorzitter van de onderzoekscommissie en door de voorzitter van de gemeenteraad (dhr. H. Groen, dan nog waarnemend burgemeester) na onderling overleg aangezocht:

- prof. J.H.J. van den Heuvel, hoogleraar beleidswetenschap aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, en
- mw. mr. M. Timmer, zelfstandig onderzoeker.

Prof. Van den Heuvel is met name aangezocht vanwege zijn specifieke aandachtsgebied: de bestuurlijke en ambtelijke integriteit. De onafhankelijke analyse van een dergelijk breed gerespecteerd onderzoeker is zeer waardevol voor de problemen waar de onderzoekscommissie in het grondbedrijf tegenaan is gelopen.

In onderling overleg is de volgende, driedelige, onderzoeksopdracht overeengekomen:

- a. Onderzoek naar de besluitvorming aangaande de bouwlocaties Groot-Bronsgest en Offem- Zuid in het college en door de raad, alsmede de beleidsvoorbereiding in de ambtelijke organisatie, de informatievoorziening van en tussen de ambtelijke organisatie, het college en de raad en de beleidsuitvoering over de twee bouwlocaties in de periode 1988-2002.
- b. Onderzoek naar het grondbeleid (bestemmingsplannen, grondtransacties, vergunningverlening, bestuurlijke afspraken en toezeggingen, zowel intern als extern) en de financiële implicaties over de periode 1988-2002.
- c. Een analyse van de verantwoordelijkheden van het college, wethouders, de raad, de ambtelijke dienst en toetsing van de bevindingen van het onderzoek aan de hand van toenmalig geldende opvattingen die in en voor de overheid gelden, i.c. aan mores en regels over bestuurlijke en ambtelijke integriteit en aan toenmalig gangbare opvattingen, mores en regels in het maatschappelijk verkeer. Eventueel kunnen hieruit aanbevelingen voor het gemeentelijk integriteitsbeleid voortkomen.

Hoofdstuk 5: Het Grondbedrijf

‘Gedane zaken nemen geen keer – besluitvorming over de Noordwijkse bouwlocaties Groot-Bronsgesest en Offem-Zuid over de periode 1988 tot en met 2002’, vormt voor de onderzoekscommissie het belangrijkste document waarop in dit hoofdstuk de analyse en bevindingen zijn gebaseerd. Bovengenoemd rapport is openbaar en moet als een volwaardige aanvulling op dit rapport worden gezien. Daarnaast zijn voor dit hoofdstuk de hoorzittingen (besloten en openbaar) gebruikt. Tot slot dient vermeld te worden dat dit hoofdstuk bewust zo gedetailleerd en uitvoerig is weergegeven. De ontwikkelingen rondom het grondbeleid moeten voor een ieder (ook voor diegenen die er voor het eerst mee in aanraking komen) inzichtelijk zijn. Daarnaast eisen en rechtvaardigen het financiële belang van de gemeente Noordwijk in deze kwestie (die meer dan EUR 50 miljoen belooft) dit ook.

5.2 Grondbedrijf

De onderzoekscommissie constateert dat het grondbedrijf van de gemeente Noordwijk gedurende de onderzochte periode verwaarloosd is. Dit geldt zowel voor organisatie als de bedrijfsvoering. Er is binnen het grondbedrijf nauwelijks (zoniet geen) sprake van enige planning en control (daarbij gaat het om de cyclus van plannen, rapporteren, beheersen, controleren en bijsturen). Men begint pas vanaf het jaar 2000 voorzichtig invulling aan deze cyclus te geven. Vóór die tijd lijkt er sprake te zijn van een totaal gebrek aan financiële transparantie en aan een goede controleerbare administratieve vastlegging. Ook waarschuwingen door de directeur grondzaken over de status van het grondbedrijf zijn niet adequaat opgevolgd. Het verbaast de onderzoekscommissie dan ook in hoge mate dat de accountant jaarlijks zijn goedkeuring kon geven. Zeker ook al door de gigantische financiële risico's die de gemeente loopt vanwege verstrekte bouwclaims(zoals in het volgende hoofdstuk duidelijk wordt). De administratieve vastlegging zelf is overigens tot medio 1995 redelijk goed geregeld. Daarna treedt echter een aanmerkelijke verslechtering op.

Dhr. Van den Brandt, hoofd Vastgoed Economie Toerisme (VET):

“Dan kom ik op de rol van de administrateur van het grondbedrijf. Tot 1995 was dat de administrateur van de Dienst Gemeentewerken, de heer Van Kekeran, die een onafhankelijke positie had ten opzichte van de directeur grondbedrijf. Hij kon dus ongevraagd het college direct van advies dienen. Toen in 1995 ... de administrateur grondbedrijf met de VUT ging, werd tevens besloten dat de administratie van de Dienst Gemeentewerken zou moeten worden opgeheven en zou worden overgeheveld naar de afdeling financiën, in het kader van samenvoeging van besturingsdienst en dienst openbare werken. Dus toen ontstond er een vacature bij de afdeling financiën van administrateur grondbedrijf. Om een of andere reden was die een aantal jaren niet ingevuld, of niet goed ingevuld, ook dat moet u maar aan de heer Boering vragen. Zodoende was er dus voor hem onvoldoende mogelijkheid om zich ondersteund te weten op het financiële vlak.”

De waardevolle rol van dhr. Van Kekeran is ook door voormalig wethouder Salman (portefeuillehouder Ruimtelijke Ordening en Grondzaken/-bedrijf) erkend. Maar merkwaardig genoeg volgt er geen actie op het moment dat dhr. Van Kekeran van zijn VUT gaat genieten.

Dhr. Salman, voormalig wethouder Ruimtelijke Ordening en Grondbedrijf:

“Hij zorgde ervoor dat de boekhouding goed op orde was. Na het vertrek van de heer Van Kekeran kreeg dat aspect minder aandacht. Mijn grootste interesse lag daar niet bij. En w.b. het niet-opvullen van de vacature, ontstaan door het vertrek van de heer Van Kekeran: daarin speelde het laag houden van de OZB, het zo beperkt mogelijk houden van het aantal medewerkers en efficiencyverbetering allemaal een rol. Ik vond toen niet dat de functie door een opvolger van de heer Van Kekeran moest worden opgevuld”

Hoofdstuk 5: Het Grondbedrijf

De lage prioriteit voor het opvullen van de rol van dhr. Van Kekeran blijkt ook uit de woorden van gemeentesecretaris Smaal. Dhr. M. Smaal, gemeentesecretaris Noordwijk:

“Het grondbedrijf is natuurlijk, of natuurlijk...., is een apart hoofdstuk. Het heeft een tijd geduurd voordat na het vertrek van de voormalig administrateur, Eli van Kekeran, er een goede discussie werd gevoerd over hoe we het nu moesten gaan doen.”

“Maar die discussie, nogmaals met de kennis van nu, over zowel de organisatie van het grondbedrijf als binnen, bedoel ik nog belangrijker, het al dan niet ontbreken van grondexploitaties, ja, dat zou je, laat ik het sterker stellen, dat kan je niet meer zo laten gebeuren, of zo laten lopen, dat we tot vier of vijf keer toe, nou ja, in die grootte van de provincie ook te horen krijgen, van jullie moeten een keer....”

Ook de provincie waarschuwt meerdere malen dat de planning en control cyclus en de daarbij behorende exploitatieopzetten voor de verschillende projecten (en de financiële doorrekening daarvan) volstrekt onvoldoende zijn. Desondanks wordt er tot het jaar 2000 niet tot nauwelijks actie ondernomen door het college van B&W. Daarbij komt nog dat ook een meerderheid van de gemeenteraad geen aanleiding ziet voor het verbeteren van de informatievoorziening vanuit het grondbedrijf omdat het het college van B&W niet verzocht exploitatieberekeningen op te stellen.

Brief van Gedeputeerde Staten, d.d. 03-08-2001, betreffende begroting 2001:

“De zorg aangaande de oplopende boekwaarden die wij in de begrotingsbrief 2001 hebben uitgesproken, is nogmaals bevestigd. Het ontbreken van voldoende inzicht in de exploitatie-uitkomsten bij het grootste deel van de complexen is een groot probleem. Wij benadrukken nogmaals het grote belang van exploitatieberekeningen ten behoeve van het financieel inzicht in de grondexploitatie en risico's.”

Tweede fase onderzoek gemeente Noordwijk 2001 door provincie:

“In ons gesprek d.d. 12 juli 2001bleek dat men over nog minder inzicht aangaande de grondexploitatie beschikte als dat wij hadden verondersteld.”

Dhr. Boering, oud directeur Grondzaken/-bedrijf:

“Het grondbedrijf stond formeel tweemaal per jaar op de agenda en tussendoor kwam het ter sprake wanneer daartoe aanleiding bestond. Nooit is van enig raadslid vernomen dat meer inzicht noodzakelijk was. Zou daarom zijn gevraagd, dan zou dat zijn gegeven. En het was altijd een politieke minderheid die vroeg om exploitatieopzetten en een doorrekening daarvan. Vervolgens werd daar uiteraard niet aan voldaan ”

Ondanks aandringen van de provincie duurt het tot medio 2000 voordat er zeer voorzichtig een aanvang wordt gemaakt met het verbeteren van het grondbedrijf. Echt voortvarend is die aanpak echter niet. Dhr. Smit, voormalig wethouder Financiën:

“....over die verslechterde situatie bij het grondbedrijf. Die verslechterde situatie was door de slechte administratie en door het slechte beheer niet aan te geven; wel waren er vanaf begin 1999 binnen het college fikse discussies daarover, waar de raad niet van wist ”

“Twee collegeleden waren voor een onderzoek, maar de burgemeester stemde met de portefeuillehouder mee, dus is er geen onderzoek gekomen..... Verder is in bestuurlijke zin een half jaar later een stuurgroep grondbedrijf ingesteld, bestaande uit wethouder Tummers, mijn persoon, de heer Boering, mevrouw De Haas en de gemeentesecretaris. Voor zover ik mij kan herinneren is het bij één bijeenkomst (7juli 2000) gebleven.”

Hoofdstuk 5: Het Grondbedrijf

Na interventie van de provincie komt er in het midden van 2001 enige duidelijkheid in de totale financiële positie van het grondbedrijf. In een brief aan de provincie d.d. 28-09-2001 worden de verschillende complexen doorgelicht. Van echte exploitatieopzetten is echter nog geen sprake. De conclusie is dat 'het geheel overziend, men er vanuit kan gaan dat het totaal van de grondcomplexen uiteindelijk een voordelig saldo zal opleveren'. Geconcludeerd wordt dat de grondcomplexen 'A2 Zeestraat, A6 terrein Bierman, B2 Kerkstraat' naar verwachting een nadelig saldo zullen opleveren van in totaal ongeveer HFL 9.230.000,-, maar dat dit gecompenseerd wordt door een batig saldo van het complex 's-Gravendijck van HFL 7.500.000,- en verwachte winsten uit de Klei-Oost. Daarnaast is de reserve per 1 januari HFL 7.800.000,- groot.

Opgemerkt dient te worden dat binnen deze totaalopzet nog geen rekening is gehouden met het niet doorgaan van de HFL 10.000.000,- compensatie voor Bronsgeest-Noord (en ook niet met mogelijke schadeclaims van projectontwikkelaars, als de gemeente Noordwijk de bouwclaims die verstrekt zijn in Bronsgeest-Noord t.g.v. de omklap niet op een ander stuk grond kan onderbrengen, een bedrag dat met de huidige woningprijzen de EUR 15.000.000,- overstijgt en derhalve zeker in de discussie over de omklap en de risicoparagraaf van het grondbedrijf had moeten zijn opgenomen). Hierdoor wordt het totaalbeeld van het vermogen van het grondbedrijf negatief.

De onduidelijke situatie rondom het Grondzaken/-bedrijf heeft lange tijd kunnen voortbestaan met alle financiële risico's van dien. Bovendien was het Grondzaken/-bedrijf vanwege de zwakke planning en control cyclus en de bewuste (het college was hiervan op de hoogte) personele onderbezetting zeer kwetsbaar geworden. Dit, mede gekoppeld aan de taakopvatting van de ambtenaren (van grote dienstbaarheid en ondergeschiktheid aan het bestuur), maakt de staat van het Grondzaken/-bedrijf riskant en zeker niet in overeenstemming met het gewicht dat aan dit organisatieonderdeel voor het realiseren van de (nieuwbouw)projecten en de bijbehorende financiële verantwoordelijkheid is toegekend. Een constatering die ook de externe onderzoekers doen.

Door het ontbreken van kwalitatieve exploitatieopzetten en de daarbij behorende planning en control cyclus, geraken de verschillende projecten steeds dieper in de mist. Een situatie die pas wijzigt bij het aantreden van het huidige college van B&W in april 2002 (en de instelling van een task force om orde op zaken te stellen) en heeft daarmee veel te lang kunnen voortduren. Al die tijd is er geen gestructureerd en systematisch inzicht in de (financiële) voortgang van de verschillende projecten geweest. Ook het toetsen en bijsturen op eerder gestelde doelen is daardoor volstrekt onmogelijk geworden. Het is in Noordwijk blijkbaar mogelijk om miljoeneninvesteringen te doen (welke door de gemeenteraad zijn goedgekeurd), zonder daarbij een vinger aan de pols te houden. Terwijl dat, met gedetailleerde exploitatieopzetten en een goed ingerichte planning- en control cyclus, toch vele malen beter en professioneler kan worden opgevangen. Als gevolg van het ontbreken daarvan zijn de evaluatie en toetsing van de vraag of de verschillende projecten hun beoogde (financiële) doelstelling wel hebben gehaald, voor de gemeenteraad volstrekt onmogelijk geweest.

Daarnaast is het grondbedrijf in de onderzochte periode ook financieel oneigenlijk gebruikt. De begroting van de gemeente Noordwijk wordt onder andere sluitend gemaakt door gebruik te maken van de rente uit de reserves van het grondbedrijf. Daarmee is het grondbedrijf één van de belangrijkste kurken waar de gemeentelijke financiële huishouding op drijft (in hoofdstuk 3.5 is dit nader toegelicht).

Hoofdstuk 5: Het Grondbedrijf

Dit oneigenlijk gebruik komt, kort gezegd, neer op het onttrekken van de rente vanuit de boekwaarden van bepaalde complexen in het grondbedrijf die daardoor extra worden belast. Bijkomend nadeel is dat de boekwaardes van bepaalde complexen in het grondbedrijf jaarlijks oplopen vanwege de rentebijverschrijving. Dat het daarbij om substantiële bedragen gaat blijkt wel uit de financiële gevolgen (die jaarlijks terugkomen) als de rente onttrekking en de daarmee gepaard gaande belasting van de exploitaties wordt teruggedraaid. Dit betekent namelijk een structureel tekort op de algemene begroting van ongeveer EUR 600.000,- per jaar. Daarvoor moeten nieuwe inkomsten (dan wel bezuinigingen) gevonden worden.

Een ander belangrijk voordeel van de renteonttrekking uit het grondbedrijf is dat deze gelden *ongelabeld* zijn en daarmee naar ‘eigen inzicht’ besteedbaar. In tegenstelling tot bijvoorbeeld de rijksuitkering zijn deze financiële middelen niet gebonden aan een enkel produkt, zoals bijvoorbeeld onderwijs. Het nadeel van de rente onttrekking uit het grondbedrijf is een verzwarend van bijvoorbeeld de exploitaties van de toekomstige woonwijken (dit omdat de boekwaarde van de gekochte gronden jaarlijks met 7% oplopen). Kosten die op de toekomstige nieuwbouwwoningen worden doorberekend. Dit nadeel blijkt merkwaardig genoeg geen rol van discussie te zijn geweest bij het toepassen van deze methodiek.

Als laatste punt kan worden opgemerkt dat er in het grondbedrijf structureel sprake is geweest van functievermenging. Zo constateert Deloitte & Touche dat er functievermenging is tussen opdrachtgeverschap, de planeconomie, de uitvoering van investeringswerken en de verwerving van grond binnen een sector. Daardoor ontbreekt een zakelijk relatie tussen het grondbedrijf als opdrachtgever en de voorbereidende en uitvoerende afdelingen van de gemeente als opdrachtnemer. Dit wordt nog eens versterkt door het samenvallen van de portefeuilles Ruimtelijke Ordening en Grondzaken/-bedrijf tijdens de periode 1994 – 1998. Het nadelige effect van het samenvallen van de portefeuille Ruimtelijke Ordening en Grondzaken/-bedrijf wordt verwoord door de directeur VET.

Dhr. van den Brandt, directeur afdeling Vastgoed Economie Toerisme (VET):

“Voor 1994 was het gebruikelijk, en er lijkt een soort discrepantie in te zitten, maar dat is het denk ik niet, dat de verantwoordelijkheid voor het grondbedrijf bij de wethouder Financiën lag, om toch een zeker dualisme te creëren, zodat niet de plannenmaker ook de portemonnee (het grondbedrijf) op zak had. In 1994, dacht ik dat het was, dat dhr. Salman bij de collegeonderhandelingen ook die portefeuille erbij kreeg (grondbedrijf), naast ruimtelijke ordening .”

Door de desbetreffende wethouder zelf wordt over dit beoogde dualisme echter anders gedacht.

Dhr. Salman, oud wethouder Ruimtelijke Ordening en Grondbeleid:

“Dat kwam met name omdat zaken met elkaar bleken samen te hangen; een concrete aanleiding was dat een bedrijf wilde verhuizen, grond in 's-Gravendijk wilde aankopen en wilde onderhandelen over verplaatsingskosten. Verder is het in zijn algemeenheid zo dat grondbeleid en grondbedrijf talrijke raakvlakken hebben. Het ging dus ook om een praktische invulling.”

“Je kon in een aantal gevallen efficiënter werken en je was niet afhankelijk van een collega-wethouder. Het kwam de dynamiek ten goede “

Hoofdstuk 5: Het Grondbedrijf

De onderzoekscommissie constateert echter dat door deze functievermenging het toch al zwakke grondbedrijf nog verder wordt verzwakt. Gecombineerd met de taakopvatting van de ambtenaren van grote dienstbaarheid en ondergeschiktheid aan het bestuur, doet de situatie ontstaan waarin wethouders op de loop kunnen gaan met de ontstane ruimte. Het is voor een wethouder dan niet moeilijk de ambtelijke organisatie voor de eigen politieke doeleinden te gebruiken. Kortom, de ambtelijke organisatie komt bloot te staan aan de grillen van het dagelijks bestuur. Een scheiding van de portefeuilles Ruimtelijke Ontwikkeling en Grondzaken/-bedrijf zou in ieder geval nog gezorgd hebben voor enige vorm van dualisme. Dat zou de kwaliteit van besluitvorming en (financiële) inrichting van het grondbedrijf zeker ten goede zijn gekomen.

5.3 Eindconclusie

Binnen het toenmalig grondbedrijf heerst een volledig gebrek aan inzicht. Inzicht dat noodzakelijk is om goed te kunnen (be)sturen. Dit is mede veroorzaakt door een bewuste gecreëerde personele onderbezetting en een benedenmaatse beleidsvoering en managementondersteuning. Daarbij komt nog de afhankelijkheidsrelatie van de ambtelijke organisatie. Men is er van uitgegaan dat de wethouders alles bepalen en dat de ambtenaren slechts uitvoerders zijn. Deze situatie doet afbreuk aan de mogelijkheid tot het vervullen van een kritische en pro actieve adviesfunctie. Een dergelijke taakopvatting speelt bovendien bestuurders in de kaart om het politieke gelijk aan hun kant te krijgen.

De status en inhoud van het grondbedrijf en het functioneren van de betrokken ambtenaren krijgen, ondanks de kwetsbare positie, tot de start van het nieuwe college in 2002 opvallend weinig aandacht. Hierdoor bestaat gedurende vele jaren een onvolledig beeld over de voortgang van grondprojecten, inclusief de financiële toestand daarvan. Dit is extra verontrustend, omdat hierdoor lang buiten beeld heeft kunnen blijven hoe het grondbedrijf werkelijk functioneert. Ook is de status van projecten die onder de vlag van het grondbedrijf worden uitgevoerd lang onbekend geweest. Dit gebrek aan inzicht is er de oorzaak van dat lange tijd ondoorzichtig met de woningbouwplannen voor de projecten Bronsgeest en Offem-Zuid kan worden omgesprongen. In ronduit Nederlands: er wordt zodanig aangerommeld dat elk overzicht en inzicht in de werkelijke situatie niet of slechts met de grootste moeite verkregen kan worden. Of wel: regeren op de tast.

De financiële positie van het grondbedrijf is bovendien jarenlang onduidelijk geweest. Een situatie die voor de gemeenteraad aanleiding had moeten zijn om in te grijpen en meer inzicht te eisen. De college verhoudingen frustreerden dit ingrijpen echter. De gemeenteraad stond erbij en keek ernaar, maar was zich onvoldoende of niet bewust van de ernstige financiële risico's. Dat wisselende colleges en specifiek de betrokken portefeuillehouders geen aanleiding zien om het financiële inzicht in het grondbedrijf te vergroten is uiterst verwonderlijk. Medio 2000 verzoekt voormalig wethouder Smit wel om een diepgaand onderzoek naar de financiële situatie van het grondbedrijf verzocht. Maar een meerderheid van het college van B&W wijst dat verzoek af.

Door het ontbreken van goede exploitatieopzetten ontbreekt ook het totaalbeeld in het grondbedrijf. Op basis van wel zeer beperkte analyses is jarenlang een veel te rooskleurig beeld geschetst van de financiële situatie.

Hoofdstuk 5: Het Grondbedrijf

In de begroting 2001 wordt zelfs nog een positief saldo van HFL 15.000.000,- als dekking gegeven voor een aantal grote projecten in Noordwijk. Op aandrang van de provincie worden in 2001 per complex doorrekeningen gemaakt. Grote winsten, waarop in de begroting 2001 nog is geanticipeerd, blijken niet te worden verwacht. Sterker nog, Noordwijk mag blij zijn als het 'kiet' speelt. Hiermee valt de bodem weg onder een aantal grote projecten die in de begroting 2001 nog waren aangedragen op basis van de te verwachten winsten van het grondbedrijf.

Hierbij zij opgemerkt dat binnen deze totaalopzet nog geen rekening is gehouden met het niet doorgaan van de financiële compensatie voor Bronsgeest-Noord. Het gaat daarbij om een bedrag van ruim EUR 2.000.000,-. Ook de mogelijke schadeclaims van projectontwikkelaars, als de gemeente Noordwijk de bouwclaims die aan hen verstrekt zijn in Bronsgeest-Noord niet op een ander stuk grond kan onderbrengen (zie hierover hoofdstuk 5), zijn niet meegenomen. Deze schadeclaims kunnen het bedrag van EUR 10.000.000,- overstijgen. Een financieel risico dat naar de optiek van de onderzoekscommissie zeker zou moeten zijn opgenomen in de risicoparagraaf. De impact in het meest negatieve scenario kan immers desastreus uitpakken voor de financiële toekomst van het grondbedrijf. Hierdoor kan het totaalbeeld van het vermogen van het grondbedrijf negatief worden.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

6.1 Het belang van goed grondbeleid

Grondbeleid, en de daarbij behorende grondonderhandelingen en grondaankopen, is een moeilijk en tijdrovend proces. Het is bovendien een proces waarbij er voor gemeenten enorme financiële belangen in het spel zijn. Met name omdat het voor gemeenten met een succesvol grondbeleid mogelijk is om, buiten de rijksuitkering en de lokale belastingen om, extra geld te genereren. Agrarische grond kan door een bestemmingswijziging veel geld waard worden als bouwlocatie. Deze enorme waardevermeerdering van de grond kan, door een procedure te starten (al dan niet in samenspraak met de provincie), door de gemeente geïnitieerd worden. Al met al een unieke mogelijkheid om waardevermeerdering in klinkende munt om te zetten. Geld dat de gemeente weer goed kan gebruiken, bijvoorbeeld om de wijkinrichting of sociale woningbouw mee te financieren, of om een maatschappelijke voorziening in stand te houden, zoals een zwembad.

In de praktijk kunnen gemeenten dan ook veel geld verdienen met de ontwikkeling van een woonwijk. Een eerste stap die gezet dient te worden is de verwerving, of wel aankoop, van de daarvoor benodigde bouwgrond. Op een mogelijke hoge winstopbrengst die behaald kan worden, komen echter veel externe partijen af die een graantje mee willen pikken. Projectontwikkelaars, bouwbedrijven, aannemers, makelaars en (locale) particuliere speculanten proberen allemaal te profiteren van een mogelijke bestemmingswijziging en zijn er als de kippen bij om zoveel mogelijk grond van een mogelijk nieuwe woonwijk vooraf in hun bezit te krijgen. Hierbij is de mogelijkheid van de komst van een nieuwe woonwijk vaak al voldoende aanleiding om tot verwerving van de desbetreffende gronden over te gaan. Met dit in het achterhoofd is het interessant om te kijken hoe het grondbeleid van de gemeente Noordwijk rondom de nieuwbouwwijk Groot-Bronsgaest verlopen is. De informatie in dit hoofdstuk is in zeer belangrijke mate afkomstig is uit het externe onderzoek. De door de onderzoekscommissie gehouden hoorzittingen en eigen onderzoeksmateriaal vormen eveneens belangrijke bronnen.

6.2 Het grondbeleid rondom Groot-Bronsgaest

Eind 1988 constateert het college van B&W dat er, om de toekomstige bevolkingsgroei van Noordwijk op te vangen, een nieuwe woonwijk ontwikkeld moet worden. Over de noodzaak van de nieuwe woonwijk is veelvuldig gecorrespondeerd tussen de gemeente en de provincie. Heikel punt is namelijk de Van Berckelweg. Deze belangrijke verkeersweg zal om de wijk heen moeten worden geleid, wanneer men één grote wijk wil realiseren. De weg moet in dat geval een aansluiting krijgen op de Northgodreef. In oktober 1991 kiest de gemeenteraad hiervoor, nadat de ambtelijke notitie 'Ruimtelijke Keuze 2004' is verschenen. De provincie kan zich daarin ook vinden, maar geeft wel aan dat de definitieve contour (de bebouwingsgrens die de omvang van de woonwijk aangeeft) later definitief zal worden vastgesteld. Deze uitkomst zal bepalend zal zijn voor de uiteindelijke omvang van Groot-Bronsgaest.

Het college van B&W gaat vervolgens voortvarend van start. Er wordt op 14 november 1991 een uitnodiging gestuurd naar de grondeigenaren aan weerszijden van de Van Berckelweg om als eerste stap een oriënterend gesprek te voeren. De verwezenlijking van het plan om de gronden in dit gebied te verwerven zal het voornaamste punt van bespreking zijn. Een opvallende constatering daarbij is dat één van de grootste grondeigenaren in Bronsgaest-Noord, Ooievaarsland B.V., geen uitnodiging voor een gesprek ontvangt.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Dit is opvallend omdat een van de eigenaren van Ooievaarsland B.V. indertijd de Noordwijkse architect dhr. H. van Egmond was, welke tevens zitting had in het bestuur van het CDA Noordwijk (de andere eigenaren waren dhr. Swaak voormalige directeur van Erica Beheer B.V. en Ouwehand Bouw Projecten B.V.). Daarbij dient vermeld te worden dat het CDA Noordwijk indertijd ook de portefeuillehouders Ruimtelijke Ordening (dhr. V. Salman) en Grondzaken/-bedrijf (dhr. P. Barnhoorn) leverde. De ambtenaar die de vertrouwelijke rapportage 'Ruimtelijke Keuze 2004' heeft geschreven, is in deze periode lid van het bestuur van het CDA Noordwijk.

De onderzoekscommissie vindt het niet uitnodigen van Ooievaarsland B.V. als groot grondbezitter in Bronsgeest-Noord (met 11 hectare grond in bezit, bijna 50% van de hele bouwlocatie Bronsgeest-Noord) een gemiste kans in de grondverwervingstrategie. Met name omdat door het ontbreken van een oriënterend gesprek in die fase, er wellicht mede de oorzaak van is dat Bouwfonds in 1993 in staat is geweest om deze voor woningbouw benodigde gronden van Ooievaarsland B.V. te kopen. Grond die vervolgens in september 1994 door de gemeenteraad weer van Bouwfonds teruggekocht moet worden. Gelet op de goede partijrelaties tussen Ooievaarsland B.V. en de wethouders van Ruimtelijke Ordening en Grondzaken/-bedrijf verbaast het de onderzoekscommissie dat de mogelijkheden om tot overeenstemming te komen met Ooievaarsland B.V. niet benut zijn. Op die wijze had de voor woningbouw benodigde grond zonder tussenkomst van Bouwfonds aan de gemeente Noordwijk verkocht kunnen worden. Daarmee werd weliswaar voorkomen dat de gemeenteraad de gronden mogelijk tegen een te hoge prijs van een met de wethouders bevriende partijrelatie zou hebben gekocht, anderzijds zag de gemeenteraad zich in september 1994 gedwongen om de grond uiteindelijk van Bouwfonds aan te kopen. Dat gebeurt onder strikte voorwaarden.

Deze voorwaarden zijn:

- Bouwfonds krijgt het eerste bouwrecht in de nieuwbouwwijk;
- Bouwfonds krijgt het recht een voorstel te doen betreffende de architectkeuze;
- De bouw van sociale woningbouw wordt gedaan door Ouwehand Bouw Projecten BV;
- Bouwfonds verkrijgt het recht tot het bouwen of laten bouwen van een vast aantal woningen voor elke hectare aan de gemeente verkochte grond, de zogenaamde 'bouwclaims';
- Bouwfonds krijgt voor de goedkoopste koopwoning [max. HFL 165.000,-] 5%, voor de middeldure [max. HFL 198.000,-] 7,5% en voor dure woningen 10,5% als vergoeding voor algemene kosten, winst en risico-opslag. De prijzen van de nieuwbouwwoningen worden jaarlijks geïndexeerd met het prijsindexcijfer van het CBS.

De gevolgen van dit contract zijn zeer actueel. We zien de toepassing ervan terug in de nieuwbouwwijk Boechorst. Bouwfonds is daar als eerste begonnen met het aanbieden van de nieuwbouwwoningen in de Peterhof, de (overigens prachtige woningen) zijn gebouwd door Ouwehand Bouw Projecten B.V. en de ontwerpen zijn gemaakt door Van Egmond Architecten B.V. Nadelig gevolg van het in 1994 gesloten contract is echter wel dat, als gevolg van de bovengenoemde contractuele verplichtingen, er geen normale marktwerking is voor wat betreft de bouwkosten.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Contractueel is namelijk al vastgelegd dat Ouwehand Bouw Projecten B.V. de bouw van deze woningen voor haar rekening. Daardoor komt, naar onze mening, niet de scherpste aanbestedingsprijs voor nieuwbouwwoningen tot stand. Een prijs die uiteindelijk door de koper van de nieuwbouwwoningen betaald wordt. Overigens wordt over de bouwclaims en de rol daarvan (in onder andere Peterhof) in een volgende paragraaf ingegaan.

6.3.1 De grondonderhandelingen

Het is helaas, wegens het niet stelselmatig en gestructureerd bijhouden van informatie betreffende de grondonderhandelingen, niet mogelijk om van de gevoerde onderhandelingen in Groot-Bronsgesest een sluitende reconstructie te maken. Er is simpelweg geen archief aanwezig. Daardoor is het voor de gemeenteraad niet mogelijk om zicht te krijgen op het succes van de grondverwervingsstrategie. De uiteindelijke resultaten kunnen wel bekeken en geanalyseerd worden. Door deze te spiegelen aan de verwervingsdoelstelling kan alsnog inzicht verkregen worden in het resultaat van de verwervingsstrategie voor de gemeente Noordwijk. Een spiegeling die overigens bepaald niet vrolijk stemt.

Als de gemeenteraad in 1991 besluit om de woonwijk Groot-Bronsgesest te gaan ontwikkelen (en ter verwezenlijking daarvan een actieve grondpolitiek gaat voeren) zijn namelijk bijna alle gronden nog in het bezit van de oorspronkelijke particuliere grondeigenaren. Alleen Ooievaarsland B.V. heeft een grondpositie verworven door in 1990 de gronden van v.o.f. Meskers Kijkduin te kopen.

Hierover zijn indertijd wel vragen gesteld vanuit de gemeenteraad, omdat er mogelijk sprake zou zijn geweest van voorinformatie bij de CDA'ers, door partij- en vriendschapsrelaties tussen de wethouders Grondzaken/-bedrijf en de wethouder Ruimtelijke Ordening dhr V. Salman en de partij secretaris van het CDA (en tevens architect) dhr. H. van Egmond. De wethouder Ruimtelijke Ordening legde daarop zelf indertijd uit dat:

“het ene na het andere stuk grond door de plannen van de gemeente of door die van de provincie in de publiciteit waren geraakt. Men behoeft niet eens een linke jongen te zijn om daaruit te destilleren waar de gemeente Noordwijk in de toekomst een nieuwe woonwijk wilde gaan bouwen”.

Een verklaring waar de politieke fracties zich in kunnen vinden. Zij stellen geen vragen. Feit is echter dat buiten de grondpositie van Ooievaarsland B.V. om er ten tijde van het raadsbesluit in 1991 geen sprake is van een grootschalige aanwezigheid van externe speculanten in Groot-Bronsgesest. Een vertrekpunt dat derhalve kansen biedt om voortvarend de voor de Noordwijkse woningbouw benodigde grond in bezit te krijgen. Om deze kans optimaal te benutten schakelt het college van B&W een externe onderhandelaar in voor de grondonderhandelingen. Deze koppelt rechtstreeks terug aan de directeur van het Grondbedrijf. De directeur van het grondbedrijf informeert vervolgens de wethouders Grondzaken/-bedrijf en Ruimtelijke Ordening. Over het verloop van deze onderhandelingen en de correspondentie tussen deze externe onderhandelaar en de gemeente Noordwijk is merkwaardig genoeg geen correspondentie bij de gemeente Noordwijk beschikbaar.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Ondanks de tussenkomst van een externe onderhandelaar en het besluit van de gemeenteraad om voortvarend de gronden in Groot-Bronsgesest te verwerven vallen na 1991 nog vele stukken grond (in zowel Bronsgesest-Noord als Bronsgesest-Zuid) in handen van grondspeculanten waardoor een belangrijk deel van de financiële winst die de gemeente Noordwijk had kunnen boeken in de portemonnee van derden verdwijnt. Hier had voormalig burgemeester van der Sluijs overigens wel een verklaring voor tijdens zijn hoorzitting.

“En eh, ja Bronsgesest was toen in mijn herinnering niet echt een item wat qua grondbeleid nou heel nadrukkelijk op de colleegetafel lag. Wij hadden haast in 's Gravendijk om te voorkomen dat de Noorlanders van deze wereld, anders echter volkomen legitiem, ons daar voor zouden zijn.”

Vanwege het de aan te kopen gronden in 's-Gravendijk voerde de gemeente Noordwijk in Groot-Bronsgesest dus geen actieve grondpolitiek. Dit is overigens niet in lijn met het door de gemeenteraad in 1991 genomen besluit om een actieve grondpolitiek te voeren. Overigens vielen ook nadat de portefeuille Ruimtelijke Ordening en Grondzaken/-beleid in 1994 in handen van één wethouder viel (en de meeste gronden in 's-Gravendijk reeds waren aangekocht) nog steeds veel grond in handen van projectontwikkelaars. Een situatie die in Bronsgesest-Zuid zelfs tot eind 2000 kon voortduren. Een overzicht van de belangrijkste private spelers die na het gemeenteraadsbesluit nog grondposities wisten op te bouwen:

Van Rhijn Bouw B.V.

Verwierf met grondtransacties in Bronsgesest-Noord ruim 2,8 hectare.

ACL/Meerburg B.V.

Verwierf met grondtransacties tot 1996 bijna 4,7 hectare in Bronsgesest-Zuid.

Bouwfonds B.V.

Verwierf tot 1995 bijna 12,2 hectare grond (waarvan ruim 11 hectare van Ooievaarsland B.V.).

Wat niet over het hoofd gezien moet worden is dat grondeigenaren de hoogste prijs willen krijgen voor hun grond. Zij zullen daarom niet nalaten om hun grond ook bij private spelers aan te bieden in de hoop een betere prijs te krijgen. Dat private spelers zoveel grond hebben kunnen kopen, zonder dat de gemeenteraad aan het dagelijks bestuur daarover vragen stelt, of daartegen in het geweer komt, schetst verbazing. Dat het dagelijks bestuur dit zonder waarschuwing in de richting van de gemeenteraad laat gebeuren schetst nog grotere verbazing. Deze constatering wordt ook bevestigd in het externe onderzoek. Een dergelijke houding valt niet te rijmen met de belangen die voor de gemeente in het spel zijn om de grond in Groot-Bronsgesest zo goedkoop mogelijk te verwerven.

Een bijzonder nadelig effect is ook dat de gemeente bouwclaims moet verstrekken op de gronden die zij moet terugkopen (zie daarover de aparte paragraaf bouwclaims). Het is derhalve zeer opmerkelijk dat het grondbeleid nooit tussentijds kritisch geëvalueerd is. Wellicht had daardoor de onderhandelingsruimte voor de extern onderhandelaar verruimd kunnen worden (onder andere de prijs die de gemeente kon betalen), waardoor mogelijk anderszins een groter deel van de benodigde grond rechtstreeks door de gemeente aangekocht had kunnen worden. Zeker ook omdat het prijsverschil tussen de prijs die de gemeente bereid was te betalen en die van de private ondernemingen niet zo groot is geweest. Daarbij komt ook nog de trage handelingsnelheid van de gemeente Noordwijk zelf. Zo is een grondeigenaar in 1991 op een oriënterend gesprek geweest waarin hij aangaf zijn grond voor een prijs van 30 gulden per vierkante meter te willen verkopen. Een prijs die op dat moment als te hoog werd gezien. Vervolgens wacht de gemeente tot 1995 om iets van zich te laten horen. Dat getuigt niet van een slimme onderhandelingsstrategie. En zo kon het gebeuren dat Van Rhijn Bouw B.V. in 1995 (vier jaar na de start van de actieve grondpolitiek) de grond van deze particuliere eigenaar aankoopt (deze heeft de hoop opgegeven dat hij er met de gemeente nog uit kan komen).

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

6.3.2 Deel conclusie

Het gevoerde grondbeleid rondom de nieuwbouwwijk Groot-Bronsgesest is niet succesvol geweest. De gemeente Noordwijk (en meer specifiek het college van B&W) stond erbij en keek ernaar toen vele hectaren bouwgrond in handen van private spelers, zoals Van Rhijn Bouw B.V., Bouwfonds B.V. en ACL/Meerburg B.V. vielen. Een houding die niet te rijmen valt met het grote maatschappelijke belang van adequate grondverwerving. Het valt ook niet te rijmen met het gemeenteraadsbesluit uit 1991 waarin tot een actieve grondpolitiek besloten werd. Het is dan ook opmerkelijk te constateren dat zelfs nog in 2000, ten tijde van de 'omklap', stukken grond in Bronsgesest-Zuid in handen van private spelers vallen. Een onbegrijpelijke constatering omdat al in 1993 definitief bekend is dat hier gebouwd mag worden. In 1991 heeft de gemeenteraad al aangegeven dat, na het afbouwen van het Vinkeveld, in Bronsgesest-Zuid met woningbouw gestart kan worden. Het is dan ook opmerkelijk te constateren dat zelfs in 2000, ten tijde van de discussie over de omklap, nog vele stukken grond in Bronsgesest-Zuid niet in handen van de gemeente zijn (dan wel dat daar afspraken met projectontwikkelaars over zijn gemaakt). De gemeenteraad verzuimt de verantwoordelijke portefeuillehouder(s) om opheldering te vragen. Een constatering, die zich moeilijk laat rijmen met de noodzaak om snel woningen te bouwen voor de ruim 1400 woningzoekenden in Noordwijk. De ontwikkelingen en stand van zaken met betrekking tot de grondverwerving in Groot-Bronsgesest had minimaal aanleiding moeten zijn tot het voeren van een (besloten) raadsdiscussie over het succes van de verwervingsstrategie van de gemeente Noordwijk. Dit is niet gebeurd. De gemeenteraad wordt wel veelvuldig geïnformeerd over het vruchtbare en voorspoedige verloop van de gesprekken met grondeigenaren. Daarbij wordt echter niet vermeld dat inmiddels al vele hectaren grond in handen van projectontwikkelaars zijn gevallen.

Het onvolledig informeren van de gemeenteraad leidt er mede toe dat de situatie kan voortduren (waardoor nog meer grond in handen van projectontwikkelaar viel). Een droevige constatering, want een unieke kans om grond, welke ten tijde van het raadsbesluit nog voornamelijk in particuliere handen is, tegen gunstiger voorwaarden te verwerven en daarmee goedkope nieuwbouwwoningen veilig te stellen, is daarmee verloren gegaan. Overigens is het stranden van de grondverwerving in Groot-Bronsgesest t/m 1994 op zichzelf nog wel verklaarbaar. Dhr. Van der Sluijs, oud burgemeester van Noordwijk, heeft in een verhoor gezegd dat portefeuillehouder Grondzaken/-bedrijf (dhr. P.J. Barnhoorn) in het begin van de jaren negentig een andere prioriteit had. Te weten het snel verwerven van de gronden voor het nieuwe bedrijventerrein 's-Gravendijck (voordat deze gronden in handen zouden vallen van projectontwikkelaars). Iets waar de wethouder overigens ook uitstekend in geslaagd is. Door zijn adequate optreden heeft de gemeente Noordwijk op 's-Gravendijck vele miljoenen gulden kunnen verdienen. De aandacht voor 's-Gravendijck betekent echter wel dat de verwerving van gronden in Groot-Bronsgesest achterblijft. En dat is in strijd met het gemeenteraadsbesluit uit 1991 dat een actieve grondpolitiek in Groot-Bronsgesest voorschreef.

Het samenvallen van de portefeuilles Grondzaken/-bedrijf en Ruimtelijke Ontwikkeling in 1994 in een en dezelfde portefeuille levert geen verbetering op met betrekking tot de grondverwerving. Tot 2000 vallen nog stukken grond in handen van projectontwikkelaars. Die constatering heeft de onderzoekscommissie verrast. Er was de verwachting van meer succes bij de verwerving van de voor Noordwijk benodigde bouwgrond. Maar Noordwijk blijft in de situatie waarbij alleen nog grond aangekocht kan worden van projectontwikkelaars, mits de gemeente bereidt is tot verstrekking van bouwclaims. Die bouwclaims zullen uiteindelijk voor veel problemen gaan zorgen.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

6.4.1 De bouwclaims

De private partijen die grondposities in Groot-Bronsgest hebben opgebouwd willen deze grond alleen aan de gemeente verkopen als ze in ruil daarvoor bouwclaims krijgen (een situatie die overigens niet uniek voor Noordwijk was). De gemeente mag de gronden ook zonder bouwclaims aanschaffen maar moet dan een veel hogere prijs per vierkante meter grond betalen. Private partijen willen hun grond wel ‘onder de marktwaarde’ verkopen, als zij dan maar een bouwrecht kunnen krijgen. Dat is de zogeheten bouwclaim. De gemeente kan op die manier de grond goedkoper in bezit krijgen (rechtstreeks kopen van de oorspronkelijke particuliere eigenaren is natuurlijk het voordeligst) Voor de verkochte grond kunnen de private ontwikkelaars zelf een aantal woningen bouwen waarmee ze, via eigen bouwbedrijven, veel meer geld kunnen verdienen. Bovendien ontvangen de projectontwikkelaars een vergoeding voor algemene kosten, winst en risico opslag welke voor o.a. Bouwfonds 5% tot 10.5% van de verkoopprijs van de te bouwen woningen betreft.

Het aantal bouwclaims kan daarbij worden bepaald aan de hand van de globale bebouwingsdichtheid van het voorlopige bestemmingsplan. Dat is ook in Noordwijk gebeurd. Voor elke hectare ingebrachte grond krijgen de projectontwikkelaars bouwclaims conform de globale bebouwingsdichtheid. Deze globale bebouwingsdichtheid is voor de woonwijk Groot-Bronsgest 36 woningen per hectare. Dat betekent globaal dat de projectontwikkelaars recht hebben op het volgende aantal bouwclaims:

- Bouwfonds B.V.: 400
- ACL/Meerburg B.V. 170 (samen met Boechorst Vastgoed B.V. heeft deze ontwikkelaar inmiddels bijna 370 bouwclaims in Bronsgest-Zuid)
- Van Rhijn Bouw B.V.: 100

Wanneer de gemeente deze verplichting niet nakomt zal zij mogelijk op vergoeding van schade worden aangesproken. Een dergelijke vergoeding zou miljoenen euro's kunnen belopen, gezien de vergoeding van 5 tot 10.5% die de bouwers hadden bedongen op de verkoopprijs van de te bouwen huizen. Daarbij komen dan nog eens potentiële schadeclaims die betrekking hebben op de winst die geboekt wordt op de te bouwen woningen (waarvan de marges voor de onderzoekscommissie onbekend zijn).

De externe onderzoekers constateren dat Bouwfonds (die ruim 11 hectare van hun totale bezit van 12,2 hectare in Bronsgest-Noord van Ooievaarsland B.V. gekocht had) bouwclaims heeft gekregen zonder dat rekening werd gehouden met het uiteindelijke aantal hectare bouwgrond. Kortom bij aankoop van de gronden van Bouwfonds B.V. worden geen ontbindende voorwaarden gesteld door de gemeente Noordwijk in geval op de aangekochte grond geen bouwbestemming zou komen te liggen. Dit is zeer merkwaardig, te meer omdat van grote delen van de grond van Bouwfonds op het moment van aankoop nog niet zeker is of daar een bouwbestemming op komt (de provincie moest dat op het moment van aankoop nog definitief vaststellen).

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Dhr. Boering, oud directeur Grondzaken/-bedrijf, geeft dan ook in een notitie van 27 april 1993, ter voorbereiding van de aan te kopen gronden van Bouwfonds B.V. aan dat:

“...de gemeente een ontbindende voorwaarde stelt voor het geval gedeputeerde staten niet zullen instemmen met de aanwijzing van Bronsgeest als woningbouwlocatie. Deze voorwaarde maakte geen deel uit van het contract tussen Bouwfonds en Ooievaarsland B.V., maar werd wel door laatstgenoemde geaccepteerd”.

Bouwfonds B.V. aanvaardt uiteindelijk het bereikte onderhandelingsresultaat niet. Het gaat daarbij niet om de ontbindende voorwaarde (het gaat namelijk om de percentages die Bouwfonds B.V. vergoed zou krijgen voor algemene kosten, winst en risico). Desondanks is de ontbindende voorwaarde niet in het definitieve contract met Bouwfonds B.V. opgenomen. Dat beschouwt de onderzoekscommissie als een ernstige nalatigheid van het college van B&W. Het opnemen van zo'n ontbindende voorwaarde zou de grondprijs die betaald moest worden (HFL 38,- gulden de vierkante meter) hebben verhoogd. De hogere aanschafkosten staan echter in geen verhouding tot de financiële risico's die de gemeente is aangegaan door, terwijl nog geenszins zeker was of er een bouwbestemming voor de aangekochte grond zou gelden, 400 bouwclaims aan Bouwfonds B.V. te verstrekken. Indien deze bouwclaims later niet ingevuld kunnen worden hangt de gemeente Noordwijk mogelijk een gigantische schadevergoeding boven het hoofd.

De onderzoekscommissie vindt overigens de vergoeding voor algemene kosten, winst en risico opslag van Bouwfonds B.V. van tussen de 5% en de 10,5% van de verkoopprijs van elke te bouwen nieuwbouwwoning, zeer hoog. Bouwfonds B.V. liep bij het afsluiten van het contract immers nauwelijks enig risico, omdat er geen sprake is van ontbindende voorwaarden in het geval de grond geen bouwbestemming krijgt. Wel is er een tijdsrisico aanwezig voor wat betreft de verkoop van de woningen en het moment dat de in de bouwclaims opgenomen nieuwbouwwoningen gebouwd kunnen worden.

Het ontbreken van deze ontbindende voorwaarden komt de gemeente Noordwijk uiteindelijk duur te staan als op 24 mei 1996 de provincie de definitieve contour vaststelt in het streekplan Zuid-Holland West. In plaats van het door Noordwijk gewenste aantal hectare van 39 (waarbij de gemeente i.h.k.v. het Pact van Teijlingen ten opzichte van het besluit van 1991 al vier hectare had ingeleverd) staat de provincie slechts 36 hectare voor Groot-Bronsgeest toe. Door dit definitieve streekplan valt veel, reeds aangekochte, grond in vooral Bronsgeest-Noord buiten de bebouwingscontour. Van de in totaal 23,03 hectare grond die toen al in Bronsgeest-Noord was aangekocht (voor in totaal HFL 9.233.635,- of wel ruim HFL 40,- per m², exclusief de rentekosten die over de betaalde sommen betaald moest worden) valt ongeveer 12 hectare grond (waarvan ongeveer 4,3 hectare van Bouwfonds) buiten de bebouwingscontour. Deze gronden hebben hierdoor nog enkel een agrarische waarde van ongeveer HFL 20,- per m².

Op de grond buiten de contour wordt door het besluit van de Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland direct een verlies geleden van ongeveer HFL 3.000.000,- (of wel bijna 30% van de totale investering). Een verlies dat vandaag de dag nog vele malen groter is geworden omdat er jaarlijks 7% rente over het geïnvesteerde vermogen wordt bijgeschreven (waarvan 2% jaarlijks naar de gemeentebegroting gaat). Daarboven op komen nog eens de bouwclaims van Bouwfonds over de 4,3 hectare ingebrachte grond die nu buiten de contour zijn gevallen.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Een constatering die ook de externe onderzoekers doen:

“Deze bouwclaim bleef bestaan wegens de contractuele relatie die de gemeente in 1994 met Bouwfonds was aangegaan, maar zonder rekening te houden met de ratio tussen het aantal bouwclaims en het totale aantal hectare bouwgrond.”

Dit betekent een grote financiële strop voor de gemeente Noordwijk. De gemeente kan ook nog eens een grote schadeclaim verwachten wanneer deze bouwclaims niet geplaatst kunnen worden binnen de bouwcontour van Groot-Bronsgest. Uitgaande van een bebouwingsdichtheid van 36 woningen per hectare kan het dan gaan om een schadevergoeding voor bijna 155 door Bouwfonds te bouwen woningen. Gezien de door Bouwfonds B.V. bij de verkoop van de grond in 1994 bedongen vergoeding voor algemene kosten, winst en risico opslag van tussen de 5% en de 10,5%, betekent dat een mogelijke schadepost voor de gemeente Noordwijk van vele miljoenen euro's.

6.4.2 Deel conclusie

Door het niet opnemen van ontbindende voorwaarden ingeval de aangekochte grond geen bouwbestemming zou krijgen (specifiek geldt dit voor de gronden van Bouwfonds B.V., welke eerst in eigendom van Ooievaarsland B.V. zijn geweest) heeft de gemeente Noordwijk de grond goedkoper kunnen verwerven. Daarbij is wel een gigantische financieel risico genomen in het geval de aangekochte grond uiteindelijk geen bouwbestemming zou krijgen. Merkwaardig genoeg is dit financiële risico nooit in de gemeenteraad besproken. Wel blijkt uit de notitie van de voormalig directeur van het grondbedrijf dat deze de portefeuillehouder Ruimtelijke Ordening en Grondzaken/-bedrijf geïnformeerd heeft dat Ooievaarsland B.V. een ontbindende voorwaarde accepteerde ingeval er geen bouwbestemming op de grond zou komen. Waarom deze ontbindende voorwaarde niet in het contract met Bouwfonds B.V. terecht is gekomen is onduidelijk. Wel had naar de optiek van de onderzoekscommissie de portefeuillehouder de gemeenteraad moeten attenderen op de financiële risico's die werden aangegaan met het contract met Bouwfonds B.V. Daarbij zij vermeldt dat het niet bepaald doortastend is geweest van de gemeenteraad, dat zij zich dit indertijd zelf niet heeft gerealiseerd.

Het niet opnemen van ontbindende voorwaarden voor de bouwclaims pakt uiteindelijk compleet verkeerd uit op het moment dat de provincie op 24 mei 1996 de definitieve bouwcontour bepaalt voor Groot-Bronsgest. Een deel van de aangekochte gronden valt buiten de bouwcontour. Door waardedaling van de grond kan een bedrag ongeveer HFL 3.000.000,- worden afgeboekt op reeds aangekochte gronden in Bronsgest-Noord. Bovendien ontstaat tevens de dreiging van een schadeclaim van Bouwfonds B.V. met betrekking tot de verstrekte bouwclaims die buiten de bouwcontour zijn komen te liggen.

Een mogelijke schadeclaim die op basis van de huidige verkoopprijzen van nieuwbouwwoningen het bedrag van vele miljoenen euro's te boven gaat. Later in dit hoofdstuk zal bovendien blijken dat (omdat er nog meer bouwgrond in Bronsgest-Noord als gevolg van de opstelling van de provincie Zuid-Holland verloren gaat) er nog meer grond buiten de bouwcontour komt te liggen (waarop ook bouwclaims zijn verstrekt). Daardoor overstijgt de potentiële schadevergoeding die de gemeente Noordwijk moet betalen mogelijk zelfs het bedrag van EUR 15.000.000,-.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Een situatie die voorkomen had kunnen en moeten worden. In de contracten met projectontwikkelaars had men een relatie moeten laten opnemen met betrekking tot de ratio tussen het aantal bouwclaims en het totale aantal hectare ‘definitieve’ bouwgrond. Zeker voor de aangekochte grond in Bronsgeest-Noord. Want ten tijde van het afsluiten van de overeenkomsten bestond hier nog géén zekerheid over de definitieve bouwcontour.

Dat hierdoor de prijs per vierkante meter aan te kopen grond duurder zou zijn geworden is, gezien de gigantische financiële risico's voor de gemeente, van ondergeschikt belang. Dit is echter niet gebeurd. De gemeente Noordwijk heeft daardoor volledig voor eigen rekening gespeculeerd op een gunstige bouwcontour voor Bronsgeest-Noord (dit overigens zonder dat de gemeenteraad zich daarvan bewust lijkt te zijn geweest).

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

6.5.1 De rol van de provincie Zuid-Holland

Het definitieve provinciale streekplan Zuid-Holland West dat is vastgesteld op 24 mei 1996 is zeer nadelig voor de gemeente Noordwijk geweest. Vele hectares reeds aangekochte grond in Bronsgeest-Noord vallen binnen het streekplan buiten de bebouwingscontour. Naast waardeverlies en de financiële zorgen over de 155 aan Bouwfonds B.V. verstrekte bouwclaims (welke buiten de bouwcontour vielen), zorgt het definitieve streekplan bovendien voor een toename van de bebouwingsdichtheid van Groot-Bronsgest. Nu moeten er, door de kleinere bouwcontour, 1400 woningen worden gebouwd op 36 hectare, in plaats van de door de gemeente gewenste 43 hectare (later op verzoek van de provincie verlaagd naar 39 hectare). Bij een gelijkblijvend woningaantal zorgt het nieuwe streekplan voor minder leefbaarheid en woonkwaliteit in de nieuwe woonwijk.

De gemeente wil oorspronkelijk maximaal 32 woningen per hectare bouwen (zoals in Boerenburg en het Duinpark), maar komt nu, door de kleinere bouwcontour en dezelfde taakstelling van de provincie van 1400 nieuwbouwwoningen, op 36 woningen per hectare uit. De nieuwe bebouwingscontour noodzaakt de gemeente Noordwijk tot het opnieuw ontwikkelen van de stedenbouwkundige uitgangspunten en daarmee het opstellen van een nieuw ontwikkelingsplan. Nog afgezien van de daarmee gepaard gaande kosten, betekent dit een aanzienlijke vertraging in de planvoorbereiding, die aanvankelijk was gericht op de start van de woningbouw in het najaar 1997. Extra pijnlijk is het feit dat de woningbouw in Bronsgeest direct na de afronding van het Vinkeveld in 1995 al had moeten starten.

6.5.2 Bezwaar tegen definitieve streekplan Zuid-Holland West

De wethouder Ruimtelijke Ordening en Grondzaken/-bedrijf, de heer V. Salman komt dan ook namens de gemeente Noordwijk tegen het definitieve streekplan Zuid-Holland West in verweer en dient op 10 oktober 1996 een bezwaarschrift in. Hij stelt tijdens de daarbij horende hoorzitting dat:

“Hij weinig waardering had voor de opstelling van GS (gedeputeerde staten) waar het gaat om de in het streekplan vastgestelde contour rondom de nieuwbouwwijk Brongest. Het gebrek aan waardering heeft minder te maken met het feit dat men het vanuit Noordwijk inhoudelijk oneens is met deze contourbepaling, dan met het feit dat GS zich op dit punt niet houden aan gemaakte afspraken en gedane toezeggingen.”.

“GS hebben zich in brieven van 24-6-1993 en 22-2-1994 geconformeerd aan de woningbouwlocatie Bronsgeest, met vanuit die kant aangedragen contour die gelijk of ruimer waren dan de contour die men vanuit Noordwijk als wenselijk had aangegeven. Met de overmaat van de contouren die de provincie toen zelf intekende kwam het een en ander voor Bronsgeest neer op 43 hectare en uiteraard zijn dit soort met de handtekeningen van Gedeputeerde Staten voorziene tekeningen van contouren niet vrijblijvend.”

“Op basis van genoemde contourvoorstellen van de provincie zijn onomkeerbare zaken in werking gesteld: er zijn grondaankopen gedaan, ontwikkelingsplannen gemaakt en zo meer.”

“Vervolgens blijven GS zich echter volharden in contouren die leiden tot een kleinere locatie, namelijk één van 36 hectare. Deze contour werd in 1995 nog door ambtenaren van de provincie als stippellijn op de streekplankaart aangebracht met de omschrijving ‘het nog niet bepaalde tracé van een nog aan te leggen wijkontsluiting’. In weerwil van alle feiten en afspraken verklaren GS deze contour nu heilig.”

Resumerend kan worden gesteld dat de ongemotiveerde vaststelling van de bebouwingscontour in het streekplan ten aanzien van woningbouwlocatie Bronsgeest in strijd is met door de provincie reeds ontwikkeld beleid en gedane toezeggingen.”

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Het gemeentebestuur van Noordwijk voelt zich extra verbolgen omdat het vóór de vaststelling van het definitieve streekplan Zuid-Holland West haar zorgen al bij de provincie Zuid-Holland kenbaar had gemaakt naar aanleiding van de ontwikkelingen en ondertekening van het Pact van Teijlingen.

Het Pact van Teijlingen is eind 1995 ontstaan. Discussies in de streek (omliggende gemeenten, SDB en betrokken maatschappelijk organisaties) over de gewenste ruimtelijke ontwikkeling, tegen de achtergrond van het belang van bollenteelt en het behoud van de landschappelijke waarden zijn hiervoor de aanleiding. Door de stringente bescherming van het bollenareaal in het pact leeft bij de gemeente de vrees dat zij, met de ondertekening ervan, zichzelf buitenspel zet, als het gaat om de bijstelling van de omvang van Bronsgeest en de omlegging van de Van Berckelweg. Die liggen immers nog niet vast in het definitieve streekplan Zuid-Holland West (van 24 mei 1996). Wel is, vooruitlopend op de definitieve contour eind 1995, een ontwerp streekplanherziening Zuid-Holland West beschikbaar gekomen waarin de begrenzing van Bronsgeest (Noord) met een stippellijn staat aangegeven. Dit naar aanleiding van een overleg dat plaatsvindt in juli 1995 tussen het college van B&W en de heren Koster en Vreeling van de provincie Zuid-Holland.

Overeengekomen wordt dat de contourlijn, ten oosten van Bronsgeest (Bronsgeest-Noord), nader bepaald zal worden omdat het tracé van de om te leggen Van Berckelweg nog niet bekend is. Kortom, de exacte begrenzing van de locatie Bronsgeest (Noord) wordt hiermee afhankelijk gesteld van de precieze ligging van het tracé van de Van Berckelweg, vandaar de stippellijn in het ontwerp streekplanherziening Zuid-Holland West.

Een lid van gedeputeerde staten van Zuid-Holland, dhr. Jansen, beantwoordt de zorg van de gemeente Noordwijk, in een vertrouwelijke brief aan het college op 26 januari 1996:

“In het recente verleden is door GS erkend, dat de noodzaak voor het ontwikkelen van een nieuw woongebied van enige omvang voor Noordwijk aanwezig is. Aan de locatiekeuze Bronsgeest hebben GS zich geconformeerd n.a.v. de nota ‘Ruimtelijke keuze 2004, een verkenning’. Ook n.a.v. het convenant Noordwijk Katwijk heeft GS zich geconfirmeerd aan Bronsgeest als woningbouwlocatie. Op basis van bovenstaande is door uw gemeente gronden aangekocht en is gestart met de noodzakelijke voorbereiding.”

“Ik maak melding van bovenstaande om aan te geven, dat ik niet eenzijdig wil inbreken op bovenstaand ingezet beleid t.a.v. een bouwlocatie Bronsgeest. Een ongeclausuleerd ondertekenen van het Pact van Teijlingen van uw kant zal onzerzijds daarom niet leiden tot het intrekken van de gedane toezeggingen ten aanzien van Bronsgeest. Alleen een oplossing die voor de gemeente Noordwijk en de provincie Zuid-Holland aanvaardbaar is kan hieraan iets veranderen.”

Dit is de klare taal op basis waarop het gemeentebestuur van Noordwijk zich gedekt voelt het Pact van Teijlingen te kunnen ondertekenen, zonder zich in de vingers te snijden. De gemeente Noordwijk is daarom zeer verbolgen als uit het definitieve streekplan van 24 mei 1996 blijkt dat de provincie blijft volharden in contouren die leiden tot een kleinere locatie, namelijk één van 36 hectare (i.p.v. de 39 hectare waar de gemeente Noordwijk vanuit ging). Daarmee wordt de stippellijn die in het ontwerp streekplanherziening Zuid-Holland West nog aangegeven staat als ‘nader te bepalen’, een harde bouwcontour en daarmee vastgesteld beleid. Met alle nadelige gevolgen van dien (waardevermindering reeds aangekochte grond in Bronsgeest-Noord en de daarbij behorende bouwclaims die niet geplaatst kunnen worden en tot slot vermindering van de leefbaarheid van de nieuwbouwwijk omdat evenveel huizen op een kleinere bouwcontour gebouwd moeten worden).

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Overigens schrijft gedeputeerde Jansen in zijn brief van 26 januari ook nog dat hij:

“in het licht van het Pact van Teijlingen wel bezig was te onderzoeken of een woningbouwlocaties elders dan Bronsgeest niet verkieslijker zou zijn. Het Pact van Teijlingen voorziet immers in een andere opvatting over bollen, verstedelijking en natuur. Ik vind het daarom de moeite waard om te onderzoeken of een beter alternatief te realiseren is dan bij ongewijzigd beleid gebeurt.”

De provincie heeft vervolgens in overleg met de gemeente Noordwijk het onderzoek naar alternatieven uitgevoerd; onder andere naar een eventuele locatie ten zuiden van het landgoed Offem (Offem-Zuid). Omdat de gemeente Noordwijk al een flink eind op weg is met de planprocedure ter voorbereiding van de wijk, zijn alternatieven niet meer mogelijk. De wethouder van Ruimtelijke Ordening en Grondbeleid, gaat dan ook vol goede moed verder met het ontwikkelen van Groot-Bronsgeest, ondanks de kleinere bouwcontour van 36 hectare.

6.5.3 De reactie van de provincie op het bezwaarschrift

De provincie Zuid-Holland neemt de zienswijze van het college van B&W van Noordwijk niet over en verweert zich op basis van de volgende argumenten:

“De woningbouwlocatie is opgenomen in de gemeentelijke nota “Ruimtelijke Keuzen 2004” van juli 1991. In 1993 is overeenstemming bereikt tussen de provincie Zuid-Holland en de gemeente Noordwijk voor wat de globale omvang (ca. 1400 woningen) en de ligging (ten noorden van het landgoed Offem). Van provinciewege is daarbij destijds geen oordeel uitgesproken over de begrenzing (en daarmee het aantal hectare) van de locatie.”

“ In 1994 hebben - mede naar aanleiding van het op dat moment gesloten convenant tussen de gemeenten Katwijk en Noordwijk – de Provinciale Planologische Commissie en de Statencommissie SCROV ingestemd met (onder meer) de op Bronsgeest betrekking hebbende streekplanafwijking.”

“Bij het tot stand komen van het Pact van Teijlingen (voorjaar 1996) hebben partijen zich gerealiseerd, dat een woningbouwlocatie als Bronsgeest, vrijwel geheel gelegen op goede bollengronden, zich moeilijk laat rijmen met de grondgedachte van het pact. Men heeft evenwel niet aan de gemaakte afspraken willen tornen. Wel is na de ondertekening van het Pact van Teijlingen nog onderzoek gedaan naar alternatieven, maar dit heeft niet kunnen leiden tot een andere locatie”

Kortom, de provincie stelt dat er nog nooit een definitieve contour is aangegeven en dat zij altijd naar de gemeente Noordwijk duidelijk heeft gemaakt dat de definitieve bouwcontour onderdeel van discussie zal zijn. De kritiek op de provincie Zuid-Holland vindt zij derhalve onterecht. De provincie vindt het niet reëel van de gemeente Noordwijk om voor de grondaankopen die de gemeente reeds in Bronsgeest-Noord heeft gedaan en die buiten de contour vallen, een ruimere bouwcontour om Bronsgeest (Noord) te eisen. De provincie stelt zich daarmee feitelijk op het standpunt dat het zuiver eigen verantwoordelijkheid van de gemeente Noordwijk is, om reeds te ‘speculeren’ op nog niet definitieve bouwcontouren met grondaankopen (zonder het stellen van ontbindende voorwaarden).

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

6.5.4 Deel conclusie

De onderzoekscommissie deelt het formele standpunt van de provincie. Er is ook, volgens ons onderzoek, tot het definitieve streekplan Zuid-Holland West door de provincie nooit een harde bouwcontour aangegeven. Dit geldt specifiek voor Bronsgeest-Noord, de bouwcontour rondom Bronsgeest-Zuid is nooit in discussie geweest. De door de wethouder aangehaalde brieven van de provincie van 24 juni 1993 en 22 februari 1994 zijn dan ook niet meer dan bevestigingen dat de provincie akkoord gaat met de bouw van Groot-Bronsgeest. Over de afscherming van die bouwcontour in Bronsgeest-Noord wordt echter niets aangegeven.

Kritiek heeft de onderzoekscommissie op de weinig meedenkende/coöperatieve rol van de provincie. Het formele standpunt van de provincie liet Noordwijk achter met een aantal problemen betreffende verdichting, woonkwaliteit en financiën. Problemen waar de provincie schijnbaar verder weinig boodschap aan heeft gehad. Zonder veel argumentatie lijken bollen belangrijker dan mensen.

De onderzoekscommissie constateert dat deze rol niet past bij een provincie die meer voorin het planproces samen met de gemeenten gebiedsgericht wil werken.

Wel is duidelijk dat discussie rondom de definitieve contour van Bronsgeest-Noord zich toegespitst heeft op de exacte ligging van de omgelegde Van Berckelweg. Door de actiegroep 'Behoud van Berckel' en subjectieve informatieverschaffing vanuit het college van B&W zelf (zie hiervoor de volgende paragraaf), is er in die tijd een zeer grote vertraging in de besluitvorming ontstaan. Hierdoor blijft lange tijd onduidelijk hoe de weg exact zal komen te liggen.

Desondanks heeft het college van B&W, en specifiek de portefeuillehouder, kunnen en moeten weten dat nimmer, in die tijd, een exacte bouwcontour door de provincie Zuid-Holland voor Bronsgeest-Noord is aangegeven. Het mag duidelijk zijn dat het doen van grondaankopen in dit 'grens' gebied groot financieel risico met zich meebrengt. Door toch te kopen, speculeert men voor eigen rekening op een gunstige ligging van de bouwcontour. De gemeente Noordwijk heeft er rekening mee kunnen en moeten houden dat de definitieve bouwcontour rond Bronsgeest-Noord minder gunstig zou kunnen uitpakken door in de contracten ontbindende voorwaarden op te nemen wat betreft de verstrekte bouwclaims in relatie tot de definitieve bouwcontour. Gewoon een zaak van gezond boerenverstand en onachtzaam om dat niet te doen. Door die onachtzaamheid loopt de gemeente Noordwijk zeer grote financiële risico's én ontstaan er grote problemen en tijdsverlies bij de planvorming van Groot-Bronsgeest.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

6.6.1 De Van Berckelweg

Het college van B&W, en specifiek de wethouder van Ruimtelijke Ordening en het Grondzaken/-bedrijf, ziet, ondanks het feit dat de definitieve contouren voor Groot-Bronsgheest nadelig uitpakken, nog voldoende kans om een mooie nieuwbouwwijk te ontwikkelen en gaat verder met de planontwikkeling. Het college laat er geen gras over groeien en nodigt op 11 juli 1996 de Noordwijkse bevolking uit voor een inspraakavond over de nieuwe woonwijk in de Scholengemeenschap Northgo. Daarbij gaat het college er schijnbaar vanuit dat ze het bezwaar tegen de provinciale vaststelling van de definitieve contour rondom Bronsgheest-Noord zal winnen, want zij presenteert aan de bevolking een woonwijk van 39 hectare. Een optimisme van het college van B&W dat uiteindelijk niet terecht blijkt te zijn omdat de provincie de bouwcontour voor de woonwijk definitief op 36 hectare bepaalde. Dat betekent extra vertraging, omdat de hele verkavelingsopzet van specifiek Bronsgheest-Noord hierdoor opnieuw moet.

Daarnaast heeft de gemeenteraad nog steeds geen definitieve keuze gemaakt over de om te leggen Van Berckelweg. Deze discussie wordt uitgebreid verwoord in de rapportage van de externe onderzoekers ‘Gedane zaken nemen geen keer – besluitvorming over de Noordwijkse bouwlocaties Groot-Bronsgheest en Offem-Zuid over de periode 1988 tot en met 2002’, en wordt derhalve in dit rapport niet overgedaan. Wel constateert de onderzoekscommissie, aanvullend, een aantal zaken rondom de indertijd gevoerde discussie over de Van Berckelweg.

Zo dient de familie Van de Broek, een dag voordat de gemeenteraadsvergadering op 22 oktober 1991 voor Groot-Bronsgheest kiest, een verzoek in bij de wethouder Ruimtelijke Ordening tot verbouwing van het pand Gooweg nummer 38. In het voorbereidingsbesluit voor Groot-Bronsgheest wordt gekozen de wegomlegging van de Van Berckelweg. Deze zal dan gaan lopen over het perceel Gooweg 38, net ten noorden van de ijsbaan en in het verlengde van de Northgodreef. Er staat nog een oude, vervallen boerderij, niet veel meer dan een opslagplaats voor hooi voor de op het stuk weiland grazende koeien en schapen.

De aanvraag voor de bouwvergunning wordt op 7 juni 1992 door de wethouder gehonoreerd. Een besluit waarmee de toekomstige wijkontsluiting van Groot-Bronsgheest in gevaar komt. Bovendien een besluit dat afbreuk doet aan het in 1991 genomen raadsbesluit waarin besloten is de omgelegde Van Berckelweg over de Gooweg 38 rechtstreeks te laten aansluiten op de Northgodreef.

Een dergelijk gevoelig besluit van een wethouder had volgens de onderzoekscommissie minimaal aanleiding moeten zijn geweest, om de gemeenteraad daarover te informeren. Dit is echter nooit gebeurd, hoewel dat wel opportuun zou zijn geweest. Zeker gezien het principebesluit van de gemeenteraad om de omgelegde Van Berckelweg via dit perceel op de Northgodreef te laten aansluiten. Dankzij de bouwvergunning wordt de oude koeienstal in de loop der jaren tot een statige, dure villa verbouwd. Daardoor is medio 1997/1998 een mogelijke onteigening om een rechtstreekse aansluiting op de Northgodreef mogelijk te maken financieel gezien geen optie.

De onderzoekscommissie zet derhalve vraagtekens bij het hoe en waarom deze bouwvergunning verstrekt is.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Zeker omdat de gemeenteraad hier niet over geïnformeerd is en van de betrokken wethouders Ruimtelijke Ordening en Infrastructuur steeds te horen heeft gekregen dat een rechtstreekse aansluiting op de Northgodreef niet mogelijk zal zijn vanwege de overlast voor de naastliggende ijsbaan. Door opwarming door het langrijdende autoverkeer zou deze niet meer bevriezen in de winter. Verplaatsing van het tenniscomplex, waartoe de ijsbaan behoort, zou aanzienlijke kosten met zich mee brengen. Daarbij komt dan nog dat de afdeling Bouwen en Wonen van de gemeente op 31 juli 2002 schrijft dat in principe zelfs het gehele gebouw (de villa) strijdig is met het vigerende bestemmingsplan.

De verstrekte bouwvergunning voor het perceel Gooweg 38 is, naar de opvatting van de onderzoekscommissie, de werkelijke reden geweest voor de jarenlange politieke discussie over de omlegging van de Van Berckelweg. Door het verstrekken van de bouwvergunning (waar de gemeenteraad in die tijd onkundig van is) beschikken B&W immers niet meer over de beste infrastructurele oplossing voor de omgelegde Van Berckelweg; namelijk de directe aansluiting op de Northgodreef via dit perceel. Het voorstel van het college om de Van Berckelweg dan maar doormiddel van een aansluiting op de Gooweg naar de Northgodreef te leiden, roept vervolgens bij de bewoners van de Gooweg en omgeving veel onbegrip op. De frustraties leiden tot de oprichting van de actiegroep ‘Behoud van Berckel’.

De actiegroep bepleit het behoud van de Van Berckelweg op de oorspronkelijke locatie, of, indien dit niet te realiseren is, een rechtstreekse aansluiting van de omgelegde weg op de Northgodreef ten noorden van de ijsbaan. De spagaat van het college blijkt ook duidelijk uit de verkeersonderzoeken die hebben plaatsgevonden. Na de keuze van de raad voor Groot-Bronsgesest is namelijk besloten om aanvullend verkeerstechnisch onderzoek te verrichten naar mogelijke (aansluitings)varianten voor de omlegging van de Van Berckelweg.

DHV en KuiperCompagnons verrichten verkeersstudies, waarvan de resultaten op respectievelijk 24 oktober en 27 oktober 1994 aan het college van B&W bekend zijn gemaakt. De gemeenteraad krijgt deze rapportages dan nog niet onder ogen en moet het doen met samenvattingen (Studie omlegging van Berckelweg, uit april 1995). Het originele DHV rapport komt pas na zeer veel politieke druk eind 1996 ter beschikking van de gemeenteraad. In deze samenvatting staat dat de stuurgroep van de gemeente, die de beoordeelde varianten kreeg voorgelegd, verdeeld is over de uitkomst.

In de woorden van de externe onderzoekers:

“Twee leden, die tevens deel uitmaakte van het college van burgemeesters en wethouders, kozen voor omlegging van de Van Berckelweg ten zuiden van de ijsbaan en aansluiting op de Gooweg. Er moest dan nog wel nader onderzoek worden gedaan naar de capaciteit van de Gooweg ”

Deze twee leden van het college van B&W zijn dhr. Sweers (wethouder Infrastructuur) en dhr. Salman (wethouder Ruimtelijke Ordening en het Grondzaken/-bedrijf). Zij leggen het advies van de acht ambtenaren van de gemeente Noordwijk, die functioneel verantwoordelijk zijn voor onder andere onderwerpen op het terrein van verkeerskunde, stedenbouw, milieu en het Grondzaken/-bedrijf, naast zich neer. Het huidige hoofd van de afdeling Infrastructuur van de gemeente Noordwijk, ing. A.J. Koning antwoordt op vragen van de onderzoekscommissie over dit genomen besluit dan ook het volgende:

“De beslissing om de Van Berckelweg om te leggen en ten zuiden van de ijsbaan aan te laten takken op de Gooweg is een politieke keuze geweest. Immers, stedenbouwkundig noch verkeerskundig had deze oplossing de voorkeur.”

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Het besluit om de omgelegde van Berckelweg niet rechtstreeks op de Northgodreef aan te takken, maar ten zuiden van de ijsbaan, is derhalve een zuiver politieke keuze geweest. De gemeenteraad formaliseert dit besluit van de twee collegeleden zonder de originele rapporten te kennen en vertrouwt erop dat het college hen van een 'objectieve samenvatting' voorziet. Dit blijkt niet helemaal zo te zijn. De samenvatting blijkt namelijk 'geobjectiveerd' te zijn door de scherpe kantjes van de originele rapporten eruit te halen. Dit blijkt ook uit de beantwoording van het hoofd van de afdeling Infrastructuur van de gemeente Noordwijk, ing. J. Koning op vragen van de onderzoekscommissie:

"Ambtelijk is gevolg gegeven aan de beslissing van de stuurgroep en de genoemde 'zinsnede' is niet letterlijk in de nota overgenomen maar op een andere wijze weergegeven."

Met deze zinsnede wordt een passage bedoeld in de DHV conclusie waarin staat dat: 'omlegging van de Van Berckelweg ten Zuiden van de ijsbaan ongewenst is, omdat op de Gooweg een moeilijk af te wikkelen verkeerssituatie ontstaat'. Door ambtenaren te dwingen deze informatie op een minder duidelijke wijze samen te vatten, wordt door de wethouders een mistgordijn voor de gemeenteraad opgetrokken met als mogelijk doel de besluitvorming naar de hand van het college van B&W te zetten.

Het gevolg is een afgedwongen besluit om de omgelegde van Berckelweg op de Gooweg aan te sluiten en niet op de Northgodreef. Een besluit dat niet alleen bij omwonenden op de Gooweg voor veel frustratie zorgt (met de oprichting van de actiegroep Behoud van Berckel als gevolg) maar bovenal het startschot vormt voor het begin van één van de langst lopende politieke discussies in de geschiedenis van Noordwijk. Het is dan ook niet verwonderlijk dat wethouder Salman vele jaren later moet constateren dat: 'geen der aansluitingsvarianten op een meerderheid in de gemeenteraad kon rekenen'. Niet zo verwonderlijk als je weet dat het meest wenselijke alternatief vanuit stedenbouwkundig en verkeerskundig oogpunt, namelijk de rechtstreekse aansluiting op de Northgodreef, niet meer mogelijk is (sinds 1992).

Bijkomend gevolg is echter wel dat de ontwikkeling van de woonwijk Groot-Bronsgaast door de lange politieke discussies en de actie van Behoud van Berckel enorm vertraagd wordt. Een vertraging waar woningzoekenden met name de dupe van worden. Daar bovenop komen nog eens de financiële lasten van alle externe verkeersonderzoeken die in opdracht van het college van B&W zijn uitgevoerd. Deze zijn noodzakelijk geweest om de twijfel over de technische haalbaarheid (DHV had in haar onderzoek uit 1994 al gewaarschuwd dat dit zeer lastig zou zijn) van een aansluiting op de Gooweg bij de gemeenteraad weg te nemen. Dat hierdoor het in 1996 door de gemeenteraad gevoterde voorbereidingskrediet Bronsgaast van HFL 1.000.000,- bijna volledig aan externe verkeersstudies is opgegaan, is echter nooit vermeld. Dit blijkt echter uit wel uit de beantwoording van de gemeente Noordwijk op vragen van de onderzoekscommissie.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

6.6.2 Nieuw college begint slagvaardig aan Groot-Bronsgesest

Ondanks de vele problemen die bij de ontwikkeling van Groot-Bronsgesest zijn ontstaan (krappere bouwcontour, de verstrekte bouwclaims, en de omgelegde Van Berckelweg) gaan gemeenteraad en college van B&W verder op de ingeslagen weg. De gemeenteraad weet uiteindelijk zelfs een keuze te maken met betrekking tot de omgelegde Van Berckelweg. Eind 1997 is de vreugde daarover uit de woorden van de voorzitter van de gemeenteraad (burgemeester Van der Sluijs) op te maken:

“Met nauwelijks verhulde vreugde deelde voorzitter van de raad de beslissing van het college van B&W mee, gebaseerd op het buitengewone constructief overleg dat wij resp. 10 november en 2 december j.l. in besloten vergadering mochten hebben met de beide commissies voor Infrastructuur en die voor Ruimtelijke Ordening Volkshuisvesting, Milieu en Grondzaken.”

De beslissing houdt in dat de Van Berckelweg als randweg om de wijk Bronsgesest heen komt te liggen en aangesloten wordt op de Gooweg volgens de zuidelijke variant (bij rechtstreekse aansluiting op de Northgodreef werd altijd gesproken over de noordelijke variant). Hierdoor is de bouw van Groot-Bronsgesest definitief mogelijk geworden. Een onderwerp dat (het is inmiddels begin 1998) in aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 1998 het belangrijkste thema is bij alle politieke partijen. Het bouwen van huizen is, nadat het Vinkeveld is volgebouwd in 1995, meer dan nodig. Er ligt in deze verkiezingsperiode een enorme druk op snelle, betaalbare en spoedige woningbouw.

Dat de samenstelling van het college van B&W in de periode 1998 – 2002 ingrijpend gaat veranderen staat voor de verkiezingsuitslag al vast. Dhr. V. Salman, die 2 jaar wethouder voor het CDA is geweest, laat al in de aanloop van de verkiezingen weten niet langer beschikbaar te zijn voor een herverkiezing als gemeenteraadslid en wethouder en staat daarom op een onverkiesbare plaats. Middels een voorkeursactie (een aantal lokale advertenties) en natuurlijk vanwege de grote naamsbekendheid die hij heeft opgebouwd, komt hij echter in maart 1998 met voorkeursstemmen voor het CDA weer terug in de gemeenteraad en wordt fractievoorzitter. Dhr. R. Tummers wordt vervolgens wethouder voor het CDA op de portefeuilles Ruimtelijke Ordening en Grondzaken/-bedrijf (de vroegere portefeuilles van dhr. V. Salman). Dhr. Tummers is nieuwkomer en onervaren in de politiek. De overige portefeuilles in het college worden bezet door dhr. H. van Nes voor Noordwijken Belang (‘interim’ dhr. van Duin), dhr. Th. Sweers voor de VVD en dhr. J. Smit voor Verenigd Noordwijk. Dhr. Smit vertrekt medio 2001 onvrijwillig. Hij wordt opgevolgd door ‘de Noordwijker’ dhr. van Bockhove.

Het nieuwe college begint in ieder geval met veel enthousiasme aan Groot-Bronsgesest. Een Groot-Bronsgesest met weliswaar een omvang van slechts 36 hectare. Er is echter wederom een flinke tegenvaller. Medio 1998 blijkt door een besluit van de provincie Zuid-Holland dat de omgelegde Van Berckelweg niet aan de buitenkant van de bouwcontour in Bronsgesest-Noord aangelegd mag worden, zoals de gemeente wilde, om zo extra grond te hebben voor de woningbouw (1,5 à 2 hectare). Bovendien zou een deel van de bouwclaims, die door de vaststelling van het definitieve streekplan in 1996 buiten de definitieve bouwcontour was gekomen, alsnog ondergebracht kunnen worden. Het college trof echter wederom een weinig coöperatieve provincie en trok dan ook aan het korte eind.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

De provincie Zuid-Holland weigert echter mee te werken aan een omgelegde Van Berckelweg buiten de contour. Omdat bovendien een ambtenaar van de gemeente Noordwijk blundert door te laat de beroepsleges (geld dat de gemeente Noordwijk verschuldigd was voor het bezwaar dat het over de definitieve keuzebepaling voor de omgelegde Van Berckelweg bij de provincie had ingediend) te betalen, is het lot bezegeld. De omgelegde Van Berckelweg komt definitief binnen de bouwcontour te liggen. Daarmee gaat 1,5 à 2 hectare extra bouwgrond in Bronsgeest-Noord verloren.

6.6.3 Deel conclusie

De onderzoekscommissie zet vraagtekens bij het verlenen van een bouwvergunning aan de eigenaren van Gooweg 38. Hierdoor is al in een vroegtijdig stadium de aansluiting van de verlegde Van Berckelweg op de Northgodreef onmogelijk geworden. Omdat de gemeenteraad hierover niet geïnformeerd is lijken de gevoerde discussies daarna meer op een rituele dans. Een dans waarvan de wethouders de uitslag al kennen. De gemeenteraad wordt opvallend laat en onvolledig geïnformeerd.

De rol van de provincie wordt door de onderzoekscommissie als weinig coöperatief bestempeld. De gemeente wordt in de loop der jaren geconfronteerd met een steeds krapper wordende bouwcontour voor Bronsgeest-Noord. In overleg met de provincie geeft de gemeente aan 3 hectare grond (zonder ‘wisselgeld’) de bestemming ecologische zone. De zone is van belang voor het Pact van Teijlingen.

Na vaststelling van het streekplan houdt de gemeente van de gewenste 20 hectare in Bronsgeest-Noord nog maar 16 hectare over. Hier moet de ecologische zone van 3 hectare nog worden afgetrokken. De onderzoekscommissie is daarom zeer verbaasd dat de provincie daarna nog van Noordwijk eist dat de omgelegde Van Berckelweg binnen de overgebleven 13 hectare moet liggen. Het effectief te bebouwen gebied wordt zo met nog bijna twee hectare verkleind.

De onderzoekscommissie vindt het merkwaardig (en zeker bestuurlijk gezien niet chique) dat de provincie Zuid-Holland het de gemeente Noordwijk niet wil ‘gunnen’, dat de Van Berckelweg buiten de contour van Bronsgeest-Noord wordt gehouden. Bestuurlijke bemoeienis van de provincie op de vierkante millimeter, die het de gemeente Noordwijk heel moeilijk maakt om de toezeggingen op het gebied van bouwclaims die buiten de bouwcontour zijn komen te liggen, waar te maken. De gemeente Noordwijk is de provincie toch behoorlijk tegemoet gekomen door de ecologische zone in Bronsgeest-Noord toe te zeggen. Bestuurlijk gezien roept deze houding van de provincie vragen op. De onderzoekscommissie wijst daarbij nog op de positie en de rol van de verantwoordelijke gedeputeerde van de provincie Zuid-Holland, dhr. Jansen, zelf in Noordwijk woonachtig.

De heer Jansen is goed ingewerkt in zowel het formele als informele circuit. Hij is goed bekend met de problemen van de gemeente Noordwijk. De wethouder Ruimtelijke Ordening en Grondbedrijf/-zaken heeft hem er op gewezen dat veel aangekochte grond door het provinciaal besluit buiten de contour zou vallen.

De onderzoekscommissie vermoedt een eigen agenda bij de provincie Zuid-Holland. De provincie wil namelijk liever niet dat er in Bronsgeest-Noord wordt gebouwd. Dat vermoeden wordt nog eens versterkt door de brief van de gedeputeerde dhr. Jansen van 26 januari 1996:

“in het licht van het Pact van Teijlingen wel bezig was te onderzoeken of een woningbouwlocaties elders dan Bronsgeest niet verkieslijker zou zijn.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Met deze brief geeft de gedeputeerde duidelijk aan voorstander van een ‘alternatief’ te zijn, te weten bouwen in Offem-Zuid in plaats van Bronsgeest-Noord (omdat hiermee bollengrond gespaard kan blijven). Iets wat ook de voormalig burgemeester Van der Sluijs onderschrijft:

“Ted Jansen was zeer ongelukkig met bebouwing met name met het deel ten noorden van de van Berkelweg. Daar heeft hij ook nooit een geheim van gemaakt maar zijn voorganger, geloof ik, had het nou eenmaal goed gevonden en dat was voor hem een gegeven, maar toen het Pact van Teijlingen ondertekend werd heeft Ted Jansen, en dat kon ik vanuit zijn positie best begrijpen, als gedeputeerde die zeg maar Noordwijk he, geef eens het goede voorbeeld. Ja, wij zeiden, wacht even, goed gekeurde bouwlocatie, we zijn wel gek. Dus dat was ook helemaal geen optie op dat moment”.

“... ik denk dat het Pact van Teijlingen daar een belangrijke rol in speelde en Ted Jansen vond, dat zeker als het dan ging om de plaats waar hij zelf woonde, dat hij daar wel behoorlijk echt een heer moest zijn. “

Na overleg met de provincie besluit Noordwijk, gezien de fase waarin de plannen verkeren, dus door te gaan met de ontwikkeling van Bronsgeest-Noord.

Het is niet duidelijk of het een bewuste strategie is geweest, maar de problemen rond de strakke contour komen Gedeputeerde Staten niet ongelegen. Binnen de kleine contour is het immers niet meer mogelijk om alle verstrekte bouwclaims in te vullen. Een situatie die een alternatief plan, bouwen in Offem-Zuid, waar alle grond nog vrij van bouwclaims gekocht kan worden en waar alle bouwclaims uit Bronsgeest-Noord een plaats kunnen krijgen, erg aantrekkelijk maakt.

Daarnaast wordt er, in de latere discussie over het alternatieve plan, door de initiatiefnemers opvallend op gehamerd om snel tot zaken te komen met de provincie ‘omdat gedeputeerde Jansen in zijn laatste ambtsdagen zit’. De onderzoekscommissie deelt derhalve de opvatting van de externe onderzoekers, dhr. Van den Heuvel en mevr. M. Timmer dat:

“..deze factor tot onnodige ruis in en ondoorzichtigheid van de besluitvorming heeft geleid.”

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

6.7.1 Het alternatieve plan; bouwen in Boechorst/Offem-Zuid

Omstreeks oktober/november 1998 stelt (vermoedelijk) gemeenteraadslid dhr. V. Salman een aantal zeer specifieke vragen aan de gemeentesecretaris. De vragen gaan onder meer over de exacte oppervlakte van de percelen in Offem-Zuid, de te bebouwen oppervlakte in Bronsgeest-Zuid, de oppervlakte en de bestemming van Offem-Oost en de benodigde oppervlakte voor een vijfde veld voor SJC. Tenslotte wordt ook nog specifiek gevraagd hoeveel hectare grond de gemeente in Bronsgeest-Noord heeft gekocht, voor hoeveel per m², en op hoeveel hectare daarvan een bouwclaim ligt. Vragen die volgens de onderzoekscommissie gezien kunnen worden als een eerste inventarisatie voor het later door dhr. Salman en dhr. Duindam (Noordwijks Belang) te presenteren alternatieve plan Bronsgeest/Offem-Zuid.

Met behulp van de antwoorden op bovengestelde vragen bereiden dhr. V. Salman en dhr. G. Duindam een alternatief bouwplan voor. Het alternatieve plan gaat uit van bebouwing in Offem-Zuid in plaats van Bronsgeest-Noord. Hierdoor kan volgens hen:

- een substantieel deel van de bollengrond ten noorden van de Van Berckelweg haar agrarische bestemming behouden;
- de Van Berckelweg hoeft niet omgelegd te worden (kostenbesparing);
- ruim vier hectaren in Bronsgeest-Noord worden bestemd voor villa's. De opbrengst kan worden aangewend om de verliezen die de operatie zou opleveren (verwerving- en plan voorbereidings-kosten) te compenseren;
- sneller bouwen mogelijk worden dankzij het alternatieve plan, omdat er rondom Bronsgeest-Noord en de om te leggen Van Berckelweg nog bezwaren lopen (Behoud Van Berckel);
- tijdens de bestemmingsplanprocedure Offem-Zuid kan in Bronsgeest al worden begonnen met de woningbouw.

In eerste instantie wordt het plan binnen de collegepartijen besproken, daarbij vermeldt dat het college van B&W in eerste instantie niet geïnformeerd werd over het alternatieve bouwplan. Iets waar voormalige burgemeester van der Sluijs razend over was.

“Uiteindelijk kreeg ik er lucht van dat buiten het college om een initiatief in voorbereiding was om zeg maar Bronsgeest-Noord los te laten voor Offem, de Omklap. ... Ik was daar razend over en vond dat wel zo dwars van iedere fatsoenlijke politieke mores dat je het college daar buiten laat. Wel met alle politieke partijen daar aan het praten was. Dat de portefeuillehouder nota bene van de partij die het initiatief neemt in het ongewisse wordt gelaten. Ik vond het werkelijk niet kunnen.”

Een plan dat door de reactie van de burgemeester uiteindelijk wel in het college van B&W op 24 november 1998 (besloten) besproken is en vervolgens op de commissie ROVMG van 1 december is geplaatst. De initiatiefnemers gaven overigens aan dat zij reeds een oriënterend gesprek over het alternatieve bouwplan hebben gevoerd met gedeputeerde Jansen. Dat deze een geschikte gesprekspartner blijkt voor allen die in Offem-Zuid in plaats van Bronsgeest-Noord willen bouwen, komt voort uit de wijze waarop hij zich reeds eerder in het traject heeft opgesteld (zie o.a. de vorige paragraaf).

In de besloten commissie vergadering van 1 december 1999 wordt, na een heftige discussie, besloten dat het college het alternatieve plan van de initiatiefnemers verder moet onderzoeken.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Daarbij geeft de voorzitter van de commissie, dhr. Tummers aan dat:

“..inmiddels duidelijk is dat het alternatieve plan reeds in ruimere kring bekend is. Dit betekent dus dat er druk op de ketel staat; het is nu nog mogelijk bouwclaims over te brengen, maar wanneer straks projectontwikkelaars gronden gaan kopen, betekent dit het einde van het alternatieve plan. De gemeente is daarom voornemens m.b.t. de Wet voorkeursrecht gemeenten aan de betrokken gronden zo snel mogelijk een bestemming te geven zodat een recht van eerste koop ontstaat.”

Ook de burgemeester ging akkoord met het onderzoeken van het alternatief al had hij z'n bedenkingen. De heer van der Sluijs:

“Het moest snel want eind maart waren de verkiezingen van de provinciale staten en ze hadden het al met Ted Jansen besproken en die was genegen om daar medewerking aan te verlenen. Toen dacht ik al, nou volgens mij krijgt hij daar de handen niet voor op elkaar Want ja, iedereen weet al dat Ted Jansen niet terugkomt als gedeputeerde dus dit soort tamelijk ingrijpende wijzigingen gaan niet zo snel bij de provincie.”

“Ehm, ja, ik heb gewezen op de risico's toen, maar ja ik vind dat de loyaliteit dat gebied dat je meewerkt om te kijken of dat wat is ook al ook al had ik daar mijn twijfels over....”

Door de Wet voorkeursrecht gemeenten toe te passen (hetgeen ook snel na de vergadering gebeurt) wint de gemeente Noordwijk de benodigde tijd om het alternatieve plan zorgvuldig te onderzoeken. Het risico dat projectontwikkelaars met de potentiële bouwgrond in Offem-Zuid aan de haal gaan kan hiermee worden uitgesloten. Met deze toezegging stemt uiteindelijk een meerderheid (voornamelijk collegepartijen) van de raadscommissie ROVMG in. Het college kan de haalbaarheid van het alternatief gaan onderzoeken. Wel wordt afgesproken dat daarnaast voortvarend met de ontwikkeling van Groot-Bronsgesest wordt verder gegaan.

6.7.2 De gemeente onderzoekt het alternatieve plan

In lijn met de uitkomst van de raadscommissie ROVMG van 1 december 1998 wordt nog dat jaar de Wet voorkeursrecht gemeenten van toepassing verklaard op de gronden van Offem-Zuid. Daarnaast gaat het college van B&W snel van start met het onderzoeken van het alternatieve plan. Daartoe wordt de ambtelijke organisatie gevraagd een notitie samen te stellen waarin het alternatieve plan (Bronsgesest-Zuid en Offem-Zuid) versus Groot-Bronsgesest op haalbaarheid moet worden geanalyseerd.

Het college van B&W zit ook niet stil en werkt aan de mogelijkheid om de gronden in Offem-Zuid zonder bouwclaims te verwerven. Alleen op deze wijze zullen de bouwrechten, die reeds verstrekt zijn in Bronsgesest-Noord, in een alternatief bouwplan in Offem-Zuid ondergebracht kunnen worden. Dit betekent dat de grondeigenaren in Offem-Zuid simpelweg de keuze wordt voorgelegd: of de grond voor een eerlijke prijs zonder bouwclaims aan de gemeente Noordwijk verkopen, of het alternatieve plan gaat niet door. De gemeente wil immers ruimte hebben om de bouwclaims van Bronsgesest-Noord naar Offem-Zuid te kunnen overhevelen. De gronden blijven in het laatste geval hun lagere agrarische waarde behouden. De optie, verkopen zonder bouwclaims, is dan toch het meest interessant voor de grondeigenaren in Offem-Zuid. Door deze strategische insteek leeft bij het college van B&W (op advies van dhr. V. Salman) de gedachte dat het prijsverschil tussen de aangekochte grond in Bronsgesest-Noord en de aan te kopen grond in Offem-Zuid miniem zal zijn. Het alternatieve plan zal dan betaalbaar kunnen blijven.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

De eerste stap die bij de inventarisatie gezet moet worden is een oriënterend gesprek met de grootste grondeigenaar van Offem-Zuid, de Graaf Van Limburg Stirum. Deze heeft bijna 16 hectare van de door de gemeente in totaal te verwerven 19.2 hectare grond in Offem-Zuid in zijn bezit. Het inventariseren van de mogelijkheid om zijn gronden zonder het vestrekken van bouwclaims te verwerven is voor de slagingskans van het alternatief van groot belang. In de eerste week van 1999 gaan wethouder Tummers en zijn ambtenaar, dhr. Van den Brandt, op bezoek bij de heer Van Limburg Stirum. Uit de hoorzittingen van de onderzoekscommissie komt een impressie van dit gesprek naar voren.

Dhr. Van den Brandt, hoofd afdeling Vastgoed Economie Toerisme:

“De graaf was goed voorbereid. Die stelde op dat moment dat hij in het Varkensbos een paar landgoederen wilde hebben. Hij wilde althans dat daar de bestemming in die zin op zou veranderen. Hij wilde 1,7 tot 2 hectare, 17 tot 20 percelen van 1000 m² aan de Hogeweg in eigendom houden die hij dan zelf als villakavels wilde verkopen. Dan was hij bereid de rest van de grond voor een zacht prijsje van de hand te doen.”

Daarnaast heeft de heer Van Limburg Stirum nog wat aanvullende eisen (deze staan vermeld in het eerste ambtelijk advies van 28 januari 1999). Zo zal, onder andere, de voetbalvereniging SJC in het Varkensbos grond moeten kunnen verwerven voor de aanleg van een vijfde voetbalveld. Wanneer de gemeente voldoet aan de voorwaarden van de heer Van Limburg Stirum, dan is deze bereid zijn gronden voor een redelijk bedrag over te dragen. Daarbij denkt de heer Van Limburg Stirum aan een gemiddeld bedrag van HFL 48,- per vierkante meter. Die prijs komt overeen met de boekwaarde van de grond die de gemeente in Bronsgeest-Noord bezit.

Al eerder (kopje 5.9.1) heeft de onderzoekscommissie aangegeven dat er vragen zijn gesteld (oktober/november 1998) aan de gemeentesecretaris door (vermoedelijk) dhr. Salman. De vragen vertonen een meer dan opvallende gelijkenis met de eisen van de heer Van Limburg Stirum. Op de vraag van de onderzoekscommissie aan dhr. Salman of er door hem vooroverleg met de heer Van Limburg Stirum heeft plaatsgevonden over het alternatieve plan antwoordt deze echter ontkennend.

Op 4 januari 1999 ontvangt het college van B&W (bestaande uit de wethouders Tummers, Sweers, Van Nes en Smit) ook nog een persoonlijk schrijven over Bronsgeest van gemeenteraadslid V. Salman. Een kopie wordt verzonden aan de fractievoorzitters van de collegepartijen (CDA, Noordwijks Belang, VVD en Verenigd Noordwijk). In deze brief maant het gemeenteraadslid het college met spoed de volgende zaken in gang te zetten:

- Een extern bureau moet een inschatting maken o.b.v. alle relevante jurisprudentie en stukken/ bezwaren van de start van Groot-Bronsgeest versus het alternatief (als voorbeeld is genoemd advocaat mr. Koeman);
- Maak vaart, ten eerste vanwege de haast die we hebben met Bronsgeest, ten tweede vanwege het feit dat Ted Jansen in zijn laatste maanden zin.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Voorts meldt het schrijven dat:

“Gezien het bovenstaande is het wellicht wenselijk dat de 4 fractievoorzitters voortaan wekelijks via een half A4-tje op de hoogte gehouden worden van de activiteiten, en de nota over deze kwestie eerst in het collegepartijenoverleg aan de orde komt, voordat deze in het college wordt geagendeerd”

“Indien dit briefje een gevolg is van een eventueel nog steeds bij mij opspelend post-wethouders-afkick-syndroom verzoek ik jullie vriendelijk mij hierop te wijzen en mij wellicht een goede therapie aan de hand te doen. Indien hiervan geen sprake is, lijkt enige spoed/actie mij voor het college de juiste remedie”

Op 12 januari 1999 wordt (geconstateerd door de onderzoekscommissie uit de besloten collegeverslagen) in het college vervolgens de ambtelijke notitie aangaande de voor- en nadelen van het alternatieve plan besproken. Ook komen in deze collegebespreking diverse strategische vraagstukken rondom het alternatief aan de orde. Mede naar aanleiding van de brief aan het college van B&W van 4 januari 1999 besluit het college juridisch advies in te winnen bij een extern deskundige, mr. Koeman. De resultaten van dit externe advies en het ambtelijke overzicht van de voor- en nadelen van het alternatief staan overzichtelijk verwerkt in de ambtelijke notitie van 28 januari 1999 ‘Groot-Bronsgheest versus Alternatieve locatie(s) Klein Bronsgheest/Offem-Zuid’.

6.7.3 Het ambtelijke advies

In deze ambtelijke overzichtsnotitie van 28 januari 1999 aan het college van B&W wordt gewezen op het feit dat de reeds aangekochte grond van Bronsgheest-Noord tegen nog niet verworven grond in Offem-Zuid wordt ‘uitgeruild’. Een wel heel fors deel van de bouwlocatie (in eigendom van de gemeente en in overeenstemming met het streekplan Zuid-Holland West) zal daarmee worden opgeofferd. Ook moet de provincie nog een herziening van het streekplan vaststellen. De ambtenaren wijzen er vervolgens op dat een groot deel van Offem- Zuid zal moeten worden gebruikt om de op Bronsgheest-Noord rustende bouwclaims te compenseren. Daar komt nog eens bij dat de aan te kopen grond in Offem-Zuid duurder is omdat er geen bouwclaims op kunnen worden gegeven aan de huidige eigenaars. Ze geven daarbij aan dat de grond die in Offem-Zuid waarschijnlijk voor ongeveer HFL 88,- per vierkante meter gekocht kan worden, ten opzichte van de grond die in Bronsgheest-Noord reeds in gemeentelijk bezit is (voor gemiddeld HFL 48,- per vierkante meter) een extra investering voor de gemeente Noordwijk betekent van HFL 20.000.000,-.

Ook wijzen de ambtenaren op de eisen van de grootste grondeigenaar, de heer Van Limburg Stirum, die een vijfde voetbalveld voor SJC wil onderbrengen op het perceel Varkensbos. Daarnaast wil hij het Varkensbos bebossen en verkavelen in drie landgoedpercelen (*later dat jaar presenteert de heer Van Limburg Stirum hiervoor het verkavelingsplan van Bosch en Slabbers*). De heer Van Limburg Stirum wil verder langs de Hogeweg 11 tot 12 villakavels van 1000 m² in eigen beheer ontwikkelen. In dat geval is hij bereid de rest van zijn grond voor een ‘zachte’ prijs van de hand te doen. Te denken valt daarbij aan de gemiddelde prijs waarvoor de gemeente in Bronsgheest (Noord) grond heeft verworven. De ambtelijk auteurs komen in de conclusie van de notitie uiteindelijk echter tot de slotsom dat:

“een aan de provinciale contour aangepast Bronsgheest, dus in overeenstemming met het Streekplan, moet worden doorgezet, omdat het alternatief niet tot snellere woningbouw (wegens streekplanherziening) zal leiden, twee kleinere bouwlocaties geen draagvlak voor publieke voorzieningen bieden en ze aan de financiële haalbaarheid twijfelen wegens te verwachten hogere grondprijzen in Offem-Zuid.”

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

In het advies van mr. Koeman dat bijgevoegd is, komt ook hij tot de conclusie dat het alternatief geen voordelen biedt ten opzichte van Groot-Bronsgesest. Ook waarschuwt hij ervoor dat de onderhandelingen over het ‘uitruilen’ van reeds verworven percelen in Bronsgesest-Noord tegen nog niet verworven percelen in Offem-Zuid geruime tijd kunnen vergen. Ook is hij vrijwel (90%) zeker dat snel met bouwen in Bronsgesest-Noord (ondanks de bezwaren) begonnen kan worden. Derhalve komt hij tot de slotsom dat:

“het alternatief ook voor wat betreft ‘het sneller bouwen’ geen voordelen bied.”

Tegen het rapport dat door ambtenaren was geschreven komen de initiatiefnemers van het alternatief, in het geweer. In een notitie van begin februari 1999 voor het college van B&W stellen zij:

“Het ambtelijk advies is volstrekt subjectief en volstrekt eenzijdig gericht op het overeind houden van Bronsgesest”

“Conclusie: helemaal herschrijven”

Vervolgens wordt vrij specifiek aangegeven waar het uiteindelijke ‘ambtelijke’ rapport aandacht aan moet geven. Ook wordt geadviseerd niet de portefeuillehouder maar anderen de nota te laten herschrijven.

De oorspronkelijke ambtelijke notitie van 28 januari 1999 en de reactie daarop van de initiatiefnemers Salman en Duindam wordt vervolgens binnen de collegepartijen op vrijdag 29 januari 1999 besproken. Besloten wordt dat er op basis van voorgaande opmerkingen twee notities zullen worden gemaakt: één algemene (Klein Bronsgesest en Offem-Zuid) en één waarin de ambtenaren hun gezichtspunten in een eigen notitie neerleggen (Groot-Bronsgesest). Ook moet de ambtelijke notitie van 28 januari 1999 ‘geobjectiveerd’ worden.

Op 2 februari 1999 besluit het college van B&W bovendien dat wethouder Tummers en de gemeentesecretaris een gesprek zullen voeren met dhr. B. Boering (directeur van het grondbedrijf). Het gesprek moet gaan over de aanpak en inhoud op het gebied van de ruimtelijke ordening. Deze verklaart over zijn rol en inbreng in de discussie over de alternatieve bouwlocatie:

“Na eerder genoemd rapport (de ambtelijke notitie van januari 1999) is gesproken met Mr. Koeman, en vervolgens hebben wij ten principale nooit meer over deze kwestie geadviseerd. Wij stonden aan de kant.”

In een besloten vergadering informeert wethouder Tummers de raadscommissie diezelfde dag ‘dat het beeld van de puzzel nog te diffuus is’. Daarom komt de raadsnotitie met knelpunten er niet. De voorzitter concludeert wel dat in eigen huis zal worden voortgegaan met de werkzaamheden en ondertussen met de provincie over de haalbaarheid van het alternatief zal worden gesproken. De discussie in deze raadscommissie spitst zich vervolgens toe op de vraag of de andere (niet collegepartijen) ook van de vertrouwelijke beraadslagingen en informatie tussen de collegepartijen in kennis gesteld moeten worden. Ondanks herhaaldelijk aandringen van de oppositie (de Progressieve Combinatie, de ChristenUnie en de Noordwijker) om het beschikbare materiaal (de ambtelijke notitie van 28 januari en het advies van mr. Koeman) te delen met de andere partijen wordt dit door wethouder Tummers ‘geweigerd’. Dit tot grote woede van de oppositie (dhr. A. Ouwehand verlaat zelfs de vergadering). De oppositie voelt zich er ‘voor joker bijzitten’ (citaat uit de besloten raadscommissie van 2/2/99 bij monde van dhr. van Bockhove).

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Het college van B&W probeert na deze vergadering het beeld snel helderder te krijgen. Zo blijkt uit de college notulen van 4 februari 1999 dat er een gesprek komt met gedeputeerde Jansen over procedures en de beoogde financiële compensatie. Daarna blijkt uit een besprekingsverslag van 17 februari 1999 van de wethouders (burgemeester is afwezig):

“Er komt op zeer korte termijn een nieuw advies aan B&W; geen verwijzing naar voorgaande documenten; punten als hierboven genoemd worden zo nodig na ‘plakken en knippen’ in eerdere adviezen hier en daar nader toegelicht.”

Overigens komt uit diezelfde besprekingsverslagen naar voren dat alle politieke ‘kopstukken’ van de collegepartijen op de hoogte zijn van de documenten en de procedures. Naast de wethouders (dhr. Tummers, dhr. Smit, dhr. Sweers en dhr. van Nes) schuiven namelijk ook de (vice) fractievoorzitters veelvuldig aan bij dit overleg. Dit zijn mevr. Van der Jagt (mevr. Van der Vlugt) van de VVD, dhr. Van Duin van Noordwijks Belang, mevr. Admiraal (dhr. Hazenoot) van Verenigd Noordwijk en dhr. Salman namens het CDA.

Een situatie waar ook de voormalig burgemeester, dhr. van der Sluijs bepaald niet gelukkig mee was. Zeker ook omdat alle voorbereidingen buiten het collegeoverleg werden gedaan:

“In die zin was er behoorlijke discussie over het overleg over dit plan. Dat ging vooral in het college(partijen)overleg tussen wethouders en fractievoorzitters en daar was ik niet bij. Ik heb op een gegeven moment samen met Maarten Smaal geëist dat deze dingen in het college aan de orde kwamen. Ik ben mede verantwoordelijk.”

Ook de frustratie bij de oppositie over het achterhouden van informatie liep inmiddels hoog op. Zelfs zo hoog dat de Combinatie van PvdA, Groenlinks en D66 op 19 februari 1999 in een openbaar interpellatiedebat opheldering vraagt. Deze partij wil een duidelijk antwoord op de vraag waarom Groot-Bronsgest niet volgens de oorspronkelijke plannen verwezenlijkt kan worden. Ook wil ze weten of de verwachte vertraging in Bronsgest-Noord reëel is, wat het alternatieve plan (Offem-Zuid) inhoudt en men wil dat er een concept bestemmingsplan wordt overlegd. De vragen blijven onbeantwoord. Het probleem draait om het feit dat in het college het plan Offem-Zuid nog in ontwikkeling is. Het is (nog) niet geschikt voor een openbare discussie in de gemeenteraad. Het gemeente bestuur durft de knoop niet door te hakken.

Deze constatering doet ook mr. Koeman in een nieuw advies:

“Naar het mij voorkomt zijn die bezwaren (van gemeentelijke zijde tegen de nieuwe contour) niet of althans niet volledig terug te voeren op juridische problemen. Het is mijn indruk dat mede op bestuurlijk gronden aarzelingen bestaan over het oorspronkelijk project Bronsgest.”

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

6.7.4 De overzichtsnotitie Bronsgeest/Alternatieve bouwlocaties

In een notitie van 8 juni 1999, gericht aan de gemeenteraad, wijzen dhr. Salman en dhr. Duindam op diverse onzekerheden. De verkeersafwikkeling die samenhangt met de omlegging de Van Berckelweg, het maatschappelijk verzet dat daartegen is ontstaan en het behoud van goede bollengrond. Het zijn onderwerpen die Noordwijkers bezig houden. De initiatiefnemers verwachten geen bezwaren bij de keuze voor bouwen in Offem-Zuid (omdat de bezwaren bij het alternatieve plan voor Bronsgeest-Noord zullen wegvallen, immers daar wordt niet gebouwd) zodat spoedig met de woningbouw in Bronsgeest-Zuid gestart kan worden. Tot slot wijzen de schrijvers erop dat het college veel te lang heeft gedaan over het onderzoek naar dit alternatief waardoor de voordelen ervan (tijdsaspecten) verminderen.

In diezelfde maand komt het college van B&W met de overzichtsnotitie 'Bronsgeest/alternatieve bouwlocaties' voor de gemeenteraad. Het college zet daarin de beide opties (Groot-Bronsgeest versus Bronsgeest- Zuid/Offem-Zuid) op een rijtje. De gemeenteraad besluit in haar vergadering van 28 september 1999 op basis van die notitie tot een tweesporenbeleid. Daarmee wordt het startsein gegeven voor de volgende zaken:

- De voorbereiding van het alternatief; de bouwlocaties Bronsgeest en Offem-Zuid;
- Handhaving van de Van Berckelweg (wat miljoenen zou besparen);
- Lopende het onderzoek naar de haalbaarheid van het alternatief de planvoorbereiding van Groot Brongeeest zoveel mogelijk parallel voort te laten gaan.

Wat de gemeenteraad op het moment van besluitvorming echter niet weet is dat deze 'onafhankelijke' overzichtsnotitie (die een gemeentelijk advies moest zijn of het alternatief überhaupt zin had) niet door de ambtelijke organisatie geschreven is. Tijdens de hoorzittingen van de onderzoekscommissie blijkt dat de ambtelijke organisatie buiten spel is gezet:

Dhr. Boering, voormalig directeur grondbedrijf:

"Na eerder genoemd rapport (de ambtelijke notitie van januari 1999) is gesproken met mr. Koeman, en vervolgens hebben wij ten principale nooit meer over deze kwestie geadviseerd. Wij stonden aan de kant.

"het rapport waar we het nu over hebben is niet van ons, wie het geschreven heeft, wist ik niet."

Dhr. v.d. Brandt, afdelingshoofd Vastgoed Economie en Toerisme:

"Vervolgens, dat heeft vooral op de afdeling Bouwen en Wonen nogal wat frustraties gewekt, zijn er gewoon wat mensen aan de kant gezet. En op die manier is onder Tummers, ik denk gesteund door Salman, dit verhaal op tafel gekomen en zijn de zaken zoals door de deskundigen naar voren gebracht opzij gezet."

Dhr. Smaal, gemeentesecretaris:

"Aan het initiatiefvoorstel heeft, bij mijn weten, geen ambtenaar aan meegewerkt."

"Ik kan niet overzien in welke mate er in bilaterale contacten, want ook als raadslid had Victor nog een, ja, hij was net bij bouwen en wonen, zeg maar, weg als wethouder. Ja de contacten met Jos Korver en zijn medew....Ik weet het niet. Ik neem aan dat hij het op eigen kracht gedaan heeft, met Gerard Duindam als mede indiener. Dus daar hebben we weinig rol in gehad."

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Dhr. van der Sluijs, oud burgemeester Noordwijk:

“er was een politieke regie op dat stuk. Dat was ook helemaal niet onduidelijk.”

Kortom de professionals, de ambtelijke top is buitenspel gezet. En daarmee wordt van alle kennis en vakmanschap binnen het ambtelijk apparaat geen gebruik meer gemaakt

Wederom dhr. Smaal, gemeentesecretaris Noordwijk:

“Maar het ging om het feit dat ik even wil aangeven, maar nu bouwt zich het beeld op, dat ik me herinner dat Jos Korver merkte dat hij onder grote druk stond om alles te doen om dat idee van die omslag zo goed mogelijk voor het voetlicht te krijgen. Dus eigenlijk onder druk stond om zijn vakmanschap even te vergeten en maximaal steun te geven aan het idee van de voormalige wethouder.”

Het kritisch vermogen vanuit de organisatie is daarmee uitgeschakeld en aan de kant gezet. Het initiatiefvoorstel aan de gemeenteraad ‘Groot-Bronsgest versus Alternatieve locatie(s) Klein Bronsgest/Offem-Zuid’ is zonder ambtelijke inbreng tot stand gekomen. Collegeleden, maar met name één van de initiatiefnemers zelf (dhr. Salman) heeft een belangrijke inbreng bij de totstandkoming van deze nota gehad.

Dhr. Van den Heuvel en mevr. M. Timmer, extern onderzoekers:

“Gaandeweg, toen de besluitvorming niet alleen meer gericht was op Bronsgest maar ook de alternatieve locatie Offem-Zuid werd geïntroduceerd, wordt het moeilijker traceerbaar welke rol de ambtelijke organisatie nog speelde. Zowel college als raadsvertegenwoordigers leken het toen over te nemen.”

Een constatering die de voormalig wethouder Ruimtelijk Ontwikkeling en Grondzaken verduidelijkt. Op de vraag van de onderzoekscommissie wie de nota geschreven had zegt dhr. Tummers:

“Door een aantal mensen, o.a. mij. Verder leverde de heer Salman een belangrijke inbreng, maar de notitie is geen ambtelijk stuk.”

Dhr. V. Salman als een van de twee initiatiefnemers van het alternatief en initiator van de nota vertelt over zijn rol:

“... naast mij hebben ook wethouder Tummers en de heer Smit een bijdrage geleverd.”

“Dat het advies niet gewijzigd naar de raad is gegaan, is niet uniek: ik heb tijdens mijn wethouderschap honderden stukken gezien, die door het college veranderd zijn of waarvan het college zei dat het moest worden aangepast; in Noordwijk was dat heel gebruikelijk.”

Over het negeren van het externe advies van advocaat mr. Koeman (die van mening is geweest dat het alternatief geen tijdswinst oplevert voor de woningbouw) zegt dhr. Salman:

“Het advies van mr. Koeman leg ik daarmee niet terzijde; met zo’n vaststelling doet u mij geen recht. Ik heb groot respect voor de heer Koeman, maar ook voor hem geldt dat niemand onfeilbaar is....”

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

6.7.5 Deel conclusie

De onderzoekscommissie constateert onthutst dat de gehele ambtelijke organisatie, bij het schrijven van zo'n belangrijke notitie, 'gewoon' aan de kant is gezet en dat vervolgens één van de initiatiefnemers van het alternatief een belangrijke inbreng bij de totstandkoming van het collegestuk heeft gehad. Daarbij delen wij de mening van de externe onderzoekers dat:

“Het is naar onze opvatting echter van de zijde van bestuurders ongepast om in het politieke spel een ambtelijk advies terzijde te schuiven met diskwalificerende termen als subjectief en volstrekt eenzijdig gericht.”

Het feit dat dhr. Salman (als raadslid/fractie voorzitter en als een van de initiatiefnemers van het alternatief) uiteindelijk voor grote delen van de gemeentelijke nota verantwoordelijk bleek te zijn, roept ook vragen op bij de gemeentesecretaris, dhr. Smaal:

“Het aandragen van het idee en het uitwerken van het voorstel en het voorstel aandragen aan het college, dat kan. Op het moment dat het inderdaad teksten zijn die uit iemands computer komen en vervolgens stuur je het door met ‘college’ eronder, dat is gek, ja.”

De onderzoekscommissie heeft het sterke vermoeden dat het alternatieve plan koste-wat-het-kost heeft moeten doorgaan. Niet alleen is de beschikbare informatie selectief onder de gemeenteraadsleden verstrekt, ook zijn wederom (net als in de discussie over de Van Berckelweg) feiten 'geobjectiveerd' om daarmee de besluitvorming naar de hand te zetten. Ook hebben belangrijke financiële argumenten de gemeenteraad niet bereikt. De extra kosten die het verwerven van gronden in Offem-Zuid met zich meebrengen en die in het ambtelijk stuk nog als een financieel risico zijn gekenmerkt, hebben in het stuk geen plek gekregen. Een gemanipuleerd besluit, op basis van een beperkte en gekleurde informatie is het gevolg. Een besluit dat uiteindelijk desastreus zal uitpakken (zie paragraaf 5.9: de omklap).

Daarbij kunnen wij er niet omheen dat wij moeite hebben met het functioneren van voormalig burgemeester Van der Sluijs in deze kwestie. Alhoewel er verzachtende omstandigheden zijn geweest, zoals de opheffing van het overleg orgaan tussen fractievoorzitters en de burgemeester, het zogeheten seniorenconvent (zie hiervoor hoofdstuk 7: Cultuur), is de onderzoekscommissie toch van mening dat een burgemeester dient in te grijpen, wanneer blijkt dat een vergaand besluit wordt afgedwongen door middel van 'torentjesoverleg'. Zeker als de gemeenteraad besluiten moet nemen over stukken waarbij belangrijke informatie wordt weggelaten. De burgemeester is en blijft, als hoogste persoon in de organisatie, immers verantwoordelijk voor een ordelijke besluitvorming en objectieve informatievoorziening. Dat hij niet op de rem heeft getrapt, toen deze nota aan de gemeenteraad gepresenteerd is, wekt dan ook verbazing.

Tot slot roept de meer dan normale inspanning die één van de initiatiefnemers, dhr. Salman, in de overzichtsnotitie en de totstandkoming ervan heeft gestopt grote vragen op. Als een bijna vijfde wethouder is hij bijna dagelijks actief geweest om ervoor te zorgen dat de gemeenteraad in de richting van het alternatieve plan wordt gedirigeerd.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

De echte wethouder, dhr. Tummers, had daardoor weinig zelfstandig beslissingsruimte. Oud burgemeester van der Sluijs vertelde de onderzoekscommissie daarover in zijn verhoor dat:

“Het was toen duidelijk dat er voor de portefeuillehouder weinig ruimte was.”

Daarbij het ‘koud zetten’ van de ambtelijke organisatie en oppositie niet schuwend. Met de woorden van de externe onderzoekers sluit de onderzoekscommissie deze paragraaf af:

“De frequentie waarmee in 1999 de stukkenstroom is opgevoerd, maakt nieuwsgierig naar de agenda en de urgentie van de initiatiefnemers van het alternatieve plan Bronsgeest. In onze optiek is geen sprake van rechtvaardiging van die urgentie op basis van beleidsinformatie over de gewenste woningbouw.”

“In die zin lijkt het argument dat gehandeld werd in het belang van de bewoners van de gemeente Noordwijk dan ook niet van werkelijk doorslaggevend belang.”

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

6.8.1 Twee sporenbeleid: Groot-Bronsgheest versus Boechorst/Offem-Zuid

De volgende situatie is ontstaan: in coalitieverband (collegeleden en [vice]fractievoorzitters) is men bezig met het uitwerken van een alternatief om van de oorspronkelijke bouwlocatie Bronsgheest-Noord naar Offem-Zuid uit te wijken. Het alternatief is Bronsgheest-Zuid in combinatie met Offem-Zuid. Het gemeentebestuur houdt de optie open om Bronsgheest-Noord te bebouwen conform het uitgewerkte oorspronkelijke plan. Er wordt rekening mee gehouden dat, op basis van bezwaren bij de Raad van State, deze optie niet door zal gaan (nu de omklap als alternatief is aangedragen).

In een notitie van 15 december 1999 gaat de directeur van het grondbedrijf dhr. Boering, reagerend op de kritiek op het grondbedrijf, in op de financiële vooruitzichten. Over Bronsgheest stelt hij dat voor Groot-Bronsgheest ooit een exploitatieopzet op kerngetallen is gemaakt. Deze sluit volgens hem aan de kostenkant op circa 110 miljoen gulden. Er is een bouwprogramma ontwikkeld dat de opbrengst garandeert. Voor Offem-Zuid staat echter nog geen streep op papier. Daarvoor blijft men dus aangewezen op kerngetallen. Ondertussen is de sfeer er niet beter op geworden. Zo stelt dhr. van Rijnberk namens de Progressieve Combinatie in de commissie ROVMG van 18 oktober 1999 dat:

“Het ontbreken van een integrale benadering stemt somber en werkt vertragend; bij grotere RO-ontwikkelingen lijkt sprake te zijn van meer dan alleen bestuurlijk impotentie.”

“Bronsgheest heeft zich het afgelopen jaar rampzalig ontwikkeld; het alternatieve plan....heeft geleid tot een vertraging van 11 maanden, er worden grote bestuurlijke risico's genomen”

“Alles overziende ontbreekt het ondanks de fantastische ligging van Noordwijk aan visie, durf; helaas manifesteert Noordwijk zich in werkelijkheid als het museum van gemiste kansen.”

De voorzitter van de raadscommissie, dhr. Tummers van het CDA antwoord daarop:

“Dat betwijfeld moet worden of Noordwijk het museum van de gemiste kansen is geworden; zo zijn juist tav Bronsgheest de geboden kansen zo goed mogelijk aangegrepen.”

Dhr. van Rijnberk wederom namens de Progressieve Combinatie:

“Bij de ontwikkeling van het alternatieve plan is er ten onrechte vanuit gegaan dat dat zou leiden tot een snellere route. Verder handhaaft hij zijn conclusie die hij eerder heeft getrokken.”

In antwoord op dhr. Van Rijnberk stelt vervolgens dhr. Salman van het CDA:

“Verder moet helder worden dat het alternatieve plan niet tot vertraging heeft geleid; wat op dit punt de Progressieve Combinatie veronderstelt, is namelijk volstrekt tendentius en uit de lucht gegrepen.”

Bovenstaande citaten uit de commissie maken duidelijk dat de sfeer tussen de collegepartijen en de oppositie meer dan verziekt is. Dit blijkt ook wel als op 14 december 1999 dhr. Salman, fractievoorzitter van het CDA, namens enkele fracties in een ongezouten brief aan ‘De Progressieve Combinatie’ stelt zich grote zorgen te maken over de wijze waarop zij omgaat met de plannen voor Groot-Bronsgheest en Offem-Zuid en de onjuiste voorstelling van zaken die zij over het alternatief geeft. De heer Salman wil met de brief afrekenen met onwaarheden, verdragingsacties, sabotagepogingen, persoonlijke aanvallen en verdachtmakingen (althans bezien vanuit zijn optiek).

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Ondertussen gaat het college van B&W gewoon verder met het ontwikkelen van het alternatief. Wel is er regelmatig een flinke discussie over de situatie van het grondbedrijf. Naar aanleiding van de notitie van dhr. Boering van 15 december 1999 bespreekt het college van B&W vervolgens op 18 januari 2000 de te nemen maatregelen om de zaken in het grondbedrijf snel op orde te krijgen. Wethouder Smit geeft daarin tevens aan dat hij een analyse van het grondbedrijf over de afgelopen jaren, alsmede de stand van zaken per 31 december 1999, inzichtelijk gemaakt wil hebben en neemt op dit punt een minderheidsstandpunt in. Dhr. Smit zegt daarover tijdens de hoorzitting:

“Twee collegeleden waren voor een onderzoek, maar de burgemeester stemde met de portefeuillehouder mee, dus is er geen onderzoek gekomen en is de accountant ingehuurd om de zaken beter op de rit te krijgen.”

Het college van B&W is onderwijl volop bezig steun te krijgen bij de provincie voor het alternatieve plan. Het alternatieve plan valt of staat met provinciale compensatie van de waardevermindering op de gronden in Bronsgeest-Noord. De wethouder Ruimtelijke Ordening en Grondbeleid/-zaken, Tummers, wijst er daarom in commissieverband regelmatig op, dat hij ‘het vertrouwen heeft dat met betrekking tot de uitstaande problemen een behoorlijke vooruitgang kan worden gemaakt’; in dat verband wijst hij op een inspanningsverplichting van de betreffende gedeputeerde van de provincie.

Er zijn echter nog zeer veel onduidelijkheden rondom het alternatieve plan. Zo is nog steeds niet duidelijk of de provincie medewerking zal verlenen aan de bouw van landgoederen in Bronsgeest-Noord (ter compensatie van de waardevermindering van de aangekochte gronden in dat gebied). Bovendien kan wethouder Tummers keer op keer niet duidelijk maken hoe het staat met het overleg met de provincie. Ook zijn er nog veel open einden rondom Offem-Zuid. Zo is niet duidelijk of de omklap in de exploitatieopzet dekkend kan worden gemaakt. Een ongunstige grondexploitatie kan ertoe leiden dat noodgedwongen van het gewenste (betaalbare) prijsniveau voor de woningen moet worden afgeweken. Te dure grond in Offem-Zuid betekent voor de toekomstige bewoners hogere huizenprijzen.

Desondanks lijkt er steeds minder sprake van een tweesporen beleid. Het ziet er namelijk naar uit dat portefeuillehouder Tummers, zijn keuze voor Offem-Zuid al gemaakt heeft en nauwelijks meer gevolg geeft aan het tweesporen beleid. Een gevaarlijke situatie, omdat de gemeente juist op een twee sporen beleid had ingezet om zo optimaal met de provincie over compensatie te kunnen onderhandelen. Op het moment dat er een definitieve keus is gemaakt is de kans op onderhandeling voor financiële compensatie namelijk verkeken. Een constatering die inmiddels ook een van de initiatiefnemers van het alternatieve plan doet. In de raadscommissie ROVMG van 11 januari 2000 stelt dhr. Duindam dan ook richting portefeuillehouder Tummers dat:

“Aan het twee sporenbeleid moet worden vastgehouden; officieel is namelijk nog niet bekend hoe de provincie staat tegenover het alternatieve bouwplan.”

De portefeuillehouder stelt dhr. Duindam echter gerust:

“Alleen wanneer de provincie schriftelijk heeft ingestemd met de door Noordwijk gehanteerde voorwaarden rondom Offem-Zuid, wordt Groot-Bronsgeest losgelaten.”

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Kortom wethouder Tummers gaat verder met het ontwikkelen van zowel het alternatief als Groot-Bronsgesest en de gemeenteraad hoeft zich geen verdere zorgen te maken. Bovendien zal eerst met de ontwikkeling van Bronsgesest-Zuid begonnen worden, zodat in ieder geval snel de woningbouw van de grond komt. Niet iedereen in de gemeenteraad is hier echter gerust op.

Dhr. van Duin, ChristenUnie (notulen raadscommissie 1 februari 2000):

“In 1999 is niets terecht gekomen van de ontwikkeling van Offem-Zuid; zelfs is er nog geen meter grond aangekocht. Ook in Offem-Zuid zal sprake zijn van een proces van lange adem en kan betaalbare woningbouw niet worden gegarandeerd. Geconcludeerd moet daarom worden dat de initiatiefnemers van het alternatieve plan versnelde woningbouw binnen de door hen gestelde termijn niet kunnen waarmaken.”

Dhr. van Rijnberk, de Progressieve Combinatie:

“De fractie van de Progressieve Combinatie vindt het daarom onverstandig om kort voordat tot bouwen wordt overgegaan (in Groot-Bronsgesest) een aantal zekerheden in de waagschaal te leggen en in te ruilen tegen onzekerheden; op termijn komt dat de gemeente duur te staan”

“Op het gebied van de Ruimtelijke Ordening volgt het Provinciaal bestuur van Zuid-Holland zijn eigen agenda en het al dan niet snel kunnen bouwen en eventuele financiële schade zullen hen een zorg zijn.”

Eén van de initiatiefnemers, dhr. Salman van het CDA is het echter niet met de inbreng eens:

“De brief van het provinciaal bestuur biedt een aantal openingen die tevreden stemmen.”

“Financiële compensatie lijkt daarom mogelijk.”

“Er bestaat alle vertrouwen dat Noordwijk bij de finish in de prijzen valt.”

De mede initiatiefnemer van het alternatieve plan verduidelijkt nog wel dat:

“Het alternatieve plan wordt losgelaten wanneer de financiële compensatie niet wordt toegekend.”

De druk om een definitieve keuze te maken tussen een van de twee alternatieven wordt steeds groter. Zo stelt dhr. Salman in de raadscommissie van 4 april 2000 dat:

Hij hoopt dat „de komende vergadering uitmondt in een voorlopige beslissing; er moet een indicatie komen van de opvatting binnen de statencommissie” (die moest het gewijzigde streekplan dat voor het bouwen in Offem-Zuid noodzakelijk was goedkeuren).

In de raadcommissie van 9 mei 2000 wordt dan ook een keuze tussen de twee alternatieven voorgesteld door het college van B&W. De keuze gaat tussen de alternatieve bouwlocatie, te weten Offem-Zuid, en de oorspronkelijke optie, Groot-Bronsgesest. De keuze, of wel omklap, wordt in de volgende paragraaf nader toegelicht.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

6.8.2 Raadscommissie: keuze valt op Boechorst/Offem-Zuid

Op 9 mei 2000 komt het college met een voorstel om een definitieve keuze te maken en daarmee het twee sporenbeleid te verlaten. B&W stellen voor om in te stemmen met de alternatieve bouwlocatie Offem-Zuid. Een keuze waarin het college van B&W zich gesterkt voelt door het positieve verloop van een bespreking in de vergadering van de statencommissie. Deze had zich namelijk volgens het college van B&W positief uitgelaten over de door Noordwijk verlangde compensatie in Bronsgeest-Noord. Daarmee lijkt niets het alternatief meer in de weg te staan.

Een meerderheid van de raadcommissie blijkt al snel positief over de keuze voor het alternatief. Ook vinden sommigen het belangrijk om de provincie moreel te steunen in haar politieke strijd voor compensatie voor Noordwijk, door nu alvast duidelijk achter het alternatief te gaan staan.

Dhr. Hazenoot, Verenigd Noordwijk:

“Daarnaast is het belangrijk, omdat Noordwijk daadwerkelijk voor het alternatief kiest, de provincie steun in de rug te kunnen geven. Daarom wordt vertrouwd op een goed resultaat van die kant.”

Met een goed resultaat doelt dhr. Hazenoot nog steeds over de compensatie van het waardeverlies in Bronsgeest-Noord. Provinciale Staten moeten weliswaar de omklap technisch mogelijk maken door de bouwcontour van Bronsgeest-Noord naar Offem-Zuid te verplaatsen, belangrijk is ook dat de provincie vervolgens wel schriftelijk instemt met de compensatie ter waarde van EUR 4.500.000,-. Die schriftelijke instemming is er op dan nog steeds niet (en zal er uiteindelijk ook nooit komen).

De oppositie staat vanwege al dat optimisme dan ook op zijn achterste benen en vindt het voorstel net zo merkwaardig als het voorstel van een jaar daarvoor (de overzichtsnotitie Bronsgeest/Alternatieve Bouwlocaties dat leidt tot een tweesporenbeleid). De oppositie vindt de voorgestelde keuze voor het alternatief (dus bouwen in Offem-Zuid in plaats van Bronsgeest-Noord) zeer voorbarig. Vooral ook omdat: ‘de provincie Zuid-Holland nog niet heeft ingestemd met het alternatieve plan en de daarvoor noodzakelijke financiële compensatie (in de vorm van 10 landgoederen in Bronsgeest-Noord). Daarnaast is inmiddels gebleken dat de gronden in Offem-Zuid niet tegen de gewenste aanvaardbare voorwaarden kunnen worden verworven. Ook legt het voorstel geen relatie met eerder verstrekte bouwclaims en is van overeenstemming met landeigenaren in Offem-Zuid nog niets bekend. De provincie stelt zich kleinmoedig op, door te wijzen op zijn beperkte verantwoordelijkheden. Ook is duidelijk dat gedeputeerde Visser op een eerder bereikt onderhandelingsresultaat wil terugkomen.’

Resumerend staan tegenover 2 voordelen van het voorstel tot de omklap wel 20 nadelen, die bij gebrek aan stukken niet kunnen worden weggenomen. In de woorden van dhr. van Rijnberk namens de Progressieve Combinatie:

“Er is sprake van absoluut onverantwoorde planvorming en er dreigt een absolute ramp voor de Noordwijkse woningzoekenden. Daarbij komt dat niet langer sprake is van een tijdswinst en is een objectieve afweging onmogelijk. De fractie stelt daarom het college volledig verantwoordelijk voor de negatieve gevolgen voor de Noordwijkse burgers van de nu gemaakte blinde keuze.”

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Dhr. van Duin, de ChristenUnie:

“Het voorstel is slechts bedoeld om het alternatieve plan, dat nog steeds op drijfzand rust, er door te drukken; wanneer er geen financiële compensatie wordt verstrekt, lijkt er geen weg meer terug te zijn, wat een slechte zaak is en HFL 10 – 20 mln. op het spel zet.”

Dhr. Salman is echter positief over het collegevoorstel en stelt dat:

“Het is niet onlogisch dat het college nu tot een keuze komt; zo gingen de CDA en VVD statenfracties op 12 april jl. ongeclausuleerd akkoord met de voorgestelde omklap en de daaraan gekoppelde compensatie in de vorm van landhuizen en sprak klein-rechts (ChristenUnie) zich in de tweede termijn in dezelfde zin uit.”

“Een behoorlijk overlegresultaat met de provincie en het overhevelen van bouwclaims moeten als puntjes op de i worden opgevat”

Het commissielid van de ChristenUnie protesteert hier echter tegen en stelt dat klein-rechts nog geen standpunt heeft ingenomen. Derhalve is er nog geen zekerheid dat een meerderheid van provinciale staten akkoord gaat met de door Noordwijk verlangde compensatie.

De mede-initiator van het alternatieve plan, dhr. Duindam, is echter een stuk voorzichtiger:

“Duidelijk moet zijn dat de provincie een compensatie geeft. Daarnaast vindt hij het belangrijk dat de gronden in Offem-Zuid tegen een acceptabele prijs kunnen worden aangekocht....”

Dhr. van Bockhove van De Noordwijker waarschuwt echter voor het collegevoorstel:

“Dat aan de puntjes nog de i's ontbreken (referent aan de inbreng van dhr. V. Salman); zo liggen er nog tientallen vragen..”

Het college houdt echter voet bij stuk. B&W geven aan dat de provincie de benodigde procedure voor de compensatie pas in gang wil zetten (en daarbij de bouwcontour verplaatsen van Bronsgeest-Noord naar Offem-Zuid) nadat de gemeenteraad een definitieve keuze heeft gemaakt. Daarbij antwoordt dhr. Salman, na opmerkingen vanuit de oppositie, dat alle grondtransacties op nul moeten uitkomen:

“dat ondanks alle doemscenario's die zijn voorspeld, met de provincie verder wordt gesproken; er hoeft daarom niet op een besluit van provinciale staten te worden gewacht en er hoeven niet op voorhand allerlei exploitatiemodellen te worden ontwikkeld.”

Een meerderheid schaart zich achter het voorstel van het college van B&W. Concreet betekent dit dat het college nog een aantal weken krijgt om de laatste vuiltjes, die het alternatief in de weg staan, weg te werken. B&W komen met deze informatie in de commissievergadering van 6 juni 2000 van ROVMG (de commissievergadering voordat de gemeenteraad definitief voor de omklap kiest).

Wethouder Tummers stelt dan, dat de provincie op korte termijn zal reageren op een raamvoorstel voor de verzochte financiële compensatie. De commissie moet hier echter niet van schrikken aangezien de provincie in beginsel positief staat tegenover de Noordwijkse plannen. Alleen wordt de procedure pas in gang gezet na definitieve besluitvorming van de gemeente Noordwijk.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

De heer Duindam vult daarop aan dat de statencommissie in meerderheid achter de Noordwijkse ommezwaai staan en heeft toegezegd aan de compensatie te zullen meerwerken.

De voorzitter vervolgt met de opmerking dat, zeker omdat provinciale staten in feite reeds het groene licht heeft gegeven, voorkomen moet worden in een vicieuze cirkel te vervallen. Er moet vertrouwen ontstaan dat lopende het traject punten ingevuld zullen worden. Ook dhr. Salman deelt de mening van de voorzitter en geeft aan dat het verloop van de statencommissie nog slechts één conclusie openlaat, Noordwijk moet doorgaan en het groene licht passeren.

De oppositie blijft op het standpunt dat het belachelijk is, dat in juni gevraagd wordt om een besluit te nemen, zonder dat aan de gestelde randvoorwaarden is voldaan. De volgende zaken zijn immers nog niet ingevuld:

- Er is nog geen overeenstemming met projectontwikkelaars/aannemers in verband met hun bouwclaims in Bronsgeest-Noord;
- Er is nog geen zekerheid dat de provincie Zuid-Holland akkoord gaat met de compensatie;
- Er is nog geen zekerheid dat de gronden in Offem-Zuid tegen acceptabele prijzen kunnen worden verworven. Er zijn nog geen contracten getekend met de grondeigenaren.

Desondanks gaat een meerderheid van de commissie akkoord met het in stemming brengen van de omklap in de raadsvergadering van 27 juni 2000.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

6.8.3 Gemeenteraadsbesluit: de “omklap” is een feit

In de raadsvergadering van 27 juni 2000 komt het voorstel voor de definitieve keuzebepaling Boechorst/ Offem- Zuid aan de orde. In een motie die de fractie van de Progressieve Combinatie daarover in stemming brengt, wordt het college gevraagd, naar aanleiding van het alternatieve bouwplan ‘alvorens een besluit over de definitieve keuzebepaling bouwlocaties Boechorst/Offem-Zuid aan de raad voor te leggen’, concrete schriftelijke toezeggingen van de provincie Zuid-Holland met betrekking tot de compensatie en de contour de toetsbare informatie over de financiële consequenties van Bronsgeest-Noord en Boechorst en Offem-Zuid te overleggen. De fractie stelt namelijk dat:

“Bij de afweging geen enkele relatie gelegd is met de vorig jaar geformuleerde randvoorwaarden, waaraan zou moeten zijn voldaan voordat een definitief besluit kon worden genomen.”

“Getracht is daarom duidelijk te maken welk kapitaal de grond in Bronsgeest-Noord vertegenwoordigt, omdat daar een bouwbestemming op rust; berekend is dat die waarde HFL 80,000,000,- beloopt, tweemaal de reserves van Noordwijk.”

“Blijft onduidelijk met hoeveel extra kosten de Noordwijkse bevolking straks wordt opgezaald.” .

“Verder ontbreekt nog enige toezegging dat gronden in Offem-Zuid tegen aanvaardbare voorwaarden kunnen worden verworven.”

“Op het uiteindelijke resultaat van de planexplotatie is van grote invloed tegen welke voorwaarden de gronden in Offem-Zuid kunnen worden verworven en hoe groot de uiteindelijke financiële compensatie is.”

Typerend is de reactie van de collegepartijen op de inbreng van de Progressieve Combinatie:

“De fractie van Noordwijks Belang heeft er geen behoefte aan opnieuw uit te leggen waarom zij het voorstel steunt; zij laat weten niet langer te worden geboeid door wat de fractie van de Progressieve Combinatie naar voren brengt”

“Daarnaast is zij van mening dat het College lef toont en wijst zij vanwege het complexe karakter van het proces op het belang van helder communiceren tijdens het vervolgtraject”

“en laat zij weten dat de fractie van de Progressieve Combinatie wellicht op punten, maar niet op inhoud vanavond heeft gewonnen.”

Het CDA geeft bij monde van dhr. Salman aan dat:

“De inbreng van de Progressieve Combinatie zakelijk was, maar niet wordt gedeeld; sommige beweringen zijn echter volkomen uit de lucht gegrepen”

“w.b. de grondkosten van Offem-Zuid moet worden bedacht dat de Wvg verhindert dat de markt functioneert en de marktprijs aanzienlijke drukt.”

“De fractie van de Progressieve Combinatie moet daarom niet meer bij makelaars, maar bij onteigeningsdeskundigen en grondprijsbemiddelaars te rade gaan; het is op dit punt van belang om niet zomaar te gaan roepen, maar om de realiteit in het oog te houden.”

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

De VVD heeft iets meer bedenkingen:

“Niettemin wordt de raad om de voorgang te verzekeren, onder grote druk geplaatst en om een besluit gevraagd; de daartoe noodzakelijke informatie wordt node gemist. De fractie beseft echter dat vooral de Noordwijkse woningzoekenden gebaat zijn bij een besluit; daarom stemt de fractie in met het voorliggende voorstel.”

Net als Verenigd Noordwijk:

“De provincie kan de beslissing van vanavond als een duwtje in de rug opvatten en als een signaal dat Noordwijk wil gaan voor één plan: Boechorst/Offem-Zuid. Wanneer echter het optimisme van dit moment ongegrond blijkt te zijn, moet de fractie vaststellen door het college op het verkeerde been gezet te zijn...”

De fractie van de Progressieve Combinatie probeert vervolgens nog een keer de andere partijen op een andere gedachte te brengen. Zij stelt dat de besluitvorming te vroeg komt omdat harde provinciale toezeggingen ontbreken. Ook is het vanuit het oogpunt van fatsoenlijk bestuur wenselijk dat de afgesproken criteria (van juni 1999) gewoon ingevuld zijn. Ook waarschuwt zij voor de onverantwoorde rol die de Staten Commissie West van de provincie Zuid-Holland speelt.

Deze is weliswaar akkoord gegaan met bouwen in Offem-Zuid, maar heeft ook volledig afstand genomen van de daaruit voortvloeiende gevolgen voor de gemeente Noordwijk. De fractie stelt verder voor een onderzoek te doen naar de besluitvorming van die avond.

Het CDA geeft echter aan vertrouwen te hebben in de goede afloop. Er zou niets te grabbel worden gegooid en ook geen onverantwoorde risico's worden genomen, stelt het CDA. Er wordt gehandeld op basis van aannames en van positieve signalen vanuit de provincie, waarop redelijkerwijs vertrouwd mag worden.

De lokale partij De Noordwijker springt nogmaals, maar tevergeefs, voor de inbreng van de Progressieve Combinatie op de bres en adviseert tegen de omklap te stemmen:

“De Noordwijker stelt vast dat de gemeente agv de sterk gestegen grondprijzen veel te veel moet gaan betalen voor nog aan te kopen grond; raadsleden moeten zich daar voordat zij een beslissing nemen goed van bewust zijn en beseffen dat zij vanavond niet in het diepe, maar in het oneindige springen. De financiële onderbouwing van het voorstel kan in dat licht absoluut niet door de beugel.”

Wethouder Tummers (CDA) verdedigt het collegevoorstel echter. Al blijkt uit de notulen dat hij zich bewust is geweest van de financiële onzekerheid die gekoppeld is aan het instemmen met de omklap.

Uiteindelijk wordt de door de Progressieve Combinatie ingediende motie ontraden door het college van B&W (CDA, VVD, Noordwijks Belang en Verenigd Noordwijk). De motie wordt met zes stemmen voor (de oppositie: ChristenUnie, de Noordwijker, de Progressieve Combinatie) en dertien stemmen tegen (de collegepartijen: CDA, VVD, Noordwijks Belang, Verenigd Noordwijk) verworpen.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Daarna komt het collegevoorstel in stemming waarin de gemeenteraad gevraagd wordt in te stemmen met een definitieve keuzebepaling. Of wel het alternatieve bouwplan; bouwen in Boechorst en Offem-Zuid. De stemverdeling is als volgt.

Voor het voorstel tot de omklap:

CDA	dhr. Salman, dhr. Tummers, dhr. Boellaard en mevr. Mornout-van Orsouw
Noordwijk Belang	dhr. Van Nes, dhr. Heus en dhr. van Duin
Verenigd Noordwijk	dhr. Smit, dhr. Hazenoot
VVD	dhr. Sweers, dhr. Van Egmond, mevr. Van der Vlugt en mevr. Van der Jagt

Tegen het voorstel tot de omklap:

De Noordwijker	dhr. Van Bockhove
ChristenUnie	dhr. Houwaart
de Combinatie	mevr. Mieremet, dhr. Van Rijnberk, mevr. Fles, dhr. Van Zuilen

Twee gemeenteraadsleden zijn bij deze vergadering afwezig, dhr. Duijndam en mevr. Admiraal.

Het voorstel tot 'de omklap' is daarmee met 13 stemmen voor en zes tegen aangenomen. Het college heeft de gemeenteraad ervan weten te overtuigen dat thans voldoende concreet vaststaat dat de provincie (gedeputeerde staten en provinciale staten) in principe instemt met het alternatief en dat, op basis van voldoende gemotiveerde toelichting van de gemeente, de provincie ook akkoord gaat met de door de gemeente Noordwijk gewenste aanpassing van de streekplancontour en de bouw van negen buitenhuizen in Bronsgeest-Noord ter compensatie.

Daarnaast geeft het college aan dat de benodigde grond in Offem-Zuid tegen acceptabele prijzen (in de orde van grote van de gemiddelde aankoop prijs van Bronsgeest-Noord van HFL 48,- per m²) kan worden gekocht van de grondeigenaren in Offem-Zuid. Het staat dan voldoende vast dat de gesprekken zich in dusdanig positieve zin hebben ontwikkeld, dat na het zomerreces de afrondende besprekingen kunnen plaatsvinden. Ook de 16 hectare grond van de heer Van Limburg Stirum kan voor deze gemiddelde prijs worden aangekocht. Al met al is het college zeer content met het gemeenteraadsbesluit en gaat er vanuit dat:

- De omklap voor de gemeente kostenneutraal zal verlopen omdat voldoende vaststaat dat er financiële compensatie vanuit de provincie komt (het licht op groen);
- Dat de grond in Offem-Zuid tegen dezelfde prijscondities als in Bronsgeest-Noord aangekocht wordt omdat de gesprekken met de grondeigenaren zich positief hebben ontwikkeld. Contractvorming wordt verwacht in oktober 2000 ook met de heer Van Limburg Stirum;
- Er overeenstemming is met projectontwikkelaars/aannemers in verband met bouwclaims in Bronsgeest-Noord;
- Het voldoende vaststaat dat er niet alleen meer woningen door de omklap kunnen worden gebouwd, maar dat deze bovendien voor dezelfde prijs als in Bronsgeest-Noord aan de Noordwijkse woningzoekende kunnen worden aangeboden, omdat de grond in Offem-Zuid tegen dezelfde prijscondities als in Bronsgeest-Noord kunnen worden aangekocht.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Strikt formeel is in de bewuste vergadering wel afgeweken van de besluitvorming, zoals die door de gemeenteraad in september 1999 bij de vaststelling van de *Overzichtsnotitie Bronsgeest/Alternatieve bouwlocaties*, heeft plaatsgevonden.

De contracten met de grondeigenaren in Offem-Zuid en schriftelijke toezeggingen van de provincie over financiële compensatie zijn tegen de afspraken in nog niet geregeld. Maar het college heeft vertrouwen in de toekomst. Mocht het geringe verschil in bouwgrond (het alternatief biedt meer bouwgrond als Groot-Bronsgeest) problemen opleveren in de discussie over compensatie met de provincie Zuid-Holland, dan zal de gemeente Noordwijk hen wijzen op de meer dan gemiddelde inspanningen die door de gemeente Noordwijk geleverd is om aan de uitgangspunten van het Pact van Teijlingen, en dus het streekplan Zuid-Holland West tegemoet te komen. Daardoor verwacht het college op het punt van financiële compensatie (ter waarde van EUR 4.500.000,-) geen problemen met de provincie Zuid-Holland.

In lijn met de externe onderzoekers constateren wij echter wel dat:

<i>“Vastgesteld wordt dat de gemeenteraad heeft ingestemd met het voorstel voor het alternatief, zonder dat op het moment van besluitvorming aan de vooraf gestelde criteria was voldaan.”</i>

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

6.9.1 Ambtenaren aan de kant gezet

Vanuit ambtelijke zijde heeft men grote moeite met het genomen gemeenteraadsbesluit. Allereerst is, zoals in de vorige paragraaf beschreven, de ambtelijke top compleet buitenspel gezet met betrekking tot de overzichtsnotitie van 1999 en de uitwerking daarvan. Daarnaast heeft men ook grote moeite met de lichtzinnigheid waarmee het college van B&W (en in navolging de gemeenteraad) het in 1999 ingezette tweesporen beleid loslaat en voor een definitieve omklap kiest.

Men vindt de keuze lichtzinnig omdat er nog geen schriftelijke toezegging is over financiële compensatie van de kant van de provincie Zuid-Holland. Ook zijn er (nog) geen contracten afgesloten met de grootste grondeigenaar van Offem-Zuid; de heer Van Limburg Stirum. De ambtenaren vrezen dat de gemiddeld te betalen grondprijs in Offem-Zuid uiteindelijk veel hoger zal gaan uitvallen. Zeker nu de heer Van Limburg Stirum een bouwbestemming op zijn grond heeft gekregen en de gemeente Noordwijk nog geen contract met hem heeft afgesloten over de verkoopprijs per m². Het gemeenteraadsbesluit heeft de heer Van Limburg Stirum in een zetel gezet wat betreft de onderhandelingspositie. De grondprijs is immers sterk gestegen nu de bestemmingsfunctie van paardenwei in woningbouw is veranderd en de gemeente heeft weinig troeven in de onderhandelingen meer.

Dhr. Boering, voormalig directeur Grondbedrijf:

“Het moet mij in dit verband van het hart dat de raad met een onbegrijpelijke lichtzinnigheid het tweesporenbeleid heeft verlaten en zichzelf niet serieus heeft genomen toen tot de omklap werd besloten zonder dat de financiële compensatie vaststond, terwijl dat wel als voorwaarde vooraf was geformuleerd. Dat alle raadsleden daarbij stonden, heb ik ondanks de paar die hebben tegengestemd, nooit begrepen.”

“...een raadsmeerderheid was vastbesloten om de omklap te maken. Waarom weet ik niet. De officieel aangevoerde redenen (het niet-goedkeuren van de randweg en het eerder kunnen bouwen) heb ik anders beoordeeld, en daarom heb ik nooit begrepen dat de omklap is doorgezet.”

Ook de extern onderzoekers, dhr. Van den Heuvel en mevr. M. Timmer constateren dit:

“We stellen vast dat niet is voldaan aan de criteria die nog vóór het definitieve besluitvormingsmoment waren gesteld als voorwaarden om tot de alternatieve keuze te kunnen komen.”

“Dat de raad een beslissing over de omklap heeft genomen op onvolledige informatie en over beleid dat geenszins was afgerond, wekt dan ook bevreemding.”

Ook het afdelingshoofd Vastgoed Economie Toerisme, dhr. Van den Brandt, heeft er grote moeite mee:

“Over het feit dat je in Boechorst/Offem-Zuid, als je dat omslaat, zo’n 170 gulden per vierkante meter kwijt bent, als je het in zijn geheel zou willen ontwikkelen en je hiervoor in Bronsgeest-Noord een boekwaarde had van HFL 75 gulden de vierkante meter (prijsverschil met de gemiddelde kostprijs van HFL 48 t.g.v. de jaarlijkse bijschrijving op het grondbedrijf van 7%, zie hoofdstuk 4), waardoor je zo’n 25 miljoen gulden mist. Daar had niemand het over.....”

Kortom, de gemeente Noordwijk neemt met het besluit voor de omklap een risico van 25 miljoen gulden volgens het afdelingshoofd. Hij besluit, ruim voordat de gemeenteraad in juni 2000 haar besluit neemt, om het college van B&W te waarschuwen voor de financiële gevolgen van de omklap kan hebben.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Dhr. Van den Brandt schrijft een ambtelijke notitie met als doel het college van B&W te attenderen op het verlies van 25 miljoen gulden, dat kan ontstaan ten gevolge van de omklap door hogere grondprijzen in Offem-Zuid.

Deze notitie wordt geschreven op basis van de financiële eisen (eind 1999) van de heer Van Limburg Stirum bij verkoop van zijn grond aan de gemeente Noordwijk. De heer Van Limburg Stirum geeft aan zijn grond aan de gemeente Noordwijk te willen verkopen voor een zacht prijsje (inmiddels al opgelopen tot HFL 55,- – HFL 60,- per m²) als hij in ruil daarvoor 1,7 tot 2 hectare, of wel 17 tot 20 percelen van 1000 vierkante meter, zelf in eigendom mag houden. Deze grond wenst hij wel zelf als villakavels te verkopen. Die 17 tot 20 percelen grond vertegenwoordigen volgens dhr. Van den Brandt op dat moment wel een waarde van zo'n 17 miljoen gulden. Geld dat de gemeente Noordwijk dan niet in de totale grondexploitatie onder kan brengen maar dat de heer Van Limburg Stirum opstrijkt.

Dhr. Van den Brandt is verbolgen over het feit dat de wethouder (dhr. Tummers) zijn berekeningswijze niet serieus heeft genomen en uitgaat van een eigen berekeningswijze:

“Als dan gezegd wordt, de rest van de grond heb je dan voor 55 of 60 gulden, dan draai je jezelf een rad voor ogen. Ik heb daar toen een notitie over geschreven.”

Hij heeft er moeite mee dat de gouden rand van 1,7 hectare buiten de berekeningen van de totale grondexploitatie wordt gehouden. Worden deze gronden binnen de grondexploitatie meegenomen dan komen de gemiddelde kosten per m² veel hoger (HFL 175,- per m²) te liggen. Om aan te tonen dat de omklap niet kostenneutraal zal uitvallen en de portefeuillehouder op dit gevaar te wijzen (de omklap zal hierdoor namelijk 25 miljoen hoger uit komen) schrijft Van den Brandt een notitie voor de projectgroep Brongeeest (hierin hebben de wethouders Tummers en Sweers zitting). Deze projectgroep oordeelt echter anders over de gemiddelde te betalen grondprijs per m²:

“De notitie is daar van tafel geveegd als onzin, wij kunnen die grond goedkoop krijgen en laat die graaf nou ook maar een stukje ontwikkelen.”

Dhr. Van den Brandt laat het er niet bij zitten en vindt dat zijn notitie op z'n minst in de raadscommissie moet worden besproken. De notitie omvat belangrijke financiële informatie waarmee de politieke partijen rekening moesten houden alvorens te kiezen voor het alternatief, bouwen in Offem-Zuid. De discussie sleept zich echter voort tussen het afdelingshoofd VET en de projectgroep. Vervolgens is door dhr. Van den Brandt nogmaals een notitie vervaardigd in het kader van de onderhandelingen die eind 1999 plaatsvinden met de heer Van Limburg Stirum:

“Op 23 november 1999 heb ik berekend dat, wil je de graaf toestaan om die kavels te ontwikkelen, dat je dan eigenlijk voor de rest van de grond niet meer dan HFL 22,- per vierkante meter moet betalen.”

Daarbij zij vermeld dat de heer Van Limburg Stirum op dat moment ook nog met de gemeente in onderhandeling is over een verkavelingsplan voor het Varkensbos. Dat plan is opgesteld door bureau Bosch en Slabbers. Ook hier wil de heer Van Limburg Stirum villakavels uitgeven. Deze toegevoegde waardecreatie staat los van de HFL 22,- per vierkante meter die dhr. Van den Brandt berekend heeft.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Ook de nieuwe notitie van dhr. Van den Brandt wordt echter door wethouder Tummers opzij geschoven als niet relevant. De notitie heeft de raadscommissies dan ook niet bereikt en de risico's blijven daarom onbekend voor de gemeenteraad. En zo kan het gebeuren dat zij in meerderheid op 27 juni 2000 met de omklap instemt. De notie is simpelweg in de la gelegd. Dhr. Van den Brandt probeert dan nog één keer om de gemeente te waarschuwen voor de negatieve gevolgen van 25 miljoen gulden die de omklap met zich mee zou brengen.

Op 11 oktober schrijft hij zijn derde notitie. Daarmee wil het hele college informeren middels een berekening waaruit duidelijk wordt dat de gemeente HFL 175,- per vierkante meter zal gaan betalen voor de grond in Offem-Zuid. Daarmee zal een extra belasting ontstaan ten opzichte van Bronsgeest-Noord van 15 tot 20 miljoen gulden. Het blijkt een grote klus om het stuk op de college tafel te krijgen. Wethouder Tummers weigert de notitie in het collegeoverleg te bespreken. Dhr. Van den Brandt:

“Ik moest deze notitie eerst zelf paraferen als afdelingshoofd, vervolgens de sectordirecteur dhr. Boering. Toen heb ik hem naar Tummers gebracht, die moest vervolgens paraferen en vervolgens de gemeentesecretaris en dan het college. Maar ja, hij kwam niet verder dan Tummers. Die stopte hem in zijn la en dat was eigenlijk mijn verwachting wel.”

De heer Tummers is het kennelijk niet eens met de notitie die toegespitst is op het extra verlies van 15 tot 20 miljoen gulden dat geleden wordt als gevolg van de omklap. Een verrassing is dat niet voor Van den Brandt:

“In eerste instantie verdwenen mijn opmerkingen al in de la bij de projectgroep waar ik niet vertegenwoordigd was en in de stuurgroep waar ik niet vertegenwoordigd was. Mijn sectordirecteur deed er niets mee. Iedereen hield zich er verre van. Dit (de omklap) moest kennelijk gebeuren.....”

Als de notitie niet bij het college van B&W aankomt zoekt dhr. Van den Brandt contact met de gemeentesecretaris, dhr. Smaal en vervolgens met burgemeester Van der Sluijs. Daarin verzoekt hij hen om ervoor te zorgen, dat de notitie in het college aan de orde komt. Op 7 november komt, kennelijk dankzij de druk die Van der Sluijs heeft uitgeoefend om de nota in het college te krijgen, de nota dan eindelijk aan de orde.

Uit de vertrouwelijke besluitenlijst van het college van 7 november 2000 (waarin burgemeester Van der Sluijs, wethouders Van Nes, Sweers en Tummers en de gemeentesecretaris de heer Smaal aanwezig zijn) blijkt het volgende:

“Een notitie van de afdeling VET over de grondaankopen in Offem-Zuid wordt besproken. De discussie mondt uit in het volgende besluit: “Het college zal een zakelijke rapportage over de grondaankopen in Offem-Zuid in januari in de commissie ROVMG brengen, waarin de keuze voor het verwervingsbeleid nader wordt uitgezet aan de hand van alternatieven, waaronder hetgeen is opgenomen in de notitie van de afdeling VET (notitie v.d. Brandt) en de optie van onteigenen, met de behorende financiële gevolgen.”

Vervolgens schrijft de gemeentesecretaris, dhr. Smaal op 15 november 2000 in een e-mail dat:

“In het kader van het collegebesluit inzake de nota van v.d. Brandt over de aankopen in Offem-Zuid wil ik dat het stuk voor de commissie van januari wordt voorzien van een advies van onze controller voordat het naar B&W wordt verzonden. Ik vraag jullie dat met Ger Oostermeijer af te stemmen.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Dat advies van dhr. Oostermeijer, gemeente controller, volgt op 10 november 2000 en wordt naar dhr. Smaal gestuurd. Enkele citaten uit deze brief:

“De gemeenteraad is bij het besluit over de keuze voor het alternatief Boechorst – Offem-Zuid in plaats van Groot-Bronsgesest niet op de hoogte gesteld van de eisen van de graaf, terwijl die er wel lagen. De oorspronkelijke nota van het afdelingshoofd VET is reeds (langer dan) een maand geleden geschreven en wordt derhalve al meer dan drie weken buiten de collegeagenda gehouden.”

“De wensen van de graaf waren al begin 1999 bekend, blijkend uit besprekingen die destijds met hem zijn gevoerd. In voorbereiding op en ten tijde van de besluitvorming over het alternatief beschikte de gemeenteraad dus niet over de informatie, die mij in de overwegingen voor het maken van die keuze van eminent belang lijkt. Het gaat immers om grote financiële belangen (vele miljoenen guldens) én om de (on-) mogelijkheid om sociale woningbouw te realiseren in Offem-Zuid indien aan de wensen van de graaf (en mogelijk andere grondeigenaren) tegemoet wordt gekomen.”

“Buiten het financiële risico die de gemeente hiermee loopt, zou een en ander ook gevolg kunnen hebben voor het in exploitatie brengen van Offem-Zuid met een voor Noordwijk gewenste oplossing.”

“De vraag dringt zich op welke gemeentelijke belangen in het geding zijn die het rechtvaardigen om een dergelijke belangrijke zaak niet direct op de collegeagenda te plaatsen. Het antwoord op die vraag wordt van nog groter belang indien er van uitgegaan mag worden dat de voorgestelde derden-toets naar de exploitatieve consequenties voor grondonderhandelingen in Offem-Zuid de strekking van de notitie van het afdelingshoofd VET bevestigt. Het antwoord op die vraag ken ik niet, maar de relatie met de uitspraak van de provinciale overheid over de voorgestelde exploitatie mogelijkheid in Bronsgesest-Noord dringt zich op.”

“Mijn advies is, dat de nota van het afdelingshoofd VET alsnog op de collegeagenda van 14 november 2000 wordt geplaatst en wordt besproken, en dat de commissie voor Ruimtelijke Ordening, Volkshuisvesting, Milieu en Grondzaken zo spoedig mogelijk over de zaak wordt geïnformeerd. “Daarmee kunnen eventuele vermoedens van derden over mogelijke belangenvermenging vooraf onderdrukt worden.”

Vervolgens gebeurt er iets vreemds. Op 12 december 2000 is er het wekelijks collegeoverleg en 's avonds een commissievergadering. Uit de notulen van het besloten collegeoverleg blijkt dat het college instemt met de notitie ‘stand van zaken verwerving gronden Boechorst/Offem-Zuid’. Daarnaast vermelden de notulen dat kennis wordt genomen van de notitie van dhr. Van den Brandt.

Het voltallige college van B&W (dhr. Tummers, dhr. Sweers en dhr. Van Nes) zijn dus ingelicht over het standpunt van het afdelingshoofd VET, dhr. Van den Brandt. Ook is de gemeentesecretaris (en naar wij aannemen daardoor ook het college van B&W) op de hoogte van de inbreng van de gemeente controller en de directeur van het grondbedrijf die een meer dan klemmend beroep op het college van B&W heeft gedaan in zijn schrijven van 10 november 2000 om de informatie te delen met de raadscommissie ROVMG.

Desalniettemin bereiken zowel de zienswijze van dhr. Van den Brandt als de brief van de controller de raadscommissie van 12 december 2000 niet (dit ondanks het uitdrukkelijke verzoek van de gemeente controller om de informatie met de raad te delen). In plaats daarvan presenteert wethouder Tummers de voortgang van de onderhandelingen met de heer Van Limburg Stirum. Daarvan constateert dhr. Van den Brandt echter, dat slechts het halve verhaal is verteld:

“...waarin is aangegeven dat de graaf Van Limburg Stirum, toen was de prijs gestegen naar 66 gulden de vierkante meter (bij de omklap werd nog gesproken over 48 gulden), bereid was zijn grond te verkopen. Hij wilde een strook hebben om vrijstaande huizen te realiseren. Men sprak zelfs toen over 0,9 hectare. Nou in mijn beleving is het altijd 1,7 en zelfs 2 hectare geweest”.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

In vragen die gesteld zijn door de Progressieve Combinatie aan het college van B&W doet het college de waarheid over de gronddeal met de heer Van Limburg Stirum te kort. De vraag van de Progressieve Combinatie is waarom de gemeenteraad pas in 2000 is geïnformeerd over de gronddeal met de heer Van Limburg Stirum. Daarop schrijft het college vertrouwelijk:

“Lopende de onderhandelingen met de graaf Van Limburg Stirum werd steeds duidelijker dat het zelf invullen van de rand een niet voor onderhandeling vatbare wens was, waartegenover trouwens wel een lagere prijs voor de grond in de rest van het gebied bestond. In december 2000 bestond pas duidelijkheid over de hoeveelheid grond die betrokken zou zijn bij de eigen invulling van de grond door de graaf Van Limburg Stirum en waren ook andere zaken op hoofdlijnen duidelijk geworden.”

Een antwoord dat naar het oordeel van de commissie volstrekt onjuist is. Niet alleen in de ambtelijke notitie van 28 januari 1999, maar ook in de brief van de gemeentecontroller en in alle notities van dhr. Van den Brandt wordt reeds gesproken over 17 tot 20 villakavels.

Dhr. Van den Brandt geeft het vervolgens op:

“Ik had op dat moment het voltallige college in het monistische systeem op de hoogte gebracht van mijn opvatting. Ik had bovendien nog als sluitstuk van die notie gezegd dat ook ik de wijsheid niet in pacht had, nog dhr. Boering. Zodat ik voorstelde dat, als men enige aarzelingen zou hebben, een externe deskundige uit te nodigen om zijn visie op deze notitie te geven.”

Overigens heeft het college (en specifiek wethouder Tummers) nooit een extern deskundige gevraagd om zijn visie over deze notitie te geven, noch de informatie met de gemeenteraad gedeeld.

Dhr. Tummers verdedigt dit tijdens de hoorzittingen als volgt:

“Daar hebben zij dus bestuurders voor. Die moeten uit een veelheid van informatie beslissingen nemen.”
“Het college bepaalt uiteindelijk wat er doorgaat, en het college heeft toen gemeend de informatie die volgens hem geen bijdrage aan de discussie zou leveren, niet door te sluisen aan de gemeenteraad.”

De gemeentesecretaris bevestigt dat de notitie afgehandeld is in een e-mail van 14 december 2000 aan dhr. Van den Brandt, dhr. Boering en dhr. Oostermeijer:

“In de commissie ROVM van 12 december j.l. is de stand van zaken verwerving gronden Boechorst/Offem-Zuid besproken. Aan de hand van een notitie die Ruud Tummers door Jos Korver (?) heeft laten vervaardigen, zo meldde hij 12 december 2000 in het college. Het college droeg daar kennis van en trof het notitie van H. v.d. Brandt pas 12 december 2000 aan op de collegetafel. Het college heeft zich geschaard achter deze informatie voor de commissie (de notitie van dhr. Tummers).

Ik stel vast dat hiermee de zaak in B&W is afgedaan. De notitie van Henk kan het archief in.”

Naar het oordeel van de onderzoekscommissie is aannemelijk dat de gemeenteraad bewust informatie over de grondeisen van de heer Van Limburg Stirum is onthouden (en daarmee cruciale informatie over de prijs die voor de grond in Offem-Zuid betaald zou moeten worden). Het zijn die gegevens over financiële risico's waar in de ambtelijke notitie van 28 januari 1999 al aandacht voor wordt gevraagd. Op basis daarvan heeft ook dhr. Van den Brandt de exploitatieberekening gemaakt. De onderzoekscommissie is er van overtuigd dat deze gegevens een belangrijke rol zouden hebben gespeeld bij de besluitvorming in juni 2000.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Geconcludeerd kan worden dat de gemeenteraad onjuist is geïnformeerd over de prijscondities van de grond in Offem-Zuid. Er blijkt geen sprake van dezelfde prijscondities als in Bronsgeest-Noord. Er is dus sprake geweest van een gemanipuleerde besluitvorming.

Overigens wordt het gelijk van de stelling van dhr. Van den Brandt later door het nieuwe college van B&W bevestigd. Het nieuwe college kiest er binnen de onderhandelingen voor om niet de heer Van Limburg Stirum zelf de 17 – 20 villa's te laten ontwikkelen, maar deze grond van hem te kopen. Met als bijna eindresultaat in de onderhandelingen dat er EUR 85,- per vierkante meter betaald moet worden voor het totale gebied, ofwel HFL 187,- (ten opzichte van de stelling van dhr. Van den Brandt dat HFL 175,- per vierkante meter betaald zou worden door de heer Van Limburg Stirum zelf te laten ontwikkelen, een minimaal verschil). Daarbij stelt de heer Van Limburg Stirum de aanvullende eis dat de villakavels door architectenbureau Van Egmond ontwikkeld moeten worden en 220 woningen via makelaarskantoor Wilbrink & Van de Vlugt moeten passeren.

Tijdens de hoorzitting van de onderzoekscommissie wordt aan dhr. Tummers de vraag gesteld waarom het college van B&W het in juni 2000 verantwoord vond om, zonder dat er getekende contracten met de heer Van Limburg Stirum waren (onder de prijscondities waartegen de gemeente de 16 hectare in Offem-Zuid kon verwerven), toch voor de omklap te gaan (en daarmee provinciaal het licht op groen te zetten om een bouwcontour om de grond in Offem te plaatsen en die in Bronsgeest-Noord weg te halen).

Het antwoord van dhr. Tummers luidt:

“Heel eenvoudig omdat de graaf Van Limburg Stirum zich aan gemaakte afspraken houdt, en wij wisten dus voor welke prijs wij die gronden konden verwerven. Dat daarnaast tot mijn vertrek geen contract tot stand is gebracht, wijt ik deels aan nalatigheid van mijzelf – een afspraak met de graaf Van Limburg Stirum staat gewoon –“

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

6.9.2 Deel Conclusie

Uiteindelijk lukt het de gemeente Noordwijk niet om tot contractvorming met de heer Van Limburg Stirum te komen en daarmee de gronden in Offem-Zuid in bezit te verkrijgen. Zeer recent is daarbij duidelijk geworden dat de gemeente de 16 hectare grond van de heer Van Limburg Stirum niet kan kopen. Op basis van een uitspraak van de Hoge Raad uit 2000 heeft de heer Van Limburg Stirum besloten Offem-Zuid zelf te gaan ontwikkelen.

Daardoor loopt de gemeente Noordwijk mogelijk het risico dat het een gigantische schadevergoeding van miljoenen euro's aan de projectontwikkelaars (die bouwclaims in Bronsgeest-Noord en Offem-Zuid hebben, Van Rhijn Bouw en Bouwfonds B.V.) moet betalen, mochten hun bouwclaims niet meer in Offem-Zuid kunnen worden ondergebracht. Een bedrag dat tot tientallen miljoenen euro's kan oplopen. Een ander bijkomend nadeel is dat de nieuwbouwwoningen (ook buiten de sociale sector) duurder zullen uitvallen dan in een situatie waarin de gemeente Noordwijk zelf ontwikkelt.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

6.10.1 Additionele gevolgen van de omklap

De onderzoekscommissie heeft op basis van haar onderzoek een aantal constateringën gedaan welke, om een volledig beeld te krijgen van de effecten van de omklap, ook nog in dit hoofdstuk zijn opgenomen. Wel zullen wij deze constateringën korter toelichten vanwege de reeds stevige omvang van dit hoofdstuk.

6.10.2 Openbreken contracten Van Rhijn Bouw B.V.

Door de omklap moeten de in Bronsgeest-Noord verstrekte bouwclaims in Bronsgeest-Zuid en Offem-Zuid worden ondergebracht. Daartoe behoren ook de bouwclaims van Bouwfonds B.V. (ruim 400 woningen) en Van Rhijn Bouw B.V. (100 woningen) betreffende hun gronden in Bronsgeest-Noord. Omdat de gemeente niet rechtstreeks wenst te onderhandelen met de zeven kleinere grondeigenaren in Offem-Zuid (dit zou teveel tijd vergen) en hen bovendien te klein vindt om zelfstandig te laten ontwikkelen, worden de grondeigenaren verzocht hun gronden aan Van Rhijn Bouw B.V. te verkopen (hetgeen uiteindelijk ook voor het merendeel gebeurd is). Hierdoor kan Van Rhijn Bouw B.V. in Offem-Zuid niet alleen de bouwclaims die het al bezat in Bronsgeest-Noord in ontwikkeling brengen (daarvoor is overigens nog wel grond nodig van de heer Van Limburg Stirum), maar tegelijkertijd ook als ontwikkelaar voor de zeven kleinere particuliere grondeigenaren optreden. Dit komt de planning en voorbereidingen (vanwege een centrale aansturing) voor de nieuwbouwwijk ten goede.

Uiteindelijk resulteert dit in een contract met Van Rhijn Bouw B.V. (dat inmiddels de meeste gronden van de zeven kleinere grondeigenaren in Offem-Zuid verworven heeft) dat door het college van B&W in de raadsvergadering van 28 augustus 2001 aan de gemeenteraad ter goedkeuring wordt voorgelegd. Op basis van dit contract krijgt Van Rhijn Bouw B.V. 240 bouwclaims. Wethouder Tummers verduidelijkt dat hier 100 bouwclaims uit Bronsgeest-Noord bij zitten en dat de andere bouwclaims gebaseerd zijn op de door de zeven kleinere grondeigenaren ingebrachte gronden.

Binnen de gemeenteraad blijkt echter niet iedereen enthousiast over het contract. De ChristenUnie geeft aan dat door het nieuwe contract met Van Rhijn Bouw B.V. (het oude contract op basis waarvan de gemeente de gronden in Bronsgeest-Noord had gekocht zou door deze nieuwe overeenkomst komen te vervallen) de minimum verkoopprijzen onnodig worden verhoogd. Van Rhijn Bouw B.V. is op basis van het oude contract (dat gesloten is bij de aankoop van haar gronden in Bronsgeest-Noord) verplicht in Offem-Zuid haar 100 te bouwen woningen onder lagere minimum verkoopprijzen aan te bieden. In het nieuwe contract zijn hogere minimum prijzen overeengekomen. Alleen daarom al heeft de ChristenUnie grote moeite met de overeenkomst. Hierdoor wordt de woningbouw onnodig duurder gemaakt, vindt deze partij. Daarbij komt nog dat door deze hogere minimum verkoopprijzen Van Rhijn Bouw B.V. meer geld kan verdienen. Met dit contract lijkt dus alleen Van Rhijn Bouw B.V. een goede deal te maken en zeker niet de Noordwijkse woningzoekenden (die betalen immers een hogere prijs voor de nieuwe woningen).

Ook blijkt dat in het contract dat de gemeenteraad moet goedkeuren, in alle overeenkomsten die met de kleinere particuliere grondeigenaren in Offem-Zuid zijn gesloten, de bedragen onzichtbaar zijn gemaakt. De gemeenteraad tast daardoor in het duister tegen welke prijs Van Rhijn Bouw B.V. de betreffende gronden heeft aangekocht.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Bovendien is nog sprake van gemeentelijk voorkeursrecht op de grond in Offem-Zuid. Hierdoor kan de gemeente ook nog steeds zelf rechtstreeks de gronden van de grondeigenaren aankopen. Volgens de ChristenUnie is daarmee de tussenkomst van Van Rhijn Bouw helemaal niet noodzakelijk. Zeker niet omdat het daardoor ook nog eens nieuwbouwwoningen mag bouwen tegen hogere minimum verkoopprijzen dan overeengekomen in het oude contract.

Dhr. Duindam stelt namens Noordwijks Belang ter discussie wat precies de drijfveer is van het voorgestelde contract. Vooral omdat de uitkomst van de onderhandelingen met de heer Van Limburg Stirum nog niet bekend is en er verder nog niets vastligt. Waarom moet de gemeente het risico op zich nemen, terwijl de gemeente straks wel de uitgangspunten door middel van een bestemmingsplan vaststelt. Ook de Progressieve Combinatie en de heer Smit (indertijd een eenmansfractie nadat hij als wethouder besloten had op te stappen) waarschuwen de andere gemeenteraadsleden zich niet blind te staren op de aankoop prijs. Het gaat om een totaalovereenkomst met voor de ontwikkelaar aantrekkelijke voorwaarden; belangrijk daarbij blijft dat de waarde van een bouwclaim inzichtelijk moet zijn. Hun mening is dan ook dat de discussie over drijfzand gaat.

Uiteindelijk gaat de gemeenteraad toch akkoord (de fracties van de Progressieve Combinatie, de ChristenUnie en dhr. Smit stemmen tegen) met de nieuwe overeenkomst met Van Rhijn Bouw B.V. Hierdoor zijn de minimum verkoopprijzen van de nieuwbouwwoningen hoger vastgesteld en bovendien krijgt Van Rhijn Bouw B.V. geen 100 maar 240 bouwclaims. Om deze te kunnen plaatsen is het echter wel noodzakelijk dat de gronden van de heer Van Limburg Stirum vrij van bouwclaims aangekocht kunnen worden. Maar de heer Van Limburg Stirum heeft aangegeven zelf te willen ontwikkelen en verkoopt zijn grond niet aan de gemeente Noordwijk. Als gevolg van bovenstaand gemeenteraadsbesluit dreigt dus een financieel risico (namelijk een mogelijke claim voor schadevergoeding voor de bouwclaims die overblijven nadat de gronden van de kleinere eigenaren in Offem-Zuid zijn volgebouwd).

6.10.3 Openbreken contracten Bouwfonds B.V.

Door de omklap moeten de in Bronsgeest-Noord verstrekte bouwclaims in Bronsgeest-Zuid en Offem-Zuid worden ondergebracht. Daartoe behoren ook de bouwclaims die Bouwfonds B.V. (ruim 400 woningen) en Van Rhijn Bouw B.V. (100 woningen) bezitten in Bronsgeest-Noord. Tijdens overleg tussen Bouwfonds B.V. en de gemeente Noordwijk (over de manier waarop de bouwclaims van Bouwfonds B.V. in Offem-Zuid en Bronsgeest-Zuid ingevuld kunnen worden) blijken beide partijen echter van mening dat de in het oorspronkelijke contract van 7 april 1994 gehanteerde getallen en begrippen achterhaald zijn. Beide partijen besluiten daarom opnieuw te onderhandelen.

Deze onderhandelingen worden voor de gemeente Noordwijk gevoerd door een extern onderhandelaar, dhr. Van der Holst met als verantwoordelijk portefeuillehouder wethouder Tummers. Deze onderhandelingen zorgen er uiteindelijk voor dat de percentages algemene kosten, winst en risico opslag (AKWR) worden gewijzigd in respectievelijk 7% voor sociale (MGE) koopwoningen en 10% voor koopwoningen respectievelijk woningen in de vrije sector. Bovendien wordt overeengekomen dat goedkope koopwoningen (prijspijl 1 januari 2002) HFL 310.000,- en middeldure koopwoningen HFL 530.000,- v.o.n. mogen kosten.

Het is eigenaardig dat de uitkomst van de onderhandelingen financieel voordelig uitvallen voor Bouwfonds B.V., maar daarentegen zeer nadelig voor de Noordwijkse

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

woningzoekenden. In het oorspronkelijke contract met Bouwfonds B.V. uit 1994 (zie ook paragraaf 5.2), staan namelijk de volgende minimale prijzen vermeld: voor de goedkoopste woningbouw maximaal HFL 165.000,- (5% AKWR vergoeding) voor de middeldure woningbouw maximaal HFL 198.000,- (7,5% AKWR vergoeding) en voor de dure woningen 10,5% AKWR vergoeding (ook wel ontwikkelingsfee genoemd). Het prijspeil van de nieuwbouwwoningen zou daarbij jaarlijks worden geïndexeerd met het prijsindexcijfer van het CBS. Een doorrekening van de ChristenUnie van de maximale prijzen die genoemd staan in dat contract uit 1994 met Bouwfonds B.V. (op basis van de prijsindexcijfers van het CBS voor nieuwbouwwoningen) laat zien dat de gemeente Noordwijk op basis van het oude (nog rechtsgeldige) contract gerechtigd was om de verkoopprijzen van deze woningen te bepalen op HFL 235.500,- voor de goedkoopste woningen en HFL 284.000,- voor de middeldure woningen.

De ChristenUnie vindt dan ook dat de gemeente Noordwijk Bouwfonds B.V. aan het oorspronkelijke contract (en de daarin vastgelegde prijzen) moet houden. De gemeenteraad blijkt uiteindelijk niet gevoelig voor de inbreng van de ChristenUnie (alleen dhr. Smit stemt, net als de ChristenUnie, tegen het voorstel) en gaat in haar vergadering van 18 december 2001 akkoord met het nieuwe contract.

Het gevolg is een prijsstijging voor de nieuwbouwwoningen van HFL 75.000,- voor de goedkopere woningen en maar liefst HFL 246.000,- voor de middeldure woningen. Een prijsverschil dat beslist niet verklaard kan worden door een grotere dan wel kwalitatief meer hoogwaardige woningbouw (ook de woningen die op basis van het in 1994 gesloten contract gebouwd zouden worden waren van uitstekende kwaliteit).

De ChristenUnie stelt dan ook richting het college van B&W en de gemeenteraad dat:

“Het gemeentebestuur de Noordwijkse woningzoekenden ernstig te kort doet en het maakt zich daarbij ook nog eens schuldig aan prijsopdrijving van de woningen in onze gemeente.”

Bovendien is niet aan de raadscommissie noch aan de gemeenteraad het oude contract met Bouwfonds B.V. uit 1994 voorgelegd. Een vergelijking met het nieuwe contract met Bouwfonds B.V. heeft dus niet plaats kunnen vinden. Een ernstige tekortkoming in de informatievoorziening. Niet alleen van het college van B&W, maar ook van de gemeenteraad zelf. Die had er namelijk om moeten vragen alvorens in te stemmen met het nieuwe contract. Bouwfonds B.V. zelf zal vermoedelijk zeer tevreden zijn geweest met het bereikte onderhandelingsresultaat. Niet alleen worden de percentages voor algemene kosten, winst en risico opslag (AKWR) opgehoogd naar respectievelijk 7% voor sociale (MGE) koopwoningen en 10% voor koopwoningen respectievelijk woningen in de vrije sector. Ook houdt het bouwbedrijf door de hogere vastgestelde minimum verkoopprijzen aanzienlijk meer geld over aan de 400 bouwclaims (het krijgt hierdoor immers een vergoeding van 7% en 10% over de hogere verkoopprijzen). Inkomsten die het bedrag van EUR 1.000.000,- mogelijk ver te boven gaan.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

6.10.4 Openbreken contracten ACL B.V. en Boechorst Vastgoed B.V.

In 2003 blijkt hoe kwetsbaar een gemeente kan zijn door gebrekkige vastlegging (door middel van gespreksverslagen) van onderhandelingen met projectontwikkelaars. In 2001 koopt de gemeente Noordwijk gronden aan in Bronsgeest-Zuid van de ontwikkelaars ACL B.V. (Aannemings Combinatie Leiderdorp) en Boechorst Vastgoed B.V. Onderhandelaar namens de gemeente is wethouder Tummers. Niet alle grond kon echter in één tranche aan de gemeente Noordwijk verkocht worden omdat er op sommige gronden nog belemmeringen zijn, zoals verpachtingen.

Op de gronden die in 2001 wel gekocht worden, bedingen de projectontwikkelaars bouwclaims. De gemeente krijgt de gronden zo goedkoper in haar bezit. Door de claims mogen ook deze ontwikkelaars op de door de gemeente uit te geven kavels woningen bouwen. Het totaal aan bouwclaims van deze projectontwikkelaars omvat voor de in 2001 door de gemeente aangekochte grond zo'n 370 woningen.

Het nieuwe college van B&W wordt echter medio 2003 onaangenaam verrast. Beide projectontwikkelaars zeggen een mondelinge afspraak te hebben gemaakt met de vorige wethouder Ruimtelijke Ontwikkeling en Grondbeleid/-zaken, dhr. Tummers, over een vergoeding voor Algemene Kosten, Winst en Risico (AKWR) bij de uitwerking van de toegekende bouwclaims voor het deelplan 'De Hof' in Bronsgeest-Zuid. Het nieuwe college van B&W stelt echter vast dat zo'n vergoeding niet in de contracten is opgenomen. Het college voelt zich niet verplicht tot het alsnog opnemen daarvan in de verkoopprijzen van de nieuwbouwwoningen.

De projectontwikkelaars stemmen daar niet mee in. De situatie ontstaat dat de ontwikkelaars niet bereid zijn met de verkoop en de bouw van de woningen in 'het Hof' te beginnen. Ook zijn de projectontwikkelaars niet bereid om hun gronden, die binnen het deelplan 'de Hof' liggen, aan de gemeente Noordwijk te verkopen. Het bezit van deze gronden is voor de gemeente noodzakelijk om de woningbouw volgens tijdsplanning te kunnen bouwen. De ontwikkelaars zijn van plan om hun gelijk desnoods in een gerechtelijke bodemprocedure te halen. Dat vindt de gemeente een onwenselijke situatie. De woningbouw kan daardoor jaren worden vertraagd. Omdat er geen door beide partijen ondertekende gespreksverslagen zijn, die aantonen dat er tijdens de onderhandelingen medio 2001 wel of geen vergoeding voor AKWR in het vooruitzicht is gesteld, zal het bij de rechter ongetwijfeld uitdraaien op een langslepend welles – nietes spelletje.

Het huidige college van B&W besluit daar niet op te wachten. Na intensieve onderhandelingen komt ze tot een vergelijk met de projectontwikkelaars (hetgeen overigens nog door de gemeenteraad goedgekeurd moet worden). De afspraak is dat in de contracten voor nog aan te kopen grond (met een bouwclaim van zo'n 130 woningen) wel een vergoeding voor AKWR zal worden opgenomen. Het college van B&W heeft daarbij de belangen van de Noordwijkse woningzoekenden laten prevaleren.

Goede vastlegging van de onderhandelingen met genoemde projectontwikkelaars, door middel van ondertekende gespreksverslagen, had een snelle uitspraak bij de rechterbank kunnen forceren. Omdat dit niet gebeurd is, hebben genoemde projectontwikkelaars, vanwege de noodzaak tot snelle woningbouw en door het dreigement van een gerechtelijke bodemprocedure, alsnog een vergoeding voor AKWR kunnen afdwingen. Een vergoeding die niet alleen de financiële positie van het grondbedrijf van de gemeente Noordwijk aantast, maar uiteindelijk ook de prijs van de te bouwen woningen duurder maakt.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

6.10.5 Versmalling van Berckelweg

Dankzij de omklap kan de Van Berckelweg blijven liggen. Dat betekent echter niet de financiële meevaller voor de gemeente Noordwijk, waar de initiatiefnemers van de omklap mee schermde. De weg dient te worden versmald. Dat brengt een kostenpost met zich mee van ruim HFL 4.000.000,-. Door de Van Berckelweg van 2 dubbele rijbanen naar 2 enkele rijbanen te versmallen, kan de gemeente wel extra bouwclaims van Bouwfonds B.V. in Bronsgeest-Zuid kwijt (mits de gecreëerde ruimte aan de kant van Bronsgeest-Zuid zou vallen). Dat is ook bevestigd door mevr. De Haas, directeur bedrijfsvoering van de gemeente. Het college van B&W is daarover geïnformeerd door middel van een informatieve nota van 8 januari 2001. Die informatie is nooit met de gemeenteraad gedeeld. Wel zijn de verkeerstechnische aspecten (snelheid verlagen naar 50 km per uur) uitvoerig in de raad aan de orde gekomen.

Overigens blijkt ook uit een rapportage van de Grontmij uit 2001 de relatie tussen het versmallen van de Van Berckelweg in noordelijk richting en de bouwclaims van Bouwfonds B.V. In deze rapportage staat aangegeven dat de busbaan op het noordelijk deel van de Van Berckelweg moet verdwijnen. Dit vanwege 'afspraken met projectontwikkelaars'. Door het laten vervallen van de busbaan op het noordelijk deel van de Van Berckelweg komt extra bouwgrond in Bronsgeest-Zuid beschikbaar.

De onderzoekscommissie constateert wederom dat er sprake is van het onvolledig informeren van de gemeenteraad met betrekking tot de Van Berckelweg. Dit is extra merkwaardig omdat medio 2001 de versmalling van de Van Berckelweg politiek nog zeer gevoelig ligt. Er zijn dan breeduit twijfels of het verkeer, dat vanuit een volgebouwde nieuwbouwwijk op de versmalde Van Berckelweg moet invoegen, wel voldoende kan doorstromen. Ook al vanwege de grote verkeersstromen die vanuit Noordwijk aan Zee, eveneens via deze weg richting Voorhout/A44 moeten. Het argument dat er door de versmalling van de Van Berckelweg er extra bouwclaims van Bouwfonds B.V. kunnen worden ingevuld, heeft uiteindelijk een aantal twijfelaars over de streep kunnen trekken.

De gemeenteraad gaat dus toch akkoord met de versmalling van de Van Berckelweg en de kostenpost van ruim HFL 4.000.000,- die dat met zich mee brengt. Daarmee heeft het alternatieve bouwplan dus niet, zoals wel steeds door de initiatiefnemers van de omklap beweerd is, een kostenbesparing van HFL 6.000.000,- opgeleverd.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

6.11 Financiële compensatie provincie Zuid-Holland

De onderzoekscommissie kan hier kort over zijn. De provinciale compensatie in de vorm van villabouw in Bronsgeest-Noord ter waarde van EUR 4.500.000,- is er tot op de dag van vandaag niet gekomen. Wel loopt er een procedure tegen de provincie Zuid-Holland, waarmee Noordwijk compensatie hoopt af te dwingen. De provincie beroept zich er echter op dat er geen schriftelijke toezegging (getekend contract) bestaat, waarin met de compensatie wordt ingestemd. Oud wethouder Tummers meent echter, dat het ontbreken van een harde schriftelijke toezegging niet uit had mogen maken:

“Er is een verschil tussen wat er op papier komt, en de sfeer waarin de gesprekken plaatsvonden; lang was die sfeer zodanig dat althans ik dacht dat Gedeputeerde Staten zich tot het uiterste zouden inspannen om die compensatie te bewerkstelligen. Waarom? Omdat gedeputeerde Visser (die gedeputeerde Jansen opvolgde die een warm voorstander was van de omklap), waar wij in eerste instantie mee spraken, zeer enthousiast was over de omklap en daarbij aangaf de gevraagde compensatie heel goed te kunnen begrijpen vanwege een reeds sinds 1993 bij de provincie bestaande wens om Bronsgeest-Noord niet te bebouwen.”

Uiteindelijk is de compensatie zoals vermeld niet doorgegaan. De gedeputeerde beroept zich op het ontbreken van contractuele toezeggingen van de kant van de provincie over de compensatie. Iets dat dhr. Tummers meer dan dwars zit tijdens de hoorzittingen:

“Gedeputeerde Staten hebben de gemeente Noordwijk gewoon bedonderd. Als een bedrijf mij dit had geflikt, had dit een schadevergoeding aan zijn broek gekregen waar het u tegen had moeten zeggen en het was gegarandeerd over de kop gegaan. Iedere rechter laat zo iets nooit toe. Er ligt zo 'n dossier over gemaakte afspraken en keer op keer heeft de provincie zich niet aan de gemaakte afspraken gehouden.”

“Weliswaar ware het achteraf veel beter geweest wanneer met de provincie veel hardere afspraken waren gemaakt, maar de ellende was dat uiteindelijk Provinciale Staten de beslissing nemen; er zat dus steeds een schijf tussen. In ieder geval gaf de provincie blijk van grote interesse in en warme belangstelling voor het alternatieve plan en van een positieve insteek w.b. de compensatie. Feitelijk werd echte salamitactiek bedreven, waarbij de gemeente het gevoel kreeg haar doel te worden gecompenseerd, steeds dichterbij te naderen, maar de provincie nog een provincie kast vol had. Uiteindelijk legde de gemeente het loodje.”

De onderzoekscommissie is van mening dat de gemeente onprofessioneel te werk is gegaan. Er is naar haar oordeel te veel vertrouwd op mondelinge toezeggingen van onder meer gedeputeerde Visser van de provincie Zuid-Holland dat de financiële compensatie van EUR 4.500.000,- in de vorm landhuizen in Brongeeest-Noord uiteindelijk wel geregeld zou worden. Gedeputeerde Staten volgt echter haar eigen agenda en heeft in de discussies rond Bronsgeest volgens de onderzoekscommissie in het algemeen weinig oog gehad voor de belangen en noden van de gemeente Noordwijk.

Het was de provincie (en specifiek voormalige gedeputeerde Jansen) er meer om te doen om niet in Bronsgeest-Noord te bouwen. De uiteindelijk financiële gevolgen voor Noordwijk (en de woningzoekenden) lijken van een meer ondergeschikt belang. Sowieso maakt de provincie Zuid-Holland in het totale dossier de indruk de gemeente Noordwijk meer dwars te zitten dan dat van constructief meedenken sprake is.

De onderzoekscommissie kan in alle jaren geen spoor van medewerking ontdekken. Al eerder in dit hoofdstuk is gewezen op de rol van oud gedeputeerde Jansen die voor flink wat ruis en ondoorzichtigheid in de besluitvorming heeft gezorgd. Een constatering die ook de externe onderzoekers doen.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

De provincie Zuid-Holland heeft, door de vaststelling van een te strakke bouwcontour om Bronsgeest-Noord (waarbinnen ook nog eens het tracé van de omgelegde Van Berckelweg) in het definitieve streekplan Zuid-Holland West, de gemeente Noordwijk feitelijk in de richting van Offem-Zuid gedirigeerd. Een stellingname van de provincie met grote financiële gevolgen voor een lagere overheid (de gemeente Noordwijk). Een stellingname die ook nog eens voor grote vertraging van de nieuwbouw in Noordwijk heeft gezorgd.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

6.12 Eindconclusie

Resumerend: de onderzoekscommissie is verbijsterd over de subjectiviteit waarmee de gemeenteraad geïnformeerd is. Allereerst wordt in 1999, in aanloop naar het collegestuk ‘Alternatieve bouwlocaties versus Groot Brongeeest’ de complete ambtelijke top koud gezet. Met als resultaat dat één van de initiatiefnemers van het alternatief, gemeenteraadslid dhr. Salman, een stevig deel van het collegestuk schrijft. Daarnaast bereikt relevante informatie vanuit de ambtenarij de gemeenteraad niet omdat deze negatief uitvalt voor de omklap richting Offem-Zuid. Hierdoor blijven vooral de financiële risico's buiten de besluitvorming. Zo wordt medio 2000 de ambtelijke vrees dat de omklap ongeveer 20 miljoen gulden meer zou gaan kosten (als gevolg van de eisen van de heer Van Limburg Stirum) bewust buiten de besluitvorming gehouden. De gemeenteraad stemt er daarna mee in om in Boechorst/Offem-Zuid te gaan bouwen. De onderzoekscommissie acht het aannemelijk dat het college van B&W (en specifiek de portefeuillehouder Ruimtelijke Ontwikkeling en Grondzaken/-bedrijf) de raad op verschillende momenten bewust heeft misleid door relevante informatie achter te houden in de besluitvorming.

Het op afstand zetten van ervaren en deskundige ambtenaren op een zo ingewikkeld dossier vraagt om grote moeilijkheden. Hun positie wordt door minder deskundigen op het gebied van het grondbedrijf en exploitatieopzetten, met name door de wethouder Ruimtelijke Ordening en Grondzaken/-beleid, dhr. Tummers (CDA) en de regisseur van de omklap, Salman (indertijd gemeenteraadslid voor het CDA), overgenomen. Laatst genoemd is bij de hele besluitvorming rondom de omklap zeer dominant aanwezig. De financiële risico's van de omklap zijn door hun toedoen nooit voor de gehele gemeenteraad goed in beeld gekomen en besproken. Daarbij is er niet alleen sprake van een grove overschatting van het eigen kunnen, maar is bovenal bewust zeer waardevolle ambtelijke informatie buiten de besluitvorming van de omklap gehouden.

Bovendien constateert de onderzoekscommissie dat bij het besluit om te gaan bouwen in Offem-Zuid aan de twee belangrijkste randvoorwaarden niet is voldaan. Er is onvoldoende grond aangekocht om de bouwclaims van Bronsgeest-Noord onder te brengen en de compensatie met de provincie is nog niet rond. Noordwijk loopt hierdoor enorme financiële risico's. Dat de gemeenteraad desondanks instemt met de omklap getuigt dan ook van ongekende roekeloosheid. Het besluit zet Noordwijk bovendien in de onderhandelingen met de heer Van Limburg Stirum direct op een onoverbrugbare achterstand, omdat de bestemming van zijn gronden inmiddels reeds veranderd is in woningbouw. Omdat de heer Van Limburg Stirum de gemeente Noordwijk niet meer nodig heeft voor een bestemmingswijziging komt hij daarmee in een ideale onderhandelingspositie. Daar komt nog eens bij dat de heer Van Limburg Stirum zeer recent aan de gemeente heeft laten weten zijn gronden in Offem-Zuid niet te verkopen maar deze zelf in ontwikkeling te nemen.

Hierdoor hangt er indien de bouwclaims niet in Offem-Zuid geplaatst kunnen worden, buiten het waardeverlies op de grond in Bronsgeest-Noord en het missen van de financiële compensatie om, ook nog eens een mogelijke schadevergoeding vanwege verstrekte bouwclaims van vele miljoenen euro's in de lucht.

Als gevolg van de omklap zijn er verder ook allerlei vernieuwingen in contracten met Bouwfonds B.V., Van Rhijn Bouw B.V. en zeer recent ook ACL B.V./Boechorst Vastgoed B.V. geweest, die nu niet bepaald in het voordeel van het grondbedrijf en de Noordwijkse woningzoekenden hebben uitgepakt.

Hoofdstuk 6: Grondbeleid

Dat de gemeenteraad zich dit, in meerderheid, zonder kritische noot richting het college van B&W heeft laten aanpraten, wekt verbazing. Schijnbaar is de gemeenteraad zich onvoldoende bewust geweest van de lange termijneffecten van haar keuzes en haar rol als kritische kwaliteitsbewaker.

In zijn algemeenheid kan over het hele bouwproject Groot-Bronsgesest/Offem-Zuid gesteld worden dat, in de krachtmeting tussen de gemeente Noordwijk (incl. haar ambtenaren en adviseurs, de colleges van B&W en de gemeenteraad) en de markt (bouwers en projectontwikkelaars) de marktpartijen overduidelijk aan het langste eind hebben getrokken.

De commissie kan dan ook niet anders concluderen dat, ook in de periode na de omklap, de gemeente Noordwijk is ‘uitgemolken’ door alle actieve marktpartijen. De verschillende projectontwikkelaars als grote winnaars achterlatend (waardoor de kopers van de nieuwbouwwoningen uiteindelijk de rekening betalen).

Resumerend constateert de onderzoekscommissie dat het bij de besluitvorming rond het alternatief bij de verantwoordelijken steeds bekend is geweest dat bouwen in Offem-Zuid miljoenen duurder zou uitpakken dan bouwen in Bronsgesest-Noord.

Een verantwoordelijkheid die de betrokken bewindslieden (en specifiek de initiator van het alternatief; Salman) zeer zwaar valt aan te rekenen. Daarbij is de onderzoekscommissie ernstig geschrokken van de constatering van de externe onderzoekers dat:

“De frequentie waarmee in 1999 de stukkenstroom is opgevoerd, nieuwsgierig maakt naar de agenda en de urgentie van de initiatiefnemers van het alternatieve plan Bronsgesest.”

En specifiek rondom voormalig wethouder en gemeenteraadslid dhr. Salman:

“Of hier evident en bewijsbaar sprake was van belangenverstrengeling, is op basis van het schriftelijk materiaal waarop dit onderzoek berust, niet eenduidig vast te stellen. Gelet op alle informatie bestaat evenwel de gerede veronderstelling dat minstens de schijn van belangenverstrengeling gewekt is.”

Hoofdstuk 7: Cultuur

7.1 De cultuur bij de gemeente Noordwijk

De onderzoekscommissie heeft het afgelopen jaar formeel en informeel met velen gepraat. Tijdens deze gesprekken kwamen onvermijdelijk de vele incidenten en ruzies uit voorgaande jaren aan de orde. Wat zich ontvouwd is het beeld dat het vertrouwen tussen oppositie en college lange tijd zoek is geweest. Binnen het college is sprake van grote spanningen. De relatie tussen de ambtelijke top en delen van het college is slecht. Incidenten volgen elkaar in rap tempo op. De kranten laten belangstellenden ‘meegenieten’ van de vele onverkwikkelijke zaken. Noordwijk is een tijdlang, tot op zekere hoogte, stuurloos. Dit alles speelt vanzelfsprekend een belangrijke negatieve rol bij de voortgang van projecten, de continuering van beleid en de noodzakelijke financiële controle. Het periodiek arbeidsonderzoek door de GGD van september 1997 spreekt boekdelen:

“Bij alle afdelingen is er sprake van sterk verminderde betrokkenheid bij de organisatie. Men voelt zich niet (meer) thuis bij de organisatie, men is niet trots op het eigen bedrijf. Uit gesprekken blijkt dat de voortdurende negatieve publiciteit over de gemeente de voornaamste bron is van deze verminderde betrokkenheid. Ook medewerkers die ver van de “politiek” af zitten hebben in hun dagelijks functioneren en in hun privé-leven veel hinder van het negatieve beeld dat bij een groot publiek ontstaat over hun werkgever. Een gevoel van verslagenheid en een geringe weerbaarheid draagt ook bij aan een verminderde betrokkenheid. Bestaande “regelmogelijkheden” worden hierdoor onvoldoende benut.”

Het leggen van een directe relatie tussen de huidige slechte financiële situatie en deze onverkwikkelijke zaken is echter lastig. De politieke cultuur in Noordwijk is jarenlang gedomineerd door brede collegecoalities van CDA, VVD en PvdA. De grootste partij, het CDA, neemt daarbij de posten ruimtelijke ordening en financiën voor haar rekening. De rechter- en linkerflank worden op die manier ook gelijkwaardig bezet. De oppositie is, met twee of drie zetels, relatief klein te noemen. De politieke strijd vindt plaats in twee arena's, in het college van B&W én in de raad. Het college doet de aftrap. In de raad speelt zich het spel verder af. Daar geven de grote partijen elkaar de ruimte om ‘politieke’ statements neer te zetten. Van de spelregels en de afspraken binnen het college wordt echter niet afgeweken. Het politieke debat is steeds zeer kleurrijk, maar ook zeer voorspelbaar. Het echte gevecht heeft immers al, voor de buitenwacht onzichtbaar, plaatsgevonden in het college tussen de wethouders en de fractievoorzitters. De oppositie en vaak ook de andere raadsleden spelen een relatief onbeduidende rol.

Dhr. Van den Heuvel en mevr. Timmer, onderzoekers:

“In de gemeente Noordwijk bestond een bestuurssituatie die in het nadeel van de gemeenteraad uitviel. Als goedwillende amateurs moesten veel leden tegen het college optornen en dit gold in verhevigde mate voor de minderheid in de raad omdat die het moest afleggen tegen het collegekamp.”

“Verder was het gebruikelijk dat coalitiepartijen met de wethouders erbij apart of gezamenlijk over het gemeentelijk bestuur en beleid vergaderden, afspraken maakten en de strategie uitstippelden, het ‘Torentjesoverleg’ in de dorpspolitiek.”

Bij de collegevorming van 1990 verschuift het politieke beeld. Noordwijks Belang behaalt bij de gemeenteraadsverkiezingen een grote overwinning. Het CDA verruult de VVD voor deze nieuwkomer in het plaatselijke politieke veld. De slechte verhouding tussen de voormannen Salman (CDA) en Smit (VVD) speelt een rol bij de collegesamenstelling. Veel verandert er niet. Al snel gaat men voort op de oude werkwijze.

Hoofdstuk 7: Cultuur

De wethouders en fractievoorzitters bepalen in het college het beleid. Nieuwe en oude duo's komen naar voren: Dessing-Salman (CDA), Bedijn-Voorham (PvdA) en Barnhoorn-Cassee (Noordwijks Belang). De rest van de gemeenteraad houdt zich jarenlang op afstand.

Dhr. Van den Heuvel en mevr. Timmer (onderzoekers):

“Het lijkt erop dat de Noordwijkse gemeenteraad zich niet van haar positie bewust was. Het primaat van de gemeenteraad had in de bestuurspraktijk geen zeggingskracht. In navolging van Dölle en Elzinga constateren wij dat raadsmeerderheden door het onbekommerd overhevelen van besluitvorming aan het ‘bevriende’ college, raadsminoriteiten in de uitoefening van hun democratische functie werden belemmerd. Zo ook in de gemeenteraad van Noordwijk.”

“Om het in bestuurskundige termen te zeggen: in de gemeente Noordwijk liet het ideaal van de raad als centraal richtinggevend beleidsorgaan het afweten ten gunste van een praktijk waarin het primaat zich juist nestelde in het dagelijks bestuur.”

In 1994 verandert de politieke samenstelling drastisch. CDA, PvdA en VVD brokkelen electoraal sterk af en nieuwkomer Verenigd Noordwijk, onder leiding van Smit (oud VVD), wint de verkiezingen. Het recht van de sterkste geldt ook hier. Het college dat uiteindelijk wordt gevormd bestaat uit VVD, CDA, Noordwijks Belang (13 zetels) en PvdA. Winnaar Verenigd Noordwijk wordt uit het college gehouden en heeft het nakijken. Het gevolg is een college met vier partijen en een grote oppositie. Dat moest wel tot enorme spanningen leiden tussen college en oppositie.

Dhr. van der Sluijs, oud burgemeester:

“Ik weet niet precies wat er gebeurde maar het was vrij snel afgelopen en daarbij stond toen Verenigd Noordwijk opeens als grote overwinnaar van de verkiezingen buiten de deur van de collegeonderhandelingen en werd een college gevormd met CDA, Noordwijks Belang, PvdA en VVD. Twee partijen die behoorlijk verloren hadden in de verkiezingen dus dat is meteen een onevenwichtige houding. Dus was er vanaf het begin al een tamelijk scherpe verhouding binnen de raad. En ook werd er meer dan de laatste jaren gebruikelijk gestemd over voorstellen waarbij bijna standaard de uitslag 13/8 was.”

“Dat leverde buitengewoon veel frustraties en onaardigheden over en weer. Gevolg was dat alle collegepartijen dan ook dichter naar elkaar oedreven werden.”

Dhr. Van Rijnberk, gemeenteraadslid en tevens vice-voorzitter van de gemeenteraad :

“Tijdens mijn eerste raadsperiode (1982-1986) en ook gedurende de jaren 1986-1988 werd er zonder noemenswaardige conflicten redelijk constructief tussen college en raad samengewerkt. In 1996 trof ik evenwel een heel andere situatie aan.”

De spanningen worden extra gevoed, als in november 1995 wordt ontdekt dat er op de afdeling onderwijs van de gemeente in de voorgaande collegeperiode grote fouten zijn gemaakt. Dit debacle kost de gemeente enkele miljoenen guldens. Een onderzoeksrapport van Moret Ernst & Young concludeert dat de problemen zijn terug te voeren tot een complex aan factoren. Volgens Moret Ernst & Young is er niet goed samengewerkt tussen de betrokken afdelingen (onderwijs, financiën, personeel en organisatie en openbare werken). Maar ook zijn er tekortkomingen in de onderlinge afstemming tussen de diverse sectoren, het managementteam en de terugkoppeling van bepaalde zaken naar het college van B&W, zo meldt het rapport.

Hoofdstuk 7: Cultuur

Ondanks dat het fouten uit het verleden betreft, stapt PvdA-wethouder Voorham, die onderwijs en financiën in haar portefeuille heeft, toch op. Dat doet ze nadat collega-wethouder Sweers van de VVD haar in een brief verantwoordelijk houdt voor het debacle. Sweers stelt dat er voor de PvdA of de VVD geen plaats meer is in het college. De toenemende druk vanuit de achterban van de VVD op de door wethouder Voorham voorgestelde OZB-verhogingen speelt hierbij een rol.

Dhr. Salman, voormalig wethouder Ruimtelijke Ordening:

“Het is erin geslopen en af en toe is de OZB aanleiding geweest dat wethouders sneuvelden, niet alleen wethouder Smit, maar ook wethouder Voorham ondanks haar oprechtheid en goede bedoelingen”,

Dhr. Van der Sluijs oud-burgemeester:

“daarbij stapte de Partij van de Arbeid uit de coalitie en ging in de oppositie. Dus de verhoudingen escaleerden verder.”

Het opstappen gaat gepaard met veel spanning in de ambtelijke organisatie. Omdat de PvdA er voor kiest mevrouw Voorham niet te vervangen, wordt de basis van het college in de gemeenteraad (11 versus 10) zeer klein. Burgemeester Van der Sluijs constateert in zijn nieuwjaarsbeschouwingen 1997 spijtig dat bij het vertrek van mevrouw Voorham niemand háár verhaal heeft gehoord. Haar vertrek, zegt hij, heeft een enorme impact gehad op het functioneren van het college.

Ook het ambtelijk apparaat heeft zich de afgelopen periode heel erg moeten inspannen. De werkdruk en de belasting voor de ambtenaren is enorm groot. Dit heeft veel ziekteverzuim tot gevolg. Van der Sluijs verzucht dat het van iedereen veel energie vreet om alle belangen steeds met elkaar te verzoenen.

Periodiek arbeidsonderzoek september 1997:

“Het jaar 1996 werd voor de gemeente Noordwijk gekenmerkt door een groot aantal problemen in de organisatorische en personele sfeer. Organisatorische en financiële problemen bij o.a. de afdeling onderwijs kregen veel (negatieve) publiciteit. Dit had zijn effect op de medewerkers. Ook vertragingen bij de herstructurering van gemeentewerken gaf aanleiding tot spanningen. De relatie tussen ambtenaren en bestuur stond onder zware druk, ambtenaren hadden –al dan niet terecht- het gevoel weinig vertrouwen te hebben van het bestuur.

Er is dan al veel wrevel tussen delen van het college en delen van ambtelijke top. In 1996 leidt dit tot een vertrouwensbreuk tussen de wethouder Economische Zaken (Van der Veen) en de chef van de Afdeling Algemene Zaken. Een conflict dat een grote tweespalt binnen de totale organisatie met zich mee brengt.

Hoofdstuk 7: Cultuur

Dhr. Van den Heuvel en mevr. Timmer, onderzoekers:

Als gevolg van deze informele cultuur zijn de wethouders vrij toegankelijk. Zij kunnen rechtstreek zaken met beleidsmedewerkers doen, als gevolg waarvan sectordirecteuren en afdelingshoofden worden gepasseerd en wethouders in feite op de stoel van het management gaan zitten.”

“De indruk die hierdoor ontstaat is dat wethouders zich te veel met organisatorische aspecten van het beleid (het beleidsvormingsproces) bezig (kunnen) houden. Doordat individuele wethouders rechtstreeks contacten met de ambtenaren onderhouden, krijgt de schakelfunctie van de gemeentesecretaris minder gewicht en wordt het collegialiteitsbeginsel van het college van b&w ondergraven.”

Dhr van der Sluijs, oud-burgemeester:

“Wat we krijgen was dat met name de wethouder van Noordwijks Belang als het ware zocht naar een op een relaties met ambtenaren en dat ging zelfs zo ver dat die ambtenaren onder druk werden gezet om rechtstreeks aan de wethouder te rapporteren en daarbij de ambtelijke hiërarchie laat ik maar zeggen te passeren.”

“Ik heb zelfs een keer daar een echt heel zwaar punt van gemaakt in het college, nou, dat heeft als je het achteraf bekijkt niet echt geleid tot verbeteringen.”

Hierdoor ontstaan spanningen tussen de gemeentesecretaris (Mevr. Fierens) en de burgemeester aan de ene kant en enkele leden van het college aan de andere kant.

Dhr. Van der Sluijs, oud-burgemeester:

“Bij Frans van der Veen lag dat heels sterk aan het feit dat hij vond dat de gemeentesecretaris zich met zijn dingen bemoeide en daar had hij een hekel aan. En ik vond dat de gemeentesecretaris zich met de ambtelijke gang van zaken dient te bemoeien en dat heb ik ook altijd in die sferen gesteund.”

De problemen lopen verder op bij de terugkeer van de gemeentesecretaris na ziekte. Opvallend is de interventie van de burgemeester. Burgemeester van der Sluijs grijpt in en overtuigt de fractievoorzitters. Hij roept de fractievoorzitters bij elkaar in het zogenaamde “seniorenconvent” en tegen de zin van een deel van het college in wordt door de gemeenteraad positief gereageerd op haar terugkeer. Dhr. Van der Sluijs, oud-burgemeester:

“Ik heb diezelfde avond, er was seniorenconvent, daar verslag gedaan. Ik heb gemeld dat de wethouders de terugkomst van de secretaris niet zagen zitten.” “De fractievoorzitters waren daar heel snel over klaar, die zeiden wij hebben de gemeentesecretaris en wij zien geen enkele aanleiding om de gemeentesecretaris niet terug te laten keren.”

“Dat hebben de wethouders mij bijzonder kwalijk genomen.”

Ondertussen volgen de conflicten tussen college en oppositie elkaar op. Conflicten die soms niets met de politiek van doen hebben en vaak in de plaatselijke kranten worden uitgevochten. Om de sfeer in de gemeenteraad te verbeteren wordt zelfs besloten een gedragscode voor college- en raadsleden op te stellen. Ondanks de gedragscode cumuleert het gebrek aan vertrouwen binnen en buiten het college van B&W. In de zomer van 1997 zoeken de wethouders de aanval op het moment dat burgemeester van der Sluijs op vakantie is.

Hoofdstuk 7: Cultuur

De wethouders Van Veen, Salman en Sweers zijn nog vol van de interventie van de burgemeester in het seniorenconvent en zenden hun ongenoegen naar de commissaris van de koningin in Den Haag.

Dhr van der Sluijs, oud burgemeester:

“wat in feite de deur dicht deed was dat in mijn vakantie de wethouders een brief hadden geschreven aan de commissaris van de koningin om laten we maar zeggen hun ongenoegen te uiten met name over hoe ik met name met het personeelsbeleid om ging. Dat was bijna een breekpunt.”

De commissaris van de koningin reageert koeltjes. Een maand eerder had de commissaris van de koningin al een brief van de oppositie gehad over het functioneren van de wethouders binnen hetzelfde dossier. Ook had de burgemeester al eerder persoonlijk de commissaris van de koningin op de hoogte gebracht van het optreden van de wethouders.

Ook de ambtelijke top voelde zich niet op het gemak en zelf geïntimideerd door wethouders:.

Ambtenaar (fictieve naam, echte naam vertrouwelijk bekend), ambtenaar gemeente Noordwijk in besloten verhoor onder ede:

“Kijk, even, een soort rode draad door een aantal vragen is, dat verklaart voor een deel ook mijn gedrag en van een aantal collega's, op het moment dat een bepaalde macht in het bestuur een vorm krijgt, waarbij het tot een paar personen te herleiden is en er, dat gold vooral ambtelijk, maar ook bestuurlijk, er een letterlijk gevoel van onveiligheid ontstaat.....”

“Wat ik bedoel, hier was sprake van een soort machtssituatie, waar mensen persoonlijk letterlijk onderdoor gingen.”

“In dat patroon, van wat ik even noem die machtscreatie, die zat vooral bij Victor Salman en Frans Van der Veen. Maar dat werd hier wel gesteund, in de gemeenteraad.”

De totale organisatie is door alle gebeurtenissen flink aangeslagen.

Dhr. van der Sluijs, oud burgemeester:

„De verhoudingen in het college waren natuurlijk zo langzamerhand verre van hartelijk meer en overigens niet alleen tussen de wethouders en ondergetekende, maar ook tussen wethouders onderling vaak. Dus dat ja, de verhouding tussen het college en de raad niet meer allerhartelijkst waren. Er zaten ongelooflijke spanningen in de organisatie

De situatie groeit naar een climax in september 1997 met het wegsturen van wethouder Van der Veen Dit mede vanwege o.a. zijn rol bij de problemen rond de terugkeer van de gemeentesecretaris na haar ziekte en enkele incidenten binnen het ambtelijk apparaat. In september 1997 wordt in het seniorenconvent zijn functioneren besproken. Een dag later wordt de wethouder met de kleinst mogelijke meerderheid naar huis gestuurd. De stem van VVD-raadslid Klein Gunnewiek was doorslaggevend. Hij helpt met zijn stem de motie voor het vertrek van wethouder Van der Veen aan een meerderheid. Een stem die hem indertijd overigens nog op een sterke reprimande van zijn eigen partij de VVD komt te staan.

Hoofdstuk 7: Cultuur

Dhr. Van der Sluijs oud-burgemeester:

“En dan krijg je een moment ... dat je zegt het gaat nu om mijn medewerkers, medewerkers van deze gemeente en mijn eigen verantwoordelijkheid voor de integriteit als werkgever maar ook de integriteit als bestuur en ik kan niets anders dan tegen de raad zeggen dit is zoals ik het zie en het is uiteindelijk aan de raad te bepalen wat zij daarmee doen. Het was dus heel duidelijk dat van der Veen ging weg of ik ging weg.”

In welke mate dit alles een impact heeft gehad op de gemeentelijke organisatie blijkt uit het door de GGD gehouden periodiek arbeidsonderzoek in september 1997:

“De belangrijkste conclusie is dat iedereen bij de gemeente te lijden heeft onder de negatieve beeldvorming door het optreden van de politiek verantwoordelijken en de rol die de pers hierin speelt”

“Bij alle afdelingen is er sprake van sterk verminderde betrokkenheid bij de organisatie. Men voelt zich niet (meer) thuis bij de organisatie, men is niet trots op het eigen bedrijf. Uit gesprekken blijkt dat de voortdurende negatieve publiciteit over de gemeente de voornaamste bron is van deze verminderde betrokkenheid. Ook medewerkers die ver van de “politiek” af zitten hebben in hun dagelijks functioneren en in hun privé-leven veel hinder van het negatieve beeld dat bij een groot publiek ontstaat over hun werkgever.”

“Door fouten die gemaakt zijn bij de gemeente en de manier waarop deze aandacht hebben gekregen in de raad en in de pers, is er een algemene angst om fouten te maken en daarmee een sterk risicomijdend gedrag, ook bij leidinggevend. Medewerkers klagen over een “afrekencultuur”. Dit werkt remmend op initiatief en besluitvorming.”

De reactie van een deel van het college en de raad is opmerkelijk. Lopende het proces wordt burgemeester Van der Sluijs een aantal P&O-taken (Personeel en Organisatie) ontnomen en wordt het seniorenconvent een half jaar later bij de collegeonderhandelingen op aandringen van het CDA (dhr. Salman) afgeschaft.

Dhr. van der Sluijs oud burgemeester:

“Ik heb dus vier jaar niet de mogelijkheid gehad, behalve individueel om collectief met de fractievoorzitters te kunnen overleggen. Dat is heel raar.”

“Ik heb er een aantal keren met Victor over gesproken want hij zei ik heb er zo genoeg van, van het seniorenconvent, ik wil het absoluut niet.”

Dhr. Smaal, gemeentesecretaris:

“Maar tot mijn verbazing, dat vind ik nog steeds een beetje verbazingwekkend, is op een bepaald moment het seniorenconvent, zoals dat heette, tussen de burgemeester en de fractievoorzitters, de nek omgedraaid. Wat eigenlijk gebeurd is, is dat wat betreft burgemeester Van der Sluijs, een knip gemaakt werd in zijn normale contacten met de raad”.

“Er zijn ook portefeuilles afgenomen van de burgemeester. Ik denk dat de hectische periode waar u net aan refereerde, gedonder rondom de gemeentesecretaris, een wethouder die moest aftreden, Pago-onderzoek - arbeidsonderzoek onder het personeel - de politieke pendant van die periode was. Een burgemeester die A. geen seniorenconvent meer mocht hebben, daar hebben alle fracties mee ingestemd, niemand heeft zich er druk over gemaakt, en de burgemeester zag de portefeuille P en O en een paar andere dingen zag wegvliegen.”

Hoofdstuk 7: Cultuur

Na de verkiezingen in 1998 wordt de grootste partij uit die verkiezingen, de Progressieve Combinatie, uit het college gehouden en is er opnieuw niet gekozen voor een afspiegelingscollege. Toch breekt er een korte rustperiode aan, zoals blijkt uit deze toelichting op de begroting 1999:

„...het imago van de gemeente Noordwijk in de afgelopen jaren behoorlijk beschadigd is. De huidige relatieve rust in de politiek heeft daarin nog niet veel verandering gebracht. Evenmin mag verondersteld worden dat een betere communicatie de oplossing voor alle kwalen is...”

Al snel wordt de relatieve rust weer verstoord door grote meningsverschillen tussen college- en oppositiepartijen. De discussie gaat over de bouwlocatie Bronsgeest. De oppositiepartijen verwijten het college essentiële informatie achter te houden, die wel aan de collegepartijen wordt gegeven.

Dhr. Van Rijnberk, gemeenteraadslid en tevens vice-voorzitter van de raad:

„...Het cultuurverschil was er een van niet-open communiceren met de raad, maar het is te gemakkelijk dat terug te voeren op persoonlijke verhoudingen. Zaken werden bewust achtergehouden, wat aanleiding gaf om op andere manier (interpellaties, schriftelijke vragen ed.) te proberen achter zaken te komen.”

“Jarenlang was de situatie dat op een aantal niet onbelangrijke dossiers een open discussie met de raad onmogelijk was. Zelf had ik sterk het gevoel dat ergens een idee werd ontwikkeld, dat pas de toets der kritiek in commissieverband ontving, maar op dat moment waren de rijen reeds gesloten.”

Dat de niet collegepartijen (oppositie) op achterstand worden gezet en gehouden wat informatievoorziening betreft, wordt door de langstzittende wethouder ruiterlijk erkend. Het college verandert en wijzigt zelfs informatie welke voor de gemeenteraad bestemd is.

Dhr. Salman, voormalig wethouder Ruimtelijke Ordening:

“ik heb tijdens mijn wethouderschap honderden stukken gezien, die door het college veranderd zijn of waarvan het college zei dat het moest worden aangepast; in Noordwijk was dat heel gebruikelijk.”

Zonder dat de oppositie het weet, worden ambtenaren door wethouder Tummers van het Bronsgeestdossier gehaald na een kritische ambtelijke rapportage over de ‘omklap’ (het verruilen van bouwlocatie Bronsgeest-Noord voor Boechorst/Offem-Zuid). Het gevolg: De ambtelijke informatie die had moeten leiden tot een essentiële financiële discussie over dit belangrijke onderwerp blijft in de bureauladen liggen. De onderzoekers Van den Heuvel en Timmer laten zich hier kritisch over uit:

“Vanuit de ambtelijke organisatie werd uitgegaan van het standpunt dat de wethouders nu eenmaal alles bepaalden en dat de ambtenaren slechts uitvoerders waren. Dit duidt op een afhankelijkheidsrelatie die afbreuk deed aan de mogelijkheid tot het vervullen van een kritische en poractieve adviesfunctie. Een dergelijke taakopvatting speelt bestuurders in de kaart om het politieke gelijk aan hun kant te krijgen. Het is naar onze opvatting echter van de zijde van bestuurders ongepast om in het politieke spel een ambtelijk advies terzijde te schuiven met diskwalificerende termen als subjectief en volstrekt eenzijdig gericht.”

De collegepartijen werken de besluitvorming rond Bronsgeest zelf uit (zie voor meer informatie over dit onderwerp hoofdstuk 6: grondbeleid). Hiervoor wordt zelfs een wekelijkse vergadering tussen wethouders en fractievoorzitters ingesteld.

Hoofdstuk 7: Cultuur

De discussie in de gemeenteraad is daaraan ondergeschikt hetgeen ook in de hoorzittingen door dhr. Salman bevestigd wordt:

Dhr. Salman, voormalig wethouder Ruimtelijke Ordening:

“Alle fractievoorzitters van de collegepartijen waren op de hoogte. Informatieverschaffing is in de eerste plaats een collegeverantwoordelijkheid en verder was een situatie gegroeid, waarbinnen het moeilijk was het ambtelijk apparaat als mammoettanker bij te sturen.”

Dhr. Van den Heuvel en mevr. Timmer, onderzoekers:

“Gaandeweg, toen de besluitvorming niet alleen meer gericht was op Bronsgeest maar ook de alternatieve locatie Offem-Zuid werd geïntroduceerd, wordt het moeilijker traceerbaar welke rol de ambtelijke organisatie nog speelde. Zowel college als raadsvertegenwoordigers leken het toen van hen over te nemen.”

De sfeer in én het kritisch vermogen van de gemeenteraad komt dit alles vanzelfsprekend niet ten goede. De oppositiepartijen voelen zich buiten spel gezet. Omdat er weinig ruimte is voor inhoudelijke discussie worden andere wegen gezocht en verhardt de discussie in de richting van aantijgingen en persoonlijke aanvallen. De aandacht gaat voornamelijk uit naar conflicten en conflictbeheersing. Veel essentiële zaken worden niet bediscussieerd. Ernstig is het feit dat de gemeenteraad geen vertrouwen meer heeft in de objectiviteit van de stukken én weinig vertrouwen meer lijkt te hebben in wat er wordt gezegd.

Dhr. Van den Heuvel en mevr. Timmer, onderzoekers:

“In dit klimaat van vervlochten functionering en verantwoordelijkheden en gebrek aan transparantie ontstond een vruchtbare voedingsbodem voor geruchten en dorpsroddel. Het is dan ook niet verwonderlijk dat verdachtmakingen over gesjoemel, vriendjespolitiek, oneerlijke praktijken en het gerucht dat een wethouder het ambtelijk apparaat chanteerde de kop op staken.”

“Het gemeentebestuur was niet alleen niet bij machte daar (verdachtmakingen over gesjoemel, vriendjespolitiek, oneerlijke praktijken en het gerucht dat een wethouder het ambtelijk apparaat chanteerde) een afdoende antwoord op te geven, het ontplooiende vanuit zijn verantwoordelijkheid onvoldoende activiteiten om die geruchten te weerleggen en daardoor uit de wereld te helpen.”

“In dit klimaat, waarin posities en verantwoordelijkheden onduidelijk gemarkeerd waren en zelfs door elkaar heen liepen, was het evenzeer mogelijk dat de raad wel vrijwel alle verrichtingen van het college volgde, maar ‘ze waren erbij en keken ernaar’. De gemeenteraad heeft het, op een minderheid na, ‘laten gebeuren’.”

“Voorts was sprake van een situatie waarin de formele verantwoordelijkheden niet strookten met de feitelijke uitoefening of beleving daarvan. Bovendien wakte het bestaan van een netwerk met nevenactiviteiten de schijn van belangenverstrengeling.”

“Aan rolvastheid van de betrokken bestuurders en ook van de verantwoordelijke ambtenaren, ontbrak het. In deze context ontstond een werk- en bestuursklimaat waarin gelegenheid ontstond tot invulling van informele relaties en patronen die de bestuurlijke en ambtelijke professionaliteit hebben geschaad. Dit heeft gedurende lange tijd kunnen voortbestaan zonder dat de betrokkenen die er last van hadden, erin slaagden dit systeem te doorbreken.”

Dit alles kwam de positie van de gemeenteraad en de kwaliteit van de besluitvorming niet ten goede.

Hoofdstuk 7: Cultuur

Dhr. Van den Heuvel en mevr. Timmer , onderzoekers

“Maar het effect van deze gang van zaken was dat de raadsleden zich gebonden wisten waardoor de besluitvorming over het beleid al bij voorbaat was dichtgetimmerd.”

“ De institutionele verstrengeling tussen college en raad leidde ertoe dat het publiek debat een ritueel karakter kreeg en geen werkelijke invloed meer op de besluitvorming had. De uitkomst van het politiek debat stond al vast voordat het was begonnen. Het resultaat was een vermenging van verantwoordelijkheden van gemeenteraad en college die nadelig uitwerkte op het politieke primaat van de Noordwijkse raad.”

Dhr. Jongerhuis, oud afdelingshoofd financieel beleid:

“Wat mij opviel, was dat de controlerende taak van de raad niet sterk werd ingevuld. Tijdens de enige begrotingsbehandeling die mij bijstaat, ging het vooral om overhangend groen en wat te doen met de watertoren. Hoofdzaken zoals hoe het met de reserves stond en of de gemeente risico's liep, bleven buiten beschouwing, en de aandacht richtte zich op details en de aanverwante onderwerpen. Op die manier houd je de zaak niet voldoende onder controle. In die zin moet daarom de huidige raad zich beter richten op de hoofdlijnen en daar een vinger achter krijgen door zaken door te trekken. In de commissie Financiën ging men wel dieper, maar ook niet altijd op hoofdlijnen. Er waren mensen die sommetjes maakten, bijv. om te bewijzen dat de OZB niet behoefde te worden verhoogd, maar deze werden al gauw partijpolitiek. Er bestond vooral gerichtheid op het elkaar toerekenen. “

Dhr van der Sluijs, oud burgemeester:

„de discussies over financiën zijn wel gehouden, zeer gepassioneerd, maar het ging volgens mij niet altijd over, het ging meer over wie gelijk had op bepaalde punten waarvan ik dacht van nou ja, volgens mij moet het daar helemaal niet over gaan.”

“ van der Holst heeft in de raad geprobeerd hele fundamentele discussie over geld, gemeentelijke financiën en dekkingsmodellen te voeren, maar ja, dat is een lastig soort discussie want heel veel raadsleden beheersen dat vak niet.”

Een nieuwe chaotische periode dreigt te ontstaan als in het najaar van 2000 wethouder Smit (Verenigd Noordwijk) opstapt. Hem wordt verkeerde voorlichting aan de raad verweten, maar ook krijgt hij kritiek te verduren vanuit zijn eigen partij over de door hem voorgestelde verhoging van de onroerendzaakbelasting (OZB). Gelukkig blijven uiteindelijk onverkwikkelijke zaken, zoals in de voorgaande collegeperiode, uit.

Dhr. Jongerhuis, oud afdelingshoofd financieel beleid:

„...vertrouwen in elkaar hebben en krijgen en weten wat je aan elkaar hebt zijn nog belangrijker, de wereld achter de getallen dus. Je moet gevoel hebben voor wat erachter zit en of de boodschap goed of fout is. Alleen financiële instrumenten zijn dus niet voldoende. Goede samenwerking en het dezelfde kant op willen kijken zijn even belangrijk. Dat gevoel had ik nog niet toen ik hier werkte. Er ontbrak vertrouwen, en er was meer een cultuur van elkaar bestrijden.”

“Of daardoor de raad de plank heeft misgeslagen, weet ik niet, maar de raad moet als groep groeien om zaken gemeenschappelijk aan te pakken. Over politieke scheidslijnen heen zullen raadsleden elkaar moeten vinden om een degelijk beleid tot stand te brengen.”

Hoofdstuk 7: Cultuur

7.2 Eindconclusie

De commissie is van mening dat er jarenlang een cultuur van wantrouwen heeft geheerst tussen college- en oppositiepartijen. Hier ligt een structureel probleem aan ten grondslag. De echte discussie vindt namelijk niet plaats in de gemeenteraad maar in ‘torentjesoverleggen’ tussen wethouders en fractievoorzitters. Belangrijke zaken zoals de verdeling van de CAI-gelden en de omklap van Bronsgeest-Noord naar Offem-Zuid vinden in coalitieverband en in beslotenheid plaats. De discussie in de gemeenteraad en de uitkomst ervan zijn voorgekookt. Zo lang er sprake is van een afspiegelingscollege, waarin bijna alle partijen vertegenwoordigd zijn, hoeft ‘voorkoken’ weinig problemen te geven. In dat geval doet immers bijna iedereen mee aan de discussie. Wanneer echter een groot deel van de politieke fracties - als niet-collegepartijen - niet mee mag beslissen bij het voorkookproces, verandert het beeld.

De informatieachterstand van de oppositiepartijen en hun machteloosheid worden dan redenen te meer om buiten de gemeenteraad om oppositie te voeren. Steeds meer tijd wordt dan gebruikt voor de aanval en de verdediging. Steeds minder ruimte is er voor het voeren van structurele discussie (waarvoor een groot deel van de gemeenteraad ook was uitgesloten). Dit alles komt de kwaliteit van de besluitvorming in de gemeenteraad niet ten goede. Het kritisch vermogen is weg en de inhoudelijke gedachte-uitwisseling vindt niet meer plaats. En dat is nou juist de kracht van een democratie.

Als de gemeenteraad en oppositie niet meer kunnen vertrouwen op de objectiviteit van de gegevens, treedt ernstige escalatie op. Ambtenaren worden gepasseerd bij het Bronsgeest-dossier en de stukken worden politiek ‘geobjectiveerd’. Met als gevolg dat zeer belangrijke gegevens over extra onkosten die door de omklap ontstaan (oplopend tot 20 miljoen gulden), niet in de besluitvorming zijn meegenomen. De commissie is van mening dat het manipuleren van gegevens een doodzonde is voor een democratische besluitvorming. Het democratisch spel van oppositie en college behoort gebaseerd te zijn op de juiste informatie. Informatie die voor iedereen gelijkwaardig ter beschikking staat. De plek waar de politieke discussie plaatsvindt is de gemeenteraad. Het manipuleren van gegevens heeft ernstige consequenties voor het democratisch functioneren, verslechtert de kwaliteit van de besluitvorming en brengt grote financiële risico's mee voor de gemeente Noordwijk.

De wijze waarop de politiek is omgesprongen met het ambtelijk apparaat heeft bovendien diepe wonden geslagen. Het is de oorzaak van de vervreemding van het ambtelijk apparaat van de politiek. Herhaaldelijk zijn delen van het management opzij gezet op momenten dat inhoudelijke standpunten vanuit het ambtelijk apparaat niet stroken met de politieke opvatting van de betrokken wethouders. Ambtenaren moeten informatie rechtstreeks terugkoppelen aan betrokken wethouders (en worden daarmee de afdelingshoofden en het management buitenspel gezet). Ook worden maatregelen zoals het eruit werken van ambtenaren, niet geschuwd. Het is dan ook niet verwonderlijk dat er in de periode 1994 - 1998 angst bij de ambtelijke organisatie aanwezig is voor leden van het college (zoals tijdens de hoorzittingen gebleken is).

Overigens ontkomt ook voormalig burgemeester Van der Sluijs niet aan de vrij onorthodoxe werkwijze van de desbetreffende wethouders. Er is een heuse machtsstrijd aan de gang op het moment dat de burgemeester via het seniorenconvent ingrijpt (tegen de wil in van de wethouders) bij de terugkeer van de gemeentesecretaris na haar ziekte. De wethouders Salman, Sweers en Van der Veen sturen een brief naar de commissaris van de Koningin in Zuid-Holland waarin zij bij de commissaris klagen over de burgemeester.

Hoofdstuk 7: Cultuur

Daarbij hebben ze niet het fatsoen om de burgemeester zelf hierover in te lichten. Deze moet het via de pers vanaf zijn vakantieadres vernemen.

Niet verwonderlijk is het derhalve dat de voormalige burgemeester in deze collegeperiode een tijd ziek thuis heeft gezeten. Vooral ook omdat in eerste instantie de collegepartijen de handelswijze van de betrokken wethouders ondersteunen, ondanks waarschuwingen van de burgemeester. In deze situatie komt de burgemeester zonder politieke rugdekking te zitten. Optreden van zijn kant wordt daardoor ernstig bemoeilijkt. Wat ontstaat is een machtspositie van de wethouders Salman, Sweers en van der Veen. Zowel de burgemeester als de (plaatsvervangend) gemeentesecretaris worden op achterstand gezet. Ambtenaren komen volledig bloot te staan aan de grillen van het dagelijks bestuur. Echte tegenstand ontbreekt immers. De wethouders lijken ongestraft op de loop te gaan met de ontstane ruimte en kunnen onbelemmerd selectief winkelen in de ambtelijke organisatie.

Gênant voor de politiek is daarbij het feit dat ambtenaren zich in die periode schamen om voor de gemeente Noordwijk werkzaam te (zijn zoals uit het PAGO onderzoek indertijd bleek).

Er komt echter een moment dat voormalig burgemeester Van der Sluijs het niet langer acceptabel vindt en voor 'zijn' ambtenaren opkomt door de situatie op scherp te zetten. Hij stelt de gemeenteraad (die de werkwijze van de betrokken wethouders steeds in meerderheid steunde) voor de keuze: of ik vertrek uit Noordwijk als burgemeester óf wethouder Van der Veen moet opstappen. Dat laatste gebeurt uiteindelijk. Met behulp van VVD-raadslid Klein Gunnewiek. Hij helpt met zijn stem de motie voor het vertrek van wethouder Van der Veen aan een meerderheid. Een stem die hem indertijd overigens nog op een sterke reprimande van zijn eigen partij komt te staan. Als collegepartij is de rest van de VVD tegen de motie. Opvallend is ook dat schijnbaar zonder veel politieke discussie burgemeester Van der Sluijs de portefeuille personeel en organisatie (P&O) wordt afgenomen. Dat gebeurt nadat hij intervenieerde in een aantal conflicten tussen management en college. Wethouder Salman, die niet blij is met de bemoeienis van de burgemeester op het gebied van personeelszaken, neemt deze portefeuille over. Ook wordt bij vaststelling van het nieuwe college in 1998 het reguliere overleg tussen burgemeester en fractievoorzitters, 'het seniorenconvent', gestopt. Dat gebeurt op initiatief van Salman. De burgemeester heeft dan geen officiële mogelijkheid meer om zich informeel met de politieke gang van zaken te bemoeien. Dit alles beperkt de interventie mogelijkheden van de burgemeester. Het komt de uiteindelijke politieke besluitvorming zeker niet ten goede. Vooral in de discussie over Groot Bronsgeest en de omklap wordt dit node gemist.

Tenslotte is het kritisch vermogen van de gemeenteraad in de Noordwijkse situatie te laag. Op een kleine kritische minderheid na heeft de gemeenteraad jarenlang letterlijk achter de feiten aan gelopen. De gemeenteraad staat toe dat een selecte groep uit hun midden bepaalt wat er gebeurt en de besluitvorming domineert. De raad is bovendien onvoldoende kritisch over voorstellen van het college van B&W. De relatie tussen de inwoners van Noordwijk en de politiek verbetert niet door dit alles. De afstand tussen de burgers en de politiek wordt alleen maar groter. Met name het zichtbare deel van de politiek, de openbare besluitvorming, is vanwege het 'torentjesoverleg' een uitgekauwd ritueel. De Noordwijkse burger krijgt steeds meer het gevoel dat zijn of haar inbreng er niet meer toe doet.

Hoofdstuk 7: Cultuur

De financiële onderzoekscommissie beëindigt deze deelconclusie met de volgende overweging van de onderzoekers dhr. Van den Heuvel en mevr. Timmer:

“Burgers moeten zich in de democratie kunnen herkennen en bestuurders tegenkomen die op hun verantwoordelijkheden kunnen worden aangesproken. Burgers moeten weten wie zich – zonder eigen belang - over hun problemen buigt en ze moeten het gevoel hebben dat serieus, weloverwogen en onderbouwd met verschillende belangen rekening wordt en werd gehouden.

“In Noordwijk werd onachtzaam met deze eisen van de democratische rechtsstaat omgesprongen. Het gemeentebestuur voldeed in volstrekt onvoldoende mate aan de voor de burger noodzakelijke herkenbaarheid. Terwijl verantwoordelijkheden te zeer vervlochten raakten, gingen de noodzakelijke scheidslijnen tussen de raad en haar dagelijks bestuur ontbreken. Dit deed ook afbreuk aan de aanspreekbaarheid van bestuurders op duidelijk herkenbare verantwoordelijkheden.”

Hoofdstuk 8: Projecten

8.1 Projectmatig werken

Om inzicht te krijgen in het projectmatig werken van de gemeente Noordwijk heeft de onderzoekscommissie heeft zich voornamelijk gericht op de afgelopen tien jaar. Opvallend is het grote aantal projecten en programma's die een uiterst moeizame start (b)lijken te hebben.

In 1990 wordt door de Noordwijkse Ondernemers Vereniging (N.O.V.) een detailhandelonderzoek gehouden. De volgende navolgende wensen/voorstellen ter versterking van het winkelgebied Kerkstraat en omgeving zijn het resultaat. Vergroting van het winkeloppeervlak door de realisatie van een tweede supermarkt. Verplaatsing van de Jemo-winkeliers naar het Kerkstraatgebied. Ook een betere bereikbaarheid staat centraal. De gemeente Noordwijk start met het aankopen van gronden en het slopen van de panden rond de Tramsteeg. Begin 2004 is nog weinig gerealiseerd. De kosten voor de gemeente zijn dan al wel opgelopen naar meer dan EUR 4.000.000,-.

In 1993 wordt een aanvang gemaakt met de ontwikkeling van een visie voor de Koningin Wilhelmina Boulevard. In het collegeprogramma 1994-1998 wordt gekozen voor een beperkte opknopbeurt. Na tien jaar discussie, oploeiende ambities en EUR 1.000.000,- die besteedt wordt aan onderzoeken (o.a. naar overheids subsidies: de zogeheten StiRea-gelden), wordt uiteindelijk toch gekozen voor een eenvoudige renovatievariant. Begin 2004 is de herbestrating gereed. Door te kiezen voor alleen herbestrating kunnen de kosten worden gehalveerd.

In het collegeprogramma 1994-1998 wordt de totstandkoming van een podiumzaal in samenwerking met het particulier initiatief aangekondigd. De gemeente is bereid HFL 900.000,- (EUR 408.402,-) eenmalig bij te dragen. Het risico van de exploitatie blijft bij de derde. De realisatie zal in 1997 gebeuren. Uiteindelijk wordt pas begin 2002 het licht op groen gezet en met de bouw begonnen. De gemeentelijke bijdrage in de investeringskosten van HFL 900.000,- wordt ruimschoots overschreden.

Van een geheel andere orde is de discussie rond de subsidies voor binnen- en buitensport. In het collegeprogramma 1994-1998 wordt het inzichtelijk maken van de feitelijke kosten aangekondigd. Gekeken zal worden in hoeverre sprake is van verkapte subsidies. Ondanks beloften uit het college en ondanks veelvuldig vragen vanuit de gemeenteraad, wordt pas in 2004 opdracht gegeven om een onderzoek in te stellen.

Overschrijdingen in tijd en geld lijken structureel. Van projectmatig werken lijkt geen sprake. De projecten Kerkstraat en Podiumzaal zijn om die reden door de onderzoekscommissie verder onderzocht en hier zullen wij in dit hoofdstuk dan ook verder op ingaan.

Dhr. van Rijnberk, gemeenteraadslid en tevens vice voorzitter van de raad:

„Noordwijk wist zelf wel hoe het moest. Er heerste een cultuur waarbij men dacht het allemaal wel te weten en te kunnen, maar wat niet leidde tot een georganiseerde aanpak van dergelijke projecten." „...het procesmatig denken en het projectmatig opzetten ontbraken ten enenmale. Men had het gevoel het te kunnen, maar eigenlijk had men er geen kaas van gegeten."

Hoofdstuk 8: Projecten

8.2 De Kerkstraat

In de nota Winkelvoorziening 1975 wordt geconstateerd dat de winkelstructuur, met name in Noordwijk-Binnen, aan verbetering en modernisering toe is. De kwaliteit van de winkelvoorziening laat te wensen over. Dat komt door een te beperkt assortiment en een te grote winkelspreiding in de Kerkstraat en omgeving. Deze nota wordt eind jaren tachtig vertaald in een aantal revitaliserende bouwactiviteiten. Deze opwaardering moet van het winkelgebied Kerkstraat een volwaardig(er) winkelcentrum maken. Zo start de Raad Bouw B.V. medio 1988 als eerste met het bouwen van de Kerkstraatpassage. Planvisie (Ronnie van de Putte) volgt enige tijd later met een soortgelijk project, schuin tegenover diezelfde Kerkstraatpassage.

Een echt stevige impuls voor de Kerkstraat komt pas voort uit het detailhandelsonderzoek van het bureau voor Ruimtelijke Ordening Van Heeswijk B.V. uit 1990 (B.R.O.). Het rapport is een initiatief van de Noordwijkse Ondernemers Vereniging (N.O.V.). Dit rapport beveelt als centrale doelstelling aan het behoud en de versterking van de detailhandelsstructuur in Noordwijk-Binnen, in zowel ruimtelijk-functioneel als bedrijfseconomisch opzicht. Als doelstellingen gelden:

- Het bevorderen van een samenhangende winkelstructuur
- Het verbeteren van de ruimtelijke inrichting
- Het verbeteren van de verkeerssituatie en het parkeren

Deze doelstellingen zijn richtinggevend geweest voor het bestemmingsplan Kern Noordwijk Binnen 1995, waarvan de Kerkstraat deel uitmaakt. Het rapport zegt dat het winkelgebied in de Kerkstraat als hoofdwinkelkern van Noordwijk Binnen gestimuleerd dient te worden.

Er worden concrete voorstellen gedaan: het bestaande winkeloppervlak met 50 % vergroten; een tweede supermarkt; beter bereikbaar zijn; meer parkeerplaatsen; een mooiere entree via de Tramsteeg; geen winkels meer buiten de Kerkstraat (Jemo-winkels). De nota Krachtige keuzes uit 1996 bevestigt deze strategie.

Met de bovenstaande uitgangspunten als leidraad worden door de gemeente forse investeringen gedaan. Veel geld wordt gestoken in het gefaseerd aankopen en slopen van een groot aantal panden en gronden. De sloopwoede wordt de gemeente soms niet in dank afgenomen door omwonenden en belanghebbenden. In commissie- en raadsvergaderingen, maar ook in de plaatselijke pers, geven zij regelmatig blijk van hun afkeuring over de sloop van hun woonhuizen.

Ter verdediging van het beleid voert het college van B&W steeds aan dat de investeringen worden gedaan met het oog op de toekomst. Het voornaamste doel is duurzame versterking van de winkelstructuur in de Kerkstraat. De Kerkstraat moet immers het 'bruisende' winkelhart van Noordwijk Binnen worden.

Systematisch en projectmatig is de aanpak de eerste jaren echter niet. Het ontbreekt aan een heldere visie over de ontwikkeling van het gebied. De Jemo-winkeliers tonen geen interesse om naar de Kerkstraat te verhuizen en een tweede supermarkt is nog niet gevonden. Toch blijft de gemeente investeren in het gebied. Oud wethouder Tummers (1998-2002) verklaart dat bij zijn aantreden een duidelijke kosten/batenanalyse en een grondexploitatie voor de Kerkstraat ontbrak.

Hoofdstuk 8: Projecten

Dhr. Tummers, voormalig wethouder Ruimtelijke Ordening:

„Wat betreft de Kerkstraat: er lag een plan te komen tot de bouw van een tweede supermarkt, maar het hoe en het wat lagen niet precies vastomlijnd vast omdat men nog doende was de laatste panden te verwerven. Voor mijn tijd was wel het bestemmingsplan gewijzigd, nadat bijna een conflict was ontstaan met de Vereniging De Oude Dorpskern. Een duidelijk dossier met een heldere kosten/batenanalyse en een grondexploitatie heb ik niet aangetroffen.”

Dhr. Lamboo, oud afdelingshoofd financiële planning:

*„Visie met betrekking tot het Kerkstraatgebeuren, daar heb ik van geroepen: waar zit die nou precies, wat is nou precies de visie, we kopen aan, we investeren wel, maar hoe gaan we dat in Godsnaam allemaal dekken; dat moet ook nog eens een keer waargemaakt worden. Daar maakte ik me wel zorgen over.”
„Er werd aan de raad een krediet voorgelegd om een of twee of meerdere panden in de Tramsteeg aan te kopen om maar een voorbeeld te noemen en daar werd een krediet voor gevraagd en dat werd dan weer ingepast in de exploitatie van het Kerkstraatgebied. Dat stond daar dus en dat geld stond... nogmaals daar zat mijn onzekerheid vanuit financiën zoals ik er tegenaan keek, hoe ga je in Godsnaam zo'n exploitatie straks helemaal rond krijgen.”*

Dhr. Boering, oud directeur grondbedrijf:

„Verder is er nooit een zodanige verkavelingsopzet voorbereid, dat daar verantwoord berekeningen op konden worden losgelaten. Voordat een exploitatieopzet kan worden gemaakt, moet namelijk wel duidelijk zijn welke opbrengsten er verwacht mogen worden. Ik spreek hier over de periode tot 2001. De situatie heeft niet tot besluitvorming geleid, en toen ik afscheid nam, was nog steeds onduidelijk wat met het Kerkstraatgebied zou gaan gebeuren; er circuleerden diverse ontwikkelingsmodellen.”

Dhr. van Rijnberk, gemeenteraadslid en tevens vice voorzitter:

„Zo heb ik wat betreft het Kerkstraatproject nooit begrepen dat er reeds zaken gebeurden zonder dat daar een visie achter stak; evenmin ken ik de onderliggende nota, op grond waarvan de raad een en ander sanctioneerde. Maandelijks was dus de voortgang rondom dit project voor mij een verrassing. Er zit geen strategisch lijn in”

Medio 1998 worden de geplande gesprekken met de JEMO-winkeliers tijdelijk opgeschort. Het ontbreken van een strategisch samenhangende aanpak ligt daaraan, waarschijnlijk, ten grondslag. De eerste exploitatieberekeningen komen pas in 2001 beschikbaar. Dat betekent dat jarenlang een onacceptabel groot financieel risico is gelopen. Vele miljoenen aan gemeenschapsgeld zijn in de Kerkstraat en omgeving gestoken in verband met de verwerving en sloop van panden en de aankoop van gronden. Ook zijn vele ambtelijke uren, kosten voor wisseling van strategie inclusief rentelasten en de kosten voor het inhuren van externe projectleiders ten laste gebracht van het Kerkstraatproject. Het uiteindelijke tekort loopt momenteel waarschijnlijk al op tot een EUR 5.000.000,-.

Het uiteindelijke negatieve financiële resultaat van de Kerkstraat wordt overigens nog positief beïnvloed door bijdragen uit het ontwikkelings- en saneringsfonds en een bijdrage uit de CAI-gelden van in totaal EUR 907.560,-.

Een aantal JEMO-winkeliers besluit, na de vele jaren van onduidelijkheid waarin zij de grondprijzen zagen stijgen, alsnog om niet meer mee te werken aan verplaatsing van hun winkel naar het Kerkstraatgebied. Zij blijven waar ze zijn, omdat zij de kosten van de verhuizing te hoog vinden.

Hoofdstuk 8: Projecten

5.3 Bouw multifunctioneel centrum “de Muze”

In het collegeprogramma 1994-1998 wordt voor het eerst gerept van de totstandkoming van een podiumzaal in samenwerking met een derde partij, het zogeheten het particulier initiatief. Deze zaal moet een functie hebben voor het Noordwijkse verenigingsleven, voor de badplaats, als congresfaciliteit en voor cultureel amusement. De gemeente is bereid eenmalig HFL 900.000,- bij te dragen. Het risico van de exploitatie blijft bij het particulier initiatief.

De gemeenteraad stemt op 30 januari 1996 in met een plan van aanpak. Op basis van een globaal programma van eisen voor een theaterzaal in een PPS (particulierprivate samenwerking) constructie wordt gezocht naar geïnteresseerde ondernemers. In juli hoopt het college een marktpartij te kunnen kiezen. Waarna de bouw in 1997 kan beginnen. Wordt geen marktpartij gevonden dan gaat de gemeente zelf aan de slag in juni 1997, zo is het plan.

In mei 1997 is er geen serieuze derde partij gevonden. Conform het plan van aanpak wordt de optie multifunctioneel centrum met podiumzaal nu door de gemeente zelf verder uitgewerkt. Op 26 augustus besluit de raad, op advies van toenmalig wethouder Sweers, verder te gaan met de Stichting Dorpshuizen. Een werkgroep wordt opgedragen deze optie verder uit te werken. De gemeenteraad stemt in met de volgende nieuwe uitgangspunten waarbinnen de verdere uitwerking van de optie multifunctioneel centrum met podiumzaal kan plaatsvinden: ‘Het bestuur van de Stichting Dorpshuizen verkoopt beide dorpshuizen aan de gemeente Noordwijk voor een prijs, gelijk aan het saldo van de lasten die er nog op rusten. Op de plaats van de Rank zal een multifunctioneel centrum worden gerealiseerd met een podiumzaal en receptie-, vergader- en opslagruimtes voor de gesubsidieerde culturele verenigingen/instellingen uit Noordwijk, waarvoor de gemeente een huisvestingsverplichting heeft. Mogelijk wordt mede een beperkt aantal appartementen gerealiseerd. Het centrum blijft eigendom van de gemeente Noordwijk maar het beheer en de exploitatie komen in handen van de Stichting Dorpshuizen Noordwijk’. De stichtingskosten van het multifunctioneel centrum worden door de gemeente betaald en kunnen als volgt worden gedekt:

- Grondopbrengst bij eventuele realisatie beperkt aantal appartementen.
- Winst op verkoopprijs De Kuip.
- De gemeentelijke bijdrage van EUR 408.402
- Sponsorbijdragen
- De overige kosten worden gedekt door het budget accommodatiebeleid gedeeltelijk aan te wenden.

Dhr. van Rijnberk, gemeenteraadslid en tevens vice voorzitter van de raad:

„...herinner ik mij dat gaandeweg naar een andere opzet van de toen bestaande dorpshuizen werd gekeken, wat op zich niet verkeerd was. Vervolgens rijst wel de vraag waar in relatie tot de badplaatsontwikkeling zo’n zaal moet worden neergezet, wat mijns inziens uiteindelijk niet tot de meest wervende locatie heeft geleid. Vervolgens moet dan zo’n project worden rondgebreed zonder dat vooraf alle consequenties konden worden overzien. Uiteindelijk ligt er dan een verhaal zonder exploitatieve onderbouwing. Het gebouw komt mijns inziens financieel wel rond, maar het zal ook langjarig geëxploiteerd moeten worden.”

Hoofdstuk 8: Projecten

Op 27 januari 1998 besluit de gemeenteraad met de eerder genoemde randvoorwaarden akkoord te gaan. De raad stemt in met de aangegeven dekkingsmiddelen voor de investeringskosten en met de verstrekking van een exploitatiesubsidie van HFL 203.783,- op jaarbasis waarvan het ongedekte bedrag van HFL 101.378,- met ingang van het jaar 2000 ten laste wordt gebracht van het welzijnsbudget. Voor de bouw van het centrum zelf is een bestemmingsreserve gevormd van HFL 4.182.707,-.

Op 7 mei 1998 worden twee nota's ter kennisname voorgelegd aan de leden van de commissies WIV/ROVMG. Het betreft een nota over de architect-keuze en een nota betreffende voorbereidingsfase bouw cultureel centrum. In verband met het niet doorgaan van de commissievergaderingen zijn de nota's doorgestuurd naar de commissieleden met een begeleidend schrijven. Daarin worden zij verzocht om opmerkingen door te geven. Er zijn GEEN opmerkingen ontvangen van commissieleden.

Er wordt daarom een projectorganisatie opgetuigd. De stuurgroep bestaat uit de vaste leden van de projectgroep aangevuld met de twee portefeuillehouders. De projectgroep, bestaande uit drie mensen van de Stichting Dorpshuizen en twee ambtenaren van de gemeente, kan op ad hoc basis worden uitgebreid met adviseurs. De kosten van het cultureel centrum worden geraamd op HFL 7.468.205,- exclusief de kosten van 15 appartementen en een parkeergarage. De gemeentelijke financiering blijft maximaal HFL 4.182.707,-. Verwacht wordt dat de oplevering zal plaatsvinden in maart 2001.

Op 11 januari 1999 is de keuze voor de architect rond. De adviescommissie (bestaande uit architecten prof. ir. Ruijssenaars, dr. ir. Hoggenberk en mr. Gerding, directeur stadstheater Zoetermeer) adviseert unaniem het ontwerp van H. van Heeswijk. De stuurgroep adviseert echter unaniem het ontwerp van architectenbureau Korbee. Op 26 januari neemt de gemeenteraad het advies van de stuurgroep over. Het ontwerp van Korbee zal nog wel moeten worden aangepast. Het aangepaste ontwerp wordt op 20 april 1999 door de commissie goedgekeurd. De meerkosten (HFL 417.821,-) zullen worden gevonden door de opbrengst van de bouw van 3 extra penthouses (vijfde bouwlaag). Op 15 maart 2000 keurt de gemeenteraad een vijfde bouwlaag en de bouw van 18 appartementen in het nieuwe bestemmingsplan goed. Bij brief d.d. 16 augustus 2000 verlenen Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland de benodigde verklaring van geen bezwaar.

Uit de aanbesteding komt IBB-Kondor als goedkoopste uit de bus. Na diverse besprekingen worden de door IBB-Kondor opgegeven bouwkosten naar beneden bijgesteld. De bouwprijs wordt EUR 6.984.047,- exclusief BTW (cultureel centrum en appartementen). De bouwprijs is aanzienlijk hoger dan in eerste instantie was berekend. De oorzaak is de stijging van de kosten met 30% (indexering). En daarnaast de verzwarende eisen met betrekking tot de mechanische ventilatie. De stichting geeft aan dat, indien alles wordt doorgerekend voor de nieuwbouw van het cultureelcentrum, er een ongedekt tekort resteert van ruim EUR 1.361.340,-. Het tekort wordt door de gemeente lager geschat. Een aantal meevallers worden gevonden. De gemeente verwacht een hogere opbrengst van de verkoop van de Kuip van EUR 453.574,-.

Ook wordt gekozen voor het door de stichting Dorpshuizen in eigen beheer verkopen van de appartementen. Daardoor kan een aanzienlijk hogere winst worden verwacht dan wanneer IBB-Kondor dat doet. De gemeente staat voor de verkoop garant. De geraamde meeropbrengst van de appartementen wordt geschat op EUR 680.670,-.

Hoofdstuk 8: Projecten

Wanneer de totale reserve accommodatiebeleid wordt aangewend en uitgegaan wordt van een hogere opbrengst van de Kuip resteert er volgens de gemeente een tekort van EUR 938.603,-. Wordt hiervan de extra winst door de verkoop van de appartementen afgetrokken, resteert een tekort van EUR 257.933,-.

De gemeenteraad stemt op 26 maart 2002 in met de bouw van de podiumzaal onder de volgende dekking:

- De totale reserve accommodatiebeleid aan te wenden ten behoeve van de nieuwbouw van het cultureel centrum;
- In te stemmen met de verkoop van appartementen door de Stichting Dorpshuizen en met een lening aan de Stichting Dorpshuizen ad. EUR 257.933,-;
- In te stemmen met een gemeentelijke garantiestelling ad. EUR 1.361.340,-;
- Een bedrag van EUR 40.760,- ten laste van de post nieuw beleid, te reserveren ter afdekking van tegenvallende inkomsten.

Geconcludeerd kan worden dat de gehele gemeentelijke reserve accommodatiebeleid van EUR 2.047.010,- wordt opgemaakt (in tegenstelling tot oorspronkelijke opzet). Bovendien wordt een ander tekort ad. EUR 680.670- speculatief afgedekt door de verhoogde opbrengst bij de verkoop van de appartementen. Het totale tekort op dit project is derhalve EUR 2.727.680,-. Dit is 43% meer dan oorspronkelijk in 1998 door de gemeente Noordwijk voor de podiumzaal in het vooruitzicht werd gesteld. Daarnaast is met veel kunst- en vliegwerk de begroting van de Muze (de naam van het nieuwe cultureel centrum) in elkaar gezet om besluitvorming bij de net geïnstalleerde gemeenteraad (die nog geen enkel inzicht had in de geschiedenis van de podiumzaal) te forceren. Er vinden geen reserveringen plaats (kapitaalslasten) voor onderhoud. Ook vinden er geen afschrijvingen plaats. Een situatie die in het verleden voor het Bollenbad desastreus is uitgepakt (zie hiervoor hoofdstuk 10: incidenten). Daarmee wordt, nog voor de realisatie van de Muze, een voorschot op de toekomst is genomen.

Hoofdstuk 8: Projecten

8.4 Eindconclusie

Bij projectwerking zijn er vijf belangrijke beheersaspecten die bepalen of een project goed verloopt: tijd, geld, kwaliteit, informatie en organisatie.

Tijd is van belang omdat men dan kan bepalen of een element in een project keurig op schema ligt en andere elementen daarop volgens plan kunnen aansluiten. Het moet dus duidelijk zijn welke activiteiten tegelijkertijd kunnen plaatsvinden en welke na elkaar moeten gebeuren. Ook moet helder zijn wie wat doet en of alle afspraken op een kalender zijn vastgelegd.

De onderzoekscommissie stelt vast dat er in het project Kerkstraat geen enkele duidelijkheid is geweest wat betreft fasering, tijdpad en het moment van realisatie. Het project podiumzaal kenmerkt zich in een veel te positieve tijdsplanning in het begin van het project. Zo is de gedachte dat men, ongeacht het scenario, al met de bouw in 1997 kan beginnen. Activiteiten worden niet goed ingeschat en problemen (uitplaatsing van de wasserette) te laat ingezien.

Voor de projecten Kerkstraat en podiumzaal ontbreekt elke vorm van financiële discipline. Het Kerkstraatproject ontbeert duidelijkheid over de totale kosten. Er ontbreken exploitatieopzetten, mede door het feit dat het niet helder is wat voor eindplaatje B&W en de gemeenteraad voorstaan. Geld speelt schijnbaar geen enkele rol. Er wordt aangekocht en geïnvesteerd zonder enige dekking en zonder dat men precies vastlegt voor welk uiteindelijk doel. Het grondbedrijf wordt schijnbaar als een onuitputtelijke bron gezien. Uiteindelijk resulteert dit in een negatief saldo van meer dan EUR 5.000.000,-. Opvallend is de passieve rol van de gemeenteraad. Zonder veel discussie worden de kredieten geaccordeerd. Men staat er bij en kijkt er naar, terwijl niemand het financiële drama dat zich aftekent overziet. Het lijkt er sterk op dat de raad, wat betreft de bouw van de podiumzaal, geen flauw benul heeft gehad waarmee ze bezig was. De eerste gemeentelijke bijdrage voor de podiumzaal van EUR 408.402,- lijkt meer een politiek bedrag dan dat het ergens op is gebaseerd. Inzicht komt er pas eind 2001, na de aanbesteding. Dan blijkt de podiumzaal de gemeente Noordwijk ruim EUR 2.700.000,- te gaan kosten.

Wat betreft de organisatie rondom het project Podiumzaal constateert de onderzoekscommissie een onduidelijke verdeling van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden, vastgelegd tussen opdrachtgever, projectleider en project- en stuurgroep. Het is onduidelijk wie de regie heeft gevoerd (de stichting Dorpshuizen of de gemeente?). Ook het verschil tussen stuur- en projectgroep blijkt slechts uit het wel of niet aansluiten van wethouders bij de vergadering. Daarmee is de kritische rolverdeling tekort gedaan. De projectorganisatie rond de Kerkstraat is pas na het aantrekken van een projectleider van buitenaf enigszins op de rails gekomen. De verhouding tussen het project en de rest van de organisatie is jarenlang onduidelijk geweest.

Van een kwaliteitsbewaking is bij beide projecten ook al geen sprake. Zowel de Kerkstraat als de podiumzaal zijn daarvoor te veel gewisseld in visie en ambitie. Het lijkt er sterk op dat naarmate de vordering van een project, het dreigende tekort aan geld de marges en het uiteindelijk product bepaald hebben en niet de uiteindelijke kwaliteit die men voor ogen heeft gehad.

Hoofdstuk 8: Projecten

Tenslotte is er geen sprake geweest van een goede informatievoorziening. In beide projecten zijn jarenlange radiostiltes de voorbodes geweest voor een meestal onplezierige verrassing. Welke soort informatie voor het project van belang is, wie welke informatie moet geven en wie die informatie moet krijgen, blijft vaak ongewis. Bij het Kerkstraatproject is ook geen structuur van beslismomenten vastgelegd.

Daarbij moet opgemerkt worden dat de gemeenteraad de wethouders Salman en Tummers (voor de Kerkstraat) en wethouder Sweers (voor de podiumzaal) steeds ongemoeid verder heeft laten gaan. Een meerderheid van de raadsleden is zich onvoldoende bewust geweest van haar kritische taak.

Hoofdstuk 9: Het Bollenbad

9.1 Het Bollenbad

Het Noordwijkse zwembad het Bollenbad dreigt kopje onder te gaan als gevolg van het ontbreken van beheersplannen (onvoldoende reserveringen) bij de gemeente Noordwijk. De financiële situatie van het zwembadcomplex is zelfs zodanig zorgelijk dat sluiting niet ondenkbeeldig is. Geld voor noodzakelijke renovatie/onderhoudswerkzaamheden ontbreekt. De financiële problemen zijn niet de directie van het zwembad aan te rekenen, maar het gemeentebestuur. Het gemeentebestuur is, als subsidieverstrekker, ernstig tekort geschoten in het toezicht op het reilen en zeilen van het bad. Zij heeft bovendien in voorgaande jaren verzuimd geld te reserveren voor toekomstig onderhoud. Het voldoende reserveren zou daarbij overigens betekend hebben dat het college van B&W niet dat rendement op de verkoop van het Casema netwerk zou halen dat het al wel in 1998 in de meerjaren begroting had opgenomen (HFL 600.000,-). Daarmee zouden andere bezuinigingen of belastingverhogingen van de OZB onafwendbaar zijn geweest. Een overzicht van toen tot nu.

Het Bollenbad wordt op 14 oktober 1971 opgericht door de het Sportfondsenbad Noordwijk N.V. De gemeente Noordwijk geeft het zwembad grond in erfpacht over de periode van 1 januari 1974 t/m 31 december 2013. In 1986 verstrekt de Onderlinge Waarborgmaatschappij Zilveren Kruis VGCN een lening aan het Bollenbad van HFL 7.200.000,- tegen een rentepercentage van 6 7/8% gedurende 25 jaar op annuïteitenbasis (tot 2011). De annuïteit (aflossing plus rente) bedraagt HFL 610.894,- per jaar.

In 1993, ongeveer 20 jaar na de bouw, vindt er een grote renovatie plaats in het Bollenbad. De gemeente gaat in dit jaar met het Bollenbad de eerste, zo geheten, budgetsubsidie aan. Deze subsidie wordt afgesloten over de periode 1993 tot 1998. De hoogte van het subsidiebedrag wordt berekend aan de hand van het exploitatieresultaat van het zwembad en met inachtneming van de lasten van de bovengenoemde lening. Jaarlijks wordt het bedrag geïndexeerd. De overeenkomst bevat de bepaling dat een nadelig exploitatiesaldo - voor zover niet toe te rekenen aan de algemene reserve van het Bollenbad - door de gemeente aan het Sportfondsenbad Noordwijk wordt uitgekeerd. In de jaren 1996 tot en met 1998 bedraagt de totale bijdrage respectievelijk HFL 811.000,-, HFL 828.000,- en HFL 844.545,-.

Het Bollenbad functioneert naar ieders tevredenheid. In de beleidstoelichting op de begroting van de gemeente Noordwijk uit 1996 worden bestuur en personeel daarmee gecompimenteerd:

“Het Bollenbad draait goed. De resultaten en de positieve reacties van de bezoekers zijn goed. De Raad van Beheer en het management blijven financieel binnen de door hen opgestelde begrotingscijfers voor het Bollenbad. De gemeentelijke bijdrage is daardoor gestabiliseerd. Er is nog slechts sprake van een beperkte jaarlijkse geïndexeerde verhoging. Een compliment richting bestuur en personeel van het Bollenbad is hier dan ook op zijn plaats.”

Hoofdstuk 9: Het Bollenbad

9.2 Begrotingstekort dreigt voor de gemeente Noordwijk

Begin 1997 wordt duidelijk dat de verkoop van het kabelnet aan Casema (de zogehete CAI-gelden= Centrale Antenne Inrichting) meer dan tien miljoen gulden gaat opleveren. Veel politieke partijen vinden dat een leuk bedrag en vragen zich hardop af waar ze dat geld aan zullen gaan besteden. De VVD komt zelfs met een prijsvraag doormiddel van een advertentie: 'Wat te doen met 10 miljoen'.

Wethouder Sweers van de VVD en met hem de overige collegeleden, vinden in ieder geval dat een deel van het geld terug moet naar de burgers. Daarmee kan dan de gemeentelijke belasting zo laag mogelijk gehouden worden. Het ambtelijk apparaat krijgt de opdracht om uit te zoeken hoe op de CAI-opbrengst een zo hoog mogelijk rendement gemaakt kan worden.

Als een van de opties wordt het aflossen van een deel van de lening van het Bollenbad gezien. Dit staat in de notitie: 'Uitwerking van de opties ter besteding van de Casemagelden' en is geschreven ten behoeve van het collegefractiesoverleg op 15 april 1997. De gemeenteraad wordt hierover niet ingelicht. Omdat het renteniveau van de betreffende lening niet buitengewoon hoog is en verwacht wordt dat de exploitatie van het bad veel minder zal kosten dan waarvan in 1994 is uitgegaan, luidt het advies van de betrokken ambtenaren dat aflossing van de lening niet de meest aan te raden optie is.

In september 1997 komt de discussie over de 10 miljoen CAI-gelden weer terug via de conceptbegroting 1998. De begroting van de gemeente Noordwijk kampt namelijk met een dreigend tekort van HFL 600.000,-. Het aanwenden van zes miljoen van de CAI-gelden biedt uitkomst en wordt als dekking aangegeven. Op welke wijze deze dekking gerealiseerd kan worden is op dat moment niet duidelijk. De vier miljoen die dan nog resteert in het CAI-'potje' wordt gelijk opgedeeld tussen Noordwijk aan Zee en Noordwijk Binnen. Het geld voor 'Zee' gaat overigens grotendeels op aan de plannenmakerij voor de badplaatsvernieuwing. Het geld voor Binnen wordt voornamelijk in de Kerkstraat geïnvesteerd. Een verhoging van de OZB voor de bewoners van Noordwijk kan zo worden voorkomen, is de gedachte en dat is altijd gunstig in een verkiezingsjaar.

Op 17 februari 1998 stelt het college van B&W aan de gemeenteraad voor om zes miljoen uit de CAI-gelden te gebruiken om het begrotingsgat van HFL 600.000,- van de gemeente Noordwijk meerjarig te stoppen. Een relatie met het aflossen van de lening van het Sportfondsenbad Noordwijk en het verwachte voordeel daarvan blijft daarbij buiten beschouwing.

In de besloten vergadering van de commissie FOS (Financiën Onderwijs en Sport) van 10 maart 1998 wordt de besteding van de 6 miljoen aan CAI-gelden in relatie tot het dekkingsplan 1998 besproken.

Voormalig wethouder Sweers van Financiën zegt in een toelichting:

"dat, nu de f 6 miljoen wordt teruggeven, het gat van f 2,5 à f 3 ton wordt gemist."

Hij doelt daarmee op het verschil in (geraamd) rendement van twee andere opties, waaraan het geld had kunnen worden besteed. Namelijk aankoop van staatsobligaties voor HFL 6.000.000,-, óf een voorfinanciering van een lening van HFL 6.000.000,- aan de Noordwijkse Woningstichting. Deze zullen echter slechts een rendement van HFL 300.000,- tot HFL 350.000,- opleveren. Dat wordt een te laag rendement gevonden.

Hoofdstuk 9: Het Bollenbad

Niet vreemd, omdat het college in de gemeenteraadsvergadering van februari 1998 in de meerjarenbegroting een rendement van HFL 600.000,- in de gemeentebegroting heeft inboekt op de CAI-gelden.

Een meerderheid van de commissie FOS gaat daarom akkoord met de besteding van 6 miljoen om daarmee de lening van Sportfondsenbad Noordwijk af te lossen. Door voor deze optie te kiezen zal er immers over een periode van 14 jaar (de periode die de lening met de onderlinge waarborg maatschappij van het Zilveren Kruis nog loopt) een rendement van HFL 600.000,- worden behaald. Een begrotingstekort dan wel belastingverhoging wordt zo voorkomen. Het rendement ontstaat doordat Sportfondsenbad Noordwijk de bovengenoemde lening in één keer kan afbetalen. Het Sportfondsenbad Noordwijk zal daarmee niet langer de annuïteit op de lening (groot HFL 610.894,-) hoeven te betalen. Dat betekent dat de gemeente hetzelfde bedrag bespaart op de budgetsubsidie aan het zwembad.

9.3 Aflossing van de lening van Sportfondsenbad

De gemeenteraad gaat in augustus 1998 definitief akkoord met de aflossing van de lening. Wethouder Financiën Smit wijst er nog op dat er per 1 september nieuwe contracten moeten ingaan en dat het college geen andere oplossing heeft kunnen vinden. 'De knoop moet eens doorgehakt worden', zegt hij. Het gepresenteerde voorstel resteert als enig mogelijke oplossing.

Richting de politiek klinkt duidelijk door dat besluitvorming geen uitstel duldt. In meerderheid gaat de raad daarom akkoord met het volgende besluit:

- a. *Op 1 september 1998 een bedrag van HFL 5.399.100,- beschikbaar te stellen aan Sportfondsenbad Noordwijk N.V. ten laste van de nog te ontvangen CAI-gelden onder voorwaarde dat hiermee de door deze N.V. afgesloten geldlening bij het Zilveren Kruis wordt afgelost alsmede de hiervoor verschuldigde boeterente.*
- b. *Het bedrag van de verschuldigde annuïteit per 1 september ad. HFL 610.995,- dat reeds deel uitmaakt van de aan het Bollenbad uit te betalen exploitatiebijdrage ten laste van genoemde CAI-gelden te laten komen en rechtstreeks te boeken op functie 8.530.00 inkomsten zwembad.*
- c. *De zowel in 1998 als in 1999 fictief verschuldigde daggeldrente, welke naar raming thans HFL 360.600,- in totaal zullen bedragen eveneens ten laste te brengen van de bovengenoemde CAI-gelden.*

Bovenstaand besluit houdt in dat het Sportfondsenbad Noordwijk, door het aflossen van de annuïteit, met ingang van 1999 een nieuwe jaarlijkse subsidie krijgt van HFL 175.629,-. Een bedrag dat bepaald wordt door het gemiddelde jaarlijkse tekort over de jaren 1994 tot 1997 van de Winst- en Verliesrekening van Sportfondsenbad Noordwijk (het exploitatietekort) van HFL 769.204,-, te verminderen met de besparing van de annuïteit van HFL 610.895,- per jaar (immers de lening met het Zilveren Kruis is afbetaald). Na nog een aantal kleine correcties komt de gemeente Noordwijk vervolgens met ingang van 1999 op een jaarlijkse subsidiebijdrage van HFL 175.629,-. En dat betekent op de inzet van 6 miljoen aan CAI-gelden een rendement van maar liefst 10,9%.

Het gemeenteraadbesluit heeft overigens nog een ander gevolg. Voor aflossing van de lening krijgt het Sportfondsenbad Noordwijk een exploitatiesubsidie van de gemeente Noordwijk. Voor de hoogte van deze exploitatiesubsidie vormt het negatieve exploitatieresultaat van het Sportfondsenbad Noordwijk de basis.

Hoofdstuk 9: Het Bollenbad

Dit immer negatieve exploitatieresultaat (kenmerkend voor elk openbaar zwembad in Nederland) bestaat uit een negatief resultaat uit de gewone bedrijfsvoering en verder uit de rentelasten van de lening en de afschrijving op het zwembad zelf. Dit alles met medeweten en goedkeuring van de Gemeente Noordwijk.

De gemeente gaat er, na verstrekking van de schenking van 6 miljoen, echter vanuit dat met de aflossing van de lening van het Sportfondsenbad Noordwijk, ook het zwembad zelf vervroegd is afgeschreven. ‘Fictieve’ afschrijvingen worden daarom niet langer gesubsidieerd. Het Sportfondsenbad Noordwijk mag dus in het exploitatieresultaat geen afschrijvingen meer opvoeren op het zwembad. Sportfondsenbad Noordwijk gaat daarmee akkoord, zij het onder protest. Er bestaat namelijk vrees dat er later geen geld zal zijn voor noodzakelijke vernieuwingen aan het bad en voor de vervanging van technische installaties. Renovatie en groot onderhoud is echter wél noodzakelijk in 1998 en de daarop volgende jaren. Het college is daarvan op de hoogte via het onderhoudsrapport van het Bollenbad uit 1998. Was voor Sportfondsenbad Noordwijk de mogelijkheid blijven bestaan om de afschrijvingen op het zwembad op te voeren in het exploitatieresultaat, dan zou zij zelf deze investeringen hebben kunnen betalen. Hierdoor zou echter wel de jaarlijkse subsidie van de gemeente Noordwijk niet met HFL 610.000,- zijn verlaagd maar met slechts HFL 240.000,-. Een belangrijk verschil. Het rendement van de 6 miljoen CAI-gelden die ‘terug moest naar de burger’ zou dus een stuk lager zijn geweest dan wethouder Sweers en het college voor ogen stond.

9.4 De gevolgen van een nieuw subsidiecontract

Het college ziet echter geen problemen voor het zwembad, immers ook het nieuwe contract bevat de bepaling dat een nadelig exploitatiesaldo door de gemeente vergoed zal worden. Voorts gaat de gemeente er altijd vanuit dat het Sportfondsenbad Noordwijk dergelijke zware investeringen (vervangingsinvesteringen en groot onderhoud) niet zelf kan dragen, maar dat de gemeente daarvoor financiële ondersteuning biedt. In helder Nederlands; als er geld nodig is voor het zwembad dan dient het Sportfondsenbad Noordwijk zich gewoon tot het gemeente bestuur te wenden. Op papier lijkt er dan ook geen verschil tussen de oude en de nieuwe contractsituatie. Begin jaren negentig financierde de gemeente ook ca. 2 miljoen aan investeringen voor het zwembad.

Het resultaat van de nieuwe opzet komt vervolgens in de jaarrekening van het Sportfondsenbad Noordwijk duidelijk naar voren. De afschrijvingskosten zijn bijna verdwenen net als de rentelasten. Daarnaast zijn de materiële vaste activa (de bezittingen van het Sportfondsenbad Noordwijk N.V.; het zwembad) met bijna hetzelfde bedrag afgenomen als het bedrag van de afgeloste lening. Dit komt waarschijnlijk omdat het Sportfondsenbad recht wilde doen aan de, ons inziens niet te verdedigen opvatting van de gemeente, dat het zwembad vervroegd was afgeschreven. De manier van verwerking van de aflossing van de lening en het niet verantwoorden van de baten van de gift van 6 miljoen van de gemeente in de jaarrekening, bevreemdt de onderzoekscommissie. Met name omdat onder druk van de gemeente het Sportfondsenbad Noordwijk ook geen afschrijvingen meer opvoert in het exploitatieresultaat. Maar het zwembad bestaat natuurlijk nog wel, en de waardevermindering van de materiele activa is nog wel degelijk aanwezig.

Hoofdstuk 9: Het Bollenbad

Vervolgens valt er een lange stilte over het Bollenbad. De gemeenteraad wordt niet of nauwelijks meer geïnformeerd. Door de stilte lijkt het erg goed te gaan met het Sportfondsenbad Noordwijk. Zo vertelt de commissievoorzitter van Welzijn Integrale Veiligheid (WIV), dhr. Sweers op 9 februari 1999:

“De Raad van Beheer van het Bollenbad heeft in 1998 een zeer goed beleid gevoerd. De nood tot onderhoud wordt goed gecontroleerd.”

In het nieuwe contract kan het Sportfondsenbad Noordwijk jaarlijks HFL 40.000,- vanuit de exploitatie in een onderhoudsfonds reserveren. Daarnaast wordt de gemeenteraad op 8 maart 1999 geïnformeerd dat de tarieven van het zwembad niet verhoogd hoeven te worden. Later zal blijken dat de gemeente dit contractueel heeft afgedwongen. Zelfs een inflatiecorrectie wordt niet toegestaan.

Daarna wordt het pas echt stil. De gemeenteraad hoort niets meer van het college van B&W over de financiële situatie van het bad. Binnen het ambtelijk apparaat en het college blijken wel signalen binnen te komen dat het niet goed gaat.

Dhr. de Groot, afdelingshoofd Financiële Planning en Control:

“ Bij het aantreden van mij (okt. 2001) waren de financiële problemen rondom het Bollenbad inmiddels bekend, maar lagen deze lager. Naderhand bleek het extra begrote bedrag onvoldoende te zijn. Het contract droeg een duidelijk open einde karakter, maar de financiële vertaalslag die vervolgens had moeten worden gemaakt, is kennelijk niet gemaakt. Misschien vertrouwde men erop er wel uit te zullen komen, zodat een voorziening niet noodzakelijk zou zijn geweest. Terugkijkend had het open eindekarakter aanleiding moeten zijn om het contract dat ik inhoudelijk niet ken, op te nemen in de risicoparagraaf”

Hoofdstuk 9: Het Bollenbad

9.5 Financiële problemen voor het Bollenbad

De onderzoekscommissie constateert dat al veel eerder bekend is dat het “financieel slecht” gaat met het Bollenbad. Zo blijkt uit de notulen van de Raad van Beheer van het Bollenbad van 14 februari 2001 al dat het Sportfondsenbad Noordwijk niet uitkomt met de exploitatiebijdrage van de gemeente. Er wordt in deze vergadering namelijk gesproken over een overschrijding van het exploitatiebudget 2000 van HFL 177.314,-. De ambtenaar van de gemeente Noordwijk die bij dit gesprek aanwezig is, verklaart de wethouders (dhr. Sweers vanuit Financiën en dhr. Van Bockhove vanuit Welzijn) van het een en ander op de hoogte te stellen. Met daarbij het verzoek op korte termijn iets aan de slechte financiële situatie te doen. Een reactie wordt binnen een maand verwacht. Vervolgens wordt nog tijdens een extra vergadering van de Raad van Beheer op 9 mei 2001 (met als gast dhr. Van Bockhove) en op 30 mei 2001 met de gemeente over de slechte financiële situatie gesproken.

Vervolgens komt er, zo blijkt uit de notulen van de vergadering van de Raad van Beheer van 3 oktober 2001 (waar projectontwikkelaar dhr. van der Wiel als gast bij aanwezig is om zijn plannen voor een fitnesscentrum toe te lichten), opnieuw vanuit de gemeente geen reactie binnen over de zorgelijke financiële situatie van het Bollenbad. Uit de notulen van de vergadering van de Raad van Beheer van 19 december 2001 blijkt dan dat het Bollenbad in acute liquiditeitsproblemen zit. De Raad van Beheer verzoekt de gemeente om drie kwartalen subsidie over het jaar 2002 ineens te mogen ontvangen. Een verzoek dat door de gemeente wordt toegezegd en ter beschikking komt per 1 januari 2002.

Pas op 6 februari is er een eerste overleg tussen de gemeente Noordwijk en het Sportfondsenbad Noordwijk over de ontstane situatie en de slechte financiële situatie van het Bollenbad. De gemeente wil nu een duidelijk overzicht van de te verwachten groot onderhoudskosten.

De gemeenteraadsverkiezingen vertragen het overleg tussen het Sportfondsenbad en de verantwoordelijk wethouder van de gemeente Noordwijk, zo blijkt uit de vergadernotulen van de Raad van Beheer van mei 2002. Tevens informeert dhr. van der Wiel de vergadering wederom over de stand van zaken met betrekking tot een fitnessclub bij het zwembad. Op 28 juni is wethouder Van Bockhove er wel, samen met twee ambtenaren. Dan wordt voor het eerst echt gesproken over extra te nemen maatregelen en wordt ingegaan op de begroting ‘gewijzigd beleid’.

Dit overleg toont een aantal dingen aan. Onder meer dat de uitgangspunten voor het vernieuwde contract met het Bollenbad, gesloten door de wethouders Sweers en Smit in 1999, de CAO-ontwikkelingen én wettelijke maatregelen, tot de huidige financieel ongunstige situatie voor het Sportfondsenbad Noordwijk hebben geleid. Als extra kosten worden bovendien beheersplannen genoemd inzake legionella bestrijding, extra brandvoorschriften en de daaruit voorkomende kosten voor een sprinklerinstallatie en inspectiekosten van electra.

De gemeenteraad van Noordwijk wordt al die tijd niet geïnformeerd over de slechte financiële situatie van het Bollenbad. Een eerste signaal komt pas in maart 2002 in de vorm van een informatiedocument voor de raadsfracties ten behoeve van de collegevorming. Gesproken wordt over het verhogen van de subsidie voor het Bollenbad met EUR 90.750,-. Een subsidieverhoging waar een oplossing voor te vinden valt en derhalve nog geen angst oproept bij de gemeenteraad dat het zwembad wel eens zou kunnen gaan verdwijnen.

Hoofdstuk 9: Het Bollenbad

Ineens gaat het echter hard. Zo vermelden de notulen van de Raad van Beheer van het Bollenbad van 2 oktober 2002, dat wethouder Van Bockhove hen informeert over drastische maatregelen. Het college van B&W is bezig met de voorbereiding van een raadsvoorstel om de buitenaccommodatie in 2003 te sluiten. Gehele sluiting van het zwembad met ingang van 2004 dreigt. Het zwembad kan ook overgaan in handen van een commerciële exploitant. Een Noordwijkse projectontwikkelaar heeft al interesse getoond.

Het voorstel komt in oktober in de gemeenteraad aan de orde:

“Het Bollenbad kent grote exploitatietekorten. Indien het zwembad blijft bestaan is het noodzakelijk binnenkort een aantal grote investeringen te doen. Dat is in deze financiële situatie niet verantwoord. Sluiting van de buitenbaden van het Bollenbad met ingang van 2003 levert een besparing op van

€ 100.000,- op personeelskosten (4.000 uur gedurende 16 weken). Tenzij de huidige exploitant met voorstellen komt om tot een gezonde exploitatie te komen, wordt voorgesteld om het Bollenbad geheel te sluiten met ingang van 2004, dan wel over te dragen aan een commerciële exploitant.”

Tijdens de extra openbare vergadering van de gemeenteraad op 24 oktober 2002 verklaart onder andere wethouder Van Bockhove, dat met betrekking tot de gevoerde communicatie het college met recht een gebrek aan communicatie kan worden verweten.

Tevens geeft hij aan, dat het Bollenbad al een aantal seizoenen niet goed draait:

“Pas onlangs, maar te laat om de raad tijdig te kunnen informeren, ontstond daarin een duidelijker inzicht, waarna eerst met het bestuur is gesproken en het personeel is ingelicht alvorens de fractievoorzitters te informeren.”

Over de jaren 2000 tot en met 2003 loopt het totaal tekort op naar een bedrag van EUR 433.000,-. Daar komt de reguliere gemeentelijke bijdrage over deze periode van EUR 345.000,- nog bij. Een jaarlijks gemiddeld tekort van meer dan EUR 100.000,- extra dat niet door slechts één slecht seizoen of mismanagement kan worden verklaard. Ook is in snel tempo het in 1999 nog met HFL 777.487,- gevulde fonds van Sportfondsenbad Noordwijk voor groot onderhoud gedecimeerd, sinds het nieuwe subsidie contract van de gemeente Noordwijk inging.

Hoofdstuk 9: Het Bollenbad

9.6 Eindconclusie

De gemeente Noordwijk is in de ogen van de onderzoekscommissie te vrijblijvend geweest in haar toezicht op het Sportfondsenbad Noordwijk. Het in 1999 afgesloten budgetcontract wordt slordig nageleefd. Een reactie van de gemeente daarover blijft uit. Dit blijkt onder andere uit het ontbreken van toezicht op de geproduceerde kwartaalcijfers van Sportfondsenbad Noordwijk. De gemeente Noordwijk laat in de periode 1997 tot en met september 2000 maar liefst 16 keer verstek gaan op de vergaderingen van de Raad van Beheer van het Bollenbad. De gemeente had juist daar zeer waardevolle informatie over het functioneren van het Sportfondsenbad Noordwijk ter beschikking kunnen krijgen, in de vorm van de kwartaalcijfers. Daarnaast blijkt dat, in tegenstelling tot contractuele afspraken, het Sportfondsenbad Noordwijk een half jaar te laat de jaarrekeningen van zowel 1999 als 2000 overhandigt aan de gemeente Noordwijk. Dit alles zonder dat de gemeente in het geweer komt.

Dhr. Sweers, voormalig wethouder Financiën:

“Eind november 2000 heb ik een uitdraai gekregen van het sportfondsen en toen zag je dat naar aanleiding van de rekening 1999, dat 1999 negatief uit kwam”.

“Op 9 november 2001 heb ik ambtelijk een signaal gekregen, dat het niet goed gaat met de financiële situatie en 12 november 2001 kregen wij dus het jaarrapport van 2000.”

“Daarna hebben we (met collega Van Bockhove) de zaak nog eens op een rij gezet.”

Een zeer lakse houding die zeker gezien het commitment (verplichting) van de gemeente om alle verliezen van het Sportfondsenbad Noordwijk uit de exploitatie te vergoeden onverantwoord is.

Ook worden de schulden over de jaren 2000 en 2001 die de gemeente uit hoofde van dit commitment heeft, niet als schuld in de jaarrekening van de gemeente Noordwijk opgenomen. Een bedrag dat in 2001 al oploopt tot HFL 568.000,-. Mede omdat deze schuld niet in de exploitatiebegroting van de gemeente Noordwijk terugkomt, staat de gemeenteraad buitenspel. Immers, de raad kan daardoor op geen enkele wijze controleren hoe het gaat met het Sportfondsenbad Noordwijk. Ook de jaarrekeningen zijn nooit voor de gemeenteraad ter inzage gelegd. Het kan, naar de visie van de onderzoekscommissie, de gemeenteraad derhalve niet kwalijk worden genomen dat zij de problemen niet heeft geconstateerd.

De onderzoekscommissie vindt het zeer verwijtbaar dat de gemeenteraad pas geïnformeerd is over de financiële problemen bij het zwembad, toen sluiting al dreigde. Zeker omdat het college van B&W, op basis van de notulen van de Raad van Beheer (die ze toegezonden kreeg ook als er niemand van de gemeente aanwezig was) en de jaarrekeningen 1999, 2000 en 2001, zich veel eerder zorgen had moeten maken en de gemeenteraad had moeten inlichten. Het mag dan zo zijn dat pas op 24 oktober 2002 de volle omvang van de financiële problematiek van het zwembad bekend is, de alarmbellen hadden al veel eerder af kunnen en moeten gaan.

Daar komt bij dat de gemeenteraad nooit is geïnformeerd over het feit dat in het nieuwe subsidiecontract het Sportfondsenbad Noordwijk geen afschrijvingen meer in de exploitatie mag opnemen. De onderzoekscommissie zet grote vraagtekens bij deze boekhoudkundige bemoeienis.

Hoofdstuk 9: Het Bollenbad

De vraag is, of het wettelijk wel is toegestaan om niet meer af te schrijven op een nog bestaand en functionerend zwembad. Op zichzelf delen wij de mening van de gemeente wel dat het oude en het nieuwe contract geen verschil maken.

Immers, ook het nieuwe contract bevat de bepaling dat een nadelig exploitatiesaldo door de gemeente vergoed zal worden (net als zware vervangingsinvesteringen en groot onderhoud). Het Bollenbad heeft, door het aflossen van de lening, weliswaar geen verplichtingen meer, maar het exploitatieresultaat uit de normale bedrijfsvoering blijft negatief. Hierdoor kan het Sportfondsenbad Noordwijk eenvoudigweg geen geld reserveren voor omvangrijke investeringen. Zeker niet omdat in het nieuwe contract geen afschrijvingskosten meer mogen worden opgevoerd in de exploitatierekening. De toezegging van de gemeente Noordwijk om bij dreigende tekorten de financiële middelen te zullen verstrekken, pakt helaas faliekant verkeerd uit.

Ten eerste is het subsidie bedrag van HFL 175.629,- gebaseerd op het gemiddelde exploitatietekort in 1994-1997 (en wordt dit jaarlijks enkel geïndexeerd). Hierdoor wordt er bij de latere subsidieverstreking geen rekening gehouden met de veranderde omstandigheden bij het zwembad. De inkomsten van het zwembad lopen terug terwijl de personeelslasten sterk stijgen. Ook moet het zwembad voldoen aan nieuwe wettelijke veiligheidseisen en brandvoorschriften. En dat betekent dat een groter beroep dan voorheen voorzien was, op de reserve groot onderhoud van het Sportfondsenbad Noordwijk moet worden gedaan. Vanwege het vaste karakter van de subsidieverstreking wordt er echter jaarlijks maar HFL 40.000,- gestort in de onderhoudsvoorziening. Een veel te laag bedrag om de werkelijke kosten die gemaakt werden bij te kunnen houden. Hierdoor is dit fonds (waarin in 1999 nog bijna HFL 800.000,- zit) eind 2002 bijna gedecimeerd. De snel stijgende kosten zijn ook het gevolg van zwaardere pensioenkosten en CAO-afspraken (het personeel wordt ouder en daarmee ook de pensioenafdracht duurder). Tevens zorgen nieuwe inzichten ervoor dat er meer personeel in het zwembad aanwezig moet zijn voor beter toezicht op zwemmers. Wederom vanwege het vaste karakter van de subsidiebijdrage van HFL 175.629,- (welke volledig op kosten uit het verleden zijn gebaseerd) komt het zwembad al snel niet meer uit met het subsidiebedrag. De exploitatietekorten over de jaren 1999 t/m 2004 vallen daardoor veel hoger uit dan geraamd. Een negatief resultaat waar de gemeente Noordwijk, vanwege de verplichting tot financiële ondersteuning, uiteindelijk zelf voor moet opdraaien.

Ten tweede heeft de gemeente Noordwijk verzuimd om, toen het Sportfondsenbad Noordwijk geen afschrijvingskosten meer in het exploitatieresultaat mocht opvoeren, zelf een spaarpotje op te bouwen voor de te verwachten hoge kosten voor groot onderhoud en vervangingsinvesteringen van het zwembad. Dat kan niet anders worden uitgelegd als een bewuste keuze van het college. Het college wilde het rendement van de inzet van de 6 miljoen aan CAI-gelden voor het aflossen van de lening van het zwembad niet in gevaar brengen. Er zouden dan immers reserveringen gemaakt moeten worden in de gemeentebegroting voor minimaal het bedrag van de afschrijvingskosten die het Sportfondsenbad Noordwijk voorheen maakte op het zwembad (van ongeveer HFL 370.000,-). Deze afschrijvingen zouden dan in 14 jaar (de nog resterend looptijd van de inmiddels afgeloste lening) een spaarpot opleveren van bijna HFL 5.200.000,-. Genoeg om in ieder geval een stevige verbouwing mee te kunnen financieren. Dit zou echter betekenen dat er geen HFL 600.000,- door het aflossen van de lening vrij was gemaakt op de gemeente begroting, maar slechts HFL 240.000,- (het verschil zou dan door extra bezuinigingen of belastingverhogingen binnen gehaald moeten worden om de gemeentelijke begroting van 1998 sluitend te krijgen). Iets wat altijd vervelend is in een verkiezingsjaar.

Hoofdstuk 9: Het Bollenbad

Tot slot is het de gemeente Noordwijk zelf die het Sportfondsenbad Noordwijk dwingt geen tariefsverhogingen door te voeren. Zelfs inflatiecorrectie is niet mogelijk. Hierdoor is het Sportfondsenbad Noordwijk ook ernstig beperkt in haar mogelijkheden om een zo gunstig mogelijk exploitatieresultaat te behalen.

Resumerend vindt de onderzoekscommissie het daarom onterecht dat over de actuele situatie verwijten richting het Sportfondsenbad Noordwijk zijn gemaakt.

Het Sportfondsenbad Noordwijk zag zich, ondanks bedenkingen, wel gedwongen om het nieuwe subsidiecontract te ondertekenen. Het zwembad is voor haar voortbestaan immers volledig afhankelijk van de subsidie van de gemeente. De gemeente beloofde bovendien het Sportfondsenbad Noordwijk volledig te compenseren voor exploitatietekorten. Bij grootschalige vervangingsinvesteringen en groot onderhoud, zou de gemeente financieel bijspringen, aldus de geruststellende woorden van toenmalig wethouder Sweers.

Dan is het wrang te constateren dat, nu het Bollenbad daadwerkelijk aanklopt voor noodzakelijke vervangingsinvesteringen en groot onderhoud, de gemeente niet thuis geeft omdat daarvoor geen geld beschikbaar is. Als een college besluit dat het Sportfondsenbad niet meer mag afschrijven in de exploitatierekening (om daardoor het subsidiebedrag ‘kunstmatig’ laag te kunnen houden), dan moet je als gemeente wél zelf die reserveringen doen, om in de toekomst vernieuwing/groot onderhoud van het zwembad te kunnen betalen. Omdat deze reserveringen niet gedaan zijn door de gemeente, wordt het Bollenbad nu met sluiting bedreigd.

Het is dus niet de schuld van Sportfondsen Noordwijk dat er geen geld is voor grootschalige vervangingsinvesteringen en groot onderhoud. De gemeente Noordwijk had immers toegezegd daarvoor te zullen zorgen. Echter door mismanagement en het ontbreken van beheersplannen bij de gemeente Noordwijk (zie hierover ook hoofdstuk 4.7: beheersplannen) is dit niet gebeurd. Een misslag die niet alleen de toekomst van het Noordwijkse zwembad op het spel heeft gezet, maar ook nog eens zorgt voor een extra zwaar financieel verlies. Het beoogde rendement van HFL 600.000,- voor een periode van 16 jaar wordt bij lange na niet gehaald in de gemeentebegroting. Er zijn namelijk inmiddels vele tonnen euro's extra ‘onvoorzien’ naar het Sportfondsenbad Noordwijk gegaan. En bij faillissement stopt ook het rendement op de gemeentebegroting eerder.

Daarbij komt dat in het geval van een faillissement de gemeente niet alleen de geschonken CAI-gelden van 6 miljoen gulden kwijt is maar ook de exploitatietekorten uit het verleden van ruim 14 miljoen gulden (een bedrag dat als een renteloze lening van de gemeente op de balans van het Sportfondsenbad Noordwijk staat). En dat is een extra bittere financiële pil die, naast het emotionele verlies van het zwembad, ook nog eens een enorme kapitaalsvernietiging betekent.

Hoofdstuk 10: Incidenten

10.1 Verdeling CAI-gelden

De verkoop van het kabelnetwerk aan Casema levert de gemeente Noordwijk (na een intensieve onderhandeling door wethouder Sweers) het flinke bedrag op van HFL 10.681.971,-. Ambtenaren van financiën lanceren ideeën hoe deze gelden kunnen worden gebruikt. Dat gebeurt in het collegefractie overleg op 15 april 1997. Hun ideeën worden echter beperkt, omdat al bij voorbaat door de collegepartijen is beslist dat een groot deel van het geld terug moet naar de burger. De inwoners van Noordwijk zijn, vindt men, het meeste gebaat bij een betaalbare onroerendzaakbelasting (OZB), een betaalbaar zwembad- of bibliotheekabonnement en een betaalbaar paspoort of rijbewijs. Andere voorstellen van het college zijn het instellen van een fonds voor badplaatsontwikkeling en het instellen van een fonds dorpsvernieuwing. Er moet ook rekening gehouden worden met een gelijke verdeling van de CAI-gelden over Noordwijk aan Zee en Noordwijk Binnen. Om het zwembad betaalbaar te houden wordt gedacht aan het aflossen van een dure lening van het Bollenbad. Op die manier kan de rente in eigen zak blijven.

Door de ambtenaren wordt het aflossen van die lening echter als ‘niet de meest aan te raden optie’ afgedaan. Het renteniveau van de lening is niet buitengewoon hoog en men verwacht dat de exploitatie van het bad veel minder zal gaan kosten. De ambtenaren willen het geld graag gebruiken voor de noodzakelijke vervangingsinvesteringen voor automatisering. Daarvoor is 3 miljoen gulden nodig is. Ook het intern op orde brengen van de financiële huishouding wordt genoemd. Verder wordt de vorming van een voorziening ter beheersing van de personeelskosten genoemd.

Dhr. Oostermeijer, controller:

„Het advies dat uiteindelijk gemaakt is, is inderdaad het aflossen van 6 miljoen gulden lening Bollenbad. De opbrengst van de CAI-gelden was 10 miljoen gulden. Voordat vanuit financiën enig advies inzake de besteding van die CAI-gelden gegeven kon worden lag binnen het college al vast dat een belangrijk deel daarvan moest worden gebruikt voor lastenverlichting van de inwoners. Als dat zo is, dan vraagt het college: geef advies over hoe je dat kan doen. Dat zijn natuurlijk verschillende manieren waarop je dat kan doen. De ene manier is wat beter dan de andere manier. Uiteindelijk is het voorstel van het aflossen van de lening bedacht als, ja, de beste oplossing.”

Enkele maanden later wordt in het dekkingsplan voor de meerjarenbegroting 1998 – 2002 voorgesteld om de opbrengst van de CAI-gelden te gebruiken voor lastenverlichting voor de burger. Het gaat om een bedrag van 6 miljoen. ‘Hiervoor zullen wij nog een concreet voorstel uitwerken’, luidt de tekst.

Bijna een jaar nadat de collegefracties al het besluit hebben genomen, komt voormalig wethouder Sweers in februari 1998 namens het college van B&W met het navolgende voorstel naar de gemeenteraad. Een deel van de totaalopbrengst van HFL 10.681.971,- van de verkoop van de CAI-kabelinrichting aan Casema wil het college uitgeven aan de ontwikkeling van het Masterplan voor de badplaatsvernieuwing. Daarbij gaat het om een bedrag van HFL 2.000.000,-. Voor het ontwikkelen van het Kerkstraatgebied is eenzelfde bedrag bestemd. Het restant, HFL 6.000.000,- is bestemd voor het terugdringen van de kapitaallasten van het Bollenbad. Op deze wijze zijn de gelden gelijkelijk verdeeld over Noordwijk aan Zee en Noordwijk Binnen.

Hoofdstuk 10: Incidenten

Dhr. Sweers stelt de politiek (commissie FOS) voor de keuze: óf de lening van het zwembad in zijn geheel aflossen en de financiering overnemen tegen een lagere rente, óf een lager bedrag inzetten, met een onvermijdelijk gat in de begroting van ruim HFL 200.000,- waarvoor dan een oplossing moet worden gezocht. De commissie financiën spreekt in meerderheid de voorkeur uit voor het inzetten van de HFL 6.000.000,- voor het aflossen van de totale lening. Dat betekent een rendement van HFL 600.000,- lastenverlichting voor het zwembad per jaar. De oppositie is het hier niet meer eens.

Dhr. Van Holst, namens de Progressieve Combinatie:

“Eenmalige inkomsten zijn verkwanseld door een lening voor de financiering van het Bollenbad terwijl een beter alternatief voorhanden was. Als over een aantal jaren het zwembad afgeschreven is, staan we met lege handen en moet de volgende generatie gemeenteraadsleden maar zien hoe dit soort basisvoorzieningen gefinancierd gaan worden.”

Dhr. Oostermeijer, controller:

„We hebben er wel voor gewaarschuwd dat dat rendement niet langer dan 16 jaar effectief zou zijn. Want 16 jaar was de looptijd nog van de lening van het zwembad. Daarna zou die afgelost zijn en zou er in principe dus die lening vrij zijn.”

10.2 Deel conclusie

De discussie over de verdeling van de CAI-gelden is vooral een discussie tussen de collegepartijen. Veel later pas wordt de gehele raad er bij betrokken. Dit verklaart het structureel in de begroting opnemen van HFL 600.000,- uit de CAI-gelden, voordat in de raad gesproken wordt over het aflossen van de lening van het Bollenbad.

De onderzoekscommissie constateert dat de CAI-gelden zijn gebruikt voor het creëren van ruimte voor nieuw beleid (badplaatsvernieuwing en Kerkstraat) en het voorkomen van een (relatief geringe) verhoging van de OZB. Het verbaast de onderzoekscommissie dat het college, bij de besteding van de tien miljoen aan CAI-gelden, kiest voor het zo laag mogelijk houden van het lastenniveau, in plaats van het opschonen van het investeringsplan door exploitatiekosten over te brengen naar de reguliere begroting. Binnen voorgaande begrotingen is hieraan wel steeds prioriteit gegeven, echter door slechte financiële vooruitzichten komt het er steeds niet van. Voor de periode 1998 tot 2002 moet hiervoor structureel HFL 250.000,- worden gevonden (fasering en doorrekening collegeprogramma 1998 tot 2002). Omdat dit geld in deze periode niet wordt gevonden, schuift het probleem door naar het volgend college.

Hoofdstuk 10: Incidenten

10.3 Onderverzekering

In het jaar 2000 branden in Noordwijk twee scholen af, de Witte School en de Zeehonk. De branden veroorzaken enorme ravages. Als grote tegenvaller komt aan het licht dat beide scholen veel te laag verzekerd zijn tegen brandschade. Onvoldoende toezicht op de verzekerde waarden van de objecten, die in eigendom zijn van de gemeente Noordwijk, is hiervan de oorzaak. Door de onderverzekering van de afgebrande scholen lijdt de gemeente een financiële schade van bijna EUR 2.000.000,-.

Bij de brand in de Witte School met zijn karakteristieke rieten kap (de kap was net vernieuwd), blijft in de nacht van 8 op 9 juli slechts het achtergedeelte in stand. De verzekerde som voor de Witte School is ruim HFL 1.200.000,-. De herbouwwaarde wordt echter door architectenbureau Van Maanen in Noordwijk geschat op HFL 3.500.000,-. Uit de lijst van verzekerde objecten en hun verzekerde waarden, die na lang aandringen de gemeenteraad eind november 2000 bereikt, blijkt duidelijk de hoge mate van onderverzekering.

Het college belooft, nadat daar door de gemeenteraad flink op aangedrongen wordt, om het totale verzekeringspakket door te lichten. Het college belooft haar best te doen. Deze toezegging, van 28 november 2000, wordt niet nagekomen. Dat gebeurt pas nadat voor de tweede maal een school in vlammen opgaat.

Op 29 december (dus ruim één maand nadat de gemeenteraad haar zorg over de onderverzekering uitsprak) wordt Noordwijk opgeschrikt door een tweede brand, dit maal van de Zeehonk. De gemeenteraad wordt hiervan per brief op de hoogte gebracht. En opnieuw blijkt sprake van fikse onderverzekering. Het gebouw blijkt HFL 100.000,- en de inventaris HFL 200.000,- te laag verzekerd te zijn.

10.4 Deel conclusie

Onderverzekering lijkt een structurele zaak. De onderzoekscommissie heeft signalen ontvangen dat er, vanwege de hoge kosten van verzekeringen en de geringe kans dat er iets zou kunnen gebeuren, sprake is geweest van bewust beleid. Vanwege de tijdsdruk is hier geen verder onderzoek naar gedaan. Wel constateert de onderzoekscommissie een onverantwoordelijke laksheid van het bestuur bij het op orde brengen van het verzekeringspakket na het afbranden van de Witte School. De tweede onderverzekering, van de Zeehonk, had voorkomen moeten worden. Deze laksheid heeft Noordwijk HFL 300.000,- gekost.

Hoofdstuk 10: Incidenten

10.5 Baatbelasting

Dossiervorming en dossierbeheer laten in de gemeentelijke organisatie soms zeer te wensen over. Dat dit tot ernstige gevolgen kan leiden blijkt wel uit het mislopen van de heffing baatbelasting voor het gerenoveerde Hoofdstraat Koopcentrum. Baatbelasting is een manier om de winkeliers te laten meebetalen voor het opknappen van de winkelstraat. Een falende dossieroverdracht is er de oorzaak van dat de baatbelasting voor het gebied Hoofdstraat Koopcentrum niet kan worden doorgevoerd. De gemeente mist hierdoor een belangrijke inkomstenbron. Het totaalbedrag aan gemiste inkomsten bedraagt EUR 352.000,-.

Al op 8 mei 1998 komt de invoering van baatbelasting voor het winkelgebied Hoofdstraat aan de orde in de Stuurgroep Badplaatsontwikkeling. In februari 1999 wordt de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) verzocht de gemeente hierin te begeleiden. Dat gebeurt ook en in juni wordt het plan door het college voor akkoord getekend.

Dhr. Lamboo, oud afdelingshoofd financieel beleid:

„Er was een Stuurgroep en er was een werkgroep wat betreft de Badplaatsontwikkeling. In de Stuurgroep zaten de politieke vertegenwoordigers of collegevertegenwoordigers. Van de werkgroep maakte ik zelf deel uit, zij het van over meedenken en hoe kunnen we middelen genereren bijvoorbeeld de baatbelasting die daar als dekkingsmiddel zou kunnen worden gebruikt.”

Als ambtenaar Lamboo van financiën, die zich bezighoudt met de invoering van de baatbelasting, Noordwijk in september verlaat, wordt deze taak overgeheveld. Het dossier blijft daarna zonder vaste beheerder, aangezien de afdeling financiën kampt met vacatures. In de commissiestukken van 9 maart 2000 wordt al vermeld dat het bekostigingsbesluit voor de invoering van baatbelasting moet worden gepubliceerd. 28 maart 2000 wordt het besluit conform het collegevoorstel door de gemeenteraad vastgesteld. In dit stuk is opnieuw opgenomen dat het besluit moet worden gepubliceerd.

Op 16 februari 2001 wordt een interim-teamleider belastingen dossierbeheerder baatbelasting. Het dossier is dus van 30 september 1999 tot 16 februari 2001 onbeheerd gebleven. Het geschuif met het dossier is er de oorzaak van dat publicatie van het besluit wordt verzuimd. Dat komt in oktober 2001 aan het licht.

Dhr. Smit, voormalig wethouder Financiën:

„De VNG heeft een kort simpel stappenplan gemaakt waarin exact de procedure stond aangegeven. Ik heb het als zeer schokkend ervaren dat een ambtenaar dat anderhalve A4-tje nog niet eens kan uitvoeren. Ik vind dat verdomd triest. En zeg dan niet: wethouder, jij had dat lijstje op je kamer moeten hangen, want je had het zelf moeten controleren. Neen, maar ik ben wel verantwoordelijk geweest. Het is toch te gek dat zo'n simpel overzicht van werkzaamheden niet wordt uitgevoerd. Daar kan ik mij over opwinden. Het gaat hier om een gat van f 1 mln., dat zomaar ontstond.”

De gemeente rest niets anders dan, na het inwinnen van advies bij verschillende externe bureaus, af te zien van de invoering baatbelasting.

Hoofdstuk 10: Incidenten

10.6 Deel conclusie:

Dossiervorming en dossierbeheer laten in de organisatie soms zeer te wensen over. Met ernstige financiële consequenties tot gevolg. In dit geval het mislopen van baatbelasting. Het gaat om een bedrag van HFL 1.000.000,-. De eindverantwoordelijkheid voor missers binnen de gemeentelijke organisatie ligt te allen tijde bij het college. Maar in dit specifieke geval ligt de verantwoordelijkheidsvraag lastig. Aan meerdere personen kan een stuk van de verantwoordelijkheid worden toegedicht. Volgens de onderzoekscommissie had de misser voorkomen kunnen worden door onbeheerde dossiers onder te laten brengen bij een afdelingshoofd of wethouder.

10.7 Inkoopbeleid

Het invoeren van een centraal inkoopstelsel heeft de gemeente weinig of niets opgeleverd. Het was de overtuiging van voormalig wethouder Smit dat Noordwijk miljoenen liet liggen, door niet voortvarend aan de slag te gaan met een centraal inkoopstelsel.

Dhr. Smit, voormalig wethouder Financiën:

„Ik ben ervan overtuigd geraakt dat door centraal inkopen miljoenen hadden kunnen worden bespaard.“

In de notitie 'Doelmatigheid en doeltreffendheid' signaleert het college in 1998 dat met een centraal inkoopstelsel een mogelijke besparing van 5% kan worden behaald. Wordt die 5% gehaald, dan levert het stelsel ruim HFL 340.000,- gulden op, aldus een eerste berekening. Uit ambtelijke kring wordt evenwel gewaarschuwd geen te optimistische verwachtingen te hebben van de mogelijke besparingen.

Mevr. De Haas, directeur bedrijfsvoering/grondbedrijf:

„De organisatie heeft er altijd voor gewaarschuwd zich niet te snel rijk te rekenen, want een ooit gemaakte inschatting wat een inkoopbeleid kon opleveren, leek erg optimistisch en nogal gemakkelijk te zijn gedaan. Met belangstelling wordt afgewacht wat een zojuist gestarte pilot de gemeente gaat opleveren.“

Voordat er sprake is van winst, moet de gemeente eerst investeren. Adviesbureau Compendium brengt in november 1998 een offerte uit. De gemeente zal voor advies en begeleiding bij het inkoopbeleid HFL 245.660,- neer moeten tellen. Compendium rekent voor dat, als uitgegaan wordt van een geschat inkoopvolume van 30 miljoen gulden, de centrale inkoop Noordwijk uiteindelijk 1 à 1.5 miljoen gulden moet kunnen opleveren. Ook Compendium gaat daarbij uit van een besparing van 5%. Al snel blijken de resultaten niet te stroken met de verwachtingen. In oktober 2001 moet voormalig wethouder Sweers tegenvallende resultaten melden aan de politiek.

De aanvankelijke hooggespannen verwachtingen in de begrotingen vanaf 1998, met besparingen van enige tonnen, oplopend tot 5 ton, wordt in de begroting 2002 gereduceerd tot slechts HFL 25.000,-.

„De te verwachten besparing loopt vanaf 2002 jaarlijks op met HFL 25.000,-. De financiële resultaten zijn inderdaad teleurstellend; na het pilot project wordt bekeken hoe verder te gaan met het inkoopbeleid.“

Hoofdstuk 10: Incidenten

Deel conclusie:

De invoering van het centrale inkoopbeleid, waarvan het college en de raad veel besparing verwachtten, heeft de gemeente weinig of niets opgeleverd. Het is een langdurig proces geweest, waarbij soms adviezen noch door het college, noch door de ambtelijke begeleidingsgroep zijn opgevolgd. De kosten zijn ver doorgelopen en besparingen achterwege gebleven.

BIJLAGE

Het verloop van de reserves van de gemeente Noordwijk

VERLOOP RESERVES		1-1-98	1-1-99	1-1-00	1-1-01	1-1-02	31-12-02	12-3-03
91002	Saldireserve	€ 2.657.783	€ 2.202.459	€ 1.966.813	€ 2.861.120	€ 1.180.330	€ 416.653	€ 166.315
91004	Algemene reserve	€ 1.937.049	€ 2.164.356	€ 2.177.807	€ 2.014.051	€ 1.081.058	€ 870.495	-€ 62.504
91006	Reserve weerstandsvermogen		€ 0	€ 0	€ 0	€ 1.973.943	€ 1.650.565	€ 1.551.359
	Totaal vrije reserves	€ 4.594.832	€ 4.366.815	€ 4.144.619	€ 4.875.171	€ 4.235.331	€ 2.937.713	€ 1.655.170
91008	Reserve stadsuitleg	€ 391.572	€ 408.941	€ 481.286	€ 501.232	€ 555.641	€ 555.641	€ 555.641
91010	Parkeerreserve	€ 215.918	€ 223.949	€ 232.141	€ 219.578	€ 222.887	€ 198.974	€ 200.198
91012	Res Stads en Dorpsvern 1	€ 773.826	€ 675.821	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
91014	Res Bedrijven	€ 1.409.601	€ 1.165.891	€ 923.661	€ 721.747	€ 251.363	€ 127.063	€ 251.363
91018	Egalisatiereserve strandexpl.	€ 11.677	€ 11.677	€ 11.677	€ 11.673	€ 562	€ 573	€ 562
91020	Res. Volkshuisvesting	€ 4.504.085	€ 4.729.290	€ 4.965.754	€ 5.212.361	€ 5.318.693	€ 5.425.067	€ 4.722.457
91022	Res. Uitvoering parkeerbeleid	€ 184.748	€ 184.748	€ 175.670	€ 175.612	€ 0	€ 0	€ 0
91024	Res. Stads- en dorpsvern 2	€ 231.502	€ 236.133	€ 195.463	€ 175.975	€ 88.739	€ 90.514	€ 88.739
91026	Res. Tarieven milieuheffing	€ 267.817	€ 189.957	€ 197.524	€ 231.080	€ 514.539	€ 514.539	€ 23.724
91028	Res. Podiumkunsten	€ 60.458	€ 73.897	€ 72.055	€ 61.197	€ 49.314	€ 39.104	€ 49.314
91030	Res. Bodemsanering	€ 817.068	€ 805.924	€ 786.900	€ 786.647	€ 786.905	€ 786.905	€ 786.905
91032	Res. Welzijnsacc en podiumzaal	€ 2.544.014	€ 2.562.088	€ 2.453.238	€ 2.445.415	€ 2.017.380	€ 443.095	-€ 228.998
91034	Res. Personeelskosten	€ 789.132	€ 517.074	€ 38.653	€ 24.342	€ 283.711	€ 0	€ 0
91038	Reserve cai-gelden	€ 4.844.744	€ 352.409	€ 13.736	€ 13.731	€ 118	€ 0	€ 118
91040	OZB-egalisatiefonds	€ 272.356	€ 363.141	€ 363.141	€ 363.024	€ 115.260	€ 8.622	€ 115.260
91042	Toeristisch Fonds	€ 45.393	€ 0	€ 0	€ 46.966	€ 27.680	€ 25.622	€ 22.687
91044	Reserve Badplaatsontwikkeling	€ 0	€ 824.780	€ 528.006	€ 523.599	€ 534.071	€ 277.142	€ 534.071
91046	Res Kern Noordwijk Binnen	€ 0	€ 907.853	€ 907.853	€ 925.711	€ 944.225	€ 963.109	€ 785.402
91048	Reserve Begraafplaats	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 62.637	€ 63.071	€ 74.390
91050	Structureel Evenementenfonds	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 8.978	€ 20.322	-€ 31.863
91052	Res Cultureel Centrum	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 40.760	€ 40.760
91054	Res ICT Instandhouding	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 499.158	€ 499.158
91708	Res incidentele lasten	€ 0	€ 569.622	€ 811.256	€ 677.600	€ 0	€ 0	€ 0
	Totaal bestemmingsreserves	€ 17.363.911	€ 14.803.193	€ 13.158.014	€ 13.117.490	€ 11.782.703	€ 10.079.281	€ 8.489.888
	Totaal vrije en bestemmingsres	€ 21.958.742	€ 19.170.009	€ 17.302.633	€ 17.992.661	€ 16.018.034	€ 13.016.994	€ 10.145.058